

BUNGE LA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA PILI

Kikao cha Nane – Tarehe 4 Februari, 2016

(Bunge Lilianza Saa Tatu Asubuhi)

D U A

Mwenyekiti (Mhe. Andrew J. Chenge) Alisoma Dua

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge tukae. Tunaendelea na Kikao chetu cha Nane katika Mkutano huu wa Pili wa Bunge la Kumi na Moja. Orodha ya Shughuli zetu za leo mnayo. Katibu!

HATI ZA KUWASILISHA MEZANI

Hati ifuatayo iliwasilishwa Mezani na:-

NAIBU WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO:

Muhtasari wa Tamko la Sera ya Fedha (Mapitio ya Nusu Mwaka 2015/2016
[*Monetary Policy Statement (The Mid-Year Review 2015/2016)*])

MASWALI NA MAJIBU

Na. 92

Watumishi Wasio na Sifa Katika Vituo vya Afya na Zahanati Nchini

MHE. RIZIKI S. MNGWALI aliuliza:-

Kumekuwa na tatizo sugu nchini kwa baadhi ya vituo vya afya na zahanati kuwa na watumishi wasio na sifa za utabibu:-

Je, Serikali inatumia vigezo gani kuwapeleka watumishi wasio na sifa katika zahanati na vituo vya afya?

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri (TAMISEMI). Subiri kidogo Mheshimiwa Waziri.

Waheshimiwa Wabunge, jana tulipewa taarifa kwamba Mheshimiwa Waziri Mkuu leo hatakuwepo Bungeni kwa sababu yupo nje ya Dodoma. Kwa mujibu wa Kanuni zetu yeye ni Kiongozi wa Shughuli za Serikali Bungeni na Serikali imo humu. Mheshimiwa Waziri Mkuu anapokuwa hayupo Dodoma, anaweza kuwa ofisini lakini yupo, anapokuwa nje ya Dodoma, Kanuni zinataka awepo Kaimu Kiongozi wa Shughuli za Serikali Bungeni. Kwa leo Mheshimiwa William Lukuvi ndiye Kaimu Kiongozi wa Shughuli za Serikali Bungeni. Tunaendelea, Naibu Waziri TAMISEMI, Mheshimiwa Jafo. *(Makofi)*

NAIBU WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, TAMISEMI, UTUMISHI NA UTAWALA BORA alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais (TAMISEMI), napenda kujibu swali la Mheshimiwa Riziki Shahari Mngwali, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, utaratibu ambao unatumika kuajiri watumishi wa kada za afya ni kuwapanga moja kwa moja kwenye vituo vya kazi kadiri wanavyohitimu na ufaulu wa masomo yao. Aidha, ili kuhakikisha watumishi wasio na sifa hawaajiriwi, Serikali imekuwa ikafanya zoezi la uhakiki wa vyeti vyao kabla ya kusaini mikataba ya ajira. Hivyo, endapo Mheshimiwa Mbunge anazo taarifa za kuwepo kwa watumishi wa afya wasio na sifa atusaidie kupata taarifa hizo ili tuweze kuchukua hatua kwa mujibu wa sheria.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kutokana na changamoto kubwa ya upungufu wa watumishi wa afya, zipo baadhi ya zahanati na vituo vya afya ambavyo vina watumishi wenye sifa tofauti na muundo. Serikali kupitia Mpango wa Matokeo Makubwa Sasa (BRN) inaendelea kushughulikia changamoto hii ambapo tayari mikoa tisa yenye upungufu mkubwa zaidi wa watumishi imetambuliwa na kupatiwa kipaumbele cha kuwaajiri watumishi wa afya. Vilevile Serikali imepanga kuangalia maeneo yenye mlundikano wa watumishi ili kuweka uwiano wa watumishi baina ya zahanati na vituo vya afya vilivyopo mijini na vijijini.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Riziki.

MHE. RIZIKI S. MNGWALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa nafasi na kwa niaba ya wananchi wa Mafia niulize maswali ya nyongeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kutoa majibu ambayo hayatoshelezi sana, namuuliza Mheshimiwa Waziri kama ataichukulia kesi ya Mafia kuwa ni *special case* ambayo inahitaji kushughulikiwa kwa haraka? Hili liko katika zahanati ya Chemchem ambapo zahanati imepewa jukumu la kuwa kituo cha afya kwa maana ya kushughulikia vijiji zaidi ya kimoja lakini ina mhudumu wa afya badala ya tabibu ambaye anahudumia wananchi. Je, analichukulia jambo hili kuwa ni suala la dharura na kwa hiyo atupatie tabibu haraka iwezekanavyo?

Mheshimiwa Mwenyekiti, ataichukulia pia kama ni *special case* Zahanati ya Chunguruma ambapo pamoja na kumuweka Mkunga mwenye sifa lakini ni mwanaume. Je, atatupelekea haraka Mkunga mwanamke katika Zahanati ya Chunguruma ili wanawake wa Mafia wapewe huduma stahiki? Ahsante.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri, lakini nataka tu niwakumbushe Kanuni zetu bado ni wageni, Kanuni ya 44(4) haituruhusu kusoma maswali unauliza tu moja kwa moja.

NAIBU WAZIRI WA TAMISEMI, UTUMISHI NA UTAWALA BORA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeisikia changamoto hii na umezungumzia Zahanati ya Chechem na Chunguruma. Kama nilivyosema pale awali, ni kweli, ukiangalia Mafia ina Hospitali ya Wilaya na tuna zahanati takriban 16. Changamoto yake ni kwamba zinazo-*function* vizuri ni zahanati tano. Kwa hiyo, tuna upungufu mkubwa zaidi katika zahanati zipatazo 11.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika hili nini cha kufanya sasa, ndiyo maana Wilaya ya Mafia sasa hivi imepewa kibali cha kuajiri watumishi wapatao 18 lakini katika hilo kipaumbele cha awali ni kuajiri *Clinical Officers* ili ku-cover maeneo yale ambayo tunaona kuna watu ambao hawastahili kufanya hizo kazi lakini

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

kutokana na changamoto iliyopo wanafanya kazi ambazo ziko nje ya kada yao. Kwa hiyo, tunalifanyia kazi hilo suala hilo na tunaishukuru Ofisi ya Utumishi imeshatupatia kibali. Si muda mrefu sana baada ya ajira hiyo watumishi hao wataweza kufika katika zahanati hizo ili waweze kutoa huduma.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile katika hili tumejielekeza, asubuhi tulikuwa tunawasiliana na RAS wetu wa Mkoa wa Pwani. Changamoto ya jiografia ya Mafia utakuta watumishi wengi sana wakipangwa wengine wanasuasua kufika. Tumeelekezana na RAS wa Mkoa wa Pwani kuhakikisha watumishi wote wanaotakiwa kufika Mafia hasa katika sekta ya afya waweze kufika ili wananchi wote wanaotakiwa kupata huduma waweze kupata huduma. Lengo letu kama Serikali ni kuhakikisha afya hasa ya mama na mtoto inalindwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, changamoto ya kwamba mhudumu mwanaume ndiye anayetoa hiyo service, tumelichukua hili. Nadhani ni angalizo kwa sisi watu wa Serikali japokuwa watu wa afya hasa Madaktari kazi zao wanafanya sehemu zote lakini tunatoa kipaumbele kwa akinamama. Inawezekana magonjwa mengine anapohudumiwa na baba inakuwa ni changamoto kubwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba tulichukue hili na nimwelekeze RAS wetu wa Mkoa wa Pwani kuhakikisha kwa haraka anafanya juhudi iwezekanavyo kupeleka Madaktari au wahudumu wanawake katika zahanati hii ambayo inaonekana ina changamoto kubwa ili hata mtu akienda katika zahanati ile akiwa mwanamama aone kwamba sitara yake imesitirika. Nashukuru sana.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Jitu Soni.

MHE. JITU V. SONI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuiuliza Serikali, je, katika maeneo ambapo sisi kama wananchi na viongozi tumejitahidi, kwa mfano, Kituo cha Afya Magugu tumeweza kuwekeza vifaa mbalimbali ambavyo ngazi hiyo haina mpango au kwa mpango wa Serikali haipeleki wataalam wa aina hiyo, kwa mfano, tuna *ultra-sound* na vifaa vya macho. Je, Serikali itakuwa tayari mahali ambapo sisi wananchi tumewekeza vifaa mbalimbali ituletee wataalam wa ngazi hiyo? Kwa mfano, Kituo cha Afya Magugu watuletee Madaktari wa Upasuaji wa Macho na wa *Ultra-sound* kwa sababu vifaa vyote tunavyo na havitumiki. Inabidi tuombe wataalam kutoka mkoani wawe wanakuja mara moja kwa wiki kutusaidia. Je, Serikali itakuwa tayari kutusaidia wataalam hawa?

MWENYEKITI: Vifaa wanavyo wanataka wataalam.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

NAIBU WAZIRI WA TAMISEMI, UTUMISHI NA UTAWALA BORA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Kwanza nikiri miongoni mwa Wabunge ambao wanafanya kazi kubwa ni Mheshimiwa Jitu Soni. Mwaka juzi nilikuwa ni shahidi **Detros Group** ya Arusha imesaidia vifaa vyote kwa ajili ya Kituo cha Afya cha Magugu. Kwa hiyo, juhudi hii amefanya Mbunge akashirikiana na wadau wenzake kutoka Arusha lakini kusaidia Mkoa wa Manyara.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nikiri katika mgao wa mwaka huu zoezi kubwa tunalokwenda kufanya, juzi nilijibu swali hapa kwamba mwaka huu mkakati wa Serikali ni kuajiri watumishi wapya wa afya 10,780. Katika watumishi hao wapya ambao tunakwenda kuwaajiri, naomba nikuambie Mheshimiwa Jitu Soni; Kituo cha Afya cha Magugu kitapewa kipaumbele kwa sababu wananchi wa Manyara, Babati Vijijini mmefanya kazi kubwa, lengo letu akinamama wapate huduma bora pale. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Afya.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi nitoe tu majibu ya ziada kwamba Wizara ya Afya na Maendeleo ya Jami ipo kwenye mchakato wa kutengeneza utaratibu wa kuwasainisha mikataba maalum watumishi wote ambao wataajiriwa kuanzia sasa kwa kipindi maalum, kama miaka mitatu ama miaka mitano ili wasiondoke kwenye maeneo ya pembezoni kama ilivyo kwenye Kituo cha Afya cha Magugu.

Na. 93

Tatizo la Kudidimia kwa Ardhi kwenye Makazi ya Watu

MHE. ALI HASSAN OMARY KING aliuliza:-

Tatizo la Mazingira ni tatizo mtambuka na tumeona jinsi Serikali ilivyojipanga kutatua tatizo hili kwenye maeneo tafauti:-

Je, Serikali imejipanga vipi kutatua tatizo la mazingira linalojitokeza la kudidimia kwa ardhi kwenye makazi ya watu?

NAIBU WAZIRI WA MUUNGANO NA MAZINGIRA (MHE. LUHAGA J. MPINA) alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Makamu wa Rais, Muungano na Mazingira, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Ali Hassan King, Mbunge wa Jang'ombe, kama ifuatavyo:-

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kuwa kumejitokeza tatizo la kudidimia kwa ardhi na nyumba za makazi ya watu kwa vipindi na maeneo tofauti katika maeneo ya Zanzibar hususani 1998 na 2015. Kufuatia matukio haya, Serikali ya Mapinduzi Zanzibar (SMZ) iliunda timu ya wataalam kutoka sekta mbalimbali ili kufanya utafiti wa kina na kubaini chanzo cha tatizo hili chini ya utaratibu wa Ofisi ya Makamu wa Pili wa Rais, kupitia Kamisheni ya Kukabiliana na Maafa Zanzibar.

Mheshimiwa Mwenyekiti, utafiti huo ulibaini sababu kubwa ya kudidimia kwa ardhi ni udhaifu wa ardhi hususani katika eneo la Jang'ombe ambalo liliwahi kuchimbwa udongo na mchanga kwa ajili ya kujengea nyumba za Mji Mkongwe katika kipindi cha zaidi ya karne tatu zilizopita. Uchimbaji huo uliacha mashimo makubwa yaliyofunikwa na udongo kidogo kidogo kwa miaka mingi na hatimaye maeneo hayo kujengwa nyumba za makazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hali hiyo pia ilichangiwa na kujaa maji katika maeneo hayo kutokana na kiwango kikubwa cha mvua zilizonyesha katika miaka ya matukio yaani 1998 na 2015. Aidha, sababu nyingine zinazoweza kusababisha kudidimia kwa ardhi ni pamoja na udhaifu wa miamba ya chini ya ardhi kuhimili uzito wa majengo, maeneo husika kuwa na asili ya unyevu mkubwa (*wetlands*) pamoja na sababu zitokanazo na athari za mabadiliko ya tabianchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili kuzuia madhara yanayotokana na kudidimia kwa ardhi, Serikali ya Mapinduzi Zanzibar inaendelea kuchukua hatua zifuatazo:-

(i) Kuyafanyia uchunguzi wa kina maeneo yote yenye matatizo ya kudidimia kwa ardhi na kuorodhesha nyumba zilizomo katika maeneo hayo na wahusika wataapatiwa maeneo mengine kwa ajili ya kujenga nyumba za makazi ya kudumu. Hivi sasa upimaji wa viwanja 500 katika eneo la Tunguu unafanyika ili wananchi watakaohamishwa katika maeneo yanayodidimia wapatiwe viwanja. (*Makofi*)

(ii) Kuandaa utaratibu wa kudhibiti ujenzi holela katika maeneo ya miji na vijiji na kuboresha barabara na njia za maji ya mvua ili kuzuia madhara ya mafuriko na kudidimia kwa ardhi; na

(iii) Kuelimisha wananchi kupitia vyombo vya habari na matangazo kuhusu madhara ya mvua kubwa ikiwemo kudidimia kwa ardhi na mafuriko ili kuchukua tahadhari na kuepusha maafa.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Ali Hassan King swali la nyongeza.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

MHE. ALI HASSAN OMARY KING: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipa nafasi hii. Kwanza, namshukuru Mheshimiwa Waziri kwa majibu mazuri ambayo hata na mimi sasa nimeelewa nini tatizo na chanzo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa zimewekwa hatua za kuchukuliwa kama ambazo tumeziona pale, namuomba Waziri ambaye anahusika na masuala haya ya mazingira na utafiti, japo siku moja twende tukaone ile hali tuweze kuangalia nini kifanyike ili tuweze kupata ufumbuzi zaidi ya hapa ambapo tumeona. Ahsante.

NAIBU WAZIRI WA MUUNGANO NA MAZINGIRA (MHE. LUHAGA J. MPINA): Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nimshukuru sana Mheshimiwa Ali Hassan King kwa jinsi alivyo na mapenzi mema hasa katika suala zima la mabadiliko ya tabia nchi. Ninachopenda kumhakikishia tu hapa kwamba niko tayari na tutafuatana na Mheshimiwa Mbunge tutatembelea maeneo haya yote ambayo yamedidimia na tutaungana na wataalam wengine kutoka Ofisi ya Makamu wa Kwanza wa Rais na Ofisi ya Makamu wa Pili wa Rais. Nataka nimwambie tu kwamba bila kupoteza muda siku ya Jumanne na Jumatano nitakuwa Zanzibar kwa ajili ya kazi hii na tutafuatana naye.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Hawa Ghasia.

MHE. HAWA A. GHASIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, tatizo la tabia nchi linakabili maeneo mengine. Mji wa Mikindani ni mji ambao uko chini ya usawa wa bahari na kwa miaka mingi maji yakijaa baharini huwa yanaingia mpaka katikati ya mji lakini yalikuwa hayaleti madhara kwa sababu kulikuwa na kingo ambazo zimejengwa ili kuzuia maji yasilete athari kwa wananchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa hivi kingo hizo zimeharibika kwa kiasi kikubwa na kufanya maji yanapojaa baharini kwenda kule kwenye mji mpaka katika makazi ya watu. Je, Serikali ina mpango gani wa kurejesha tena zile kingo ambazo ziliwekwa hasa kipindi hiki ambacho maji katika usawa wa bahari yamekuwa yakiongezeka kutokana na mabadiliko ya tabianchi?

NAIBU WAZIRI WA MUUNGANO NA MAZINGIRA (MHE. LUHAGA J. MPINA): Mheshimiwa Mwenyekiti, tunatambua tatizo kubwa la kuongezeka kwa kina cha bahari. Siku zilizopita nilieleza kwamba sasa kina cha bahari kimeongezeka kwa sentimeta 19. Serikali yetu inachukua hatua za kuhakikisha kwamba tunakabiliana na tatizo hili. Moja, ni pamoja na kuzikarabati zile kuta na tayari tuna miradi inayoendelea. Mwezi wa nne mwaka huu, tutaanza rasmi kuzikarabati zile kuta za bahari ili kuhakikisha kwamba tunadhibiti ule mmomonyoko ambao umefanyika kwenye kuta hizo na kuziwezesha kuwa bora zaidi ili kutokuendelea kumomonyoa kingo za bahari yetu.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka tu niseme kwamba hata kwenye mkutano huu wa juzi wa Paris, Serikali yetu ilipata dola za Marekani 1,052,000. Fedha zote hizi kazi yake kubwa ni kwanza kutupatia uwezo mkubwa wa kupata fedha zaidi kutoka kwenye vyanzo vya fedha vya mabadiliko ya tabia nchi kama *Adaptation Fund, Least Developed Countries Fund, Green Climate Fund* na maeneo mengine kama *UNEP* na tumejipanga vizuri tutakapopata fedha hizi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na mambo mengine pia fedha hizi tutazitumia kufanya tathmini ya kina katika maeneo ambayo yameathirika sana na suala zima la mabadiliko ya tabia nchi ili tuweze kuchukua hatua mahsusi ya kutatua tatizo hili. Tutatumia fedha za wahisani lakini vilevile tutatenga fedha zetu za ndani ili kukabiliana na tatizo hili la mabadiliko ya tabia nchi ambalo sasa linatishia dunia, linatishia nchi yetu.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Mdee halafu nataka nisikie Pangani, maana tuna tatizo. Mheshimiwa Aweso nitakutambua baada ya Mheshimiwa Mdee.

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Hivi karibuni tumeshuhudia kwa ukatili kabisa na pasipo kuzingatia haki za binadamu kwa kisingizio cha kutunza mazingira, Serikali ya Chama cha Mapinduzi imebomolea wananchi ambao wanaishi kwenye mabonde na pembezoni mwa mito. Hata hivyo, tuna taarifa vilevile kwamba miaka minne iliyopita, wananchi hao walitakiwa wahamishwe kutoka mabondenini kupelekwa Mabwepande.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna taarifa vile vile kwamba mgawanyo wa viwanja vya Mabwepande ulifanyika kinyume na utaratibu. Je, Serikali iko tayari kumuagiza Mkaguzi Mkuu wa Serikali afanye uhakiki wa viwanja vya Mabwepande ili tujue nani alipata nini na kama kuna tatizo lolote hatua muafaka zichukuliwe ili wananchi waliotarajiwa kupata viwanja hivyo waweze kupata haki yao? (*Makofi*)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri kwa kifupi tu.

NAIBU WAZIRI WA MUUNGANO NA MAZINGIRA (MHE. LUHAGA J. MPINA): Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Zoezi la bomoabomoa lililofanyika Dar es Salaam - Msimbazi, sheria na taratibu zote zilifuatwa. Nataka kusisitiza tu hapa kwamba hakuna tatizo lolote katika zoezi hilo. Kumtumia Mkaguzi wetu wa Hesabu za Serikali kama ambavyo Mheshimiwa Mbunge anaomba kama kuna mambo ya kutaka kujiridhisha sisi tuko tayari afanye hiyo kazi lakini sheria zote zilizingatiwa.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, niwaambie Waheshimiwa Wabunge, sasa hivi dunia imefikia kwenye wakati mgumu sana katika suala hili la mabadiliko ya tabia nchi. Ni lazima sisi viongozi wote tujipange na tuwe mstari wa mbele kuwaambia wananchi wetu waondoke mabondeni. Kwa sababu mafuriko sasa ni suala ambalo litaendelea kuwa *permanent* kulingana na madhara ambayo yapo sasa hivi yatokanayo na mabadiliko ya tabia nchi. Kwa hiyo, ni lazima sisi viongozi wote tuwe *firm* kuwaambia wananchi wetu bila kumumunya maneno, waondoke wote mabondeni kwa sababu ni kwa ajili ya afya na maisha yao. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, sisi tupo tayari Mkaguzi afanye kazi hiyo kwa sababu jambo hili lilifanyika kwa mujibu wa Sheria yetu ya Mazingira kwa maana ya kifungu cha 57(1) ambapo wananchi hawapaswi kuishi ndani ya mita 60 kutoka kwenye mabonde, mito au bahari. (Makofi)

MWENYEKITI: Wa mwisho Mheshimiwa Aweso.

MHE. JUMAA H. AWESO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Athari za mabadiliko ya tabia nchi ni donda ndugu kwa Mji wa Pangani. Kwa kuwa Mji wa Pangani ni mji mkongwe ambao umejengwa pembezoni mwa Bahari ya Hindi na Mto Pangani, je, ni lini Serikali itajenga ukuta wa Mto Pangani kwa sababu ni ahadi ya muda mrefu na fedha zake tayari zipo? (Makofi)

NAIBU WAZIRI WA MUUNGANO NA MAZINGIRA (MHE. LUHAGA J. MPINA): Mheshimiwa Mwenyekiti, tumepania na penye nia pana njia. Tutaujenga ukuta huo na fedha tumekwishapata. Tunatarajia Aprili, 2016, tutaanza ujenzi wa ukuta Pangani ili kuwahakikishia wananchi wa Pangani kwamba maisha yanaendelea. Pamoja na matatizo makubwa ya mabadiliko ya tabia nchi lakini vilevile maisha lazima yaendeleo. Tutatumia fedha za wahisani kutekeleza jukumu hili lakini pia tutaendelea kutenga fedha zetu za ndani katika bajeti kuhakikisha wananchi wetu wanaishi salama pamoja na athari hizo kubwa za mabadiliko ya tabia nchi ambazo zinajitokeza hapa nchini.

Na. 94

Askari wa Vikosi vya Ulinzi Wanaokiuka Sheria

MHE. MARYAM SALUM MSABAHA aliuliza:-

Kazi ya Vikosi vya Ulinzi na Usalama ni kulinda raia na mali zao pamoja na kulinda mipaka ya nchi; lakini baadhi yao wamekuwa wakienda kinyume na sheria kama vile kuwapiga na kuwasababishia wananchi ulemavu au vifo:-

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

(a) Je, mpaka sasa ni Askari wangapi wameshachukuliwa hatua?

(b) Je, ni Askari wangapi mpaka sasa wamekutwa na hatia na kufukuzwa kazi?

WAZIRI WA ULINZI NA JESHI LA KUJENGA TAIFA alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Maryam Salum Msabaha, lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli Vikosi vya Ulinzi na Usalama kazi yake ni kulinda raia pamoja na mipaka ya nchi kwa mujibu wa Sera ya Ulinzi wa Taifa. Vile vile ni kweli wapo baadhi ya Askari ambao wamekuwa wakienda kinyume cha sheria za nchi kama vile kuwapiga raia. Hata hivyo, jeshi limekuwa likichukua hatua stahiki kwa Askari ambao wamekuwa wakienda kinyume na sheria, mila na desturi za nchi na za kijeshi katika kipindi chote tangu jeshi letu lianzishwe mwaka 1964. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa swali la Mheshimiwa Mbunge halikulenga kipindi maalum, itakuwa ni vigumu kubainisha idadi ya Askari hao tangu jeshi lianzishwe. Kimsingi, jeshi limekuwa likichukua hatua stahiki za kijeshi dhidi ya wakosaji kwa mujibu wa taratibu zake na wengine kupelekwa katika Mahakama za kiraia kulingana na aina ya kosa alilolitenda mhusika. Waliopatikana na hatia walipewa adhabu stahiki kulingana na uzito wa makosa waliyotenda, ikiwa ni pamoja na vifungo vilivyoambatana na kufukuzwa utumishi jeshini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ikumbukwe kwamba Jeshi la Wananchi wa Tanzania wakati wote linaisitiza nidhamu kwa Wanajeshi wake. Pale ambapo kunajitokeza utovu wa nidhamu, hatua madhubuti huchukuliwa mara moja.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Msabaha.

MHE. MARYAM SALUM MSABAHA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Pia nashukuru kwa majibu ya Waziri na amekuwa mfuatiliaji sana wakati nauliza maswali yanahusu Vikosi vya Ulinzi na Usalama. Nina maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mipaka ya jeshi inalindwa na Wanajeshi wenyewe, je, ni kwa nini kuna vikosi ambavyo vinavaa nguo za jeshi na kulinda mipaka ya jeshi na kuchafua taswira ya Jeshi?

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa Zanzibar, kipindi cha uchaguzi kumekuwa na vikosi vingi sana na vingine havina taaluma ya kutumia silaha na

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

wamekuwa wakiwadhuru wananchi kwa silaha za moto na waliodhurika wengine ni wazee wakongwe wa miaka 60 na kuwapatia ulemavu wa kudumu. Je, Serikali ina mikakati gani kuunda Kamati Teule kukichunguza hiki kikosi cha Mazombe ili tutambue kwa mujibu wa sheria kimesajiliwa na Serikali ipi?

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. *(Makofi)*

WAZIRI WA ULINZI NA JESHI LA KUJENGA TAIFA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba mipaka ya Vikosi vya Jeshi inalindwa na Wanajeshi wenyewe, hakuna kikosi tofauti kinacholinda mipaka ya Vikosi vya Jeshi. Kwa hiyo, hilo wala asipate tabu ya kudhani kwamba kuna watu wanavaa sare za kijeshi lakini sio Wanajeshi, hapana. Wanaolinda mipaka hiyo ni Wanajeshi wenyewe na hakuna tatizo kama hilo katika mipaka ya Vikosi vya Jeshi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu swali la pili la hicho anachokiita kikundi au kikosi cha Mazombe, sina taarifa ya kikosi hicho na kama jambo hilo linatokea Zanzibar, basi ingekuwa vyema swali lake alielekeze kwa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar. Hicho kikosi mimi sikitambui. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la nyongeza.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Selasini.

MHE. JOSEPH R. SELASINI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali la nyongeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na matatizo mbalimbali ambayo yamesemwa na muuliza swali lakini vilevile Askari hawa hasa wastaafu nao wana matatizo yao. Kule kwangu Rombo napofanya mikutano ya uhamasishaji, simalizi kuzunguka Jimbo bila kuona mkono wa Askari mstaafu au aliyepigana Vita vya Kagera au wale waliopigana Vita vya Pili vya Dunia, wakilalamika kutopewa haki zao kikamilifu. Swali langu ni kwamba, je, Wizara ina kauli gani juu ya Askari hawa ambao bado wanaendelea kulalamikia mafao yao? *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Waziri.

WAZIRI WA ULINZI NA JESHI LA KUJENGA TAIFA: Mheshimiwa Mwenyekiti, mafao kwa wastaafu wa Jeshi la Wananchi wa Tanzania au kwa majeshi yetu kwa ujumla yapo kwa mujibu wa sheria. Tunavyofahamu sisi ni kwamba Wanajeshi wote wenye stahili za kulipwa pensheni wanalipwa pensheni. Wapo wengine ambao hawakufikisha miaka ishirini ya utumishi, wao wanalipwa kiinua mgongo kwa pamoja.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, inawezekana hao wanaolalamika ni wale ambao walishalipwa kiinua mgongo lakini kutokana na ugumu wa maisha sasa hivi wamekuwa wakiomba waweze kufikiriwa. Ninachoweza kumueleza Mheshimiwa Mbunge ni kwamba, ni vyema tukapata majina maalum ya hao watu, tukaangalia case zao mmoja baada ya mwingine ili tuweze kuwasaidia kwa kadri itakavyowezezana.

MWENYEKITI: Swali la mwisho la nyongeza kwenye swali hili, Mheshimiwa Musukuma.

MHE. JOSEPH K. MUSUKUMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Kwa kuwa Mkoa wa Geita ni mkubwa uliopo pembezoni mwa mikoa inayopokea wakimbizi na kuishi kwa wasiwasi kwa sababu ya nchi za jirani zenye machafuko. Ni lini Serikali inafikiria kuleta Kambi Rasmi ya Jeshi? *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Waziri, ni lini utapeleka Kambi ya Jeshi Geita?

WAZIRI WA ULINZI NA JESHI LA KUJENGA TAIFA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Vikosi vya Jeshi vinapangwa kwa mujibu wa mahitaji ya kiulinzi. Kwa hiyo, zile sehemu ambazo zina mipaka au zile sehemu ambazo zina mahitaji maalum ya kiulinzi ndipo vikosi huwa vinapangwa. Hata hivyo, kwa sababu muda mrefu umepita toka waangalie utaratibu wa mpango wa vikosi katika nchi yetu, nakubaliana na Mheshimiwa Musukuma kwamba pengine wakati umefika wa kutuma timu za wataalam kwenda kuangalia endapo kutakuwa kuna ulazima wa kuweka vikosi sehemu hiyo. Ikithibitika kama hivyo ndivyo, basi tutashauriana ili waweze kuanzisha vikosi huko. *(Makofi)*

Na. 95

Kununua Mashine Mpya ya CT-Scan

MHE. JUMA S. NKAMIA aliuliza:-

Je, Serikali ina mpango gani wa kununua mashine mpya za CT-Scan kwa ajili ya Hospitali ya Taifa ya Muhimbili?

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO alijibu:-

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa heshima na taadhima, kabla ya kujibu swali la Mheshimiwa Juma Selemani Nkamia, Mbunge wa Jimbo la Chemba, napenda kuwakumbusha Wabunge na Watanzania wote kwa ujumla kwamba leo ni Siku ya Saratani Duniani. Kauli mbiu ya mwaka huu ni “Tunaweza, ninaweza kwa pamoja tuwajibike kupunguza janga la Saratani duniani”. Ili kupambana na ugonjwa wa saratani inabidi kuepuka matumizi ya tumbaku, ulaji usiofaa na utumiaji wa pombe kupita kiasi. Nawaasa mfanye mazoezi ili kuzuia kwa kiasi kikubwa magonjwa yasiyoambukiza ikiwemo saratani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Juma Selemani Nkamia, Mbunge wa Jimbo la Chemba, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali imefuatilia mwenendo wa huduma ya vipimo vya radiolojia inayotolewa katika Hospitali ya Taifa ya Muhimbili na kubaini baadhi ya upungufu. Miongoni mwa upungufu huo ni kuharibika mara kwa mara kwa *CT-Scan* na kupelekea usumbufu kwa baadhi ya wagonjwa kutopata huduma ya kipimo hicho kwa wakati muafaka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kutokana na sababu mbalimbali, Serikali katika mwezi wa Desemba, 2015, ilifanya maamuzi na kupeleka katika Hospitali ya Taifa ya Muhimbili mashine mpya ya *CT-Scan* ambayo inatumia teknolojia ya kisasa yenye *X-ray tube* mbili na uwezo wa kupiga picha ya *128 Slice* mara mbili. Faida ya mashine hii ni pamoja na kuhudumia mgonjwa kwa haraka na kutoa nafasi kwa mgonjwa mwingine hali ambayo inatoa nafasi kwa wagojwa wengi zaidi kwa maana ya zaidi ya 40 kupata kipimo hicho ndani ya siku moja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, faida nyingine ni kwamba mgonjwa anapata mionzi michache, karibu nusu ya ile anayoweza kupata kutokana na mashine yenye *tube* moja. Aidha, mashine hii ina uwezo wa kuchunguza magonjwa yanayohusu moyo, mishipa ya damu, mishipa ya fahamu na ubongo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kutokana na ununuzi na usimikaji wa mashine hii, imefanya sasa Hospitali ya Taifa ya Muhimbili kuwa na mashine mbili za *CT-Scan*. Kwa hali hiyo, hatutegemei kusimama kwa utoaji wa huduma ya vipimo vya *CT-Scan*. Aidha, Serikali pia imefunga *X-ray* mpya ya digitali na *Ultra-Sound* mpya ikiwa ni utekelezaji wa mkakati wa kuboresha huduma za vipimo katika Hospitali ya Taifa ya Muhimbili.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mkamia.

MHE. JUMA S. NKAMIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza maswali mawili madogo ya nyongeza kwa rafiki yangu Mheshimiwa Dkt. Hamisi Kigwangalla, Naibu Waziri wa Afya.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Naibu Waziri wakati anajibu swali anasema, Serikali ilifanya maamuzi lakini swali langu lilikuwa Serikali ina mpango gani wa kununua mashine kwa ajili ya Hospitali ya Taifa ya Muhimbili? Mashine anayoizungumzia Mheshimiwa Dkt. Kigwangalla ni mashine ambayo imechukuliwa kutoka Hospitali ya Benjamin Mkapa ya Dodoma, katika Chuo Kikuu cha Dodoma, ikahamishiwa Muhimbili. Swali la kwanza, je, anaweza kukiri kwamba ni kweli hiyo mashine anayoizungumzia ni ile iliyochukuliwa kutoka Hospitali ya Benjamin Mkapa katika Chuo Kikuu cha Dodoma kupelekwa Muhimbili? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, Dodoma pia kuna wagonjwa. Unapohamisha mashine ya CT-Scan kutoka Dodoma kupeleka Muhimbili na unakuja hapa unasema ziko mbili sasa, unataka watu wa Dodoma wafe? *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSI, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Kwanza, nitumie nafasi hii kumshukuru na kumpongeza Rais wa Awamu ya Nne, Mheshimiwa Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete kwa kuonyesha mapenzi ya dhiti na kuwajali watu wa Dodoma na Kanda ya Kati kwa ujumla wake kwa kujenga hospitali kubwa ya kisasa inayoitwa *Benjamin Mkapa Ultra-Modern Hospital* hapa Dodoma. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa muktadha huo pia nitumie nafasi hii kwa namna ya kipekee kumpongeza Rais wa Awamu ya Tano, Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli, kwa ziara ya kushtukiza aliyoifanya kwenye Hospitali yetu ya Taifa Muhimbili ambayo ilibaini upungufu mwingi wa vipimo na namna ya kuchunguza magonjwa kwenye hospitali hii kubwa ya Taifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa najibu swali ya Mheshimiwa Nkamia kama ifuatavyo. Kwanza, nakiri kwamba mashine ambayo imefungwa katika Hospitali ya Taifa Muhimbili ni mashine ambayo ilikuwa ifungwe kwenye Hospitali ya Benjamin Mkapa. Kwa sababu mbalimbali za kitaalamu ndani ya Serikali, majengo ambapo ilikuwa ifungwe mashine hii kwenye Hospitali ya Benjamin Mkapa iliyopo Dodoma yalikuwa bado hayajakamilika wakati huo hospitali kubwa kabisa ya Taifa pale Muhimbili kulikuwa kuna mahitaji ya mashine kwani mashine iliyokuwepo ilikuwa imeharibika. Mheshimiwa Rais alifika pale Muhimbili akajitolea fedha na matengenezo yakaanza lakini huduma ikawa haiwezekeni kutolewa kwa kuwa mashine haikuona kwa wakati. Kwa hivyo, ndani ya Serikali tuliona ingekuwa ni vyema kwa kuwa tuna uwezo wa kununua mashine nyingine mpya na tulikuwa tayari kununua mashine mpya kwa ajili ya kufunga Muhimbili tu-switch ile ambayo imeshafika nchini ambayo ilikuwa ifungwe hapa Dodoma ifungwe sasa Muhimbili. Sasa hivi tupo kwenye mchakato wa kununua

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

mashine mpya kwa ajili ya kuja kufunga Benjamin Mkapu na majengo ya kufunga mashine hiyo kwa sasa yanaelekea kukamilika. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Susan Lyimo.

MHE. SUSAN A. J. LYIMO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipatia nafasi ya kuuliza swali dogo la nyongeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tarehe 20 Oktoba, 2015 aliyekuwa Rais wa Awamu ya Nne alipokea magari ya washawasha 399 kati ya magari 777. Kati ya magari hayo ni magari 50 tu yalitumika. Nime-google bei ya gari moja ni sawa kabisa na kipimo cha MRI na Scanner kwa maana ya kwamba gari moja ni kama dola 400 na hiyo mashine bei yake ni hiyohiyo.

MWENYEKITI: Dola 400?

MHE. SUSAN A.J. LYIMO: Dola 400,000. Je, ni kwa nini sasa Serikali haioni kwamba huo ni upotevu mkubwa wa fedha na kutokuwajali wananchi na kwamba fedha hizo zingetosha kununua Scanner na MRI kwa nchi nzima kwenye Hospitali zote za Rufaa? *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri wa Mambo ya Ndani.

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI (K.n.y. NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSI, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, si kweli kwamba magari ya washawasha yamenunuliwa na hayana tija. Magari ya washawasha yamenunuliwa ikiwa ni miongoni mwa ile programu ya kununua magari 777 kwa ajili ya matumizi ya Askari. Kwa hiyo, magari haya yamesaidia sana na bado mengine yatafika kwa ajili ya shughuli mbalimbali za kipolisi. *(Makofi)*

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio Kuonesha kutokubaliana na maelezo ya Waziri)

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Shangazi tunaendelea.

MHE. RASHID A. SHANGAZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kuniona. Naomba niulize swali kwa niaba ya wananchi wa Jimbo la Mlalo kama ifuatavyo:-

Je, ni lini Serikali itatuletea huduma za X-ray katika Kituo cha Afya cha Mlalo ambacho kinahudumia zaidi ya wakazi elfu sitini wa Jimbo la Mlalo?

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi hii na namshukuru Mheshimiwa Rashidi Shangazi, Mbunge wa Jimbo la Mlalo, kwa swali lake la nyongeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, majibu ni kwamba, Serikali yetu ya Tanzania imeingia mkataba na Serikali ya Uholanzi ku-embark kwenye mradi mkubwa unaojulikana kama mradi wa sekta ya afya wa *ORIO* ambapo Serikali yetu itakuwa tayari kuchangia nusu ya *Euro* 22,000,000 kwa ajili ya kununua vifaa vya kufanyia uchunguzi wa magonjwa na kusambazwa kwenye hospitali zote nchi nzima. Tulikuwa tumelazimika kuchangia takribani *Euro* milioni 2.2 na mpaka tunavyoongea tulikuwa tumepungukiwa na kama *Euro* 818,000.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini wiki iliyopita, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dokta John Pombe Magufuli amemwelekeza Waziri wa Fedha kwamba fedha zilizokuwa zitumike kwa ajili ya semina elekezi kwa Mawaziri zielekezwe kwenda kukamilisha deni hilo la *Euro* 818,000 kwa ajili ya kukamilisha mchango wetu kwenye mradi huu mkubwa wa kununua vifaa. Hivyo, naamini kwamba hospitali mbalimbali nchini ikiwemo Hospitali ya Mlalo zinaweza zikapata vifaa hivyo pindi tutakapoanza utekelezaji wa mradi huu.

Na. 96

Ujenzi wa *Maternity Complex* Katika Hospitali ya Rufaa ya Dodoma

MHE. FATUMA H. TOUFIQ aliuliza:-

Ujenzi wa *Maternity Complex* katika Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Dodoma ulianza tangu mwaka 2009 ambapo majengo hayo yana uwezo wa kuweka vitanda 180, lakini hadi leo jengo hilo halijakamilika kutokana na Serikali kuamua kuimarisha huduma ya afya ya mama na mtoto kwa kuzingatia vipaumbele vya Tekeleza kwa Matokeo Makubwa Sasa (*BRN*).

Je, Serikali haioni kuwa umefika wakati wa kutekeleza Matokeo Makubwa Sasa kwa kuiangalia Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Dodoma kwa jicho la pekee kwa kuipatia fedha ili jengo hilo likamilike haraka ili kuwaondolea adha kubwa wanayopata akinamama wakati wa uzazi?

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO alijibu:-

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Fatma Hassan Toufiq, Mbunge wa Viti Maalum kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali imelipa kipaumbele suala la kupunguza vifo vya akina mama na watoto vinavyotokana na uzazi kwa kuimarisha upatikanaji wa huduma za uzazi salama katika vituo vya kutolea huduma za afya nchini. Wizara ilifanya tathmini na kubaini mikoa ambayo ina idadi kubwa ya vifo vya akinamama na watoto vinavyotokana na uzazi na kuanza kutekeleza Mradi wa Kuharakisha Kupunguza Kasi ya Vifo vya Akinamama Wajawazito Vinavyotokana na Uzazi (*Strengthening Maternal Mortality Reduction Program (SMMRP)*). Mikoa hiyo ni Mtwara, Tabora na Mara. Serikali imefanya jitihada kubwa kuimarisha upatikanaji wa huduma za uzazi salama katika mikoa hiyo kwa kujenga na kukarabati vyumba vya upasuaji, majengo ya huduma za afya ya mama na mtoto na nyumba za watumishi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa Mkoa wa Dodoma, Serikali kupitia Ofisi ya Rais (TAMISEMI), inakamilisha ujenzi wa *Martenity Complex* katika Hospitali ya Rufaa ya Mkoa. Kazi hii iko katika hatua za mwisho za kukamilisha mifumo ya maji yaani *plumbing system*, kupaka rangi kuta na kazi ndogo za nje ya jengo hilo yaani *external works* na ununuzi wa samani. Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, itashirikiana na Ofisi ya Rais (TAMISEMI) kuhakikisha ujenzi huo unakamilika kwa wakati ili kuwawezesha wananchi wa Mkoa wa Dodoma na maeneo ya jirani kupata huduma bora za uzazi salama.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Fatma Toufiq.

MHE. FATMA H. TOUFIQ: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri, ni kwamba hadi sasa hivi katika Hospitali ya Mkoa wa Dodoma pesa ambayo imeidhinishwa mwaka 2014/2015 haijatolewa na pia ya 2015/2016 haijatolewa:-

(i) Je, ni lini pesa hizi zitatolewa ili kukamilisha ujenzi huo?

(ii) Je, Serikali haioni kwamba inaingia gharama za ziada inapochelewesha miradi na kuathiri mipango ya wale wakandarasi? Ahsante.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri, kwa kifupi.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Ni lini Serikali itakuwa tayari kutoa pesa hizo, jibu kwa ufupi ni kwamba pesa hizo kwa kuwa zipo kwenye bajeti,

zitatolewa pindi Serikali itakapopata pesa za kutosha na ambazo zitakuwa tayari kwa ajili ya utekelezaji wa mradi huo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili kuhusu *variation* ambayo inatokana na kuchelewa kwa miradi, kwa bahati mbaya sana kuna gharama nyingine haziepukiki kutokana na uwezo mdogo wa kiuchumi wa nchi yetu. Nia thabiti ipo na utekelezaji utafanyika tu pale ambapo tutaweza kuwa na fedha hizo. Kwa bahati mbaya sana kama tutakuwa tumeshaingia gharama hatutakuwa na namna ya kuzikwepa kwa kuwa ndiyo hali halisi ya uchumi wetu.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Bura na wa mwisho atakuwa Mheshimiwa Nachuma.

MHE. FELISTER A BURA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali la nyongeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Hospitali ya Dodoma ilijengwa mwaka 1923 na ilipojengwa ilikuwa na wakazi wasiozidi elfu hamsini lakini kwa sasa Dodoma ina wakazi takribani laki sita na majengo yako vilevile wala hayajaongezeka. Bima ya Afya waliamua kujenga jengo kwa ajili ya kupunguza wingi wa watu katika Hospitali ya Mkoa wa Dodoma ambalo lina miaka mingi halijakamilika, limekabidhiwa lakini hakuna samani ndani yake.

MWENYEKITI: Uliza swali sasa.

MHE. FELISTER A. BURA: Je, Mheshimiwa Naibu Waziri yuko tayari kuishawishi Bima ya Afya ambayo ipo chini ya Wizara yake kuleta samani na kukamilisha jengo lile ili lianze kutumika kwa wagonjwa wa Dodoma?

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, namshukuru Mheshimiwa Bura kwa swali lake la nyongeza. Sisi hatuna shida na kuishawishi taasisi ya *NHIF* kuwakopesha Hospitali ya Mkoa wa Dodoma, lakini ukweli utabaki palepale, narudia tena ukweli utabaki palepale kwamba hospitali hizi za mikoa zipo chini ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa. Naomba Waheshimiwa Wabunge tunapohudhuria vikao vya *RCC* tuikumbuke sekta ya afya kwa kushawishi bajeti maalum za mikoa na hata bajeti za kawaida za mikoa kwa kiasi kikubwa zielekezwe kwenye kuboresha hospitali zetu ikiwa ni pamoja na utanuzi wa majengo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia suala la mikopo *NHIF* ni suala la kibiashara zaidi. Kama hospitali husika ina makusanyo na vigezo vinavyotosha kuwezesha kupata pesa kwa mkopo kutoka *NHIF* basi uongozi wa hospitali husika utafanya mazungumzo ya kibiashara ambayo yana faida kwa pande

zote mbili baina ya wao wenyewe. Hili wala siyo suala la sisi kama Wizara kwenda kuishawishi NHIF kwa sababu mambo haya yanahusu fedha na fedha zinataratibu zake.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Nachuma kwa kifupi.

MHE. ABDALLAH N. MAFTAHA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa nafasi. Naomba niulize swali dogo la nyongeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa kwa muda mrefu Serikali ilikuwa na mpango wa kuhakikisha inatoa huduma za afya bure kwa wazee, lakini kumekuwa na mkakati na utaratibu wa kutoa bima ama kadi za matibabu kwa wazee ambazo zina mipaka. Kwa mfano, mzee wa Mtwara Mjini akienda Mtwara Vijijini kule hana nafasi ya kutibiwa japokuwa ana zile kadi. Je, Serikali ina mkakati gani sasa hivi wa kuondoa mipaka ya kadi za matibabu za wazee? (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri kwa kifupi.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru na namshukuru Mheshimiwa Mbunge kwa kuuliza swali hili la muhimu sana. Takribani mwezi mmoja umepita Mheshimiwa Waziri wa Afya alinipa jukumu la kutengeneza Kikosi Kazi ambacho kitawashirikisha wadau mbalimbali kwenye Mfuko wa Afya kwa Umma (CHF) na Bima ya Afya kwa ujumla wake. Kikosi Kazi kimeshaka na tumepanga mpango kazi wa namna mpya ya kuboresha huduma za afya kutokana na kadi ya CHF.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mambo tutakayoyafanya ni pamoja na kuweka utaratibu mzuri wa *cross subsidization*, dhana unayoisema Mheshimiwa inaitwa *cross subsidization*. Pia tutashughulikia suala la *portability* ya kadi kwa maana ya kutoka kwenye *level* moja kwenda kwenye *level* nyingine kwa maana ya kutoka kwenye *level* pengine ya wilaya kwenda kwenye *level* ya rufaa ya mkoa ama kutoka wilaya moja kwenda wilaya nyingine ama kutoka zahanati kwenda kituo cha afya, hiyo inaitwa *portability* ya hiyo kadi. Hili ni jambo mojawapo ambalo tunalifanyia kazi na tutaliwekea mkakati mahususi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hata hivyo, ni lazima kutakuwa na ongezeko la uchangiaji kwa sababu unapotoka *level* ya chini kwenda *level* ya juu gharama za huduma pia zinaongezeka. Tutakapoleta mpango huu tutawashirikisha Wajumbe wa Kamati yetu na Wabunge wote kwa ujumla ili kwa pamoja twende kuwahamasisha wananchi wakubaliane na mpango huu mzuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mpango huu utakuja sambamba na kutafuta namna bora zaidi kwa kulekule kwenye halmashauri kutenga fedha mahususi kwa ajili ya kulipia Bima ya Afya kwa wazee ili waweze kupewa Kadi za Bima za

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Afya bure kama ambavyo sera inasema. Kwa maana ya kwamba ni lazima tuwabane walionacho ili tuweze kuwahudumia ambao hawana uwezo wakujihudumia, hiyo ndiyo mikakati ya Serikali. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Kwa sababu ya muda tunaendelea.

Na. 97

Mradi wa Maji wa Benki ya Dunia Mbulu Vijijini

MHE. FLATEI G. MASSAY aliuliza:-

Serikali kupitia Benki ya Dunia ilianzisha mradi wa maji katika Miji ya Haydom, Masieda, Tumati Arri na Bwawa la Dongobesh lakini mpaka sasa mradi huo haujakamilika baada ya fedha kusitishwa:-

Je, Serikali imejipangaje kumaliza miradi hii ili wananchi wapate maji?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Maji na Umwagiliaji, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Gregory Massay, Mbunge wa Mbulu Vijijini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, miradi ya maji ya Hydrom, Masieda, Tumati Arri na Bwawa la Dongobesh ipo katika hatua mbalimbali za utekelezaji kama ifuatavyo:-

(i) Mradi wa maji wa Hydrom umefikia asilimia arobaini na tano. Mradi huu utapokamilika utahudumia wakazi wapatao 16,737.

(ii) Mradi wa Maji wa Masieda umefikia asilimia tisini na tisa na wananchi wapatao 3,137 wanapata huduma ya maji.

(iii) Mradi wa maji wa Mongahay - Tumati umefikia asilimia kumi na sita. Hata hivyo, mkataba umevunjwa kutokana na mkandarasi kushindwa kutekeleza mkataba. Halmashauri ya Wilaya ya Mbulu inaendelea na taratibu za kupata mkandarasi mwingine. Mradi huu utakapokamilika utahudumia wakazi wapatao 8,679.

(iv) Mradi wa Arri utahudumia wananchi wapatao 17,580. Ujenzi wa mradi huu umefikia asilimia arobaini na tano.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

(v) Ujenzi wa tuta la bwawa la umwagiliaji la Dongobesh umekamilika kwa asilimia mia moja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, miradi hii imechelewa kukamilika kutokana na kukosekana kwa fedha za kuwalipa wakandarasi. Serikali itaendelea kutoa fedha kila zinapopatikana ili kukamilisha miradi hiyo.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Massay.

MHE. FLATEI G. MASSAY: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipa nafasi niulize maswali mawili ya nyongeza. Swali la kwanza, kwa kuwa miradi hii haijakamilika na wananchi sasa hivi wanapata adha ya kutopata maji hasa katika miji niliyoisema na vijiji vyake, je, Serikali itahakikisha vipi leo hii itapeleka pesa kule ili wananchi wapate maji?

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, kutokana na adha ya maji katika maeneo yetu, yuko mwananchi mmoja amechimba maji na kuyapata katika Mji wa Hydrom. Je, kwa nini Serikali isiweze kupata maji katika maeneo yale na kuweka hela nyingi namna hii? Waziri yuko tayari kufuatana na mimi akaone jinsi ambavyo wananchi wanapata adha katika mji wa Hydrom na maeneo mengine ya Mbulu Vijini? *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri kwa kifupi.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Massay yeye mwenyewe tayari anafahamu kwamba Serikali ya Awamu ya Tano inafanya juhudi kubwa sana kukusanya pesa. Sasa hivi pesa zimeanza kupatikana kwa hiyo wakati wowote ule fedha zitaanza kutumwa kwenda kukamilisha miradi ambayo haijakamilika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama nilivyozungumza katika maswali yaliyopita kwamba tumekuwa na miradi ya maji 1,855, miradi 1,143 tayari imeshakamilika na iliyobaki ni 454 ambayo tunatarajia tuipatie pesa ili iweze kukamilika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, muuliza swali amedai kwamba kuna mwananchi ambaye amepata maji lakini haku-specify kwamba huyo mtu aliyapata hayo maji kwa shilingi ngapi? Nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba kuna miradi inayoendelea katika wilaya yake. Kuna Mradi wa Tumati, Hasha, Mungay, Hydrom, Moringa na Dongobesh. Miradi hii ikikamilika, naimani kabisa kwamba matatizo ya maji katika eneo lake yatakuwa yamekwisha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia kwa kibali cha Mheshimiwa Spika, nitakuwa tayari kufuatana naye ili kwenda kuona tatizo lilivyo kwenye Jimbo lake.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Catherine.

MHE. CATHERINE V. MAGIGE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali dogo la nyongeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa matatizo ya maji yaliyoko Hydom yanafanana kabisa na matatizo ya maji yaliyoko katika Mkoa wangu wa Arusha hasa Longido na Monduli. Kwa kuwa Monduli walikuwa na mabwawa matatu ambayo yamepasuka na sasa hivi wananchi wa Monduli wana tabu kubwa sana ya maji, wana-*share* maji na mifugo. Kwa kuwa kuna maji yanamwagika Engaruka na Mto wa Mbu, je, Serikali haioni umuhimu wa kuwasaidia wananchi hawa wa Monduli kwa kuyatumia maji yale kuliko yanavyomwagika bure? (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri kwa kifupi.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nimshukuru ametupa taarifa kuna mabwawa ambayo yamepasuka katika Jimbo la Mbulu. Naomba kuchukua nafasi hii kuagiza Mkoa wa Arusha wakatembelee eneo hilo na waipe taarifa Wizara ili hatua mahsuszi ziweze kuchukuliwa.

MWENYEKITI: Ahsante. Ngoja niwatendee haki kule nyuma kabisa, Mheshimiwa Kakoso.

MHE. MOSHI S. KAKOSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipa nafasi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tatizo ambalo lipo kwenye maeneo mengi katika nchi yetu ni miradi ya maji ambayo Serikali ilianzisha kushindwa kutekelezwa. Jimboni kwangu kuna miradi ya maji katika Kijiji cha Majalila na Igagala na imeanza kufanyiwa kazi na imefikia asilimia 70. Sasa hivi miundombinu ya miradi ile imeanza kuharibika kwa sababu ya ukosefu wa fedha. Je, Serikali ina mpango gani wa kumaliza ile miradi ambayo kimsingi ingewasaidia wananchi kwenye maeneo hayo?

MWENYEKITI: Ahsante. Kwanza nilidhani bado unakaa kule, lazima nimtendee haki na Mheshimiwa Mbunge kule. Mheshimiwa Waziri mwenyewe.

WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli ipo miradi mingi, tuna miradi zaidi ya 508 ambapo katika awamu ya kwanza ya programu haijakamilika. Hivi sasa ipo katika hatua mbalimbali, ipo kwenye asilimia 99 na mengine 60. Sasa hivi tumeingia awamu ya pili ya programu lakini lazima kwanza tukamilishe ile miradi ambayo ipo mbioni kukamilika.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa hivi fedha zimeshaanza kupatikana kwa ajili ya kuwalipa wakandarasi ambao walikuwa katika hatua mbalimbali na maeneo mengine walikuwa yamesimama, kwa hiyo, tunawalipa ili kusudi wakamilishe miradi hiyo. Nilihakikishie Bunge lako kwamba Serikali itakwenda kukamilisha miradi yote ili wananchi wetu waweze kupata maji kama ilivyokusudiwa.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Gashaza.

MHE. ALEX R. GASHAZA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kuniona na kunipa nafasi. Napenda kumuuliza swali la nyongeza Mheshimiwa Waziri wa Maji na Umwagiliaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, upo mradi wa umwagiliaji wa Bonde la Bigombo ambao ulianza 2012 na ulitakiwa kukamilika 2013, ulifadhiliwa na Benki ya Maendeleo ya Afrika chini ya *ASDP*, mpaka sasa mradi huo haujakamilika. Mradi huu ilikuwa ni tegemeo kwa wananchi wa Jimbo la Ngara hususani wananchi wa Kata ya Rulenge, Keza na Nyakisasa kwa ajili ya kilimo cha umwagiliaji. Ni lini sasa mradi huu utaweza kukamilika?

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Waziri mwenyewe wa Maji na Umwagiliaji.

WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, jana nilisema kwamba miradi yote ya umwagiliaji inasimamiwa na Tume ya Umwagiliaji. Nikasema katika bajeti ya mwaka huu wa 2015/2016, tumepanga fedha kiasi cha shilingi bilioni 53 katika kuendeleza sekta hii ya umwagiliaji. Miradi hii ilikuwa imeanzishwa chini ya programu ya *ASDP* ambapo wafadhili ni *African Development Bank* na mingi ilikuwa haijakamilika. Kwa sababu tumeunda Tume, tutakwenda kufuatilia tuone tunaweza kukamilisha kwa namna gani mradi ambao tayari ulikuwa umeshaanza.

MWENYEKITI: Ahsante. Tunaendelea.

Na. 98

Tatizo la Maji Morogoro Mjini na Mji wa Gairo

MHE. DKT. CHRISTINE G. ISHENGOMA aliuliza:-

Tatizo la maji limeendelea kuwa kubwa Morogoro Mjini pamoja na Mji wa Gairo ambapo wanawake wanapata shida sana kutafuta maji:-

Je, ni lini tatizo hili la maji litaisha?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Maji na Umwagiliaji, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Dkt. Christine Gabriel Ishengoma, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kushirikiana na Shirika la Changamoto za Mileniamu, kwa ufadhili wa Serikali ya Marekani (MCC) imekamilisha mradi wa maji katika Halmashauri ya Manispaa ya Morogoro kwa kuongeza uzalishaji wa maji kutoka mita za ujazo 24,000 kwa siku hadi kufikia mita za ujazo 34,000 kwa siku kwa sasa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ongezeko hilo limeiwezesha Mamlaka ya Maji na Usafi wa Mazingira Morogoro (MORUWASA) kupanua mtandao wa usambazaji maji hadi kwenye maeneo ya Nanenane, Tubuyu, Mfuluni, Tungi, Mgudeni, Mjimwema, Tushikamane, Tuelewane, Majengo Mapya, Jakaranda, Kihonda Kaskazini pamoja na Azimio.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa Mji wa Gairo, Serikali inakamilisha mradi wa kuboresha huduma ya maji katika Mji wa Gairo. Ujenzi wa mradi umefikia asilimia 87 na utakamilika mwezi Juni, 2016. Mradi huu utazalisha mita za ujazo 1,279 kwa siku. Aidha, Serikali ilitekeleza mradi wa uchimbaji wa visima virefu vitatu na uchimbaji ulikamilika mwezi Agosti, 2015. Visima hivyo vimeongeza uzalishaji wa maji kutoka mita za ujazo 328 hadi 678. Miradi hii yote kwa pamoja itafikisha uzalishaji wa mita za ujazo 1,957 kwa siku.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika juhudi za kuendelea kuboresha upatikanaji wa maji kwa Mji wa Gairo, Mamlaka ya Majisafi MORUWASA imetuma wataalam wake kwenda Gairo kutafiti na kuainisha maneno ambayo yatachimbwa visima vingine vitatu katika vitongoji vya Mnjilili na Malimbika. Wataalam hao wapo katika hatua ya mwisho ya kutafiti upatikanaji wa maji na uchimbaji visima ambao utakamilika Machi, 2016.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Ishengoma mwenye swali la msingi, swali la nyongeza.

MHE. DKT. CHRISTINE G. ISHENGOMA Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana kwa majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri, lakini nina maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la kwanza, licha ya kuongeza ujazo wa mita za maji katika Manispaa ya Morogoro bado kuna sehemu za Lukobe,

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Kihonda, Kilakala, Folkland, SUA, Mbuyuni na sehemu zingine ambazo hawapati maji. Je, kwa nini hawapati maji wakati wote?

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, Manispaa ya Morogoro inakua na watu wanaongezeka. Licha ya mradi wa Milenia wa Halmashauri ambao umepita, je, kuna mkakati gani wa kubuni mradi mwingine wa maji kusudi maji yaweze kutosheleza Manispaa ya Morogoro?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Sera ya Maji ya mwaka 2002 imeainisha kuhakikisha kwamba nchi yetu ifikapo mwaka 2025 watu wote watakuwa wamepata maji safi na salama. Hiyo itakuwa ni pamoja na wananchi wote wa maeneo ya Morogoro. Maeneo aliyoyataja kwa sasa hivi tunaanza programu ya pili ambayo imeanza Januari, 2016 ya kuendeleza miradi ya maji katika nchi yetu. Katika programu hiyo, tutaendeleza utafutaji wa maji katika Mkoa na Mji wa Morogoro kwa maeneo ambayo yamebaki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, ni kweli kabisa kwamba Mkoa wa Morogoro unapanuka na nimwakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba katika mikakati tuliyonayo, tutahakikisha kwamba maeneo yote na wakazi wote wa Mkoa wa Morogoro na Mji wa Morogoro hasa wanapata maji safi na salama. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante.

MHE. SEIF K.S. GULAMALI: Mheshimiwa Gulamali.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Devota Minja wa Morogoro.

MHE. DEVOTA M. MINJA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi hii. Pamoja na majibu mazuri aliyotoa Naibu Waziri kuhusu kushughulikia tatizo la maji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivi sasa Serikali imekuja na mpango wa kuanzisha Bwawa jipya la Kidunda ambalo litakuwa likitoa huduma ya maji katika mikoa mingine lakini siyo kwa Mkoa wa Morogoro. Serikali haioni kama si vyema kuanzisha bwawa hilo pasipo kwanza kushughulikia kero ya maji ya wananchi hasa wa Manispaa ya Morogoro kuliko kuitumia mito yao kuendelea kutoa huduma katika mabwawa ambayo yatahudumia mikoa mingine nje ya Mkoa wa Morogoro? (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Waziri mwenyewe wa Maji na Umwagiliaji, Tanzania ni yetu wote.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, anasema si vyema kuanzisha Bwawa la Kidunda, Serikali iliona ni muhimu sana tuwe na Bwawala Kidunda kwa ajili ya kuhakikisha kwanza wananchi wa Dar es Salaam watapata maji ili muda wote Mto Ruvu uwe unakuwa na maji ya kutosha. Bwawa lile pia tumeshalifanya usanifu siyo kwa ajili ya maji tu lakini pia pamoja na kuzalisha umeme. Kwa hiyo, lina manufaa mengi na hivi sasa tupo mbioni kupata wawekezaji tunaoweza kushirikiana nao tuweze kujenga bwawa lile. Maeneo yale mengine ambayo hayana maji, Naibu Waziri ameshasema vizuri kwamba kwenye programu yetu awamu ya pili tunakwenda kushughulikia tatizo la maji katika maeneo hayo.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Mathayo, tusikie tatizo la maji la Musoma Mjini.

MHE. VEDASTUS M. MANYINYI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipa nafasi ili niweze kuuliza swali moja la nyongeza. Pale Musoma Mjini tumekuwa na tatizo la maji kwa muda mrefu na bahati nzuri tumepata mradi ambao tulitegemea toka mwaka jana ungekuwa umekamilika na watu wameanza kupata maji. Je, ni lini sasa Serikali itahakikisha kwamba mradi huo umekamilika kama ilivyokuwa ahadi yake ya toka mwaka jana?

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri kwa kifupi, ni lini maji yatapatikana Musoma Mjini.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba tumeanza kupata fedha, kwa hiyo, wakati wowote ule tutatuma fedha na kabla ya mwisho wa mwaka huu wa fedha tutakuwa tumekamilisha mradi huo.

MWENYEKITI: Ahsante. Naomba tuendeleo, naelewa tatizo la maji ni nchi nzima hata kwangu Bariadi ni tatizo kweli, la mwisho kabisa.

MBUNGE FULANI: Serengeti.

MBUNGE FULANI: Morogoro.

MBUNGE FULANI: Huku.

MWENYEKITI: Haya tunaendelea na swali linalofuata.

WABUNGE FULANI: Aaaaah.

Na. 99

Kusumbuliwa kwa Wavuvi Wanaotoka Unguja

MHE. ALLY SALEH ALLY aliuliza:-

Wavuvi kutoka Ukanda wa Uvuvi wa Kisiwa cha Unguja na wale wa Ukanda wa Mkoa wa Dar es Salaam na Pwani wamekuwa wakifanya uvuvi kwenye maeneo yanayoingiliana, lakini hivi punde wavuvi wa Unguja wameanza kusumbuliwa na kuwekewa vikwazo vya kuvua maeneo ya Tanzania Bara:-

(a) Je, kwa nini wavuvi hao wasumbuliwe na kuwekewa vikwazo?

(b) Je, wavuvi hao hawana haki ya kuvua maeneo hayo?

(c) Je, ni kwa nini Serikali isiwaelimishe juu ya wanachotakiwa kufanya au wasichotakiwa kufanya?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Saleh Ally, Mbunge wa Malindi, lenye vipengele (a), (b) na (c), kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Mwenyekiti, shughuli za uvuvi kwenye maji ya kitaifa na maji baridi si moja ya suala la Muungano. Hivyo uvuvi katika maji hayo husimamiwa kupitia Sheria ya Uvivi, Na. 22 ya 2003 kwa upande wa Tanzania Bara na Sheria ya Uvuvi, Na. 7 ya 2010 kwa upande wa Zanzibar. Uvuvi katika Ukanda wa Uchumi wa Bahari Kuu, husimamiwa na Serikali zote mbili kupitia Sheria ya Mamlaka ya Kusimamia Uvuvi wa Bahari Kuu, Na.1 ya 1998 na marekebisho ya 2007.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili kuondoa usumbufu unaoweza kujitokeza kwa wavuvi, Serikali zetu zimeweka utaratibu unaoitwa Dago au uvuvi wa makambi ambao unatoa fursa au ruhusa kwa wavuvi kutoka Zanzibar na Tanzania Bara kuvua bila kusumbuliwa. Kupitia utaratibu huu, wavuvi wanatakiwa kuwa na utambulisho kutoka maeneo yao na kuwasilisha maeneo wanayokwenda kuvua ambao pia huainisha taarifa za uvuvi, zana anazotumia na muda atakaotumia kukaa kwenye Dago.

(b) Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuzingatia majibu ya kipengele (a), wavuvi wa pande zote za Muungano wana haki ya kuvua kwa kufuata

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

utaratibu uliowekwa na kuzingatia maelezo ya Sheria ya Uvuvi katika eneo husika.

(c) Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali inatoa elimu kwa wavuvi kuhusu uvuvi endelevu, kwa mfano, kupitia Ofisi za Uvuvi za Halmashauri ambapo mvuvi kabla hajapewa utambulisho, huelimishwa kuhusu utaratibu wa Dago. Vilevile Wizara imeandaa mwongozo wa makambi ambao uko wenye hatua za mwisho kama hatua mojawapo ya kutatua matatizo yanayojitokeza. Hivyo, nawaomba Waheshimiwa Wabunge tuendelee kuwaelimisha wavuvi kufuata sheria na taratibu zilizopo kwa ajili ya uvuvi endelevu kwa vizazi vilivyopo na vijavyo.

MWENYEKITI: Ahsante. Mwenye swali la msingi, Mheshimiwa Ally Saleh Ally.

MHE. ALLY SALEH ALLY: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Waziri ametuambia hapa kwamba kuna sharia zinazosimamia suala hili lakini sijui kama ana taarifa kwamba watu hupigwa na kunyang'anywa mali zao na lini jambo hili litakoma ili sheria ifuate mkondo na siyo kunyang'anywa mali zao na kupigwa? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, pili, Waziri amesema kwamba kuna elimu inatolewa juu ya watu hawa wa Dago ambapo kwa Wazanzibar ni jambo asili na la muda mrefu tu kutoka Bara kuja Unguja kama vile watu wanavyotoka hapa kwenda Dago Zanzibar. Je, Waziri anajua kwamba hiyo elimu anayoisema haijaenea kiasi cha kutosha ndiyo sababu ya sokomoko linalotokea katika eneo la wavuvi hawa?

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri elezea vizuri kuhusu Dago.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa kwamba watu hupigwa na kunyang'anywa mali zao hazijafika rasmi Wizarani. Namhakikishia Mheshimiwa Mbunge kwamba pale tutakapopata taarifa hizi tutachukua hatua stahiki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile nimueleze kwamba nafahamu kuna changamoto nyingi zinatokea katika Kambi za Dago hasa maeneo ya Mafia, kuna changamoto nyingi ambazo zimeripotiwa. Wizara yangu ina mkakati na mimi mwenyewe nimepanga kwamba mara nitokapo kwenye Bunge hili nitaelekea Mafia kwa sababu mbali na alichosema Mheshimiwa Mbunge tayari Wabunge wengi wa ukanda huo na hasa wanaotoka maeneo ya Mafia wameleta changamoto nyingi ambazo zipo, nitaendelea kufahamu changamoto zilizopo kule ili kuweza kuzipatia suluhu.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile nitumie fursa hii kupitia Bunge hili kuwasihi wananchi kwamba utaratibu wa Dago ni utaratibu mzuri lakini ni mzuri tu kama unafuatwa. Kama wavuvi wakiwa wanatoka eneo moja kwenda lingine bila kufuata taratibu ni vigumu sana Serikali kutoa msaada wowote. Kwa hiyo, ni vizuri tufuate taratibu na sheria zilizopo ili kuondoa vurugu ambazo zinatokea kwenye Dago.

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la nyongeza la pili lilitaka nijibu kama kuna elimu inatolewa Zanzibar. Nimweleze Mheshimiwa Mbunge kwamba kwa taarifa tulizonazo sisi ni kwamba elimu hiyo inatolewa kote na mara nyingi inatolewa kwenye halmashauri anapokwenda kuvua mvuvi siyo kule anapotoka. Kwa hiyo, tunaendelea kusisitiza kwamba kama kuna upungufu katika elimu inayotolewa, tutaendelea kuwasiliana na mamlaka husika kuhakikisha kwamba elimu hii inatolewa kwa wavuvi wote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Mbatia.

MHE. JAMES F. MBATIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipa nafasi hii ya kuuliza swali ya nyongeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa sekta ya uvuvi ni muhimu sana katika kukuza uchumi wa Taifa na ni sekta oevu kwa kupata mapato ya Taifa pia kuweza kuwapatia vijana wetu ajira. Serikali imeshafanyia kazi kiasi gani Taarifa ya Chenge One kuhusu sekta hii ya uvuvi hasa wa bahari kuu ambapo Serikali itapata mapato, wawekezaji wataweza kushirikiana na wawekezaji wa ndani ili Taifa letu liweze kujikwamua katika hali ambayo ipo na rasilimali tunayo? (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri kwa kifupi.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli naungana naye kwamba sekta ya uvuvi ni sekta ambayo inategemewa sana na Watanzania wengi. Ni sekta ambayo inawaajiri Watanzania 4,000,000, kuna *operators* mbalimbali wanaofika 400,000 wanaojihusisha na shughuli za uvuvi, kwa hiyo ni sekta muhimu sana. Vile vile nikubaliane naye kwamba *potential* iliyopo ni kubwa na kuna fursa kubwa sana ya kuweza kufanya hili eneo liweze kuchangia zaidi katika maendeleo ya Taifa letu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kwamba kumekuwa na mapendekezo mengi ya namna ya kuboresha ufanisi wa sekta hii ikiwa ni pamoja na ripoti aliyosema ya Chenge One ambayo pamoja na mambo mengine ilipendekeza ni namna gani tunaweza tukapanua wigo wa fursa za uvuvi kwa kutumia bahari

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

kuu. Katika kutekeleza ushauri huu, Wizara ipo katika mpango wa kuchukua hatua mbalimbali ili kuhakikisha kwamba tunaweza kuanza kunufaika na rasilimali iliyopo katika bahari kuu. Kwa kuanzia, tupo kwenye mkakati wa kuanzisha *fishing port*. Tunataka tuanzishe bahari ya uvuvi ambayo pamoja na mambo mengine itakuwa rahisi kuratibu namna uvuvi unavyofanywa katika bahari kuu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile kama nilivyokwisha sema hata katika Bunge hili tumeshakutana na Waheshimiwa Wabunge wanaotoka maeneo ya uvuvi na leo hii tena mchana tunakutana. Tunaendelea kupokea mawazo ya Waheshimiwa Wabunge ili tuone namna ya kuboresha sekta hii muhimu katika Taifa letu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Dkt. Ndugulile na wa mwisho jirani yako Mheshimiwa Keissy.

MHE. DKT. FAUSTINE E. NDUGULILE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali moja la nyongeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Jimbo la Kigamboni lina jamii kubwa sana ya wavuvi lakini sekta hii ina changamoto kubwa sana. Wavuvi wana leseni za chombo, wana leseni za baharia, wana leseni ya aina ya samaki wanayovua lakini wavuvi hawa hawa wakitoka Dar es Salaam wakiingia Mafia kuna leseni nyingine ambayo wanatakiwa kukata. Je, Serikali ina mpango gani wa kufanya mapitio ya mzigo wa leseni ili kuondoa hizi kero kwa ajili ya wavuvi hawa? *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana. Mheshimiwa Waziri mwenyewe wa Kilimo.

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nimpongeze sana Mheshimiwa Dkt. Faustine Mbunge wa Kigamboni kwa jinsi ambavyo amekuwa akifuatilia sana suala la wavuvi, nakumbuka alishakuja ofisini mara kadhaa. Niseme tu kwamba Wizara na Serikali kwa ujumla inayaangalia maeneo yanayolalamikiwa katika kazi zinazowapatia Watanzania kipato hasahasa yanayohusu makato mengi yanayokwenda kwa mtu anapofanya shughuli yake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, amelisemea hili la leseni nyingi na nilipokutana na Wabunge wanaotokea maeneo ya uvuvi upande wa Kanda ya Ziwa walisema hata mtu akitoka Nyamagana akiingia Ilemela anatakiwa atoe leseni nyingine. Lingine wavuvi ni Watanzania na maji ni ya Tanzania lakini leseni inatolewa kwa dola na lenyewe tumepokea. *(Makofi)*

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge pamoja na Wabunge kwamba vikao hivi tunavyofanya vya kukutana nao ni kwa ajili ya kuandaa mpango maalum ambao utatoa majawabu ya kudumu ya malalamiko hayo ambayo Wabunge wameyaleta kwa niaba ya wananchi wao. Kwa hiyo, tutalifanyia kazi na tutatoa tamko ambalo litakomesha yale ambayo yanawakwaza wavuvi, wafugaji pamoja na wakulima.

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Waziri. Swali la nyongeza la mwisho Mheshimiwa Keissy.

MHE. ALLY M. KEISSY: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Mwambao wa Ziwa Tanganyika wavuvi wengi wanatoka DRC-Congo. Cha ajabu wanakata leseni kwa bei kama mvuvi mwenyeji wa Ziwa Tanganyika. Je, ni lini Serikali itachukua hatua ili wavuvi kutoka nchi za jirani walipie leseni kama inavyotakiwa?

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri kwa kifupi.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nimpongeze sana Mheshimiwa Keissy kwa sababu amekuwa akifuatilia kwa karibu sana changamoto mbalimbali za uvuvi na hasa katika maeneo ya Jimbo lake. Tumepata taarifa kwamba kuna wavuvi wanaotoka nchi za jirani wanavua katika maziwa yetu. Kwa vyovyote vile, hii ni kinyume na sheria. Tunaomba Waheshimiwa Wabunge taarifa kama hizi tuendeleo kuzipata. Tukitoka hapa mimi mwenyewe nitachukua hatua za makusudi za kufuatilia ili tuweze kujua nani amehusika, tuwajue Maafisa wa Halmashauri wanaotoa leseni kwa watu hao ili kuweza kuchukua hatua stahiki.

MWENYEKITI: Ahsante. Tunaendelea na swali linalofuata.

Na. 100

Kufungwa kwa Mnada wa Magena Tarime

MHE. ESTHER N. MATIKO aliuliza:-

Mnada wa Magena Wilayani Tarime ulifungwa na kusababisha adha kubwa kwa Halmashauri ya Mji wa Tarime kupoteza mapato ya ushuru wa mifugo inayouzwa nchi jirani ya Kenya, sambamba na ukosefu wa ajira kwa wakazi wa Tarime:-

Je, Mnada huu wa Magena utafunguliwa lini ili kutoa fursa za ajira na kuokoa mapato mengi yanayopotea kwa sasa?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Esther N. Matiko, Mbunge wa Tarime Mjini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mnada wa Magema ulikuwa kati ya minada 10 ya mipakani inayoendeshwa na Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi. Mnada huo ulikamilika kujengwa mwaka 1995 na kufunguliwa mwaka 1996 na ulifanya kazi kwa takribani mwaka mmoja ambapo ng'ombe 104,000 waliuzwa na jumla ya Sh.260,000,000 zilikusanywa kama maduhuli ya Serikali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kutokana na changamoto mbalimbali zilizojitokeza ikiwemo wizi wa mifugo na sababu za kiusalama, mnamo tarehe 14 Mei, 1997, Kamati ya Ulinzi na Usalama ya Mkoa wa Mara iliagiza mnada huo ufungwe. Ili kuwapatia wafugaji mnada mbadala wa mpakani, Wizara imejenga mnada eneo la Kirumi sehemu ambayo kuna kizuizi asili cha Mto Mara na ujenzi wa Mnada wa Kirumi unaendelea na umekamilika kwa asilimia sitini na unatarajiwa kufunguliwa katika mwaka wa fedha ujao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, matunda ya mnada huu yameanza kuonekana ambapo Wizara kwa kushirikiana na uongozi wa mkoa imekusanya jumla ya Sh.221,270,000 kutokana na mauzo ya ng'ombe 9,842, mbuzi na kondoo 4,886 kutoka Mikoa ya Rukwa, Simiyu, Shinyanga, Mara, Mwanza na Kagera.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wizara inatoa wito kwa Halmashauri ya Wilaya ya Tarime kusimamia ipasavyo ukusanyaji wa maduhuli katika minada ya awali ya Mtana, Kwenja, Nyamwaga na Chemakolele. Aidha, ili kupanua wigo wa ukusanyaji wa mapato, Wizara inatoa ushauri kwa Halmashauri za Wilaya ya Tarime kuongeza thamani ya mifugo kwa kujenga kiwanda cha kuchinja, kuchakata, kusindika na kufungasha nyama na bidhaa kadhaa ili kuziua katika soko la kikanda na nchi za Afrika Mashariki na Kati.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Matiko.

MHE. ESTHER N. MATIKO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Kwa masikitiko makubwa sana nimefedheheshwa na majibu ya Wizara kwa sababu amenijibu kuhusiana na Halmashauri ya Wilaya ya Tarime na mimi nimeuliza kuhusiana na Halmashauri ya Mji wa Tarime ambapo Mnada wa Magena upo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, maswali yangu, kwa kuwa katika majibu yao ambayo hayajakidhi wametamka dhahiri kwamba walifunga mnada huu kwa sababu za wizi wa ng'ombe na usalama. Kwa kuwa Serikali hii ya Chama cha Mapinduzi imeanzisha Kanda Maalum ya Tarime - Rorya ambapo hivi sasa

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

usalama umeimarika ingawa bado wanaongelea suala la wizi. Vilevile wameainisha kwenye majibu yao kwamba 1996 tu waliweza kupata Sh.260,000,000 na sasa hivi 2015 wanapata Sh.212,000,000, hawaoni kuwa Serikali inapoteza mapato mengi sana kwa kutokuanzisha ule mnada ambao ulikuwa umeshajengwa ambapo kwa sasa hivi unaweza kupata zaidi ya Sh.1,000,000,000? Hilo ni swali la kwanza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, ni dhahiri kabisa na hata kwenye majibu yao wamesema Mnada wa Mtana, Kewenja, Nyamwaga na Chemakolele ipo katika Halmashauri ya Wilaya na ni dhahiri kabisa pia kwamba huu mnada ulihamishwa kwa sababu za kisiasa kwa sababu huwezi ukasema Kirumi ipo mpakani na Kenya. Napenda kujua sasa ni lini Serikali hii ya Chama cha Mapinduzi itaacha siasa iweze kufanya mambo ya kimaendeleo na Mnada wa Magena ufunguliwe ili wananchi wa Tarime wafaidike? ((Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri kwa kifupi.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu kupoteza mapato, ni kweli kabisa kuna changamoto kwamba Serikali ingeweza kupata mapato mengi zaidi kwa kuendelea na mnada ule. Hata hivyo, katika hali iliyopelekea mpaka mnada husika ukafungwa, ukweli wa mambo ni kwamba hata kukusanya mapato ilikuwa haiwezekani. Kwa sababu Serikali ina jukumu la msingi la kulinda amani na usalama, kwa kweli ilikuwa haiwezi kuendelea kuruhusu mnada ule utumike wa sababu watu mali zao zilikuwa zinapotea na walikuwa wanatishiwa maisha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kimsingi, hakuna shughuli za kiuchumi ambazo zilikuwa zinaenda kama ilivyotarajiwa. Kwa hiyo, pamoja na kwamba ingeweza kupata mapato lakini haikuwezekana kuendelea kuwa na shughuli yoyote katika hali ambayo si salama. Hata yeye mwenyewe amekiri kwamba kulikuwa na hali ya kutishia amani na usalama.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu mnada husika kufungwa na mwingine kuanzishwa kisiasa, nimhakikishie tu Mheshimiwa Matiko kwamba kilichopelekea mnada huu kufungwa na mwingine kuanzishwa siyo sababu za kisiasa ni kwa sababu ulinzi na usalama wa wananchi wa Tarime ulikuwa ni wa muhimu zaidi. Vilevile nimhakikishie tu kwamba kwa hali ya sasa mnada ule mpya unafanya kazi kama ile iliyokuwa inafanywa na mnada wa awali. Cha maana ni wananchi kupata fursa ya kuuza mifugo yao kwenda nje.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, kama kuna mnada ambao unafanya kazi ileile vizuri zaidi na hauhatarishi usalama, kwa vyovyote vile Serikali

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

itachukua uamuzi wa kuhakikisha kwamba mnada huo unaendelea badala ya kufikiri kwamba ni lazima kurudi kwenye mnada ambao kwa kweli uendeshaji wake ulikuwa unatishia ulinzi na usalama.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waitara.

MHE. MWITA M. WAITARA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Kwa kuwa Mnada wa Magena katika Mji wa Tarime unafanana na mnada ambao unaitwa Mnada wa Kimataifa wa Pugu lakini ukifika hakuna mazingira yoyote ya kimataifa ambayo unaweza ukaonyesha. Ng'ombe wote wanaofugwa mikoani mimi katika Jimbo la Ukonga kule Pugu ndiyo nawapokea na nawalisha watu wa Dar es Salaam. Naomba nijue, ni lini sasa Wizara hii itahakikisha jina la Mnada wa Kimataifa wa Pugu linasadifu na mazingira ya Pugu kwa maana ya malambo, umeme na huduma zingine? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa Waziri kwa ufupi sana.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mnada wa Magena ni Mnada wa Mpakani wakati Mnada wa Pugu ni Mnada wa Upili, kuna tofauti kubwa. Hata hivyo, naungana naye kukiri kwamba kuna changamoto nyingi ambazo zimejitokeza katika uendeshaji wa Mnada wa Pugu. Bado kuna fursa kubwa ya kuufanya mnada ule uwe na hadhi nzuri zaidi kuliko ilivyo sasa. Nimhakikishie tu kwamba tayari hatua zinachukuliwa ili kuboresha huduma katika Mnada wa Pugu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi mwenyewe baada ya kupata uteuzi wa Mheshimiwa Rais, nilikwenda kutembelea Mnada wa Pugu na kuangalia hali ilivyo na tayari tumetoa maelekezo hatua mahsusi zichukuliwe ili kuboresha huduma pale ikiwa ni pamoja na huduma za maji na kuimarisha utaratibu wa kukusanya mapato. Kwa sasa karibuni Mnada wa Pugu utakuwa unatuma mfumo wa kukusanya mapato wa kielektroniki. Hata Mheshimiwa Waziri mwenyewe ameshatembelea Pugu. Kwa hiyo, nimhakikishie tu kwamba baada ya muda Mnada wa Pugu utaendeshwa katika hali ambayo ni nzuri zaidi ili kuweza kuchangia katika pato la Taifa.

MWENYEKITI: Ahsante. Tunaendelea na swali letu la mwisho.

Na. 101

**Upatikanaji wa Umeme Vijijini na Tatizo
la Kukatikakatika kwa Umeme Nchini**

MHE. KISWAGA B. DESTERY aliuliza:-

Serikali imeweka mpango wa umeme vijijini ambapo kwa Jimbo la Magu ni asilimia 20 tu ya vijiji ndivyo vimepata umeme ambalo ni hitaji muhimu kwa kila Mtanzania:-

(a) Je, asilimia 80 ya vijiji vilivyobaki vitapata lini umeme?

(b) Je, Serikali imejipangaje kukabiliana na tatizo la kukatikakatika kwa umeme nchini?

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Nishati na Madini, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Boniventura Desdery Kiswaga, Mbunge wa Magu, lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kumshukuru Mheshimiwa Mbunge kwa kutambua juhudi za Serikali za kusambaza umeme katika Jimbo lake la Magu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vijiji 39 kati ya 142 vilivyoko kwenye Jimbo la Mheshimiwa sawa na 27% tayari vimepatiwa umeme. Hata hivyo, vijiji 18 sawa na 13% viko katika utekelezaji wa awamu ya pili na hivyo kufanya jumla ya vijiji 57% sawa na 40% kuwa vimepatiwa umeme mara baada ya awamu ya pili kukamilika Juni, 2016. Vijiji 34 kati ya 85 vilivyosalia vitajumuishwa kwenye mpango wa usambazaji umeme awamu ya tatu utakaoanza Juni, 2016.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tatizo la kukatikakatika kwa umeme nchini inatokana na sababu za uchakavu na kuzidiwa kwa miundombinu ya usafirishaji na usambazaji wa umeme na vituo vya kupoza umeme. Sababu nyingine ni pamoja na matukio ya kulipuka kwa transfoma yanayosababishwa na radi hasa kipindi cha mvua pamoja na wizi wa mafuta ya transfoma unaofanywa na wananchi wasiokuwa waaminifu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili kukabiliana na tatizo la kukatikakatika kwa umeme nchini, TANESCO inachukua hatua za kujenga mifumo ya njia kubwa za umeme wa msongo wa kilovoti 400 za *backbone* unaoanzia Iringa – Dodoma - Singida - Shinyanga. Kadhalika kuanzisha mradi wa *North East Grid* unaoanzia

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Dar es Salaam – Chalinze - Tanga - Arusha. Sambamba na miradi hiyo, upo mradi wa *North West Grid* unaoanzia Geita – Chalinze – Katavi – Kigoma - Rukwa - Mbeya. Hali kadhalika na mradi wa Makambako - Songea wenye kilovoti 220.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kukamilika kwa miradi hii, kutaimarisha upatikanaji wa umeme wa uhakika katika maeneo mengi nchini. TANESCO inakamilisha upanuzi wa mifumo ya usambazaji wa umeme katika Majiji makubwa ya Arusha, Dar es Salaam pamoja na Mwanza. Kazi zinazohusika ni pamoja na ujenzi wa njia mpya za umeme na kupanua vituo vya kupoza umeme (*substations*). Kukamilika kwa kituo cha kupoza umeme cha KIA Mkoani Kilimanjaro kutaimarisha sana upatikanaji wa umeme maeneo ya Mererani pamoja na uwanja wa ndege wa KIA.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vituo vya kupoza umeme katika Jiji la Dar es Salaam vya Gongolamboto, Kipawa, Mbagala na Kurasini vitaunganishwa kwa njia ya sakiti mizunguko (*ring circuits*) kutoka Ubungo, Kinyerezi kuanzia Machi, 2016. Kukamilika kwa mradi huu kutaimarisha upatikanaji wa umeme katika maeneo yanayohudumiwa na vituo hivyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, miradi mingine ni ule wa ujenzi wa kituo cha kupoza umeme katikati ya Jiji la Dar es Salaam ukijumuisha ujenzi wa njia ya umeme wa msongo wa kilovoti 33 chini ya ardhi kwenda kituo cha Sokoine pamoja Kariakoo. Aidha, ifikapo Machi, 2016, TANESCO itakamilisha ujenzi wa Kituo cha Udhubiti wa Mfumo wa Usambazaji wa Umeme kwa Jiji la Dar es Salaam (*Dar es Salaam Distribution Management System*).

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika kukabiliana na tatizo la umeme hasa kuungua kwa transfoma, TANESCO imeendelea kufunga mifumo ya kudhibiti radi (*lightning arrestors*) nchi nzima na kuachana na transfoma za mafuta hasa maeneo yaliyokithiri kwa wizi wa mafuta.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Kiswaga mwenye swali la msingi.

MHE. KISWAGA B. DESTERY: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. Pia nashukuru majibu ya Serikali na kuwapongeza Wizara hii kwa jinsi wanavyoshughulikia masuala haya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa Wizara inatambua kwamba Magu bado vijiji 85 na 34 vitaingizwa kwenye mpango wa *REA III*, je, Wizara inaonaje kuviiingiza vijiji vyote vilivyobaki kwenye mpango huu?

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa REA II inaendelea na miradi kule Magu na kwa sababu baadhi ya vijiji mkandarasi ameondoa nguzo ambazo zilikuwa zinategemewa na wananchi na wananchi wengine hawajawekewa, je, Mheshimiwa Waziri anaweza kuambatana nami kwenda Jimboni kwangu kutembelea vijiji hivyo pamoja na Vijiji vya Mahaha, Nobola, Bungilya, Mwamabanza na Matale? (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri, kwa kifupi muda.

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Mwenyekiti, tunakubaliana na Mheshimiwa Mbunge na Waheshimiwa Wabunge wengine na naamini kila Mbunge angependa sana vijiji vyake vyote viingie kwenye REA III. Kwa hiyo, nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge, tunaendelea kufanya tathmini kama itaonekana ipo haja ya vijiji vyote kuingia basi vitaingia lakini kutegemeana na bajeti. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu suala la pili la kuondoa nguzo kwenye maeneo mengine na kupeleka maeneo mengine, hili nimelichukua. Sambamba na hilo, nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba sisi tuko tayari kutembelea maeneo yote yenye kero za umeme na kuhakikisha kwamba zinatoweka. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa ridhaa yako niwakumbushe Waheshimiwa Wabunge, usambazaji na upatikanaji wa umeme nchini ulianza mwaka 1908 enzi za ukoloni wa Mjerumani. Kwa hiyo, miundombinu mingi sana imeharibika kama transfoma na mingine, kwa hiyo, tunaendelea na ukarabati. Kwa hiyo, maeneo mengine ambayo Waheshimiwa Wabunge mtapenda tutembelee, tutaendelea kutembelea na tutaendelea kuboresha lengo ni kuhakikisha wananchi wote wanapata umeme.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niwahakikishie Waheshimiwa Wabunge kwamba lengo letu ni wananchi wote wapate umeme. Nimwombe sana Mheshimiwa Lukuvi kwa sababu anaimarisha nyumba za wananchi, sisi hatutajali kumwekea mtu umeme eti mpaka awe na nyumba nzuri, tutamtundikia umeme hata kwenye mkaratusi karibu na nyumba yake. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

MWENYEKITI: Ahsante. Swali la mwisho la nyongeza, Mheshimiwa Dkt. Kikwembe.

MHE. DKT. PUDENCIANA W. KIKWEMBE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipatia nafasi na mimi niweze kuuliza swali la nyongeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa matatizo ya Jimbo la Kavuu yanafanana kabisa na matatizo ya Jimbo la Magu na hivi karibuni kupitia mpango wa REA wameweza kuweka umeme katika Kata yangu ya Usevya katika Jimbo la Kavuu. Hivi karibuni umeme umeanza kuwaka takribani wiki tatu baada ya REA kukamilisha ujenzi wake pale lakini mpaka sasa hivi wananchi hao hawana umeme ikiwemo pamoja na mimi. Je, kwa kuwa wananchi wale walikuwa na hamu na umeme huo ambao haupatikani, Serikali inasema nini kuhakikisha kuanzia sasa umeme unapatikana?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri, kwa kifupi twende mbele.

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nikubaliane na Mheshimiwa Mbunge kwamba yapo maeneo ambayo hayana umeme hadi sasa. Kwa ridhaa yako niombe kusema kwamba nitakaa na Mheshimiwa Mbunge ili tuyatambue kwa kina maeneo ambayo hayana umeme na tuyafanyie kazi ili wananchi wapate umeme.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, nawashukuru sana. Tumemaliza kupindi chetu cha maswali na majibu.

Tunaanza na matangazo ya wageni baadaye ni matangazo ya shughuli zetu za kazi. Wageni tulionao kwa siku ya leo, orodha ni ndefu kidogo mtanivumilia, wageni wa Waheshimiwa Wabunge, wageni wa Mheshimiwa Ummy Mwalimu, Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto ambao ni Dkt. Brian Budgell, Mkurugenzi wa Taasisi ya *Global Peace Network* ya kutoka Canada, karibu sana. Mwingine ni Kahema Mawe, ni Mratibu wa Ushirikiano wa Sekta ya Umma na Sekta Binafsi. *(Makofi)*

Wageni 12 wa Mheshimiwa Jumaa Aweso ambao ni Ndugu na familia yake wakiongozwa na Bi. Khadija Omar Massanga, mama yake mdogo. Karibuni sana. *(Makofi)*

Wageni wa Mheshimiwa Susan Lyimo, ambaye ni Ndugu Arystarick Vumilia Lyimo, kaka wa Mheshimiwa Susan Lyimo. Huyu ni Mwenyekiti wa Jumuiya ya Waafrika waishio Melbourne-Australia na vilevile ni mlezi wa Jumuiya ya Watanzania waishio Victoria-Australia. Karibu sana Ndugu yetu. *(Makofi)*

Tuna wageni 25 wa Mheshimiwa Jasson Rweikiza ambao ni Wanachama wa CCM wakiongozwa na Novatus Nkwama, Mwenyekiti wa CCM Wilaya, kutoka Jimbo la Bukoba Vijijini. Karibuni sana wana-CCM. Mbunge wetu anafanya kazi nzuri, endeleeni kusimamia shuguli za chama. *(Makofi)*

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Nachuma ana wageni 23 ambao ni wanafunzi wa vyuo vikuu vilivyoko Dodoma wanaotoka Mtwara. Karibuni sana wanafunzi. *(Makofi)*

Wageni wa Mheshimiwa Mary Chatanda ambao ni wanafunzi kutoka Chuo Kikuu cha UDOM, Dodoma. Karibuni wote, someni kwa bidii kwa faida yenu lakini pia kwa faida ya Taifa hili. *(Makofi)*

Wageni watano wa Mheshimiwa Laurence Gama na Mheshimiwa Flatei Massay ambao ni wakimbiza mwenge wa uhuru kitaifa. Karibuni sana vijana. *(Makofi)*

Wageni saba wa Mheshimiwa Lucia Michael Mlowe kutoka Njombe. Labda wako maeneo mengine.

Wageni 22 wa Mheshimiwa Sophia Mwakagenda ambao ni Waheshimiwa Madiwani kutoka Jimbo la Rungwe Magharibi. Waheshimiwa Madiwani karibuni sana. Hongereni kwa kazi nzuri mnayoifanya katika Jimbo la Rungwe Magharibi. *(Makofi)*

Tuna wageni 20 wa Mheshimiwa Kunti Majala ambao wanatoka Chaso, Mkoa wa Dodoma. Ahsanteni sana. *(Makofi)*

Tuna mgeni wa Mheshimiwa Upendo Peneza ambaye ni Deogratias Shinyango, Kiongozi wa Vijana, Jimbo la Geita. Karibu sana. *(Makofi)*

Wageni 49 wa Mheshimiwa Pascal Haonga ambao ni Wenyeviti wa Vitongoji na Vijiji kwa tiketi ya CHADEMA, wanatoka Jimbo la Mbozi, wakiongozwa na Mkuu wa Msafara, Ndugu Wilfred Mwalusanya ambaye ni Katibu wa Bunge. Karibuni sana. *(Makofi)*

Tuna wageni wanne wa Mheshimiwa Dkt. Dalaly Peter Kafumu wakiongozwa na Ndugu Amos Jegua ambaye ni Mwenyekiti wa Mamlaka ya Mji Mdogo wa Igunga. Karibuni sana wananchi wa Igunga. *(Makofi)*

Tuna wageni 50 wa Mheshimiwa Antony Mavunde, Naibu Waziri, Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Ajira na Vijana ambao ni kikundi cha akinamama 40 na Wachungaji 10 kutoka Dayosisi ya *Central Tanganyika Dodoma*. Karibuni sana wageni wetu. *(Makofi)*

Wageni 56 kutoka shule ya msingi ya *Living Life Dodoma* ambapo wapo wanafunzi 50 na watumishi sita. Karibuni sana. *(Makofi)*

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Tuna wageni kutoka Kanisa la Waadventista Wasabato (SDA) Dodoma ambaye ni Mchungaji Shumbi Jackson, mke na mtoto wake. Haya Mchungaji na familia yako karibu sana. Endeleeeni kutuombea.

Tuna wanafunzi 31 kutoka Chuo cha Uhazili, Dodoma. Ahsanteni sana.
(Makofi)

Hiyo ni orodha ya wageni kama nilivyosema ni ndefu. Naenda kwenye matangazo ya kazi na ya kawaida. Tangazo la mkutano, Mheshimiwa Balizi Dkt. Diodorus B. Kamala ambaye ni Kaimu Mwenyekiti wa Mtandao wa Wabunge wa Benki ya Dunia na Shirika la Fedha Duniani, anawaomba Waheshimiwa Wabunge Wanachama wa mtandao huo wakutane leo tarehe 4 Februari, 2016 katika hoteli ya Morena, ukumbi wa Gairo kuanzia saa saba mchana baada ya shughuli za Bunge kusitishwa.

Tangazo la pili linatoka kwa Naibu Katibu wa Bunge, Ndugu John Joel, anasema niwatangazie Wabunge kuwa kutakuwa na vikao vya Kamati za Kudumu za Bunge leo tarehe 4 Februari, 2016 mara tu baada ya kusitishwa kwa Kikao cha Bunge. Aidha, vikao hivyo vitafanyika kwenye kumbi mlizotumia wakati wa uchaguzi wa Wenyeviti na Makamu wa Wenyeviti. Isipokuwa Kamati ya Uwekezaji wa Mtaji wa Umma itahamia ukumbi wa Ruaha - Hazina. Kamati ya Masuala ya UKIMWI itatumia ukumbi wa Msekwa C ambao uko ghorofa ya kwanza ya Jengo la Msekwa.

Waheshimiwa Wabunge, kwa sababu hili linahusu kazi za Kamati, yale matangazo mengine yanakuwa chini ya hili. Mfano, tangazo la Dkt. Kamala itabidi kwanza kwenda kwenye shughuli hizi za Kamati za Kudumu za Bunge baadaye sasa ndiyo twende kwenye shughuli zingine.

Wabunge wote wa Mkoa wa Lindi wakutane Msekwa C saa saba mchana. Ndio haya nayosema, kwanza twende kwenye Kamati za Kudumu halafu ndiyo Wabunge wote wa Lindi mpate nafasi yenu ya kujadiliana mambo yenu ya Mkoa wa Lindi.

Mheshimiwa Chacha Ryoba, Mbunge wa Serengeti, anawaomba Wabunge wote wa Mkoa wa Mara wakutane saa saba, ukumbi wa Msekwa. Mtakutana lakini baada ya kutekeleza majukumu ya msingi ya kikazi.

Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, Mifugo na Ushirika, anaomba Wabunge wanaotoka kwenye maeneo ya kilimo cha mazao ya biashara ya pamba, nami natoka huko kwenye pamba, kahawa, korosho, tumbaku, chai, pareto, ufuta, pamoja na shughuli nzima ya uvuvi na ufugaji, naye anasema saa saba hiyohiyo, leo mnaona shughuli zinavyosongamana. Tukishaelewana kwa mashauriano na Waziri mwenyewe tunaweza tukakubaliana na tukamaliza

shughuli za kwenye Kamati halafu tukaweza kukutana tukawa na sauti ya pamoja.

Waheshimiwa Wabunge, niwasihi sana, kwa masuala ya wageni kuna utaratibu. Maana nimeshavuka huko lakini kwa heshima tu ya kuvumiliana nitawataja. Samahani sana Mheshimiwa, kumbe niliruka wageni wa rafiki yangu Mheshimiwa Massay. Kuna wageni wanne wa Mheshimiwa Fletei Massay ambao ni Madaktari wa Hospitali ya Hydrom iliyoopo Mkoani Manyara. Karibuni sana. *(Makofi)*

MWONGOZO WA SPIKA

MWENYEKITI: Ngoja nipunguze makaratasi hapa ili twende vizuri. Mwongozo Mheshimiwa Dkt. Kikwembe. Upande huu nahama maana nimemwona mmoja tu. Nahama msije mkasema sikuangalia, mnasema siangalii kulia kwangu, nahamia sasa huku. Enhee! Mheshimiwa Zitto Kabwe, Mheshimiwa Esther Matiko, Mheshimiwa Cecil Mwambe, Mheshimiwa Heche. Nimemaliza, nimetenda haki. Mheshimiwa Dkt. Kikwembe.

MHE. DKT. PRUDENCIANA W. KIKWEMBE. Mheshimiwa Mwenyekiti ahsante. Naomba Mwongozo wako kupitia tangazo la Serikali la Mkoa wa Katavi leo asubuhi kwamba inasitisha shughuli za mawasiliano kati ya Tabora na Mpanda kutokana na daraja la Mto Koga kukatika. Naomba Mwongozo wako kwa sababu kuanzia jana asubuhi, wananchi wa Mkoa wa Katavi, Kigoma, Tabora na Mkoa wa Rukwa hawana mawasiliano na Mikoa mingine kufuataia kwamba reli pia inayotoka Tabora mpaka Mpanda nayo ina matatizo katika eneo la Katumba na Ugala.

Mheshimiwa Mwenyekiti kwa kuwa ile ni Serikali ya Mkoa, naomba Mwongozo wako kutoka Serikali Kuu. Je, Serikali imejipanga vipi kuchukua hatua za dharura kuhakikisha wananchi hao wanapata hduma za mawasiliano. Ahsante. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mmh! Mheshimiwa Heche

MHE. JOHN H WEGESA: Mheshimiwa Mwenyekiti nakushukuru. Nasimama kwa Kanuni ya 68(7), lakini narejea Kanuni ya 46 naomba niisome: "Waziri anayeulizwa swali atakuwa na wajibu wa kujibu swali hilo kwa ukamilifu kama alivyoulizwa." Naomba nikomee hapo. Wakati Waziri wa Kilimo na Mifugo anajibu swali la Mheshimiwa Esther Matiko, Naibu Waziri kuhusu kufungwa kwa mnada wa Magena, amesema mnada ule ulifungwa kwa sababu za kiusalama, kwa sababu ya kuepusha wizi wa mifugo. Hata hivyo, ninavyojua Serikali ipo na ina wajibu wa kulinda raia na mali zao ili waweze kufanya kazi zao vizuri ndani ya nchi.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Sasa kwa kauli hii ya Waziri ambayo imeendelea kupoteza mapato ya wananchi wa Tarime kutokana na ule mnada kushindwa kufanya kazi kwa muda mrefu. Ng'ombe wanatoka moja kwa moja maeneo ya Shinyanga na wanapita bila kulipa ushuru wowote Tarime wanakwenda moja kwa moja Kenya. Sisi kwetu tunaona kwamba ni upotevu wa ushuru, sasa naomba Mwongozo wako kwa jibu hili la Waziri. Anataka kutuambia kwamba Serikali imeshindwa kudhibiti hali yoyote ambayo inatokea pale ili watu waendeleo kufanya kazi zao na kupata kipato pale. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante, Mheshimiwa Cecil.

MHE. CECIL D. MWAMBE: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Mwongozo wako, nasimama hapa kwa kanuni ya 68(7). Jana wakati tunafunga kikao ilitangazwa kwamba utaratibu wa watu walioleta majina kwa ajili ya kuchangia utafuatwa ule. Leo tunakuja tunakutana na *list* nyingine ambayo watu waliotakiwa kuchangia mapema leo wanaonekana watachangia leo usiku au hata kesho kwa sababu kuna majina yamechomekwa pale katikati, umeliongelea jambo hili lakini hukulitolea uamuzi, tunapendekeza *list* ile ambayo ilikuwa inatumika jana basi iendeleo na mwishoni mtaifanyia marekebisho.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Zitto.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Mwenyekiti nakushukuru. Naomba kwa ruhusa yako tutumie Kanuni ya 47, lakini naomba tusiahirishe shughuli za Bunge kwa kumtaka Waziri wa Mambo ya Nje aweze kuandaa Kauli ya Serikali na kuileta Bungeni kuhusiana na tukio ambalo limetokea hivi karibuni nchini India, ambapo binti wa Kitanzania akiwa katika matembezi pamoja na wenzake alivamiwa na raia wa nchi hiyo katika Mji wa Bangalore *Province* ya Karnataka na kuvuliwa nguo na kutembezwa uchi barabarani, mpaka sasa hakuna kauli yoyote ambayo Serikali imeitoa, tukio hilo lilitokea tarehe 31, Januari mwaka huu na limesambaa sana katika mitandao ya kijamii jana na baadhi ya magazeti ya humu nchini yametoa habari hiyo leo, lakini hatujapata taarifa yoyote ya Serikali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama tunavyofahamu kwamba sisi kama Watanzania ni lazima kulinda haki za raia wetu popote walipo duniani. Kwa hiyo, naomba Waziri wa Mambo ya Nje aagizwe rasmi na Bunge alete taarifa ya Serikali kuhusu jambo hilo na kama limethibitishwa na kuitaka Serikali ya India siyo tu kuomba radhi kwa jambo hilo, lakini pia kufanya *reparation* zozote ambazo zinazotakiwa kwa ajili ya Mtanzania huyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. *(Makofi)*

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

MWENYEKITI: Niwashukuru sana, nianze na hili la mwisho, samahani, Mheshimiwa Esther Matiko.

MHE. ESTHER N. MATIKO: Mheshimiwa Mwenyekiti nakushukuru, naomba Mwongozo wako kwa Kanuni ya 68(7) ambayo nitaisoma sanjari na Kanuni ya 12. Kanuni ya 12 kwa ridhaa yako naomba niisome kwamba: "Uchaguzi wa Wabunge wanaokwenda katika vyombo vingine ambavyo kwa mujibu wa sheria zilizounda vyombo hivyo vinatakiwa viwe na wawakilishi Wabunge na uchaguzi wa kuwachagua Wabunge wa Afrika Mashariki, inaendelea, Wabunge wa Afrika Mashariki utafanywa kwa kuzingatia kwa kadri iwezekanavyo uwiano na idadi ya Wabunge wa vyama mbalimbali vya siasa vinavyowakilishwa."

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimesimama kuomba Mwongozo wako ukizingatia kwamba kesho tutakuwa na uchaguzi wa Wabunge wa kutuwakilisha kwenye Mabunge mbalimbali. Pia leo kufikia saa kumi ndiyo itakuwa mwisho. Mwongozo ambao nauomba nitauuelekeza kwenye chaguzi kuu mbili, kwenye Wabunge wanaoenda *IPU* ambapo imeainisha kwamba Kambi ya Upinzani itatoa Mbunge mmoja, lakini ikizingatia Wabunge wanaoenda *IPU* wanaenda kuwakilisha Bunge letu lakini pia kututetea Wabunge kwenye Bunge la Dunia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukifuata utamaduni wa Bunge la Tisa na Bunge la Kumi, Maspika waliokuwepo walikuwa wakichagua wawakilishi kutoka vyama vyote. Mathalani Bunge la Kumi alikuwepo Mheshimiwa Hamad kutoka CUF, akawepo Mheshimiwa David Kafulila kutoka NCCR Mageuzi na Mheshimiwa Susan Lyimo kutoka CHADEMA na Wabunge wawili kutoka Chama cha Mapinduzi. Hata ukiangalia kwenye nchi nyingine kama Uganda nao pia hupeleka kulingana na Vyama vilivyopo Bungeni *NRA*, *FDC* na *DP* pia huenda kwenye hili Bunge. Nataka kupata Mwongozo ni kwa nini mmeamua kuleta mtu mmoja tu kutoka Upinzani bila hata kuangalia Bunge la Tisa na Bunge la Kumi walikuwa wanafanyaje, ili tuwe na uwanja mpana wa kuweza kuwakilishwa na hivi Vyama vyote huko kwenye Bunge la *IPU*.

Suala la pili, ni kuhusiana na uwakilishi kwenye nafasi ya *PAP* ambapo imeainishwa kwamba kutakuwa na nafasi ya Upinzani moja, nafasi ya Mwanamke moja, nafasi ya Zanzibar moja na nafasi ya Tanzania Bara mbili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni dhahiri kabisa kwa Tanzania tumekuwa tukipeleka Mbunge mmoja tu wa kike kwa miaka yote na ukizingatia kwa Tanzania wanawake tupo zaidi ya 51% na ukizingatia kuwa wakiwa kwenye hiyo mikutano kunawezekana kukawa kuna vikao ambavyo vinahusiana na wanawake ambavyo vinaenda *parallel* huyu mwanamke mmoja ambaye tunampeleka hawezi kutuwakilisha kote.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, angalizo langu ni kwamba ukizingatia kwamba kuanzia 2005 walikuwa wakifuata uwiano na sasa hivi Wapinzani tupo wengi, mmesema Mpinzani atoke mmoja. Ni kwa nini hawakuona angalau Upinzani atoke mwanamke na mwanaume au kwenye nafasi za bara iainishe kwamba awepo nafasi nyingine ya mwanamke ili tuwe na wanawake wawili wanaokwenda kwenye hiki chombo muhimu sana ambacho kitaenda kuwakilisha wanawake wengine wa Tanzania. Ahsante sana. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante. Kwanza uniwie radhi nilikuwa nimeghafilika tu kidogo kuhusiana na ombi lako la mwongozo. Nianze na hilohilo la Mheshimiwa Matiko. Shughuli hii ipo kwenye Mkutano huu wa Bunge, tutaifikia kesho. Pamoja na hoja nzuri ulizojaribu kujenga, Mwongozo wangu ni kwamba tusiiwahishe hiyo ya kesho, *process* hii nendeni kama ilivyo, kama Ofisi ya Katibu wa Bunge ilivyoagiza lakini tutakapofika kwenye *agenda item* hiyo kesho, hayo sasa uyaombe mwongozo tuone tunakwendaje.

Deadline, ndiyo maana nasema endeleeni kama una nia ya kuhamasisha wenzako wafanye hiyo wa-comply na *deadline* hiyo pamoja na kwamba haikusema hivyo, halafu ndiyo mje mlijengee hoja tuone kama itathibiti. Huo ndiyo mwongozo wangu kwa hilo.

Hili la upande wa Serikali, hoja ya Mwongozo wa Mheshimiwa Zitto, naamini kwa vile Serikali wako hapa, niwatake tu kama wako tayari watoe taarifa fupi tu halafu ndiyo nitajibu miongozo mingine. Mheshimiwa Jenista Mhagama.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, BUNGE, KAZI, VIJANA NA WALEMAVU): Mheshimiwa Mwenyekiti, tutaomba Mheshimiwa Waziri mwenye dhamana ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi na Mheshimiwa Waziri wa Mambo ya Nchi za Nje waweze kusema haya kabla hatujaendelea na ratiba yako.

MWENYEKITI: Haya mmejipangaje, nianze na Mheshimiwa Nchemba, Waziri wa Kilimo.

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, najibu kuhusu hoja iliyotolea kuhusu mnada wa Magena pamoja na jibu lililolenga mnada wa Kilumi. Wizara imepokea malalamiko ya Wabunge mbalimbali wanaotokea Mikoa ya pembezoni ambako kuna minada ya mipakani na changamoto za uendeshaji wa minada iliyoko mipakani. Nakumbuka kwa mara ya kwanza tulipokea kutoka kwa Mheshimiwa Albert Obama wa Manyovu na tumepokea ya upande wa Ukanda wa Kaskazini, na sisi kama Wizara, mimi pamoja na Naibu wangu tumejipanga kutembelea minada yote hiyo ya mipakani ili kuweza kujionea changamoto hizo na hatua za uendeshaji ambazo hazijafanya minada hiyo iendeshwe kwa ufanisi.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa maana hiyo, naliomba Bunge lako Tukufu pamoja na meza yako, iridhie jambo hili tukalifanyie *site* kulekule ili kuweza kupata uhalisia na njia muafaka ya kuweza kutekeleza jambo hili ili Watanzania waweze kunufaika.

Sisi kama Wizara tuna manufaa makubwa na uwepo wa minada kwa sababu inatengeneza soko la wafugaji wetu, licha ya fedha za ushuru ambazo zinazoweza kupatikana katika Halmashauri, lakini nawahakikishia eneo la kuuzia mifugo kwa wafugaji wetu. Kwa hiyo, nimwombe Mheshimiwa Mbunge pamoja na aliyeomba mwongozo, nitafika Mwenyewe, mimi Mara ni kwetu kwa babu zangu, nitafika mwenyewe nitajionea na wao Wabunge nitawaarifu watakuwepo pamoja na Kamati ya Ulinzi na Usalama itakuwepo ili tuweze kupata jawabu la pamoja lakini tutawanyika na Naibu wangu kwenda na maeneo mengine ya minada ipatayo zaidi ya kumi ambayo ipo mpakani ili iweze kuendeshwa kwa ufanisi. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana. Mheshimiwa Waziri wa Mambo ya Nchi za Nje.

WAZIRI WA MAMBO YA NJE, USHIRIKIANO WA AFRIKA MASHARIKI, KIKANDA NA KIMATAIFA: Mheshimiwa Mwenyekiti ahsante. Nashukuru kwa Mheshimiwa Mbunge kuleta suala la matatizo yaliyowakumba wanafunzi wetu katika Mji wa Bangalore huko India. Taarifa hizi tumezipokea tangu jana kwamba huko India mwanafunzi wa Sudan alimgonga na pikipiki mwanamke wa Kihindi, baada ya tukio hilo kulikuwa na fujo na vurumai katika mitaa ya Bangalore ambayo ilikuwa inawalenga wanafunzi wa Kiafrika wakiwemo Waafrika kutoka Tanzania. Vurumai hiyo hasa iliwigusa wanafunzi wa Tanzania wanne, mmoja akiwa ni msichana ambaye alidhalilishwa na vijana wa Kihindi katika mitaa ya Bangalore na wengine watatu waliumia na kupelekwa hospitali. Hatua zilizochukuliwa na Ubalozzi wetu pale New Delhi, India ni zifuatazo:-

Hatua ya kwanza, ilikuwa kupeleka dokezo la kidiplomasia kwenye Serikali ya India kuonyesha gadhabu zetu kwa hilo lililotokea kwa wanafunzi wetu wa Kitanzania. *(Makofi)*

Hatua ya pili, ilikuwa kulitaka Jeshi la Polisi la India kupeleka ulinzi mahsusi katika meneo yote ambayo wanafunzi wanaishi ikiwa ni pamoja na wanafunzi wa Tanzania. *(Makofi)*

Hatua ya tatu, ilikuwa kuchukua hatua za Kipolisi ili uchunguzi madhubuti ufanyike kwa lile lililotokea la kuwadhalilisha wanafunzi na kuwapiga na wengine kupelekwa hospitali. Hilo nalo linatokea, Askari wamepelekwa, uchunguzi unafanyika. Hata hivyo, kuna sura nyingine ambayo imetokea

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

asubuhi hii. Kati ya wale wanafunzi waliopelekwa hospitali, tumepata taarifa ambazo siyo rasmi lazima zithibitishwe, kwamba mmoja wa wale wanafunzi amefariki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, bado tunataka kuthibitisha kama hilo kweli limetokea na sasa hivi tunawasiliana na Ubalozi wetu ulioko New Delhi na suala hili liko katika mitandao na vyombo vya habari na sisi kama Serikali tunalifuatilia kwa karibu sana na Serikali ya India, hasa hii sura ya pili kwamba inawezekana mwanafunzi mmoja amefariki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

MBUNGE FULANI: Taarifa. Taarifa Mwenyekiti.

MWENYEKITI: Taarifa anapewa nani?

MBUNGE FULANI: Aliyemaliza kuongea.

MWENYEKITI: Haya, taarifa.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti nashukuru sana kwa nafasi hii. Nimekaa India Mji wa Bangalore kwa muda wa miaka minne wakati nasoma Chuo Kikuu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza niseme taarifa hizi za wanafunzi hawa kuvamiwa na kupigwa nilizipata na hili la aliyefariki nimelipata pia. Nitoe taarifa tu kwanza, aliyefariki siyo miongoni mwa waliopigwa. Aliyefariki amefariki kwa ajali alikuwa anaendesha pikipiki akaparamiwa na Mhindi jana jana katika eneo la Lulu *market* mitaa ya Kothnur mjini Bangalore, kwa hiyo, siyo miongoni mwa wale waliopigwa lakini na yeye mazingira yake ni ya kutatanisha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, labda niseme tu kwamba, ifike kipindi kama Serikali itoe tamko rasmi la kuonesha kuchukizwa na unyanyasaji na ubaguzi ambao wananchi wa Kitanzania wanatendewa walioko nje. Watu hawa sisi kwetu hapa tunaishi nao vizuri, tunawapenda sana kama ndugu zetu, lakini wengi wetu ambao wanakaa kule, watoto wetu, wadogo zetu wananyanyaswa sana na kubaguliwa sana. Kwa hiyo, Serikali itoe tamko iseme kwamba inakerwa na kitendo hiki. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Sasa hiyo siyo taarifa.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, labda niseme ni kwa sababu ya jazba na uchungu mkubwa ambao nimepata kwa sababu nimekuwa

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

miongoni mwa wahanga wa masuala haya. Ahsante sana naomba niishie hapo.

MWENYEKITI: Ahsante. Serikali mnaipokea taarifa hiyo ya sehemu ya kwanza?

WAZIRI WA MAMBO YA NJE, USHIRIKIANO WA AFRIKA MASHARIKI, USHIRIKIANO WA KIKANDA NA KIMATAIFA: Itabidi tukamilishe taarifa za matukio haya yote mawili, hilo la kunyanyaswa na kupigwa na hilo lingine la huyo aliyefariki. Ubalizi wetu unashughulikia hilo. Lakini ni sahihi kabisa kwamba ni taratibu za kidiplomasia mambo haya yakitokea Serikali lazima itoe tamko lakini tamko ambalo linakuwa lina ushahidi wa kutosha. Hilo halina mjadala. Ahsante. *(Makofi)*

MHE. JOSEPH O. MBILINYI: Taarifa.

MWENYEKITI: Sasa nimekataa, naomba uketi.

MHE. JOSEPH O. MBILINYI: Taarifa Mheshimiwa.

MWENYEKITI: Unanipa mimi taarifa ama Serikali?

MHE. JOSEPH O. MBILINYI: Kama alivyofanya Mheshimiwa. Mheshimiwa Mwenyekiti.....

MWENYEKITI: Ngoja basi, keti kwanza. Mheshimiwa Sugu, kwa kuwa Serikali imekubali kulichukua suala hili wakalifanyie kazi, kama wewe una taarifa ya ziada nashauri tu Serikali ipo, Waziri wa Mambo ya Nje yuko hapa mpatie tu ili tuweze kwenda vizuri. Suala hili ni zito, naomba tu tulichukue kwa utaratibu huo.

MHE. JOSEPH O. MBILINYI: Basi Balozi, kwa nini Serikali isim-*summon* Balozi wa India, kwa sababu ukisham-*summon* Balozi ndiyo ile Serikali itajua tuko *serious* kiasi gani, imwite Balozi atoe maelezo kwa Serikali. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Sugu, sasa tusianze kuingilia kwenye maeneo ya kazi. Serikali kupitia Wizara hii ya Mambo ya Nje wanajua utaratibu wa Kidiplomasia wa namna ya kuwasiliana na Wizara husika. Siwezi kukubali kwamba liwe ni agizo kutoka Bungeni kwamba, haiwezekani siyo kazi yetu sisi. Tumeshafikisha ujumbe huo, Tunaenda mbele. Kwa maeneo yale mawili.

Suala la Mheshimiwa Zitto limeshughulikiwa na suala la Mheshimiwa Heche limeshughulikiwa. Kwa haya mawili niwasomee kwanza Kanuni yenyewe inavyosomeka.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

“Hali kadhalika Mbunge anaweza kusimama wakati wowote ambapo hakuna Mbunge mwingine anayesema na kuomba Mwongozo wa Spika kuhusu jambo ambalo limetokea Bungeni mapema hapa tumesha-define. Nimetoa *ruling* siku hiyo, ili Spika atoe ufafanuzi kama jambo hilo linaruhusiwa au haliruhusiwi kwa mujibu wa Kanuni na Taratibu za Bunge. Lililotokea mapema atoe ufafanuzi kama jambo hilo linaruhusiwa au la kwa mujibu wa Kanuni hizi.”

Kuhusu suala la Mheshimiwa Cecil Mwambe nilisema hata mimi, kiti hakifurahishwi na mpangilio wa kubadilisha badilisha. Hii hamisha hamisha vyama husika, Kambi Rasmi ya Upinzani, Kambi ya Chama Tawala. Wao wana utaratibu wa kujua *rearrangement* ya nani aanze, lakini ndani ya mpangilio ule ule. Wakifanya hivyo wala hakuna tatizo. Lakini ile ya kupangua kabisa ambayo sipendi kuamini kwamba inafanywa na Viongozi wa Kambi kwa maelekezo ya Makatibu wa Kambi hizi mbili.

Natoa mwongozo wangu kwa hilo kwamba jambo hilo haliruhusiwi. Kwa hiyo, tuzingatie utaratibu huo lakini *re-arrangement* ndani ya vyama, nani atangulie ndani ya mtiririko huo, hiyo ni kawaida kabisa, inafanyika hiyo. Ambao hawajaomba, haiwezekani wawemo kwenye orodha. Orodha hiyo inasimamiwa na Katibu wa Bunge, haiwezekani kama wewe hoja iliyo mbele ya Bunge ilipowekwa kwenye *order paper* hukuwasilisha ndiyo itakuwa utoe maelezo ya kutosha kwa nini uwaruke wenzako.

Waheshimiwa Wabunge, lakini pia, kama ulichangia kwenye hotuba ya Rais kama Kanuni inavyosema ni lazima tuwape nafasi wengine ambao hawakupata nafasi ya kuchangia katika hotuba ya Rais. Ndio tunakwenda kwa utaratibu huo. (*Makofi*)

Waheshimiwa Wabunge, suala la Mheshimiwa Kikwembe kwa sababu Serikali ipo nimesema makusudi kwa sababu ni la Kiserikali zaidi. Mawasiliano yamekatika kati ya Katavi, Tabora na Mikoa ya jirani, sasa yawezekana Waziri wa barabara ukaweza kulitolea ufafanuzi, lakini liko nje ya Kanuni zangu. Inaruhusiwa au hairuhusiwi mawasiliano kukatika, haikukatikia ndani ya Bunge. Lakini Serikali kwa sababu tunahudumia wananchi wetu, Mheshimiwa Mbunge anataka kujua Serikali inafanya nini katika kuhakikisha mawasiliano kati ya Katavi na Mikoa jirani yanapatikana. Mheshimiwa Waziri wa Ujenzi. (*Kicheko*)

WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kwa kipindi hiki cha mvua kali zinazoendelea kumekuwa na ukatikaji wa mawasiliano kutoka sehemu moja kwenda nyingine na pia sasa hivi ni kweli kuna tatizo la mawasiliano baina ya Mkoa wa Tabora na Mkoa wa Katavi, lakini timu yetu ya wataalam ya TANROADS, iko pale masaa 24 kuhakikisha kwamba tunarejesha mawasiliano hayo kwa haraka. Tunategemea kama mvua hazitakuwa nyingi leo kuanzia kesho magari madogo madogo yataanza kupita

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

kwenye daraja hilo na baadaye tutaendelea kuimarisha daraja hilo ili magari makubwa yaweze kupita haraka iwezekanavyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

MWENYEKITI: Ahsante.

TAARIFA

MWENYEKITI: Taarifa, haya, tutumie vizuri muda wetu sasa.

MBUNGE FULANI: Naomba kutoa taarifa kwa Serikali kwamba hilo daraja limekatika kabisa na hakuna gari linalopita. Sasa kwa nini tusiombe Jeshi la Wananchi ambalo huwa lina madaraja ya dharura lipeleke daraja moja pale. Ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Serikali imesikia. Katika yale matangazo, baada ya kutoa ule mwelekeo wa shughuli za Kamati, Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, yale mazao niliyoyataja ya biashara pamekuwa na consensus kwa Wabunge wa maeneo yote yanayolima mazao hayo kwamba kikao hicho badala ya kuwa saa saba, kifanyike jioni tunapoahirisha Bunge. Eneo ni pale pale ukumbi wa Msekwa. Nadhani hilo limekaa vizuri.

Baada ya hayo, Katibu.

KAMATI YA MIPANGO

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tuketi. Waheshimiwa Wabunge tunaendelea na shughuli yetu. Tunaanza na Mheshimiwa Jitu Soni akifuatiwa na Mheshimiwa Juma Kombo Hamad na Mheshimiwa Mohammed Juma Khatib na mwingine ni Mheshimiwa Devotha Mathew Minja. Mheshimiwa Jitu.

MHE. JITU V. SONI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Naomba kwanza kabisa nichukue nafasi hii kuwashukuru wananchi wote wa Jimbo la Babati kwa kunirudisha kwa awamu ya pili kuwa mwakilishi wao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia nichukue nafasi hii kuishukuru Serikali ya Jamhuri ya Muungano ikiongozwa na Rais wetu Mheshimiwa John Pombe Magufuli kwa mwendo na kasi na matumaini mapya ambayo wameonyesha kwa Watanzania wote. Vile vile nishukuru uongozi mzima uliochaguliwa ikiwa pamoja na wewe Mwenyekiti, Spika, Naibu Spika na Wenyeviti wenzako na Mawaziri wote waliochaguliwa.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nichukue nafasi hii kumpongeza Dkt. Mpango, Waziri wetu wa Fedha kwa kuja na mpango mzuri, mpango ambao unaonyesha na umeangalia sekta zote. Mpango huu ukitekelezwa vizuri nina uhakika kabisa kwamba yale malengo ambayo tunayo ya kufikia miaka mitano ijayo na huu wa mwaka mmoja ya kufikia kuwa nchi ya kipato cha kati, tutafikia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini katika Mpango huu inabidi Serikali ijipange vizuri sana, kwanza kuwa na nidhamu ya hali ya juu sana kwa kutekeleza yale yote ambayo yamepangwa na ambayo yako kwenye Mpango. Pia Watumishi wengi ambao wako Serikalini kubadilika fikra zao, yaani *mindset change*. Tusipobadilika hayo yote yataendelea kubaki kama yalivyokuwa huko nyuma, mipango inakuwa mizuri lakini haitekelezeki.

Muhimu kuliko yote pia ni kuhakikisha kwamba suala lile la nidhamu kwenye matumizi ya fedha iheshimiwe hasa zile fedha ambazo ni *ring-fenced*. Yale yakiheshimiwa nina uhakika kabisa zile fedha ambazo zimepangwa kwenda kutekeleza miradi mbalimbali itakuwa inaenda. Kwa mfano, miradi ya REA na ule mpango wa maji. Yale pia tutaomba wakati wa majumuisho, basi tupatiwe taarifa rasmi ili tuweze kujua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la muhimu lingine ni kuhakikisha kuwa suala zima la PPP linafanyiwa kazi kwa undani kabisa. Serikali ikubali, hasa wale Watumishi wa Umma wajue kabisa kwamba Serikali haiwezi kutekeleza haya mambo yote yaliyoko kwenye Mpango. Sehemu kubwa hasa huko tunakoelekea kwenye viwanda, viwanda vidogo, vya kati, viwanda vikubwa na hata mambo mbalimbali ya miundombinu ya huduma, wakishirikiana na sekta binafsi, yaani PPP, tutaweza kufanikiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vile vile ni muhimu Serikali ijipange katika uratibu baina ya Wizara moja na nyingine, ile *coordination* iwe ya hali ya juu. Kila Wizara isiwe na mpango wake, kila Wizara ifanye kazi, Wizara zote zishirikiane ili mpango kama ni wa kutekelezwa basi *coordination* iwe ya hali ya juu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nishukuru kabisa kwamba safari hii, sekta kubwa imelengwa ni sekta ya kilimo. Kilimo kwa mapana yake. Kilimo, mifugo, uvuvi yote hayo yapo kwenye mpango huu. Muhimu naomba tujipange. Kulikuwa na ile ambapo Tanzania ilikubaliana kwenye *Maputo Declaration* kwamba asilimia 10 ya bajeti nzima. Kwa hiyo, bajeti ambayo tunategemea kwamba itapangwa safari hii 10% yake itaenda kwenye sekta hiyo ya kilimo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia asilimia moja (1) ya bajeti nzima pia itaenda kwenye sekta ya utafiti kwa sababu bila utafiti hatuwezi kuendelea. Tukiangalia vituo vyetu vya utafiti vina hali mbaya sana, tukiangalia watafiti wetu wana hali

mbaya. Sasa tukiwatengea bajeti, mengi tunaweza kuyafanya humu humu nchini kutokana na mazingira yetu na kutokana na hali yetu tunaweza kwenda tunapotarajia kwenda.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine muhimu ni suala la kwenye bajeti itakayopangwa hiyo ya asilimia 10 kwenye kilimo, suala zima lile la fedha ya kununua mazao, lisiwe kwamba ni moja katika asilimia inayoongezwa pale. Leo unaambiwa bajeti ya kilimo ni kubwa sana lakini utakuta zaidi ya nusu ya ile fedha inakwenda kununua chakula ya hifadhi. Sasa ile siyo maendeleo ya kilimo ile ni pesa tu imewekwa kwa ajili ya kununulia mazao, hiyo iwe kwenye kitengo tofauti kabisa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini lingine muhimu ni nidhamu ya matumizi na matumizi mabaya ya fedha. Ni muhimu sasa tujikite huko. Kila mwaka tunasikia na Wabunge wote hapa wamechangia, reli ya kati, unakuta barabara, kila mwaka fedha ya maafa inatumika kwa mabilioni. Kila mwaka sehemu hiyo hiyo. Ni vizuri sasa wale ambao wanaosimamia hayo maeneo kwa nini wanasubiri tu kwamba haya maafa yatokee kila mwaka wapate hizo fedha?

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa maoni yangu naona kwamba, labda ni mradi wa namna ya kula hizo fedha, lakini muhimu ilitakiwa kwamba kama haya mafuriko yametokea sehemu fulani, tukaangalia chanzo chake ni nini, kama ni maji yanatokea sehemu fulani tuweke mabwawa huko juu, maji yasije yakaharibu huku chini ili yale maeneo ya huko juu maji yakivunwa yatumike kwenye umwagiliaji, maji ya kunywa, maji ya mifugo na hii fedha badala ya kwenda kila mwaka kwenye maafa itapungua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kila mwaka kuna mikoa ambayo tunapeleka chakula cha msaada ni mabilioni ya shilingi, lakini hayo mabilioni ya chakula yanayopelekwa kule kwenye mikoa hiyo, ingepelekwa miundombinu wa umwagiliaji, kuvuna maji na umwagiliaji. Baada ya mwaka mmoja mikoa ile ingezalisha chakula kingi, kuliko hii mikoa ambayo tunapeleka chakula huko.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, suala la matumizi ya fedha Serikali ijikite, tuangalie maeneo yote yale ambapo tunaweza kubana matumizi. Tuweze kubana lakini kabla ya hiyo bajeti pia natarajia kabisa kwamba sheria ya manunuzi tutakuwa tumeifanyia kazi. Hata tungekusanya mabilioni ya shilingi asilimia yote inakwenda kutumika vibaya kwa sababu sheria mbovu, sheria kandamizi, sheria hiyo ya manunuzi. Nashukuru kwamba, miaka minne nilipigia kelele hiyo sheria, sasa italetwa na naamini Wabunge wote tutashirikiana kwa kuifanyia kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lingine ambalo ningeendelea kushauri, ni kwamba tumeambiwa safari hii katika ile Sheria ya Bajeti, Maafisa Masuuli wa

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

sasa watakuwa wanapanga bajeti kutoka kila Mkoa, kila Idara. Ni vizuri basi ushirikishwaji wa wadau wote katika kila mkoa, katika kila Taasisi, uanze mapema ili maoni ya watu wote namna ya kwenda, namna ya kufanya ufanyiwe kazi mapema.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine tunaposema tunaanza kuwekeza kwenye sekta nzima hii ya kilimo, ili tuweze kuwa na viwanda vidogo, viwanda vya kati na viwanda vikubwa ni vema tujikite maeneo ambayo tayari yanazalisha. Kwa mfano, sukari kuna maeneo ambayo tunazalisha miwa, kwa mfano kule Babati, lakini utakuta kwenye mpango mpya huu wa kuanzisha viwanda vipya, Wilaya ile haipo. Tunataka kuzalisha labda mafuta ya mawese, utakuta Wilaya husika haijahusishwa, kwa hiyo, vizuri yale maeneo husika yafanyiwe kazi na yawe kwenye mpango kwa awamu ya kwanza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lingine ni kwenye suala la namna ya kukusanya mapato zaidi ili Serikali iwe na wigo mpana wa kukusanya kodi. Suala la kutumia mashine za EFD'S tunashukuru na tunasema kila Mtanzania ambaye anafanya biashara atumie mashine ya EFD. La muhimu tulipendekeza kwamba, badala ya kuwa *centralized*, kwamba kampuni chache ndiyo ziruhusiwe kuleta hizo mashine na kusambaza, kila Mtanzania ambaye ana nia ya kuwa na mashine hizo na kufanya biashara hiyo, kwa mfano hapa Dodoma, unaweza kuwa mtu anataka mtaa fulani kama zile za *cable* aweze kuwa na bishara yake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali iweke viwango vya zile mashine zinavyotakiwa kutumika ili *service* ya ile mashine pia ziweze kupatikana katika eneo husika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, maeneo mengi Serikali iangalie namna ya kupunguza kodi na tozo mbalimbali, ili viwanda vya ndani viweze kukua. Leo niwape mfano, kwenye sekta ya mbegu tunaagiza asilimia 75 ya mbegu toka nje ya nchi. Ni kutokana na huko nyuma, ilikuwa asilimia 70 inazalishwa ndani 30 inatoka nje.

Baada ya Serikali kuweka kodi na tozo mbalimbali, kwa wingi tayari sekta hiyo imekufa kabisa leo tunaagiza mbegu kutoka nje, ambayo haina kodi kabisa. Madawa ya mifugo kutoka nje, hayana kodi lakini ukizalisha ndani ya nchi ina kodi. Kwa hiyo, mfumo mzima wa utozaji wa kodi, uangaliwe ili sekta binafsi na sekta zote ziweze kukua ndani ya nchi. Viwanda hivi, kama tusiporekebisha, mfumo mzima na tozo mbalimbali haitakua, na watu hawatawekeza katika suala hilo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia maeneo mengine tuangalie mbinu mbadala, tushirikishe watu, kwa mfano, kwenye Sekta ya Uvuvi,

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

tulishapendekeza huko nyuma. Tunaweza kutumia nishati mbadala kama gridi ya Taifa haifiki, katika maeneo ya Pwani, katika maziwa mbalimbali, mahali kuna uvuvi tupeleke nishati mbadala, solar na hii ya upepo, ili wakulima wetu, wafugaji wetu, wavuvi kule wawekewe ghala/friji ndogo ndogo za kuhifadhi mazao yao ili badala ya kuuza samaki kwa vikapu, waweze kuhifadhi hawa samaki, waweze kuwauza kwenye soko ili waweze kupata bei nzuri zaidi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunayo madini mengi, sasa Serikali ijikite kwa mfano, tuna madini ya *gemstones* vito vya thamani ya chini. Tuna kituo pale Arusha cha Kanda ya Kaskazini, ambapo Serikali ingewekeza fedha za kutosha....

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante sana.

MHE. JITU V. SONI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru na naunga mkono hoja

MWENYEKITI: Ahsante, Mheshimiwa Hamad!

MHE. ALLY SALEH ALLY: Hayupo, ndiyo maana nikaomba nafasi hiyo nichukue mimi. Hayupo Dodoma.

MWENYEKITI: Hayupo Dodoma. Umejipangia wewe mwenyewe, haya.

MHE. ALLY SALEH ALLY: Mheshimiwa Mwenyekiti, sikujipangia, nimekuletea ombi la ruksa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Ahsante. Tukitazama utekelezaji wa mpango wetu kwa muda wa miaka mitano iliyopita na hata mwaka mmoja uliopita, hatupati picha yenye kutia moyo. Ingawa umetekelezwa lakini kuna upungufu mwingi, ambapo kwa mfano kwenye umeme hatukuweza kufikia kiwango ambacho tulikuwa tumejiwekea cha zaidi ya megawati 4000. Kwenye barabara hatukuweza kufanikiwa ni chini ya asilimia 50, kwenye reli kilometa 174 au 75 zilizoweza kukarabatiwa. Pia kwenye *irrigation* ambapo jana kuna mtu mmoja alitoa taarifa, nilikuwa sijui kama tuna *potentiality* ya 20 million lakini kitu ambacho kimefanywa katika *target* ya milioni moja, tumefikia *only* 23%, pia Deni la Taifa limeongezeka katika miaka hii kutoka tisa mpaka 19.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hivyo, kama Wabunge na kama Serikali tunatakiwa tujiulize wanatupa moyo gani au wanatupa *hope* gani ya kuweza

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

kutekelezwa kwa mpango huu unaokuja, wakati Mpango ambao umemalizika ulikuwa *very much under-performed*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimefurahi kwamba Serikali wame-mention baadhi ya changamoto katika ukurasa wa 13 wa hotuba ya Mheshimiwa Waziri na wamekuja na *solution* katika ukurasa wa 14, katika baadhi ya changamoto zile imezungumziwa pia sekta binafsi kwamba ni *solution* mojawapo ambayo inaweza ikasaidia ikiwa suala zima la *funding* litafanywa kwa uhakika yaani ugharamiaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda niombe Serikali kwamba, wakati wakija na Mpango kamili hapo baadaye, waje na andiko ambalo litaelezea hii sekta binafsi itachangia vipi katika Mpango huo ili kuhakikisha kwamba *funding* inapatikana ya kutosha ndani lakini pia kutoka nje, baada ya kuwa na andiko ambalo litaonesha namna gani sekta binafsi itaweza kuchangia katika Mpango wetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia, ningependa pamoja na vile vipaumbele pale vilivyowekwa ambavyo ni vinne, ningependa suala la utawala bora lingewekwa kama mtambuka, kwa sababu tunalo tatizo kubwa la utawala bora ambalo huko mbele tualizungumzia zaidi lakini katika hatua hii nataka niseme kwamba, sasa hivi Tanzania inadaiwa kuwa kuna suala kubwa la rushwa, inaidaiwa kwamba kuna tatizo la utekelezaji hata wa maagizo kutoka Mahakama ya Rufaa ya Tanzania, lakini pia kuna madai mbalimbali ya wananchi kunyanyaswa katika sehemu mbalimbali. Kwa hivyo, ili Mpango uwe endelevu na unaoweza kuwa wa uhakika, ningependa katika vipaumbele hivi pia suala la utawala bora lingewekwa katika umuhimu mzuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimevutiwa na Mpango wa Serikali wa kuweka katika yale mambo ya vipaumbele, kuweka miradi ya *flagship*, miradi ambayo hiyo itakuwa ni miradi kielelezi. Hili ni wazo zuri na ningefurahi kama katika wazo hilo katika mradi mmojawapo ambao unaweza kuwekwa au katika miradi ambayo itafikiriwa suala la Zanzibar liwe *incoperative*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu mimi ni Mtanzania lakini nampigia kura Rais wa Tanzania, lakini pia kuna Wazanzibar ambao wanatumikia Serikali, sioni sababu gani Serikali ya Muungano haina *specific project* Zanzibar zaidi ya zile za kukagua kodi tu au za *immigration* ambapo kuna jengo kubwa. Hata hivyo, ningependa nione Serikali, inachangia kwa kuwa na mradi maalum (*specific*) ambao ni wa kutoka Zanzibar, ili Wazanzibar waone kwamba Serikali yao inawajali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivyo katika miradi ambayo ni ya *flagship*, ningependa tuweke mradi, eneo letu ni dogo la ardhi, miradi ambayo inaweza

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

ikaweka; nilisema juzi mama Waziri ulikuwepo, nilikwambia suala *silicon veiling* tunahimiza katika eneo lile la miradi wezeshi, habari ya TEHAMA. Ni vizuri, tukili-*consider* suala la *silicon veiling*, Tanzania ina urafiki mzuri na *Bill Gates*, tungeweza kutumia ushawishi wetu wa kuleta mradi kama huu wa *silicon veiling* ambao hauhitaji eneo kubwa sana lakini inaweza ikazalisha eneo kubwa. Mpaka sasa katika eneo letu lote la kanda hii hakuna mahali ambapo pana *silicon veiling*. Kwa hivyo, kwa wazo hilo ningependa tulitumie vizuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia, ningependa kuona kuwa tunatumia bahari yetu. Tuna masafa ya bahari ya kilomita 1,400 kutoka pembe mpaka pembe ya chini. Nchi kama *Seychelles* nchi ndogo kabisa ambayo ina watu laki moja. Ambayo ina eneo inaingia ndani ya Tanzania zaidi ya mara 2000 wao ndiyo wanaongoza duniani kwa uvuvi, wa pili kwa uvuvi wa samaki aina ya Tuna, sisi tuna bahari hapo hatujaweza kuitumia vya kutosha. Kwa hivyo hili, ningependa lifanyiwe mkazo kwa sababu tuna uwezo mkubwa sana wa kuvuna kutoka baharini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini kitu kingine ambacho ningependa tukitumie kama alama ya Tanzania ni *excellence in education*. Tunaweza tukajipanga vizuri, tukaweza ku-*specialize* katika maeneo maalum, zamani nakumbuka niliwahi kusikia, katika Chuo Kikuu cha Dar es Salaam masuala ya maji Chuo Kikuu cha Dar es Salaam kilikuwa kina-*save almost* kanda yote hii hapa. Mtu yeyote akitaka kuja kusoma maji anakuja Tanzania. hata katika *East Africa* zamani ilikuwa kuna mgawanyiko, ukitaka kwenda kusoma kurusha ndege unakwenda Soruti, ukitaka kufanya kitu gani unakwenda sehemu gani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hivyo, ningependa hili tuli-*concentrate*, nchi kama ya *Cyprus* nimekwenda *Northern Cyprus*, uchumi wake mkubwa unategemea *education* wamejenga vyuo wame-*specialize* katika maeneo maalum wamejitangaza dunia nzima, wamejitangaza katika kanda mbalimbali, kwa hivyo wao wanavuna sana kutokana na suala zima la *education*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la mwisho, nataka kuzungumzia, nilisema pale nitarudia kwenye suala la utawala bora. Nataka nirudie hili la Zanzibar, kwanza nafadhaishwa sana kuona Mawaziri wetu hapa Waziri wa Mambo ya Ndani na Waziri wa Ulinzi wanakataa, wanakana kama hakuna suala la mazombi na masoksi Zanzibar, inaniumiza moyo sana. Labda kwa sababu ndugu yake, labda kwa sababu jamaa yake, au kwa nafasi yake yeye hajawahi kukutana na mazombi wakamduru au wakamfanyia vitu vingine. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, wakati haya yakitokea tunakwenda katika Uchaguzi wa Zanzibar ,tunaambiwa kama unarudiwa, lakini ningependa Serikali itazame upya, itazame *implication* za kurudia uchaguzi huo, *socially implication*,

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

2001 siyo mbali, watu 4000 walikimbia nchi hii wakaenda Somalia. Tutazame *economic implication*, ikiharibika Zanzibar hakuna uchumi Bara.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jana alikuwa anazungumza mwenzangu mmoja anasema baada ya uchaguzi hapa hatuji hapa kujadili mpango, tutakuja hapa kujadili namna ya kujitoa kiuchumi. Kukiharibika Zanzibar, mtalii haji Ngorongoro, kwa sababu mtalii anaji-program kuja Ngorongoro kisha anakuja Zanzibar. Kuna *security implication*, ikiharibika hali ya Zanzibar hapatakuwa salama katika Tanzania, kuna *stability implication*, hali ya Zanzibar ikiharibika pia hapatakuwa *stable* hapa. Mnapotupeleka sasa hivi kama watu hawapati nafasi yao, uhuru wao, kupitia kwenye Katiba watatafuta kwa njia nyingine. Hizo njia nyingine ndiyo ambazo tunataka kuziepuka. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kingine, ni *negative public relation*, hivi Tanzania inajijengea sifa gani kwa dunia. Tanzania imekuwa mfano wa dunia, kwamba ni nchi ambayo inaheshimu demokrasia, ni nchi ambayo inaheshimu haki za binadamu, inaheshimu uchaguzi. Kwa nini tunalazimisha kwa Zanzibar, tulazimisha uchaguzi ambao hauna hata mantiki moja. Unarejea uchaguzi ili iwe nini, Tume ile ile, kwa maana ya marefa wale wale, ma-*linesmen* wale wale waliokufungisha mabao manne halafu unarudia uchaguzi ule ule, mnarudia uchaguzi ili iwe nini, tupate suluhu gani?

Mheshimiwa Mwenyekiti, nafikiri kuna haja ya Serikali kukaa kwa maana ya uchumi, kwa maana ya *stability*, kwa maana ya *security implication*, tukae chini tutazame suala la Zanzibar. Kama mnataka kumwokoa Dr. Shein awe Rais lazima utafute njia nyingine. Ahsante sana. (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Susan Kiwanga.

MHE. SUSAN L. KIWANGA: Mheshimiwa Mwenyekiti, umenishtukizaje haya bwana!

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mbunge, hebu tuache matani humu ndani, nimekuita uchangie hayo maneno ya pembeni na *microphone* inasikika huku!

MHE. SUSAN L. KIWANGA: Sawa Mwenyekiti, lakini mtu si anatakiwa ajiandae, ni haki yangu na mimi.

MWENYEKITI: Sasa nitamwita mwingine tukianza kubishana hivyo, nenda *straight to the point* changia

MHE. SUSAN L. KIWANGA: Naendelea!

MWENYEKITI: Haya

MHE. SUSAN L. KIWANGA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kwa mara ya kwanza kuongea katika Bunge hili la Kumi na Moja, nilikuwa Mbunge wa Viti Maalum kwa miaka mitano. Kwa kutambua kwamba wanawake tunaweza bila kuwezesha, nikaenda kugombea Jimbo la Mlimba, na wananchi wa Mlimba bila kujali itikadi zao walinipa kura za kutosha na sasa ni Mbunge wa Jimbo jipya la Mlimba ndani ya Wilaya Kilombero Mkoa wa Morogoro. Kwa hiyo, nawashukuru sana wananchi wote wa Jimbo la Mlimba Mabibi na Mabwana na Wachungaji na Mashekhe waliokuwa wananiombea bila kujali itikadi yangu, bila kujali dini yangu, na jinsia yangu, nasema ahsanteni sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa mara ya kwanza nachangia nikiwa Mbunge wa Jimbo kwenye haya Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa. Naomba nijikite kwenye mambo kadhaa, ambayo nikijikita nayo, nikizungumza hapa nitakuwa nawasemea na wananchi wa Jimbo la Mlimba na Watanzania kwa ujumla.

Mheshimiwa Mwenyekiti, huu Mpango kwa sasa umekuja kama mapendekezo na natarajia haya ninayoongea hapa na Wabunge wengine wanayoyaongea, basi katika mpango kamili unaokuja basi kutakuwa na vionjo ambavyo sisi kama Wabunge tumetoa mapendekezo yetu na mpango wakauchukua ili kwenda kupatikana kwenye hiyo bajeti inayokuja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika suala la Utawala Bora; Hivi ninavyokuambia Halmashauri ya Wilaya ya Kilombero haijaapisha Madiwani wake, hivi ninavyokuambia Halmashauri zingine zote zimeshaanza kukaa na kuangalia bajeti ili waingize kwenye Bajeti Kuu, Halmashauri ya Wilaya ya Kilombero haijawahi kufanya kikao chochote, Madiwani hawajaapishwa, uchaguzi haujafanyika, eti kwa sababu tu kwa kazi tuliyofanya ndani ya Wilaya Kilombero CHADEMA, UKAWA tumepata Madiwani wengi na Wabunge wote tumebeba, sasa ni kigugumizi Serikali ya Chama cha Mapinduzi, inashindwa kupitia Waziri wa TAMISEMI anashindwa kuruhusu wananchi wa Kilombero wapate Wawakilishi wao. Ni kilio, ni kizungumkuti, hapa hamna utawala bora bali kuna wizi, utapeli, uliokithiri kipimo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo maendeleo ya Wilaya ya Kilombero yatarudi chini, Wilaya ya Kilombero yenye Majimbo mawili, Jimbo la Mlimba na Jimbo la Kilombero, leo Mbunge Peter Lijualikali, Mbunge wa Kilombero, Waziri wa TAMISEMI ameandika barua, eti asiwe mpigakura ndani ya Halmashauri ya Wilaya ya Kilombero, *shame!* Hiyo haikubaliki. Sasa, katika utawala bora nataka mtuambie, Wilaya ya Kilombero mnatuweka wapi, tuko Tanzania au tuko nje ya Tanzania? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii bajeti inayokuja ya Wilaya ya Kilombero itaidhinishwa na nani ndani ya Halmashauri ya Wilaya ya Kilombero? Naomba

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

majibu ya Serikali maana hapa hamna utawala bora. Hili ni jambo kubwa sana kama ulikuwa hulijui ni aibu kwa Taifa hili, ni aibu Serikali kujisifu kwamba ina utawala bora lakini kuna ukandamizaji uliopitiliza, wanatutolea Wabunge wa Viti Maalum kutoka Dodoma eti waende wakaape Kilombero, wanajua wao Kilombero? Matatizo ya Kilombero tunayajua sisi hawezi kujua mtu mwingine. Kilombero hatuna barabara, Kilombero kuna migogoro ya ardhi, Kilombero hakuna maji, Kilombero pamoja tunazalisha umeme kwenye vituo viwili, Kihansi na Kidatu, lakini vijiji vingi havina umeme. Mnatutaka nini wananchi wa Kilombero. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hiyo halikubaliki, katika utawala bora naishia hapa ingawaje kuna mambo mengi, kwa sababu katika utawala bora na haki za binadamu, tulitakiwa tuwe na kituo cha Polisi Kilombero, lakini hakuna Kituo cha Polisi Wilaya ya Kilombero tangu uhuru. Wilaya ya Kilombero Askari wamejibana kwenye kituo cha Maliasili, hivi wakati wa mafuriko Askari wanaogelea kama bata pale, kwenye mpango nataka tujue ni namna gani Wilaya ya Kilombero, tutapata kituo cha Polisi, cha uhakika kilichoingwa na Serikali hii ili wananchi wapate huduma zao na haki zao. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Jimbo la Mlimba ni kubwa lenye Kata 16, hakuna kituo cha Polisi, Askari wamejibana kwenye kituo kidogo kwenye ofisi za TAZARA. Mnatutaka nini wananchi sisi, mnatutaka ubaya kwa sababu gani, tumewakosea nini, lakini ukiachilia hiyo, pale pale hakuna Mahakama ya Mwanzo. Leo mahabusu wakipatikana ndani ya Jimbo la Mlimba wanawekwa Idete, haki za binadamu zinavunjwa hata miaka miwili, kwa sababu hawana usafiri wa kuwapeleka Mahakamani, hawana Mahakama ya Mwanzo, huu utawala bora na haki za binadamu ziko wapi? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mpango u-reflect ni namna gani mtatuboreshea katika utawala bora ndani ya Wilaya ya Kilombero na Jimbo la Mlimba.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ardhi oevu, utawala bora uko wapi? Leo ninavyoongea kuna kesi Namba 161 ya mwaka 2012, wananchi, wakulima na wafugaji wameipeleka Serikali Mahakamani, hasa Wizara ya Maliasili na Mahakama Kuu ikatoa order kwamba wale wananchi wasibughudhiwe kwenye lile eneo la oevu kwa sababu, walivyoweka mipaka kule hawakuwashirikisha wadau na Wizara ilikubali inakwenda kurekebisha mipaka, tangu mwaka 2012 mpaka leo! Leo wananchi wanashindwa kulima kule! Hii njaa itaingia mwaka huu! Watu wanapigwa, wafugaji wanachukuliwa pesa zao! Hawapewi risiti, nimelalamika, nimekwenda kwa Waziri Mkuu, nimekwenda kwa Waziri wa Maliasili, Mkurugenzi wa Wanyamapori, hivi ninyi mnatutaka nini sisi? Kwa nini mnatuonea namna hii? *(Makofi)*

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo Wasukuma wako kule wafugaji na makabila yote ukienda ndani ya Wilaya ya Kilombero Jimbo la Mlimba wapo kule, kuna uchakataji, utafutaji wa gesi, wananchi hawajui! Wanakuja tu na magari yao wanaondoka kwa nini msitoe taarifa kwa wananchi kwamba mnakwenda kuchakata kule kutafuta gesi na mafuta?

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunataka Mpango utuambie ni namna gani tunaboresha masuala mbalimbali ndani ya Wilaya ya Kilombero, hususan Jimbo la Mlimba. Najua kuna mradi mkubwa wa upimaji ardhi, kama nilivyoongea na Mheshimiwa Lukuvi, lakini mradi huo pamoja unavyokuja sawa, Wilaya ya Kilombero na Ulanga, lakini hivi sasa wakulima wameshindwa kulima! Mnataka mwaka huu tukale wapi? Mnataka mtuletee chakula cha msaada sisi Mlimba, hatukubali! Aisee muda hautoshi! Mambo mengi sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, barabara, balaa! Mnasema eti katika Mpango, Mheshimiwa Mpango naomba unisikie, mnasema tu reli ya kati, mmeisahau TAZARA? TAZARA mnaiboreshaje? TAZARA mnaifanyaje? Wafanyakazi hawalipwi! Reli shida! TAZARA mlilijenga kwa gharama kubwa wakati wa Nyerere, leo mnaiua kwa sababu gani? Nataka Mpango u-reflect ni namna gani mtaboresha barabara, reli ya TAZARA, Mpango uzungumzie barabara ya kutoka Ifakara mpaka Mlimba, Mlimba mpaka Madeke-Njombe mtaiboreshaje?

Mheshimiwa Mwenyekiti, ghala la chakula liko Jimbo la Mlimba. SAGCOT, kuna kilimo kikubwa cha mpunga pale KPL (*Kilombero Planting Limited*), malori yanapita pale yanye tani 30 kila siku yamebeba mchele, barabara hamna! Leo kwenye Mpango hakuna hata ile barabara hamuizungumzii! Naomba mzungumzie hiyo barabara.

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa!

MHE. SUSAN A. L. KIWANGA: Mheshimiwa Mwenyekiti, hajakuruhusu! Maji!
(Kicheko)

Mheshimiwa Mwenyekiti, niendeleo?

MWENYEKITI: Keti kwanza! Taarifa!

TAARIFA

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa Taarifa kwa Mheshimiwa Mbunge aliyekuwa akiendelea kuchangia muda mfupi kwa mujibu wa Kanuni ya 68(8), lakini kwa kutumia Kanuni ya 66, Mheshimiwa Mbunge aliyekuwa akitoa ufafanuzi wa jambo, alitamka kuwa Mbunge ambaye ni Waziri...

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

(Hapa Waheshimiwa Wabunge waliongea bila utaratibu)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, mimi ndiyo naongoza shughuli, nitamwongoza tu, mwacheni tu aseme! Ni Taarifa na ukisimama kwa Taarifa tunajua.

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ametamka hapa Mheshimiwa Waziri wa TAMISEMI ambaye ni Mbunge katika Bunge hili na mbele ya maelezo yake ametamka neno ambalo kwa lugha rahisi ni tusi. Wakati akitoa maelezo yake kuhusiana na Halmashauri kuwa Mheshimiwa Waziri alipoandika barua ile ya kukana Mbunge kuwa siyo Mjumbe ambaye ataingia katika Halmashauri na akasema ni “Shame!”.

(Hapa Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuongea bila utaratibu)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa Mheshimiwa Mbunge aliyekuwa...! Labda jamani, tutumie taratibu za kawaida kwa sababu, ninapoongea mimi...!

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, muacheni amalizie!

(Hapa Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuongea bila utaratibu)

MWENYEKITI: Malizia Mheshimiwa Taarifa yako!

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nimalizie kwa kumpa Taarifa Mheshimiwa Mbunge afute kauli ambazo ni za lugha ya matusi katika Bunge hili na ajielekeze kwenye hoja yake. *(Makofi)*

MHE. MBUNGE FULANI: Kaa chini! Kaa chini!

MWENYEKITI: Mheshimiwa Susan Kiwanga, Taarifa hiyo unaikubali au vipi?

MHE. SUSAN L. A. KIWANGA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa siikubali.

MWENYEKITI: Haya, malizia dakika yako moja!

MHE. SUSAN L. A. KIWANGA: Mheshimiwa Mwenyekiti, labda nimpe tafsiri kwamba, *shame*, maana yake aibuuu! Kwa Taifa! Hiyo ndiyo habari ya sasa. Halafu wewe tuna wasiwasi na uraia wako!

Mheshimiwa Mwenyekiti, linda dakika zangu. *(Makofi/Kicheko)*

MWENYEKITI: Ulikuwa na dakika moja tu.

MHE. SUSAN L. A. KIWANGA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Mpango uzungumzie kuhusu barabara ya kutoka Ifakara – Mlimba, Mlimba mpaka Madege, Njombe, hili ni eneo ambalo lina uzalishaji mkubwa ndani ya nchi yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba mpango uzungumzie masuala ya elimu; leo ninavyozungumza kuna shule moja ya Tanganyika mwaka uliopita hakufaulu hata mwanafunzi mmoja wa darasa la nne! Elimu kule siyo nzuri sana, nitawapa takwimu baadaye.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu maji; pamoja na kuwa Wilaya ya Kilombero na Jimbo la Mlimba lina mito 38, ilikuwa mpaka 49 lakini maji hakuna! Naomba Wizara ya Maji ifanye mkakati, sisi hatuhitaji visima, mkaboreshe ile mito, ili tupate maji. Kama inatoa umeme kwa nini maji ya kunywa safi na salama tusipate?

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini naomba niwape vyanzo vya mapato, kimoja tu! Naomba mfanye *pilot area* Dar-es-Salaam kuna umeme, hebu hamasisheni mtu ukienda dukani leo mtu anakuhamasisha, nikupe risiti ya TRA au nikupe ya mkono? Hii hapa ina kodi, hii hapa haina kodi! Hivi ni nani Mtanzania leo atakubali yenye kodi?

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa wekeni mfano mzuri kwa *pilot area* ambayo ina umeme kwamba, wale wote Watanzania na mtu yeyote atakayenunua kwa risiti ya umeme ile ya TRA, baada ya muda fulani, mwaka mmoja, mnampigia hesabu amelipa kodi kiasi gani halafu mnamrudishia kitu kidogo! Mtaona kama watu hawatadai hizo risiti madukani; hicho kitakuwa chanzo kikubwa cha kukusanya kodi ndani ya nchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante na naomba kuwasilisha. (*Makofi*)

MWENYEKITI: Ahsante. Nashukuru umeunga mkono Mpango! Anayefuata ni Mheshimiwa Mohamed Juma Khatib! Mheshimiwa Waziri! Unasimama kwa mujibu wa Kanuni gani?

MWONGOZO WA SPIKA

NAIBU WAZIRI WA ELIMU, SAYANSI, TEKNOLOJIA NA UFUNDI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Kwa mujibu wa 68(7).

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeona nizungumze hili na kwa heshima niliona azungumze amalize, lakini baada ya kusikia mzungumzaji aliyeketi sasa hivi kwa maneno aliyosema kwamba, ana wasiwasi na uraia wa Mheshimiwa Nchambi nimeona jambo hilo ni zito na linatutenganisha na linaonesha dalili za ubaguzi. Naomba suala hilo ulitolee kauli, kama itawezekana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Nakushukuru sana Mheshimiwa Naibu Waziri.

Mheshimiwa Kiwanga, kwa mujibu wa Kanuni zetu maana wewe uliposema kwa maneno uliyotumia ni kama una taarifa kwamba Mheshimiwa Nchambi siyo raia wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, una wasiwasi! Sasa wasiwasi ni hisia! Hisia na wasiwasi bado inakupeleka hapo hapo kwa huyu inayemhusu.

Mheshimiwa Mbunge, nakupeleka sasa kwenye Kanuni ya 73(2), ambayo inasema: "Endapo Mbunge atatumia maneno au lugha isiyotakiwa Bungeni yaani lugha ya matusi, usafihi, uchokozi au lugha ya maudhi atatakiwa na Spika ajirekebishe kwa kufuta maneno au lugha hiyo, akikataa kufanya hivyo, Spika anaweza kumuamuru Mbunge huyo atoke mara moja nje ya Ukumbi wa Bunge..."

Nisingependa tufike huko, naomba tu hayo maneno uyafute, yasiwe sehemu ya *Hansard*, kwamba, una wasiwasi na uraia wa Mheshimiwa Mbunge wa Kishapu.

MHE. SUSAN L. A. KIWANGA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Mimi natokea Ifakara, yeye anatokea huko Kishapu, najua watu wa huko wote asili yao ni Wasukuma na nini. Sasa wasiwasi wangu mimi hauthibitishi kwamba yeye si raia wa Tanzania, bali yeye labda athibitisha uraia wake.

MWENYEKITI: Mheshimiwa, hebu keti kitako sasa.

MHE. SUSAN L. A. KIWANGA: Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini mimi kuonesha wasiwasi wangu ni kitu cha kawaida.

MWENYEKITI: Keti kitako.

Mheshimiwa nakusihi sana!

MHE. SUSAN L. A. KIWANGA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kama unaona kwamba, inaleta utata, basi nafuta hiyo kauli! Naendelea na maisha. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Haya.

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti...!

MBUNGE FULANI: Kaa chini Nchambi!

MWENYEKITI: Mheshimiwa Nchambi yamekwisha!

MBUNGE FULANI: Ameshafuta, tuliza mzuka!

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mohamed Juma Khatib! Hayupo, tunaendelea, Mheshimiwa Devotha Mathew Minja!

MHE. DEVOTHA M. MINJA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi hii nami niweze kuchangia. Awali ya yote niwashukuru akinamama wa Mkoa wangu wa Morogoro kwa kunipa fursa ya kuwa mwakilishi wao. Hali kadhalika nikishukuru Chama changu kwa kuniona kwamba nafaa kuwakilisha katika Bunge hili, bila kuwasahau wapambanaji wenzangu wa *ITV*. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimepitia vizuri sana Mpango ulioletwa mbele yetu. Yako mambo mengi sana, lakini hakika mambo haya nilikuwa nikijiuliza tu, mikakati na mipango mingi kiasi hiki tunaifanya kwa ajili ya watu gani?

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikapata jibu ni kwa ajili ya wananchi na maendeleo ya Taifa lao, lakini hivi tunavyojadili mambo haya muhimu ambayo yanakwenda kulenga kuleta maendeleo ya wananchi, tukiwa tumejifungia, lakini wananchi hawajui ni kitu gani kinachoendelea, kwa kuzuwia chombo cha umma kutangaza matangazo haya moja kwa moja, naona kama hatuwatendei haki wananchi. Hali kadhalika naona kama tutakwama. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo hii Mataifa mbalimbali yaliyoendelea ni yale ambayo yametumia vizuri vyombo vya Habari. Mfano Malaysia, ukienda ukimuuliza hata dereva *tax*, *National Goal* ni ipi na ni njia gani ya ku-achive *National Goal*? Watakujeleza kwa sababu wako *informed* na wanatumia vyema vyombo vya habari. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo hii tunakuja na Mpango hapa tunasema ni kwa ajili ya wananchi na maendeleo ya Taifa, lakini wananchi hawa hawana fursa ya kupata na kuelewa tunajadili nini! Tumezungumza mambo mbalimbali ambayo ni ya vyanzo vipya vya mapato, tumezungumza habari ya mambo ya *retention*, lakini mambo hayo hamuoni kama wananchi wangepata fursa ya kufuatilia moja kwa moja kujua na sisi tunafanya nini, ingeweza kutusaidia pengine mipango hii ikaweza kutekelezeka kwa uzuri na kwa haraka zaidi. (*Makofi*)

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tulipata taarifa hapa kwamba, TBC Chombo cha Umma ambacho kilianzishwa kwa lengo la kutoa huduma kwa umma; TBC inasema ni gharama kuendesha matangazo haya ya moja kwa moja! Hata hivyo, tumekwenda mbali zaidi kuangalia mchakato, ukiaangalia *Air Time* kwa TBC kwa kipindi cha saa moja gharama yao ni 7,080,000/=, lakini tukiangalia saa ambazo tumekuwa tukizitumia hapa kuanzia masaa sita mpaka saba kuendesha Bunge *live*. Pia tumejaribu ku-*calculate* kwa vipindi vinne vya Bunge kwa maana ya vipindi vitatu vifupi na kipindi kimoja cha Bunge la Bajeti ambacho ni kirefu, tukapata ni sawa na saa 290 za kurusha *Air Time* na ukizidisha unapata 2.2 billion na siyo 4.2 kama tulivyoelezwa! (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, hali kadhalika tunakumbuka Serikali, kamera tunazoziona huku zilifungwa na *Star TV* enzi hizo, lakini hivi sasa ikatokea mambo mengine mengine hapo wakasema siyo vema ni lazima taarifa hizi zirushwe na vyombo vya umma. TBC ikajengewa uwezo kwa kupewa bilioni 4.6 inunue vyombo vya kisasa na kutumia kamera hizi ambazo zimefungwa na *Star TV*, lakini matokeo yake hiyo 4.6 haijafanya chochote!

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo hii TBC wanakuja na crew ya watu 20 kurusha *live* hapa, kitu ambacho kinaongeza gharama. Hamuoni sasa ni wakati wa kuruhusu hivi vyombo binafsi vifanye kazi vizuri, kuhakikisha vinasaidia kusukuma mipango hii kama TBC imeshindwa? Hamuoni kama sasa ni wakati wa Serikali kupunguza hivi vikwazo kwa vyombo hivi binafsi na kupewa hizi ruzuku ambazo TBC inashindwa kufanya kazi? Ruzuku zielekezwe kwa vyombo binafsi vifanye kazi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, niende kwenye mipango mbalimbali niliyoiona kwenye kitabu hiki; nimeona habari ya reli, miundombinu, barabara, lakini sijaona mahali popote ambapo tumezungumza jinsi ya kusaidia wananchi ambao wameathirika kutokana na miundombinu hii. Nikizungumzia Kilosa hivi sasa kuna wananchi wanaishi kwenye mahema kwa zaidi ya miaka mitano, wameathirika kwa sababu reli ya kati ilikatika katika eneo la Godegode, tuta la Kidete lilivunjika ambalo nimeona mpango mnalitengeneza, lakini kuvunjika kwa tuta lile ambalo lilisababisha mafuriko kwa wananchi hamjaweka mpango wa kuwapa hata viwanja wananchi leo hii, tangu 2010 wanaishi kwenye mahema, wakiwemo wananchi wa Kidete, wananchi wa Mateteni na wananchi wa Magole.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nafikiri ni wakati umefika wakati tunaandaa mipango hii tuwafikirie na wananchi hawa ambao waliathirika kutokana na kuharibika kwa miundombinu hii. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeona mna mpango wa kufanya Tanzania kuwa ni Tanzania ya Viwanda. Tunavyozungumza hivi Morogoro viwanda

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

vilikuwa vingi, leo hii viwanda mbalimbali vimekufa, lakini hamjatueleza kwamba, viwanda hivi vitafufuliwa lini? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, viwanda mbalimbali ikiwemo kiwanda cha *Canvas*, kiwanda cha *UNAT* cha matunda ambacho akina mama walikuwa wanatumia kwa ajili ya matunda yao! Leo hii akinamama ndiyo wanaotembea na mabeseni kichwani, haikuwa kazi yao! Kiwanda cha *Asante Moproko*, Kiwanda cha *Ceramic*, Kiwanda cha *Tanarries*, ambavyo vyote hivi vilikuwa vinatoa ajira kwa kiasi kikubwa kwa wananchi wa Mkoa wa Morogoro.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikienda kwenye suala la maji; limezungumzwa kila mahali, lakini Mkoa wa Morogoro ni Mkoa ambao una mito mingi sana, lakini Mkoa wa Morogoro ndiyo unaoongoza kwa kukosa maji. Nikianza katika Manispaa ya Morogoro pekee, ambayo kwa sasa inategemea Bwawa la Mindu ambalo limejengwa mwaka 1984 wakati huo idadi ikiwa ndogo sana; leo hii Serikali imekuja na mkakati mpya wa kujenga Bwawa la Kidete, hatukatai! Imekuja na mpango mpya wa kujenga mabwawa mengine ya Vidunda, hatukatai! Lakini kweli mipango hii ni kwa manufaa ya Taifa? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mipango hii inatumia mito ya Morogoro ambayo maji yatakwenda sehemu nyingine, sisi wana-Morogoro wenye mito yetu tunabaki bila maji! Nenda katika Manispaa nimesikia majibu ya Naibu Waziri leo asubuhi, Kihonda, Area Five, Kilakala, kote huko hakuna maji japo anasema kwamba, mpango wa MCC ulisaidia, lakini tunavyozungumza hivi sasa huo mpango wa MCC wananchi hivi sasa ni kuandamana kila wakati wakienda MORUWASA kudai maji! Kwa nini sasa kwa mito hii mingi wasifikirie kujenga bwawa jipya kwa kutumia hii mito yetu iliyopo, ili kuhakikisha kwamba wanamaliza tatizo hili la maji? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikienda kwenye masuala ya migogoro ya wakulima na wafugaji, nazungumza hili kwa masikitiko makubwa. Hivi karibuni kupitia vyombo vya habari tumesikia jinsi mauaji ya mifugo na wananchi yakiendelea katika Wilaya ya Kilosa na Mvomero.

Hivi karibuni nimetembelea vijiji vya Kunke kule Mvomero, wananchi wa vijiji sita wamechangishwa shilingi mia tano kila mmoja eti kwa ajili ya kufanya *operation* ya kuwaondoa wafugaji. Kazi ya kufanya *operation* ya kuwalipa Polisi ni kazi ya wananchi? Wananchi kila mmoja alitozwa shilingi mia tano ili wawaondoe wafugaji, zoezi ambalo linapaswa kusimamiwa na Serikali kupitia Wizara husika, lakini leo hii wananchi wanaambiwa kama ninyi hamtaki migogoro hii basi wachangie ili wafugaji waondolewe. Hii ni kuendelea kuongeza uhasama katika makundi haya mawili kwa kuwa yote yanafanya shughuli halalli ambazo zinachangia pato kwa Serikali.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Tukirudi kwenye suala la Mpango wa NFRA wa kuuza mazao, hivi sasa Serikali imeanzisha soko la Kibaigwa ambalo linatoa huduma kuwezesha wakulima wa Morogoro, Dodoma na Manyara kufanya biashara ya mazao, lakini hivi sasa wakulima wa Morogoro hawapeleki mazao yao pale kwa sababu ushuru...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa mzungumzaji)

MWENYEKITI: Nakushukuru sana.

MHE. DEVOTHA MATHEW: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Tunaendelea Dkt. Christina Gabriel Ishengoma na anayefuata Mheshimiwa Cecil David Mwambe

MHE. DKT. CHRISTINA G. ISHENGOMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipatia nafasi ya kuchangia. Kwanza kabisa namshukuru Mwenyezi Mungu aliyenifanya nisimame hapa kwa siku ya leo, pili nawashukuru wananchi hasa wanawake wa Mkoa wa Morogoro walioniwezesha kurudi tena hapa Bungeni. Nampongeza Rais wangu Dkt. John Pombe Magufuli kwa kazi nzuri anayoifanya pamoja na Mawaziri wake. Nampongeza pia Waziri wa Fedha kwa mpango mzuri aliouleta mbele yetu, jambo muhimu naomba utekelezwe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naongelea kuhusu daraja la Kilombero, nawapa pole wananchi wa Kilombero na Ulanga kwa tatizo hili lililowapata. Kutokana na tatizo hili naomba kwenye mpango wetu huu unaoendelea tuweze kulipatia kipaumbele daraja la Kilombero.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu vipaumbele naanza na viwanda; Mkoa wa Morogoro ni Mkoa wa Viwanda, lakini kusema ukweli viwanda vingi vimekufa, imebaki sana Kiwanda cha Tumbaku. Kiwanda cha Tumbaku ni cha watu binafsi, lakini kinafanya kazi nzuri na kimeajiri sana wanawake, kwa hiyo, naomba kiangaliwe vizuri kwa matatizo ambayo yatakuwepo. Kiwanda cha Nguo na chenyewe kinafanya vizuri, kina matatizo madogo madogo kwa sababu mara nyingi huwa kinatumia kuni, kwa hiyo uandaliwe mpango uangaliwe kusudi waweze kutumia nishati bora.

Mheshimiwa Mwenyekiti, viwanda vingi vya Morogoro vimekufa, kwa hiyo naomba wale watu ambao wamechukua hivi viwanda waweze kuvifufua kama hawatavifufua wapewe *notice* ya kuvirudisha kusudi viweze kufanya kazi. Viwanda hivi tumesema kuwa kwenye mpango viweze kutumia malighafi

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

ambazo zinapatikana hapa nchini na hasa viwanda vya kilimo, uvuvi pamoja na mifugo. Mambo haya yatapendeza kwa sababu yataweza kuinua kipato cha Mtanzania na kitaweza kutoa ajira hasa kwa akinamama pamoja na vijana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa maji, Mkoa wa Morogoro na hasa Manispaa, bado tuna matatizo ya maji. Miradi ipo ya *Millennia* lakini tatizo la maji bado liko hapa hapo, naomba MORUWASA pamoja na Serikali, Serikali yangu naipenda Mkoa wa Morogoro na hasa Manispaa, waweze kuwapatia maji kama nilivyosema kuwa Manispaa inakua na watu wanaongezeka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mkoa wa Morogoro una mito mingi kama ninavyosema, lakini Wilaya nyingi zote, Mji mdogo wa Gairo, Mji mdogo wa Mikumi, Morogoro Vijijini na kwingine kote bado wananchi hawapati maji salama. Wanaoteseka sana ni wanawake, badala ya wanawake hawa ambao ni wazalishaji kutumia huu muda wote kuzalisha, hasa wale ambao ni wakulima wanatumia muda mwingi kutafuta maji. Kwa hiyo, nashauri kwenye mpango huu tuangalie suala la maji na sio Morogoro peke yake ni Tanzania nzima, wanawake wanateseka kutafuta maji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ajira, hapa nasema sana ajira kwa upande wa vijana. Kulikuwepo na Mfuko wa Vijana, naomba kujua unaendeleaje kusudi vijana wanaohitimu kwenye Vyuo vyetu waweze kupata ajira na kutumia vizuri huo Mfuko wa Vijana. Kwa upande wa Morogoro tuna vyuo Vikuu vingi, ambavyo vijana wanahitimu, kwa hiyo naomba huu Mfuko uweze kuwekwa wazi pamoja na sekta zote ambazo zinaweza kutoa mikopo kusudi vijana waweze kuelewa, waweze kujijiri na kuanzisha Kampuni zao wenyewe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa misitu; nchi yetu ya Tanzania hasa na Mkoa wa Morogoro misitu imekwisha, wanakata miti wanatengeneza mkaa. Naomba kujua nishati mbadala, wananchi waweze kuelewa kuwa watumie nini hasa? Kuna mpango huu wa kata mti panda mti, lakini nafikiri licha ya hivyo haujatiliwa maanani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna sera hii ya agizo la kupanga miti milioni 1,500,000 kwa kila Halmashauri. Ningeomba mkakati uwepo wazi wa kuangalia ni miti mingapi ambayo inaendelea kukua baada ya kupanda, tusiwe tunasema takwimu tu badala ya kufuatilia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa mapato; ili nchi yetu iweze kuendelea naomba sana isimamie mapato ya ndani na mapato ya nje ili kusudi tuweze kupata fedha za kutosha kuendeleza nchi yetu. Kwa upande uanzishaji wa Mji wa kilimo (*The Agricultural Center*) ambayo itakuwa Mkulazi kwa upande Morogoro, naomba mpango huu uangaliwe wananchi hawa wa Morogoro

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Kusini watafaidikaje na huu mradi wa *Agricultural Centre City* ambao utakuwa Mkulazi, hasa kwa upande wa Wanawake na Vijana ili kusudi waweze kufaidika kwenye huu Mji wa Kilimo ambao utakuwa pale Mkulazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, upande wa reli ya kati; kama ni reli ya kati ya ujenzi naomba kweli iwe reli ya kati. Tunavyoelewa reli ya kati inaanzia Dar es Salaam, Tabora mpaka Mwanza, halafu Tabora mpaka Kigoma na michepuko mingine. Kwa hiyo, reli ya kati iangaliwe kujengwa kwa *gauge* ambayo imesemwa ili kusudi wananchi waweze kufaidika pamoja na mizigo iweze kupitiwa kwenye reli siyo kwenye barabara, kwa sababu ikipita kwenye barabara hii mizigo mikubwa inaharibu barabara zetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa Morogoro, pia tunatumia reli ya TAZARA, naomba iangaliwe kwa sababu kutoka Dar es Salaam kuja Kisaki, mpaka Ifakara, Mlimba, Tanganyika Masagati tunatumia reli hii na Mkoa wa Morogoro ni mkoa wa kilimo, reli hii ya TAZARA inafaa kwa kusafirisha mazao yetu yaweze kuinua Mkoa wetu wa Morogoro.

Mheshimiwa Mwenyekiti, upande wa nishati; kama unavyojua Morogoro kweli ina vyanzo viwili vya nishati ambavyo ni Kihansi pamoja na Kidatu, lakini mpaka sasa hivi vijiji vingi vya Mkoa wa Morogoro havina umeme. Namshukuru Mheshimiwa Waziri Profesa Muhongo amejitahidi lakini bado hatujapata umeme wa kutosha, kwa hiyo naomba tuweze kuliangalia Mkoa wa morogoro tuweze kupewa umeme.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu ardhi; kwa upande wa kupima ardhi pamoja na umilikishaji, pamoja na kutoa hatimiliki. Mheshimiwa Waziri Lukuvi amejitahidi na ameanza vizuri, naomba aendelee kwa sababu upimaji wa ardhi unasaidia sana kupunguza migogoro ya ardhi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukija upande wa Morogoro kwa upande wa wafugaji na wakulima, kwa kweli tuna tatizo kwenye Wilaya zetu za Morogoro hususani Mvemero, pamoja na Kilosa, Morogoro Vijijini na Kilombero wote kwa pamoja, kwa hiyo, naomba tuweze kuiangalia hiyo kusudi tuweze kupima ardhi yote na kuwamilikisha wananchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa kilimo; nikija kwenye upande wa kilimo, Mkoa wa Morogoro ni Mkoa wa kilimo na wanawake ndiyo wakulima kweli, asilimia 70 ya chakula inayotolewa nchini kwetu inazalishwa na wanawake, kwa hiyo, naomba upande wa pembejeo, kwa upande wa Serikali naomba huu mfumo unaotumiwa wa kutoa ruzuku uweze kuangaliwa kusudi uanzishwe mfumo mwingine kama itawezekana wa kuweka pembejeo mwaka mzima lakini kwa kuweka bei elekezi ambayo kila mkulima aweze kuipata kwa wakati wake anaotaka.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu Maafisa Ugani; tuna Vyuo vingi vya *LITA*, vya *LITI*, Chuo Kikuu cha Kilimo *SUA*, wanatoa Maafisa Ugani, ninashauri hawa Maafisa Ugani waweze kuajiriwa mara moja.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa .

MHE. DKT CHRISTINA G. ISHENGOMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana na naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mwambe.

MHE. CECIL D. MWAMBE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Kwa mara ya pili nawashukuru wapiga kura wangu wa Jimbo la Ndanda baada ya kuamua kuondokana na boya wa Chama cha Mapinduzi walisema nije kuwawakilisha hapa ndani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia ningependa nichangie katika huu mpango, kwanza kabisa kwa kumpa pole Mheshimiwa Magufuli kwa sababu amepokea Serikali iliyorithi matatizo mengi sana katika mfumo wetu wa uongozi, lakini hata hivyo namwamini kwa sababu naamini ataweza kutatua mgogoro wa *UDA*, lakini pia hapa ndani tunategemea kusikia mgogoro wa *Home Shopping Center* umetatuliwa, lakini pia tutasikia *issue* ya makontena nayo imekamilika na waliohusika katika hujuma hizo wanachukuliwa hatua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nijikite moja kwa moja katika hoja, lakini pia nikiwapa pole familia mbili za *ma-suppliers* ambao wamefariki katika eneo langu, kuna mmoja anaitwa Muwa Gereji na mwingine Ndelemule, hawa watu walikuwa wanaidai Serikali kwa ajili ya kutoa huduma katika Chuo cha Wauguzi cha Masasi mpaka wamefariki Serikali haijaweza kuwalipa fedha zao na kilichowaua ni presha baada ya kuambiwa mali zao zinauzwa walizokuwa wamewekea bondi wakati huo. Tunaomba sasa Mpango huu uoneshe wazi mpango wa waziwazi kabisa wa kutaka kusaidia kuwalipa *Suppliers* pamoja na Wakandarasi wengine katika maeneo mbalimbali tusije tukawaletea matatizo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Mkuu wa Mkoa wa Mtwara tunaomba kama ingewezekana basi ungeingizwa ikawa ni ajabu nane katika yale maajabu ya dunia. Kwa sababu Mtwara ndiko ambako sisi kwa kipindi kirefu wakati huo nilikuwa naona hapa akina Mzee Nandonde na wengine wakiwakilisha Mikoa ya Mtwara mengi walikuwa wanayasema lakini yalikuwa hayatekelezwi. Siku za hivi karibuni pamegundulika gesi kule pamoja na vitu vingine, Serikali iliyopita ikaamua kuondoa gesi ile tena kwa gharama kubwa

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

sana na kuipeleka kwenda kuzalishia umeme maeneo ya Kinyereze megawati 150 bila kuangalia kwamba tunategemea lini kurudisha ghrama za uzalishaji ule ili wananchi waweze kunufaika nayo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia Mkoa wa Mtwara ndiyo Mkoa pekee ambao una chanzo kikubwa cha uzalishaji wa umeme lakini maeneo mengi ya Mkoa ule hakuna hata umeme. Hata yale maeneo ambayo yamepitwa na umeme kwa nguzo juu ya maeneo yale, kwa mfano ukienda Kijiji cha Chipite, ukipita Kijiji cha Mumbulu, ukipita Kijiji cha Liputu na Majani, lakini pia ukienda katika Kijiji cha Rahaleo pamoja na Liloya, maeneo haya nguzo zinapita juu ya vichwa vya watu. Watu wale waliambiwa wakate mikoroshu yao, watu wale waliambiwa wakate miembe katika maeneo yale wakiamini kwamba siku moja watapata umeme lakini hata hivyo watu wale hawana umeme.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimwambie tu Waziri wa Nishati na Madini, asipoviingiza vijiji hivi katika Mpango wa kupatia umeme nitakuwa wa kwanza kushika fungu ili bajeti yake isipite katika Bunge lijalo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia niseme wazi, kule kwetu kuna utaratibu wa kitu kinaitwa stakabadhi ghalani. Ule utaratibu siyo mzuri sana kwa mwanzo, lakini kwa sababu upo na upo pale kisheria ninawashauri watu wa Mtwara tuendeleo kuutumia, isipokuwa tunataka marekebisho makubwa sana katika utaratibu ule. Wanakijiji wa Kijiji cha Ujamaa Nagoo, walipotelewa Koroshu zao tani 103 mwaka jana, lakini sheria ya stakabadhi ghalani inasema wazi na nitaomba nii-qoute hapa, kwenye *section 18 sub-section (d)*, lakini pia ukienda kwenye *section 22 sub-section 3* inamtaka mmliki wa ghala, utakapotokea upotevu wa mali yeyote ya mtu aliyetunza katika ghala lake ndani ya siku kumi aweze kulipa na kufidia vile vitu vilivyopotea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hili jambo sasa hivi lina mwaka mmoja, waliyosababisha ule upotevu wanajulikana, akiwemo Mwenyekiti wa Bodi ya Koroshu ambaye tunamwambia kabisa Waziri wa Kilimo kwamba atakapokuja kwetu Mwenyekiti huyo akiendelea kumuacha hatutampa ushirikiano kwa sababu siyo mtu anayetaka kutusaidia kuliendeleza zao la koroshu, isipokuwa amekwenda pale kwa ajili ya hujuma.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia nikueleze wazi, Masasi ndiko ambako kulikuwa kuna viwanda vikubwa vya koroshu, viwanda vile sasa hivi vimegeuzwa kuwa maghala ya kutunzia choroko na mbaazi, havifanyi kazi iliyokusudiwa ya awali. Tunasema hatutaki, mtakapokuwa mnapanga mpango wenu, mkiamua kifikiria viwanda katika maeneo yetu basi tungependa sana muanzie katika viwanda vile ambavyo sisi tulivizoea, msituletee viwanda vya ajabu, halafu mkaja kutujazia watu kutoka maeneo mengine.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunatamani kwanza tushughulike na korosho yetu kwa kuanzia, baadaye mtutafutie viwanda vingine vitakavyokuwa na tija, lakini tunafahamu ujenzi wa viwanda vipya ni wa muda mrefu tena wenye gharama kubwa, kwa hiyo kwanza mturudishie vile viwanda vyetu vya asili ambavyo ni Viwanda vya Korosho katika eneo letu visitumike kama maghala kama ilivyo sasa hivi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia nikuambie, Msimamizi Mkuu wa Bodi ya leseni za maghala, amekua akihusika kwa kiasi kikubwa kwa kupokea rushwa lakini pia kuto kutenda haki kwenye utoaji wa leseni za maghala. Namtaka pia Waziri wa Kilimo atakapokuja hapa na mpango wake naye atueleze anataka kufanya nini katika eneo hili, kwa sababu sasa hivi kupata leseni za maghala kule kwetu ni sawa na mbingu na dunia kitu ambacho tunasema hatutataka kiendeleo na tusingependa iendeleo kufanyika hivi, utuondolee yule Mkurugenzi katika eneo lile.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia nirudi katika eneo lingine katika huu utaratibu wa korosho kuna mchango kule unaitwa *export levy*, madhumuni ya awali kabisa ya *export levy* ni kwa ajili ya kuwagharamia wakulima kuweza kupata pembejeo lakini pamoja na mafunzo. Hizi fedha zinaishia Dar es Salaam ambako hakuna mikorosho, sisi kule tunaoishi na mikorosho fedha hizi hatuzioni. Hata hivyo pembejeo zile hazifiki kwa wakati, tunashauri sasa *export levy* ikishakusanywa ile fedha ipelekwe katika kila Halmashauri na Halmashauri zile zitaamua zenyewe kwa sababu Halmashari zote zinazolima korosho zinatofautiana katika misimu ya ulimaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Waziri asituletee sisi pembejeo Masasi akatufananisha sisi na watu wa Mkuranga kwa sababu misimu yetu inakuwa tofauti katika maeneo haya. Kwa hiyo, nishauri kabisa *export levy* iende moja kwa moja kwa Mkurugenzi kwa ajili ya kupanga mikakati na wakulima wake waweze kununua pembejeo kwa wakati ziweze kuwafikia wakulima.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimepitia pia kitabu cha Mpango, Mpango mzuri sana mmeweka humu ndani, lakini niseme, nina maslahi katika eneo hili. Tuje kwenye suala la usafiri na usafirishaji. Imeguswa hapa katika eneo moja kuhusu reli ya kati, niwapongeze sana Wabunge wanaotoka katika reli ya kati na naiomba Serikali ihakikishe inatekeleza hili kwa sababu reli ya kati ni sehemu kubwa sana ya uchumi wetu sisi wote Tanzania hakuna asiyetambua hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia niunganishe, mwaka huu naona hapa tuna bahati tumechajiwa kuhusu reli pia ya Mtwara kwenda Mbambabay imetajwa humu kwenye huu mpango. Tusipoiona katika utekelezaji nitakuwa wa kwanza

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

kushika kifungu ili kwanza hili litekelezwe kwa ajili ya maslahi ya watu wa Mtwara na watu wa Kusini kwa ujumla ndipo tuangalie.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia ningetaka kuwaangaliza jambo moja, unapokuja Mtwara, unaposema unakwenda kwenye barabara ya uchumi, ile barabara ni ndefu sana inaanzia Mtwara Mjini inakwenda mpaka Newala lakini pia inatokea mpaka Masasi. Inaendelea Mpaka Nachingwea, Liwale, Ruangwa anakotokea Waziri Mkuu ambako leo nimepata taarifa kwa sababu na mimi ndugu zangu wanaishi kule kwamba ukitaka kwenda kijijini kwa Waziri Mkuu hakupitiki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo tuseme na yeye anahitaji kupata barabara, ile barabara inakuja kutokea Nanganga, nimeona pale kuna daraja limetajwa na Nanganga Two, ningependa siku moja na Waziri tufuatane tukaangalie vizuri huu mpango tuone kama kweli unatekelezeka hasa maeneo ya Kata za Lukuledi na Kata nyingine hapa katikati watu wengi walichorewa nyumba zao X, sasa waliniagiza nije kuuliza lakini pia kutoa taarifa kwa Waziri wa Ujenzi na Miundombinu kwamba X zile kama hamna matumizi nazo basi tunaomba tukazifute, tutatafuta wenyewe rangi ya kufutia kwa sababu zinawapa watu presha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, watu wengi waliyo na X katika maeneo ya Dar es Salaam wamekuwa wakivunjiwa nyumba zao. Kule kwetu sisi kuna X, hatuambiwi kama barabara ya Masasi kwenda Nachingwea - Liwale, kwenda Ruangwa mpaka Nanganga itajengwa lini? Haya maneno ya upembuzi yakinifu ninaomba mtakapokuwa mnataja miradi yote inayohusika katika eneo langu lisitumike kwa sababu nitakuja niondoe kifungu, nataka mnipe tarehe mahsus tutaanza siku fulani, tutamaliza siku fulani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, upembuzi yakinifu nimesikia hili neno toka nikiwa mdogo na maeneo mengi yaliyokuwa yanatumika eneo hili vile vitu pale havitekelezwi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini kwa namna ya pekee niseme kule kwetu tuna madhila mengi sana, ukija kwenye masuala ya kiafya sasa hivi kuna mgogoro mkubwa sana unaendelea katika Hospitali ya Wilaya ya Masasi, ningemtaka Waziri tukutane halafu baada ya hapo nimwelekeze nini pale kinaendelea kwa sababu wakubwa waliopo pale hawataki kuambiwa ukweli na watu walioko chini yao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna Daktari mmoja pale anafanyiwa figisu, anataka kufukuzwa na hii inashirikisha Mkurugenzi wa Wilaya pamoja na Daktari Mfawidhi wa pale, amekuwa akiwanyanyasa wafanyakazi wale kimapenzi, kwa

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

hiyo, naomba Waziri nikuletee taarifa hii rasmi na nitaomba nikae na wewe ili tuliweke hili sawa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia Waziri wa Ardhi sasa hivi Wilaya ya Masasi imeanza kuwa na migogoro mikubwa ya ardhi kuhusu upimaji na mambo mengine, Mheshimiwa Lukuvi hili tutaliongea na bahati nzuri uliniambia ulishawahi kuishi maeneo yale sasa umetaka kuanza kutugombanisha kwa ajili ya udongo wetu hasa zaidi katika Kijiji cha Mtandi na hivi ninavyokwambia hapa ninaomba tafadhali tukae nikufahamishe zaidi nayafahamu matatizo ya lile eneo kwa ujumla.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini mwisho kabisa niseme kwamba, Tanzania ni nchi kubwa sana tena ni nchi pana, kwa hiyo tunatamani patakapokuwa panafanyika mikakati na mipango ya maendeleo basi mipango hii ingekuwa inagawanywa kwa mtambuka ili kila eneo angalau kidogo watu waguswe nalo, lakini siyo maeneo mengine yanasahaulika moja kwa moja yatakuja kutuletea shida katika utekelezaji wake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niseme pia kwamba katika maeneo haya kuna shida kubwa sana ya maji, lakini cha kushangaza kuna bomba kubwa la maji linaloelekea katika Wilaya ya Nachingwea likitokea Ndanda kupitia pale Mwinji. Sasa niseme wazi tunaomba utueleze na mpango wako uje utuambie wananchi wanaokaa juu ya bomba lile kuna mpango gani wa kuwapatia maji katika maeneo yao, kama hili halitafanyika nitawahamasisha tutoboe na tuanze kunywa pale katika eneo letu. Hata hivyo, siungi mkono pale nitakapopatiwa maelezo mazuri kuhusu maji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa nafasi ya kuchangia.
(Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante, anayefuata ni Mheshimiwa Agnes Mathew Marwa lakini niseme kwa sababu nina shughuli nyingine ambayo lazima tuifanye, nitamke tu watakaofuata tutakaporejea saa kumi itakuwa ni Silafu Jumbe Maufi, Mheshimiwa Ridhiwan Jakaya Kikwete, Mheshimiwa Yahaya Omar Massare, halafu Mheshimiwa Esther Nicholas Matiko na Ahmed Juma Ngwali, kwa utaratibu huo.

Mheshimiwa Marwa, tunaendelea na Mheshimiwa Maufi hayupo, Mheshimiwa Ridhiwani.

MHE. RIDHIWANI J. KIKWETE: Mheshimiwa Mwenyekiti, awali ya yote nianza kwa kuwashukuru sana wananchi wa Jimbo la Chalinze kwa kunirudisha tena, lakini kipekee kabisa niendeleo sana kuwashukuru wananchi wa Wilaya ya

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Bagamoyo kuhakikisha kwamba Wilaya ya Bagamoyo inaendelea kuwa chini ya mikono sahihi ya Chama cha Mapinduzi. *(Makofi)*

Taarifa tu niwape wenzangu wa upande wa pili, kwamba Bagamoyo Wilaya nzima iko ndani ya Chama cha Mapinduzi, hatujapoteza Kata wala Jimbo CCM oyee! *(Makofi)*

WABUNGE FULANI: Oyeee!.

MHE. RIDHIWANI J. KIKWETE: Mheshimiwa Mwenyekiti, maendeleo hayawezi kuwa maendeleo bila ya kuwa na maji safi na salama. Katika Jimbo langu la Chalinze kwa kipindi kirefu tumekuwa tunashughulika na mradi wa maji tumejitahidi kuhakikisha kwamba mradi ule sasa umefika katika awamu ya pili awamu ambayo imekamilika, lakini tunapoelekea katika awamu ya tatu nimeona kwamba ndani ya Mpango wa Maendeleo kitabu kizuri kabisa kilichowekwa na Dkt. Mpango kinaonesha kwamba wametenga fedha kwa ajili ya kuhakikisha mradi wa maji wa Chalinze unafanyika. Ninachowaomba Mheshimiwa Waziri wa Maji atakapofika hapa atuambie juu ya jinsi gani amejipanga kwa kuhakikisha kwamba fedha za mradi ule zinafika haraka ili ujenzi wa awamu ya tatu upate kuanza mara moja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na hayo pia tunatambua maendeleo hayawezi kuwa maendeleo bila kuwa na viwanda lakini viwanda hivyo lazima vitegemee kilimo ikiwa ni kama sehemu ya kupatikana kwa malighafi hizo. Wamesema hapa wenzangu wanaotokea Tabora kwamba leo hii Tabora ndiyo wakulima wazuri wa tumbaku, lakini kiwanda kinachotegemewa kiko Morogoro.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa nafikiri muda umefika wa Serikali yetu kuwekeza nguvu zaidi katika kuhakikisha kwamba viwanda vinajengwa karibu na malighafi hizo ili hii taabu ya kupatikana malighafi ambayo zinasafirishwa muda mrefu isiwepo tena. Hata hivyo, siyo hilo tu ili kuhakikisha kwamba malighafi zinafika vizuri viwandani miundombinu ya barabara zetu na reli ni muhimu sana ikawekwa vizuri. *(Makofi)*

Niungane na wenzangu wanaozungumzia umuhimu wa kujenga reli ya Kati lakini pamoja na hilo pia reli inayokwenda Tanga ambayo inapita katika mashamba ya mkonge, lakini reli pia ya TAZARA inayopita katika maeneo makubwa yenye kilimo katika Nyanda za Juu Kusini nazo ni muhimu sana zikawekwa umuhimu katika kipindi hiki cha bajeti hii inayofuatia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pamoja na hayo katika ukurasa wa 31 imezungumziwa kuhusu jambo zima la elimu na afya. Ni kweli Serikali imejipanga vizuri kuhakikisha kwamba inaweka mambo mazuri katika upande wa afya hasa

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

za wananchi wetu wa hali ya chini sana. Niwapongeze sana Mheshimiwa Ummy Mwalimu na rafiki yangu Dkt. Hamis Kigwangalla kwa kazi kubwa ambayo wamekwishaanza kuifanya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na mipango yao mizuri ya kuhakikisha kwamba afya zinaendelea kuimarika katika maeneo ya vijiji vyetu na kata zetu, lakini uko umuhimu wa pekee wa kutambua pia kwamba ziko shughuli ambayo zimekwishaanza kufanyika, mimi nazungumzia zaidi katika Jimbo la Chalinze ambapo karibu vijiji vyote vina zahanati, lakini pia Kata Nane kati ya 15 zilizopo katika Jimbo la Chalinze zina vituo vya afya.

Sasa ninachoomba Mheshimiwa Waziri anapokuja hapa kueleza ni vema akatuambia mpango gani walionao kuhakikisha kwamba vituo vyetu vya afya hivi ambavyo tumevianzishwa vinaendelea kuwa bora zaidi hasa kile cha kiwango ambacho tumenunua vifaa vyote lakini mkakati wa kukamilisha ile pale tunasubiri sana kauli toka kwao kama Wizara husika kwa maana nyingine tunazungumzia lugha ya kuja kukagua kwa hatua za mwisho. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pamoja na hayo tunatambua umuhimu wa elimu ikiwa ni moja ya vitu ambavyo ni muhimu sana vikaangaliwa. Katika maeneo yetu sisi tunayotoka majengo yetu mengi miundombinu yake ni chakavu sana, ikumbukwe kwamba Bagamoyo ni moja ya Wilaya kongwe kabisa Tanzania ambapo shule zimeanza kujengwa siku nyingi na majengo yake yamekuwa chakavu sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, tunapokuja kuleta bajeti zetu za Halmashauri hasa katika eneo la elimu katika kuimarisha miundombinu yetu, tunaomba sana Wizara ya Fedha, Wizara ya Elimu mpate kuliangalia hili kwa jicho la karibu zaidi ili tuweze kupata fedha za kuweza kuimarisha elimu hii na vijana wetu wapate kuishi katika mazingira mazuri. Bila kufanya hivyo tunaweza kujikuta tunaibukia katika matatizo ya kwenda kuzika vijana wetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, labda kwa taarifa tu na nitoe pole sana kwa ndugu zangu wanaoishi katika Kata ya Kibindu au Kijiji cha Kibindu shule yetu imeanguka kule yote na vijana wetu zaidi ya 1,100 wako nje mpaka sasa hivi tunapongea. Pia kwa kipekee kabisa niwapongeze wananchi wa Kibindu kwa hatua zao kubwa walizoanza za kuhakikisha kwamba wanajenga madarasa na mimi Mbunge wao nitakaporudi ahadi yangu ya kupeleka mifuko 1,500 iko pale pale ili kuhakikisha kwamba shule ile tunajenga na wananchi wangu waanze kusoma hasa vijana wetu ambao ndiyo tunategemea kesho waje kuturithi mikoba hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na hayo nizungumzie jambo zima la uchumi, wananchi wa Jimbo la Chalinze wengi wao ni wakulima na wako

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

baadhi yao ni wafugaji. Tunapozungumzia ufugaji tunategemea sana uwepo wa machinjio yetu pale Ruvu yakamilike mapema sana. Mheshimiwa Waziri wa Kilimo alipata nafasi ya kuja pale, tulimsimulia juu ya ufisadi mkubwa unaofanyika pale lakini pia tukamwambia juu ya mambo ambayo yanaendelea na sisi pale wananchi wa Jimbo la Chalinze ni wakarimu kabisa hasa wananchi wanaoishi katika maeneo yanayozunguka hifadhi ile au *ranch* yetu ya NARCO pale Ruvu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tulimuomba Mheshimiwa Waziri atakapokuja hapa atuambie juu ya hatua gani wamefikia baada ya mkutano mzuri tuliofanya pamoja na yeye na wananchi wa Kijiji cha Vigwaza, wananchi wa Kijiji cha Mkenge na wananchi wa vijiji vingine ambao vilio vyao kupitia Mbunge wao nilivisema siku hiyo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pamoja na hayo natambua pia upo umuhimu wa kumulikwa na umeme, nishati hii ni muhimu sana, wakati wa enzi za Mheshimiwa Waziri Profesa alifanya kazi kubwa sana kuhakikisha kwamba umeme unapelekwa katika vijiji vya Jimbo la Chalinze. Mimi binafsi yangu kwa niaba ya wananchi wa Chalinze nimshukuru, lakini pamoja na hilo mahitaji ya kujengwa na kuwekwa transfoma kubwa kwa ajili ya kuwapatia wananchi wa Kata ya Mbwele, Kata ya Kimange, Kata ya Miono, Kata ya Msata na Kata nyinginezo zenye mahitaji kama haya hasa Kiwangwa ni mambo ambayo ni ya msingi sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba anapokuja hapa Mheshimiwa Waziri anayehusika na masuala ya nishati atuambie juu ya mikakati ambayo wamejipanga nayo kuhakikisha kwamba wanamalizia ile kazi ambayo walikwisha ianza katika eneo la Jimbo la Chalinze.

Mheshimiwa Mwenyekiti, natambua pamoja na hayo pia iko kazi nzuri ambayo tulianza katika awamu iliyopita ya ujenzi wa bandari ya Bagamoyo. Nataka niliseme hili kwa sababu kumekuwa na kauli za sintofahamu zinazotoka kwa upande wa Serikali ambazo zimekuwa zinaripotiwa katika magazeti. Unaweza kuwa shuhuda katika gazeti moja miezi kama miwili iliyopita iliripoti kwamba ujenzi wa bandari ile hautokuwepo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi binafsi nilipata nafasi ya kuzungumza na Mheshimiwa Waziri, Mheshimiwa Waziri akanihakikishia kwamba ujenzi wa bandari ile upo na nifurahi kwamba nimeiona katika kitabu cha maendeleo. Hata hivyo, wananchi wangu wa Jimbo la Chalinze na Wilaya ya Bagamoyo hawana raha na wakati mwingine hata wakituangalia sisi viongozi wao wanakuwa wanapata mashaka juu ya kauli zetu hasa kwa kuamini kwamba tunakitetea Chama cha Mapinduzi.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni muhimu sana Mheshimiwa Waziri anapokuja hapa naye awahakikishie wananchi wa Wilaya ya Bagamoyo kwamba bandari ya Bagamoyo itajengwa kwa sababu bandari hii ni bandari muhimu na ni bandari ambayo imewekwa pale kimkakati. *(Makofi)*

Serikali ya Tanzania imekwisha fanya kazi yake ya kutathmini na kuwalipa fidia wananchi wa maeneo ya Pande-Mlingotini na Kata ya Zinga. Sasa iliyobakia ni kazi ya wawekezaji wa China na Oman kuja kuweka hela kwa ajili ya kuanzisha uchimbaji na ujenzi wa bandari hiyo. Nitahitaji sana kusikia kauli ya Serikali ili wananchi wetu wa Wilaya ya Bagamoyo wapate amani ya mioyo yao wakiamini kwamba maendeleo makubwa na mazuri yanakuja katika eneo lao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pamoja na hilo nimalize kabisa kwa kuendelea tena kuwashukuru wananchi wa Jimbo la Chalinze, maana sisi kwetu Chalinze ni kazi tu na kwetu sisi tunafanya kazi kwa ushirikiano, wananchi wanafanya kazi na sisi tunafanya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuunga mkono hoja. Ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, Ahsanteni sana.

(Bunge lilirudia)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge tukae. Waheshimiwa Wabunge kuna kazi moja ninataka niifanye lakini kwa sababu ya muda nitumie madaraka niliyonayo kwa mujibu wa Kanuni ya 28(5) kuongeza muda usiozidi dakika 30, najua hatutafika huko lakini lazima tuzingatie Kanuni.

Waheshimiwa Wabunge, naomba niwasomee uamuzi wa Spika kuhusu suala la Mheshimiwa Jesca Kishoa linalomhusu pia Mheshimiwa Waziri wa Katiba na Sheria Mheshimiwa Dkt. Harrison Mwakyembe.

Tarehe 1 Februari, 2016 wakati Mheshimiwa Jesca Kishoa, akichangia hoja yake Bungeni wakati Bunge limekaa kama Kamati ya Mipango kujadili mapendekezo ya Mpango wa Taifa, unaokusudiwa kutekelezwa na Serikali pamoja na mwongozo wa kuandaa Mpango wa Bajeti ya Serikali katika mwaka wa fedha 2016/2017, pamoja na mambo mengine alielezea kuhusu mjadala uliokuwepo Bungeni siku zilizopita kuhusu hasara ya shilingi bilioni 238 ambazo Taifa lilikuwa limepata kwa kununua mabehewa feki.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mbunge huyo alijenga hoja hiyo akirejea ripoti ya PPRA ambayo alidai ililetwa kwenye Kamati ambayo yeye ni Mjumbe. Aidha, aliendelea kudai kuwa licha ya mabehewa hayo kuwa feki hata kampuni ambayo ilipewa tenda kuhusiana na ununuzi huo haikukaguliwa, yaani haikufanyiwa *due diligence*.

Kufuatia hasara hiyo Mheshimiwa Jesca Kishoa alielekeza moja kwa moja shutuma zake kwa aliyekuwa Waziri wa Uchukuzi wakati huo Mheshimiwa Dkt. Harrison Mwakyembe kwa maneno yake mwenyewe alisema nanukuu:

“Taifa limeingia hasara ya bilioni 238 kwa sababu ya mtu tu kuwa mzembe kuwajibika, halafu leo jipu linahamishwa mkono wa kushoto linapelekwa mkono... Magufuli alitumbue na jipu limo humu ndani, tunaye Mheshimiwa Mwakyembe lete ripoti hapa kuhusiana na masuala ya mabehewa, mlkataa kuileta hapa kwa nini mnaificha, kama ni safi. Mheshimiwa Mwakyembe umeaminiwa na Serikali ya Magufuli, lete ripoti hapa tusijisahaulishe haya mambo tunayakumbuka tuliona hata tukiwa nje.” Mwisho wa kunukuu.

Kutokana na shutuma hizo mara tu baada ya Mheshimiwa Daniel Nsazungwanko Mbunge, kumaliza mchango wake, Waziri wa Katiba na Sheria Mheshimiwa Dkt. Harrison Mwakyembe alisimama kuhusu utaratibu chini ya kifungu cha 63(3) ambayo inasomeka:

“Mbunge mwingine yeyote anaweza kusimama mahali pake na kutamka kuhusu utaratibu na baada ya kuruhusiwa na Spika kudai kwamba Mbunge aliyekuwa anasema kabla yake ametoa maelezo ya uwongo kuhusu jambo au suala alilokuwa analisema Bungeni”. Mwisho wa kunukuu.

Baada ya kuruhusiwa na Mwenyekiti Mheshimiwa Dkt. Harrison Mwakyembe, Waziri wa Katiba na Sheria aliithibitishia Kamati ya Mipango kuwa Serikali ya Jamhuri ya Muungano iliponunua mabehewa 204, haijawahi kutumia zaidi ya shilingi bilioni 60 na alimtaka Mheshimiwa Jesca Kishoa aithibitishie Kamati ya Mipango yaani Bunge, kuhusu madai aliyoyatoa kwa maneno yake alisema:

“Mimi ninaomba athibitishie hizo shilingi bilioni 238 na nitashukuru sana akileta hapa hiyo mimi nitajiuzulu hata Ubunge”. Mwisho wa kunukuu.

Baada ya maelezo hayo Mwenyekiti alimtaka athibitishie na alete ushahidi wake, hapo ndipo malumbano yaliendelea kati ya Mheshimiwa Jesca na Mheshimiwa Dkt. Mwakyembe, huku Mheshimiwa Halima Mdee na Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu Sera, Bunge, Kazi, Ajira na Vijana na Walemavu Mheshimiwa Jenista Mhagama wakiingilia kati baada ya kuruhusiwa na Mwenyekiti kutoa ufafanuzi kuhusu matumizi sahihi ya Kanuni ya

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

63(3) na 63(4), baada ya kuwasikiliza wote hao Mwenyekiti alirejea uamuzi wake aliutoa awali na kusema nanukuu:

“Kiti kimeshatoa maelekezo naomba tusibishane, mimi nimesema kulingana na Kiti nimetoa maelekezo na nafuata Kanuni. Nimesema Mheshimiwa Jesca *within three days* naomba uwe umetoa ushahidi.” Mwisho wa kunukuu.

Waheshimiwa Wabunge, hayo ndiyo maelezo mafupi ya jinsi mtiririko mzima wa jambo hili ulivyokuwa. Mpaka sasa hivi ninavyoongea hakuna ushahidi wowote uliopokelewa kutoka kwa Mheshimiwa Jesca Kishoa kuthibitisha kauli yake aliyoitoa siku ya tarehe 1 Februari 2016 kuhusu gharama zilizotumika kufanya manunuzi ya mabehewa hayo.

Kanuni ya 63(6) inaelekeza kwamba endapo Mbunge anatakiwa kuthibitisha ukweli juu ya jambo lolote atawajibika kutoa uthibitisho huo kwa kiwango cha kuliridhisha Bunge na katika muda atakaopewa na Spika kwa ajili ya kufanya hivyo. Aidha, kanuni ya 63(8) inaelekeza kuwa na ninanukuu:

“Endapo hadi kufika mwisho wa muda aliopewa Mbunge aliyetakiwa kutoa uthibitisho wa ukweli wa kauli au usemi au maelezo yake aliyoyatoa Bungeni atakataa au atashindwa kutoa uthibitisho huo kwa kiwango cha kuliridhisha Bunge na kama atakataa kujirekebisha kwa kufuta kauli au usemi au maelezo yake, basi Spika atamuadhibu kwa kumsimamisha Mbunge huyo asihudhuri vikao vya Bunge visivyozidi vitano”. Mwisho wa kunukuu.

Hivyo basi, kwa maelezo haya, namtaka Mheshimiwa Jesca Kishoa afute kauli yake aliyoitoa alipokuwa akichangia siku ya tarehe 1 Februari, 2016. Mheshimiwa Jesca!

MHE. JESCA D. KISHOA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Niseme tu kwamba sitafuta kauli niliyoisema kwa sababu Mheshimiwa Mwakyembe mwenyewe hajathibitisha. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa nakushihi uketi. Mheshimiwa kwa kuwa, Kanuni hii inanitaka kumsimamisha Mheshimiwa Mbunge kwa siku zisizozidi tano na kwa kuwa tumebakiwa na siku mbili tu kabla ya kumaliza Mkutano wa Pili wa Bunge hivyo basi, namsimamisha Mheshimiwa Jesca Kishoa kutohudhuria vikao viwili vya Bunge vilivyosalia kuanzia sasa hivi, naomba utoke nje, nakutaka utoke nje. *(Makofi)*

*(Hapa Mheshimiwa Jesca D. Kishoa alitoka nje ya
Ukumbi wa Bunge)*

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

WABUNGE FULANI: Muongo huyo!

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, sasa nasitisha shughuli za Bunge hadi saa kumi jioni.

(Saa 7.00 Mchana Bunge lilisitishwa hadi Saa 10.00 Jioni)

(Saa 10.00 jioni Bunge lilirudia)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tukae. Katibu!

NDG. LAWRENCE MAKIGI - KATIBU MEZANI: Kamati ya Mipango, majadiliano yanaendelea.

KAMATI YA MIPANGO

(Majadiliano yanaendelea)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na shughuli yetu. Orodha ni ndefu bado, lakini tutaendelea kutenda haki tu kulingana na matakwa ya Kanuni. Tunaanza na Mheshimiwa Agness Mathew Marwa, atafuatwa na Mheshimiwa Silafu Jumbe Maufi na Mheshimiwa Esther Nicholas Matiko ajiandae. Mheshimiwa Marwa.

MHE. AGNESS M. MARWA: Mheshimiwa Mwenyekiti, awali ya yote namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunijalia kusimama katika Bunge hili Tukufu siku ya leo. Kwa umuhimu zaidi nawashukuru sana wapiga kura wangu, wanawake wa Mkoa wa Mara, walionipigia kura nyingi sana za kishindo hadi leo hii kuwepo hapa Bungeni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia nawashukuru kwa upekee mama yangu mzazi na baba yangu, pamoja na Mashirika ya Kikristo yaliyonifanyia maombi, pamoja na Mashekhe na wanamaombi wote na watu wote wa Mkoa wa Mara waliokuwa wanafurahia leo hii niwe Mbunge. Nawashukuru sana, nawaahidi sitawaangusha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naanza kwa kunukuu kidogo Hotuba ya Mheshimiwa Rais kwa sababu sikupata nafasi ya kuongea siku ile. Kwa ruhusa yako naomba ninukuu. Hotuba ya Mheshimiwa Rais iliwakumbusha watumishi wengi wa umma ambao wengi walijisahau wajibu wao, hivyo aliwakumbusha

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

watumishi wengi kuwajibika kwa umma kwa taaluma na weledi kwa kuzingatia usawa bila upendeleo kwa watu wote, bila kujali itikadi ya vyama na dini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kubwa zaidi, nampongeza Mheshimiwa Rais Magufuli kwa hotuba yake ambayo imehimiza kuzingatia kanuni na maadili ya utumishi wa umma (*integrity*). Hivyo basi, kwa hotuba hiyo nzuri ya Mheshimiwa Rais tunatarajia kwamba kila mtumishi mahali pake pa kazi atimize wajibu wake ipasavyo na kufanya kazi kwa bidii ili kutimiza ndoto na matarajio ya Watanzania walio wengi hasa wa kipato cha chini. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naanza moja kwa moja kwa kuongelea au kuchangia kwa suala la ujasiriamali. Wajasiriamali au ujasiriamali ni suala ambalo linatakiwa liangaliwe kwa macho ya ziada, kwa maana katika Mpango wa Taifa au Mpango wa Maendeleo, wajasiriamali ndio wanatoa mchango mkubwa sana kwa Taifa hili; na haswa naanzia na akina mama wa Mkoa wa Mara.

Mheshimiwa Mwenyekiti, akina mama wa Mkoa wa Mara ambao wanafanya biashara ndogo ndogo, ikiwemo wafanyabishara wa dagaa, ikiwemo wale wanaouza mboga mboga na wengine wa masokoni wananyanyasika sana kutokana na kutozwa ushuru usiokuwa na sababu. Kwa hiyo, naomba tuangalie sana hawa wajasiriamali kwa macho ya huruma, kwa maana na wao wanatoa mchango mkubwa sana katika Serikali yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pili, niende kwenye suala la maji. Suala la maji limekuwa ni ni kilio cha kudumu katika Taifa hili la Tanzania. Kwa hiyo, naiomba Serikali iangazie sana macho yake na itoe kipaumbele katika suala la maji, kwa maana suala la maji limesababisha matatizo na majanga makubwa hasa kwa wanawake wetu wa Mkoa wa Mara, kwa kuvuruga au kuachanishwa kwa ndoa zao kutokana na umbali mrefu wanakwenda kutafuta maji. Vilevile limekuwa likiwasababishia ulemavu wa migongo, limekuwa pia likiwaletea shida sana katika uzazi. Kwa hiyo, kwa namna ya kipekee sana liangaliwe suala la maji na hasa Mkoa wa Mara.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nami pia naungana na Waheshimiwa walioongea jana, Mheshimiwa Zitto Kabwe pamoja na Mheshimiwa Lugola, kuhusiana na suala la reli. Ni kweli katika mazingira ya kawaida, utaratibu ambao unatakiwa katika kuunganishwa kwa reli ili nchi ya jirani au ndugu zetu wa jirani wapate unafuu, ni kitu ambacho siyo kizuri sana, kwa sababu kwanza itatupotezea sisi Pato la Taifa na wao kwa ujanja wao, wanachotaka kukifanya ni kwamba wataunganisha kule juu kwa juu nchi nyingine ili malipo haya yasije Tanzania. Kwa hiyo, hilo suala liangaliwe au lipewe kipaumbele, liwe kama lilivyoongelewa na Mheshimiwa Zitto au Mheshimiwa Lugola.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naiomba Serikali iangalie sana suala la polisi kuhusiana na makazi au vituo vya kazi. Vituo vya kazi na masuala ya makazi ya polisi wetu imekuwa ni shida sana. Hivyo, Serikali ingechukua taratibu za ziada ili iingie mkataba na Shirika la Nyumba la Taifa ili kuwajengea nyumba za kudumu hata baadaye watakapomaliza kuzilipa ziwe za kwao hata pale wanapokuwa hawapo kazini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nawaomba ndugu zangu wa upinzani, tumtie moyo Rais wetu Mheshimiwa Magufuli. Ameanza vizuri. Siyo kila kitu tunaongea maneno machafu, maneno ya kashfa, maneno ya dharau, kiasi kwamba hata wewe ukiombwa kitu huwezi ukakubali kama mtu ameongea maneno ya dharau. Hata Mwenyezi Mungu anatoa pale unapomsifia; ndiyo maana unasema; “Baba yetu uliye Mbinguni, Jina lako litukuzwe, Ufalme wako uje, mapenzi yako yatimie, utakalo lifanyike duniani kama mbinguni,” ukimaliza unampiga kibao Mungu, halafu ndiyo unamwomba, “utupe riziki yetu ya kila siku.” Siyo ninyi kila siku mnatoa matusi tu. Kesho msipofanyiwa maendeleo mnalalamika.

Ndugu zangu Wapinzani nawaomba sana; mmefanyiwa mambo mengi sana kwenye Majimbo yenu kuliko hata sisi wa CCM. Mfano ni Arusha au Mkoa wa Kilimanjaro, uko wazi kabisa, mmefanyiwa mambo mengi mazuri, hata barabara mlizonazo ni kama barabara za Kimataifa, mikoani kwetu, hatuna. Mnatakiwa muwe na Shukurani, lakini pia mnatakiwa mkubali kwamba aliyeshinda, kashinda, ninyi mmeshindwa. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Muda wako umekwisha. Anayefuata ni Mheshimiwa Maufi.

MHE. SILAFU J. MAUFI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipatia fursa hii. Kwa kuwa siku ya leo ni siku yangu ya kwanza kuzungumza ndani ya Bunge hili la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, napenda kwanza kumshukuru Mwenyezi Mungu kuniwezesha kuipata nafasi hii ya kuwawakilisha akina mama wanawake wa Mkoa wa Rukwa. Mwenyezi Mungu, nakushukuru sana.

Ndugu zangu Waheshimiwa Wabunge, awali ya yote, napenda kuwakumbusha kuhusu hotuba ya Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Magufuli. Kwa kweli hotuba ile ilikuwa ni hotuba ambayo imesheheni kila upande wa Tanzania hii na kila Jimbo la Tanzania hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninawaomba niwakumbushe ndugu zangu wa Chama cha Mapinduzi kwamba, daima mtoto huwa anapiga madongo ya kila aina kwenye mti wenye matunda au mti wenye neema kwao. Mtoto hawezi kutupa madongo yoyote kwenye mti ambao hauna kitu. Kwa hiyo, haya madongo tunayoyapata kutoka upande wa pili, ni ashirio tosha kwamba mti

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

wa Chama cha Mapinduzi na Serikali yake imefanya kazi. Hivyo sasa tunahitajika tukaze buti ili tuweze kusonga mbele. *(Makofi)*

Ndugu zangu Waheshimiwa Wabunge, katika hotuba ya Rais iliweza kugusa kila eneo ambalo kwa namna moja au nyingine limegusia hatua ambazo zinahitajika kufikiwa kwa wananchi wetu wa Tanzania. Sasa basi, kwa kuwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ameshabainisha nini ambacho anachotakiwa kufanya kwa wananchi wa Tanzania ili waweze kupata uchumi wa kati; kwa hiyo, hatuna budi kumuunga mkono na kuifanya kazi hii ili iwe na maendeleo kwa wananchi wetu wa Tanzania. *(Makofi)*

Ndugu zangu, leo tuna shughuli ya kuzungumzia juu ya Mpango wetu wa kazi ambayo tunahitajika kuifanya ndani ya mwaka 2016/2017. Mpango huu ni mzuri, ni Mpango ambao umeainisha nini ambacho Chama cha Mapinduzi imesema itafanya ndani ya miaka yake mitano.

Mheshimiwa Mwenyekiti, siyo hilo tu, Mpango huu umeona tatizo ni nini? Mbona maendeleo yetu hayakamiliki? Imebainika kwamba tatizo ni mapato. Sasa Serikali imeelekeza kukusanya mapato na hatimaye kuyarejesha mapato hayo kwa wananchi kwa maendeleo yao. Hilo ni jambo zuri na tunaomba tuliunge mkono. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kulizungumzia suala la afya. Tuliambia ndani ya Ilani yetu ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2010/2015 kuweka zahanati katika vijiji vyote na kazi hiyo wananchi wameweza kuunga mkono na kujenga hizo zahanati. Tatizo, zahanati hizi haziko katika ramani inayofahamika, kila kijiji wamejaribu kutengeneza zahanati kufuatana na nguvu ya mapato waliyokuwanayo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wanawake tumepata tatizo kubwa katika zahanati hizi kwa sababu eneo la kujifungulia limewekwa karibu na eneo la OPD, limewekwa karibu na eneo ambalo watu wa kawaida wanasubiri madaktari, ndipo palipo na chumba cha kuweka akina mama waende kujifungua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jamani Waheshimiwa Wabunge na Mheshimiwa Waziri wa Wizara inayohusika, kazi ile ya kujifungua akina mama wana kazi pevu na bora iwe usiku kuliko ikiwa mchana. Mifano tunayo, zahanati ya Kisumba, kwa kweli ile ramani siyo nzuri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, tunawaomba katika Mpango wetu uainishe dhahiri nini watafanya katika suala zima la kuhakikisha wanatembelea ama wanaweka mpango mkakati wa kuhakikisha ramani zilizotengenezwa hivi sasa ziboreshwe ili akina mama tupate eneo la kuifadhiwa. *(Makofi)*

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, siyo hilo tu, zahanati nyingi hazina vitanda vya kuzalia, hakuna vyumba vya kupumzikia, kwa maana ya kwamba hakuna vitanda vya kupumzikia. Tunaomba tupate vitanda hivyo. Siyo hilo tu ndani ya afya, zahanati zetu nyingi hazina umeme. Pamoja na kwamba kuna umeme wa REA, lakini bado hawajaunganisha kwenye zahanati zetu. Solar zilizopo zimeharibika na hakuna mtu tena wa kutengeneza zile solar. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaomba tuunganishwe na umeme wa REA, katika zahanati zetu zote. Siyo hilo tu, maji hakuna kwenye zahanati zetu. Tunaomba Mpango Mkakati wa kuhakikisha kwamba zahanati zetu zinapata huduma ili akina mama waweze kujihifadhi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, pili ni kuhusu suala la elimu. Tumeamua kuboresha elimu yetu na iwe elimu bora, lakini kuna maeneo ambayo tumeanza kuweka utaratibu wa watoto wetu waweze kujifunza teknolojia ya kisasa, kwa maana ya kwamba wamepeleka computers katika shule zetu za sekondari. Naomba mipango iwekwe ya kutosheleza mahitaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la kushangaza, mfano Sekondari, darasa lina watoto 40, lakini kuna mikondo miwili; na mikondo hiyo miwili ni watoto 80, zinapelekwa computer 10 ambazo hazitoshelezi. Naomba tuliangalie hilo katika utaratibu. Mifano tunayo, pale Sumbawanga kuna shule za sekondari za Kizito na Mazu wana computer 10 na watoto wako 80, watafanya nini wakati wa mitihani yao? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, lingine ni barabara. Maendeleo ya huduma za jamii katika Mikoa ya pembezoni tumekuwa nyuma. Mimi nasikitishwa sana ninaposikia wenzetu wenye barabara, wanaongezewa barabara za juu, wanaongezewa barabara ziwe sita, wapite barabara watu sita. Kwa kweli mimi nasikitishwa sana kwa suala hilo. Maadamu tumeamua kwanza tuunganishe Wilaya, tuunganishe Mikoa, zoezi hili ndugu zangu bado halijakamilika. Sasa kama halijakamilika, huyu aliyekamilika kuongezwa na katika Wilaya zake zimeunganika, Mikoa ya jirani ameunganika; nchi za jirani ameunganika; kwa nini aongezewe tena mradi wa barabara? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaomba tuelekeze Mkoa wa Rukwa. Hatujaungana na Katavi, hatujaungana na Kigoma wala na Tabora. Nawaomba ndugu zangu, huo Mpango uje ukionyesha mikakati, tunajitengeneza vipi kuhusu hizi barabara kuweza kuunganika? Vilevile Mkoa wa Rukwa, tumeungana na nchi ya Zambia barabara haijakamilika, nchi ya Zaire bado barabara haijakamilika. Tunaomba sana. (Makofi)

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu maji, tuna mradi mkubwa sana pale Mkoa wa Rukwa karibia shilingi bilioni 30, lakini mradi ule bado haujakamilika, bado pale mjini watu wanahangaika na maji; bado vijijini vya jirani vinahangaika na maji, tuanomba Mpango unaokuja, huo mwezi wa tatu, uwe umekamilika ili na sisi tuweze kupata maji katika Mkoa wetu wa Rukwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu ardhi, tunaomba wataalam wa upimaji wa vijiji, hawapo wa kutosheleza na hata vifaa vyake havipo vya kutosheleza. Tunaomba tuhesabu ili tuweze kukamilisha.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MHE. SILAFU J. MAUFI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa.

Sasa namwita Mheshimiwa Matiko, akifuatiwa na Mheshimiwa Yahaya Omary Massare na Mheshimiwa Hussein Nassor Amar.

MHE. ESTHER N. MATIKO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nami nakushukuru kwa kunipatia fursa hii kuweza kuchangia Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa mwaka 2016/2017.

Awali ya yote, nachukua fursa hii ya kipekee kabisa kuwashukuru wananchi wa Tarime Mjini, kwa mara ya kwanza tangu dunia iumbwe kuweza kuchagua mwanamke tena kutokea Chama cha Upinzani. Wameudhihirishia ulimwengu kwamba wamechagua mtu ambaye atawasemea na kuwatumikia na siyo jinsia. *(Makofi)*

Vilevile nawashukuru wananchi wa Mkoa wa Mara kwa kuonesha kwamba wana imani kubwa na UKAWA; na CHADEMA wote mtakumbuka kwamba Bunge lililopita alikuwepo Mbunge mmoja tu wa kuchaguliwa, lakini sasa hivi tupo Wabunge wanne kutoka Mkoa wa Mara licha ya dhuluma nyingi nyingi, lakini nafikiri CCM mmeisoma namba kidogo kule. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa napenda kuchangia na nianze na utawala bora. Kwenye utawala bora, wakati wa uchaguzi yalijitokeza mambo mengi sana. Cha kusikitisha, hata Mheshimiwa Rais Magufuli alisema uchaguzi umeisha na mambo yameisha; lakini mpaka leo wale ambao wanaonekana walikuwa washabiki wa vyama vya upinzani, wameendelea kunyanyasika, wanakamatwa na wanabambikiwa kesi.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naongelea hili nikizungumzia Jimbo langu la Tarime Mjini. Kuna wananchi wamebambikiwa kesi, wengine wamepewa *murder case* ya binadamu ambaye anaishi na ameenda akasema kabisa huyu mtu sijawahi kukosana naye na wala sijafa na nipo hai. Huyu anaitwa Charles Kitela Chacha na amepewa mashitaka ya *murder* mwenye PI No. 37/2015. Utawala bora uko wapi? Mtu ambaye wanasema ni Marehemu ameuawa anaitwa Wambura Ryoba Gucha, yupo hai wa Kijiji cha Turugeti, Tarime. Tunaomba muwe na utawala bora ili haki itendeke; na kama tutaenda kwenye demokrasia na uchaguzi muweze kupata haki. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kingine, Chama tawala kinasikitisha. Mnapoona wapinzani wameshinda, mnawawajibisha watendaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo hii ninavyoongea, Tarime, Watendaji wanawajibishwa, walimu wanasumbuliwa, RPC amehamishwa, OCD amekuwa *demoted* kisa Mheshimiwa John Heche kashinda Tarime, Mheshimiwa Esther Matiko ameshinda Tarime; Halmashauri ya Mji wa Tarime upo CHADEMA; Halmashauri ya Wilaya ya Tarime, upo CHADEMA. Utawala bora upo wapi? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndiyo maana hata watu wakisimama hapa wakaongea yanayotokea upande wa pili, nami nikipata muda baadaye nitazungumzia, mnabaki mnaona kwamba wanaongea ndivyo sivyo mjichunguze, mwitendee haki Tanzania. Tunataka amani, tusiimbe amani. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kingine sasa nichangie kuhusu uchumi na viwanda. Tumekuwa tukishauri; Bunge lililopita nilikuwa Waziri Kivuli wa Mipango na kwa bahati nzuri sana ambaye ni Waziri wa Fedha na Mipango, Mheshimiwa Mpango alikuwa akituletea. Atakuwa ni shuhuda na amekidhihirisha hiki ambacho naenda kuongea kwamba mnapanga vitu bila uhalisia. Hiki kitu ambacho tunasema uchumi na viwanda hakiwezi kufanikiwa kama tunapanga vitu bila uhalisia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa nini nasema hivyo? Tunajua kabisa ili tuweze kuwa na uchumi na viwanda ni lazima tuwe na barabara ili hata wale wazalishaji, wakulima waweze kusafirisha mazao yao na kufikisha kwenye viwanda. Lazima tuwe na reli imara, lazima tuwe na umeme, maji na vingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye barabara ukiangalia ukurasa wa 27 kwa mwaka wa fedha 2016/2017 mnatuambia kipengele cha pili ujenzi mpya wa barabara zenye urefu wa kilometa 5,427 na kukarabati barabara zenye urefu wa kilometa 1,055 kwa kiwango cha lami. Kwa mwaka wa fedha 2016/2017

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

mnaweza mkajenga kilometa 5,427 iwapo kwa miaka mitano mmetujengea kilometa 2,700.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna uhalisia gani? Ndani ya mwaka mtajenga Kilometa 5,400! *Let's be realistic!* Ndiyo maana leo tutapoteza nguvu nyingi kuwashauri hapa; tutapoteza fedha nyingi za Watanzania, mnachokiandika hakioneshi uhalisia. Kwa hiyo, naomba kabisa, tuwe tunaonesha uhalisia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo mmeainisha reli nyingi, nyingi! Mimi natokea Kanda ya Ziwa na ningependa kabisa reli ya kati iweze kukamilika ili tuweze kupunguza ajali. Siyo tu kukuza huu uchumi wa viwanda ambao mnasema; jana walisema hapa miundombinu ya barabara haichangii vifo, lakini kiuhalisia tunapoteza nguvu kazi ambazo tumezisomesha, wengine ni ndugu zetu ambao ni wajasiriamali wa kawaida, wanakufa barabarani kwa sababu ya barabara mbovu. Malori yanapita hapo hapo, ajali nyingi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, imarisheni reli ili tusafirishe kwa reli. Kwanza tunakuza uchumi lakini hatutapoteza Watanzania. Ninachokiona mmeainisha hapa, tutarudi hapa mwezi wa sita mwakani, mtaanza kusema hatukupata fedha na asilimia nyingi za maendeleo zilikuwa zinatoka kwa wahisani; na sijui sekta binafsi; tutaanza kuimba.

Mheshimiwa Mwenyekiti, bora mwandike mtajenga kilometa 300 za lami tutawaelewa, kuliko kutuandikia 5,400 halafu tunakuja hapa mwakani hamjafanya chochote. Tunapenda sana Watanzania tuwe na hiyo mnayosema uchumi wa viwanda; tunapenda kuona Watanzania wengi wakiwa kwenye uchumi wa kati na siyo wachache wapo juu, wachache ni masikini wa kutupwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili tuwe na uchumi wa viwanda nimeshataja. Kuhusu kilimo chetu; zaidi ya 70% Watanzania tunajishughulisha na kilimo, lakini kilimo ambacho hakina tija. Ile kauli mbiu ya kilimo kwanza tumeiimba, tumeicheza hakuna mafanikio. Mkisoma ripoti zenu zenyewe kuhusu kilimo inaainisha dhahiri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, maji ni shida ingawa mmesema Mpango ulioisha umekamilisha kwa 68% vijijini na 95% mjini. Ndiyo maana nasema tuwe wakweli. Leo kule Tarime Mjini ukiyaona maji utafikiri ni ubuyu, tuje na uhalisia! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pensheni kwa wastaafu. Mwaka 2015 tulipitisha tukasema walipwe shilingi 100,000/=, lakini kuna watumishi tena Mapolisi ambao mnawatumia sana, wanalipwa shilingi 20,000/= mpaka leo. Sasa mlipokaa hapo mjjulize, hawa Watanzania wanaishi vipi?

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, wakati wa kampeni Mheshimiwa Magufuli alisema na hata kwenye *Star TV* mlikuwa mnarusha sana; ushuru wa kero kwa maana mboga mboga, matunda, mama ntilie na wengine wote mnaenda kuondoa. Leo Watanzania hawa wananyanyasika; na alisema pia mgambo watatafuta kazi nyingine. Mimi nasema mnisikilize na mwondoe wale mgambo kwenye Jimbo la Tarime Mjini. Watanzania wote, wamama, wababa, vijana wanaojitafutia wamachinga, mlisema ushuru mdogo mdogo mtaondoa. Tubuni vyanzo mbadala tusiwakamue hawa ambao wana kipato cha chini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, elimu bure, mimi naomba msemi mmepunguza makali ya elimu, lakini siyo elimu bure.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu muda ni mchache, nimalizie kwa Zanzibar; ingawa watu walisimama hapa wakasema sisi wa Bara tusizungumzie ya Zanzibar. Kiukweli tujichunguze, kiuhalisisa, tena nianze na Mheshimiwa King siku ile alisema kwamba maiti walipiga kura. Kama maiti walipiga kura, ajiulize na yeye huyo maiti alipiga kura tano. Yeye kama Mbunge wa Jamhuri amefuata nini hapa na yeye alipigiwa kura na maiti? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hiyo ni sawa na kumwambia muislamu, umepika kitimoto, umechanganya na kuku, unamwambia achukue kuku, aache kitimoto, wakati ile supu yote imechanganyikana. Mmehambua kuku ambao ni wale Wabunge wa Jamhuri na Rais, mmeacha wale Wawakilishi kwamba ndio kitimoto. Jichunguzeni! Kama ni maiti alipiga kura, amepiga kote. Tutendee haki Watanzania wa Zanzibar, tusingize nchi kwenye machafuko. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ardhi. Mmearinisha mtapima ardhi, tunaomba mfanye hivyo. Ardhi imepimwa kwa 10% tu, kule Tarime Mjini tunahitaji mpime ardhi ili tupate thamani tuweze kukopa na kujishughulisha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vile vile uwezeshaji wa wananchi kiuchumi. Mheshimiwa Magufuli kwenye kampeni alisema atatoa shilingi milioni 50 kwa kila Kijiji na Mtaa. Sijaona mmeainisha; naomba mwainishe, wananchi wa Tarime mimi nina Mitaa 81, ili tuanze kuzipata hizo shilingi milioni 50 kuanzia mwaka huu wa fedha, tuweze kunufaika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana.

MHE. JOSEPH K. MUSUKUMA: Mwongozo Mwenyekiti!

MWENYEKITI: Mwongozo!

MHE. JOSEPH K. MUSUKUMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nasimama kwa Kanuni ya 68(7), inaendana na 64(a) kwamba Mbunge hatatoa ndani ya

Bunge taarifa ambazo hazina ukweli. Mzungumzaji aliyekuwa anazungumza, amesema Chama cha Mapinduzi kinafukuza ma-OCD na kinafukuza watendaji kwenye Jimbo la Tarime; na watu hawa nao wana haki. Sasa tulitaka athibishe kama Chama cha Mapinduzi kinahusika kweli kufukuza watumishi wale waliopo Tarime? *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mwongozo huo nitautolea uamuzi baadaye. Tuendeleo. Mheshimiwa Ngwali!

MHE. AHMED JUMA NGWALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa nafasi hii japo kwa ghafla.

MWENYEKITI: Niichukue hiyo nafasi nimpe mwingine?

MHE. AHMED JUMA NGWALI: Aah okay, aah usimpe! *(Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru, lakini kabla ya kuchangia Mpango kuna jambo naomba niliweke sawa, japo nilitamani sana Mwanasheria Mkuu angekuwepo tukaenda sawasawa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Ibara ya (1) naomba niisome, inasema: "Tanzania ni nchi moja na ni Jamhuri ya Muungano." Kwa hiyo, sisi hapa kama Wazanzibari tumo ndani ya Tanzania na ni Watanzania. Hakuna Mzanzibari kwa mujibu wa Katiba kwa sababu Tanzania ni dola moja tu, wala Zanzibar siyo dora. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, unaposema Wazanzibari wakatatu matatizo yao, huo ni ubaguzi ambao umekatazwa na Katiba. Haiwezekani tatizo linatokea Arusha, mkasema kwamba tatizo hilo ni la Waarusha tu, haliwahusu watu wa maeneo mengine; linawahusu Tanzania nzima. Kwa hiyo, hili naomba niliweke sawa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili watu wanasema kwamba Jamhuri ya Muungano wa Tanzania haihusiki kabisa na masuala ya Zanzibar, lakini naomba niisome Katiba ya Zanzibar... nani kaikimbiza tena! Aah! *(Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niisome. Ukisoma Katiba ya Zanzibar Ibara ya 119... imechukuliwa bwana! *(Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Ibara ya 119(14) inasema kwamba; "Tume ya Uchaguzi ya Zanzibar itashirikiana na Tume ya Taifa katika kuendeleza shughuli zao za uchaguzi."

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Sasa ikiwa Tume ya Uchaguzi ya Taifa ambayo ni ya Jamhuri ya Muungano inashirikiana na Tume ya Zanzibar, kwa hiyo, hata uchaguzi uliofutwa, Tume ya Taifa imeshiriki katika kufuta uchaguzi ule. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niseme kitu kimoja cha busara sana; tumetoka mbali sana na Taifa hili, tuna maingiliano ya muda mrefu; tuna maingiliano toka karne ya 16 na nyuma huko, tumeishi kwa udugu sana, tumeishi kwa mapenzi, tumeishi kwa furaha wala hakuna tatizo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na matatizo mengi yanayojitokeza madogo madogo, lakini yamekuwa yanapatiwa ufumbuzi na mambo yanakwenda. Leo isifike wakati Mpango huu ukawa hautekelezeki kwa sababu ya mtu mmoja tu peke yake. Nikimtaja mtu anayeitwa Jecha Salum Jecha, msem *laanatullah*, kwa Kiswahili “laana za Mwenyezi Mungu ziwe juu yake.” *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, viongozi mbalimbali ambao wanaitakia mema nchi hii, naomba nimitaje kwa heshima kubwa Komredi Salim Ahmed Salim, alisema kwamba lazima tatizo la Zanzibar lipatiwe ufumbuzi, lakini pia Mheshimiwa Bernard Membe aliyekuwa Waziri wa Mambo ya Nje katika Serikali ya Awamu ya Nne, kwa ufasaha kabisa alisema tatizo hili lazima tulipatie ufumbuzi. Vilevile Jaji Warioba, watu hawa ni watu wenye heshima kubwa katika nchi hii, ni watu ambao tunawaheshimu sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hili tatizo lisichukuliwe kama ni tatizo dogo tu. Niwaambie kitu kimoja; tunapanga mipango hapa, hata Kenya na Burundi wana mipango wanapanga, inakuwa sasa? Mara Garissa limelipuka! Mara hapa, mara pale, kwasababu mnaonea watu waliokuwa hawana silaha. Watu waliokuwa hawana silaha, wanatafuta namna.

Kwa mfano, Waziri Mkuu aliyepita alikaa pale wakati Mheshimiwa Mama Asha Bakari, Marehemu, Mungu amrehemu, alipokuwa akisema nchi hii haipatikani kwa vikaratasi. Sasa ukisema nchi hii haipatikani kwa vikaratasi, maana yake ni kwamba, huo ni ugaidi, tutafute utaratibu mwingine. Hata Mheshimiwa Lukuvi naye aligusagusa sana kwenye swali hili, mtu mbaya sana yule! Tuendeleo lakini. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi niseme kwa busara kabisa, viongozi wa Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, wakae pamoja tuone namna gani wanalishughulikia tatizo la Zanzibar na uchaguzi usifanyike. Uchaguzi kwanza ukae pembeni, usifanyike tuone ni namna gani Serikali hii inatatua tatizo letu hili, kwa sababu mkiacha uchaguzi ule ukifanyika, na sisi tumetangaza rasmi kuwa hatushiriki kwenye uchaguzi ule; ninyi mnaona ni busara hiyo? *(Makofi)*

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama mnaona ni busara, endeleeni na uchaguzi, lakini niwaonye kitu kimoja, Serikali mnanisikia vizuri sana, mpo hapo. Haya makundi yote yaliyojitokeza kama *Islamic State, Al-shabab, Boko Haram* yalitokana na kudhulumiwa haki zao. Haya hayakuwa bure! Hayakujitengeneza tu, yalijitengeneza baada ya kudhulumiwa. Sasa msije mkatuharibia nchi yetu kwa kumlinda mtu mmoja tu. Serikali ya Muungano mmewabeba sana Serikali ya Zanzibar! Mmewabeba mwaka 2000... (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Ngwali!

MHE. AHMED JUMA NGWALI: Naam!

MWENYEKITI: Huo mfano ulioutumia, chimbuko la hayo makundi uliyoyataja wewe, una ushahidi kwamba misingi yake ndiyo hiyo?

WABUNGE FULANI: Ndiyo!

MWENYEKITI: Unaweza ukatuthibitishia hapa?

MBUNGE FULANI: Ndiyo!

MWENYEKITI: Mimi nakusihi sana, ufute tu hiyo kauli yako, tusifike mbali.

MHE. AHMED JUMA NGWALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nafuta kauli yangu, haina shida. (Kicheko/Makofi)

MBUNGE FULANI: Taarifa, Mheshimiwa Mwenyekiti.

MWENYEKITI: Taarifa! Keti tu Mheshimiwa Ngwali, muda wako umekwisha.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mujibu wa katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Kifungu 104(1), msemaji aliyepita alizumza kwamba Tume ya Taifa ya Uchaguzi ya Tanzania Bara na Visiwani inashirikiana; naomba nimsomee Ibara ya 104 (1) inasemaje kuhusu Uchaguzi wa Zanzibar? Inasema: "Kiongozi wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar atachaguliwa na wananchi katika Tanzania Zanzibar kwa mujibu ya masharti ya Katiba ya Zanzibar; na kwa kufuata utaratibu uliowekwa kwa mujibu wa sheria iliyotungwa na Baraza la Wawakilishi la Zanzibar inayohusu uchaguzi kwa ujumla au uchaguzi wa Kiongozi wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar."

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa sijui Tanzania Bara hapa inaingiaje kwa mujibu wa aliyetangulia. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuwasilisha. Ahsante sana. (Makofi)

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

MWENYEKITI: Tunaendelea.

MHE. AHMED JUMA NGWALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, bado sijamaliza!

MWENYEKITI: Muda wako umekwisha Mheshimiwa Ngwali.

MHE. AHMED JUMA NGWALI: Taarifa!

MWENYEKITI: Taarifa, unanipa mimi tena!

MHE. AHMED JUMA NGWALI: Ile iliyotolewa.

MWENYEKITI: Aah, sitaki malumbano yenu ya taarifa ambazo hazina tija.

MHE. AHMED JUMA NGWALI: Haya bwana!

MWENYEKITI: Tunaendelea. Mheshimiwa Yahaya Omary Massare.

MHE. YAHAYA O. MASSARE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipa nafasi hii. Na mimi kwa kuwa ni mara ya kwanza kusimama katika Bunge lako Tukufu, namshukuru Mwenyezi Mungu, nakishukuru Chama changu cha Mapinduzi kupitia Halmashauri Kuu ya Taifa kwa kunitiua kuwa mgombea wa chama hiki katika Jimbo la Manyoni Magharibi pia nawashukuru wananchi wakazi wa Jimbo la Manyoni Magharibi kwa kuniamini na kunipa nafsi hii na leo nasimama mbele yako. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naanza tu moja kwa moja kwa sababu muda huu siyo rafiki sana, nianze na suala zima la maji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mapendekezo haya ya Mpango yameonesha maeneo ambayo wataelekeza katika jamii yetu kusaidia maji. Jimbo langu ni miongoni mwa Majimbo machache sana ambayo maji hayapatikani kwa asilimia ya kutosha; ni chini ya asilimia 10.

Naomba sasa kwa Waziri husika kutekeleza ahadi ya Mheshimiwa Rais ambayo wananchi wa Jimbo la Manyoni Magharibi walimpa kura nyingi, zaidi ya asilimia 80 na alipokuja pale aliwaahidi wananchi wa Jimbo la Manyoni Magharibi na Mji wa Itigi kwamba atasaidia maji katika kipindi kifupi kijacho. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sasa Waziri mhusika alione hili ili kutekeleza ahadi ya Mheshimiwa Rais. *(Makofi)*

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naipongeza sana Serikali kwa mpango wa elimu bure. Mpango huu una tija na wananchi wa Jimbo la Manyoni Magharibi wamenituma niipongeze Serikali ya Chama cha Mapinduzi kwa kufanya mpango huu vizuri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, wananchi wa Jimbo langu wana tatizo kubwa sana la afya. Tuna Kata 13 lakini Kata zenye vituo vya afya ni mbili. Tunategemea sana Wamisionari; na bila Wamisionari, wananchi wa Jimbo langu wasingekuwa wanaongezeka kwa kiasi hiki ambacho wanaongezeka kwa sababu hata watoto wangukuwa wanakufa mapema. Jiografia yake ni ngumu, lakini vituo vya afya hakuna, zahanati zipo chache; kwa kushirikiana na TASAF zilijengwa lakini hazina matabibu. Naomba sana, Mheshimiwa Waziri yuko hapa, alifanyie kazi hilo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna ahadi pia ya Mheshimiwa Rais. Tunategemea sana hospitali ya Wamisionari ya Mtakatifu Gaspar. Hospitali ile ina gharama kubwa sana. Wakati alipokuja katika Kampeni za Uchaguzi Mkuu mwaka wa 2015 aliwaahidi wananchi wa Jimbo langu kwamba atalipa mishahara yote ya watumishi wa hospitali ile, atatoa ruzuku kwa ajili ya vifaa tiba na ataleta Madaktari Bingwa. Pia atafanya mgao kutoka MSD ili tu kusaidia wananchi wa Jimbo lile ambao hawana hospitali mbadala. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Hospitali ya Wilaya iko mbali; naomba sana ahadi ya Mheshimiwa Rais itekelezwe, tena katika kipindi kifupi. Wananchi tuna taabu na tunakufa kwa sababu ya gharama ni juu sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika kuunganisha mikoa kwa barabara za lami; Mkoa wa Singida umeunganishwa na mikoa mingine; lakini Mkoa wa Singida kuunganisha na Mkoa wa Mbeya, ni kitu ambacho kinashangaza. Mimi kama kiongozi ambaye nimetokana na wananchi wale, leo hii nimepokea message nyingi kwamba barabara baina ya Itigi na Rungwa, imekatika, hakuna barabara. Kikosi kazi kiko pale lakini hakuna kinachofanyika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sana, Mheshimiwa Waziri wa Wizara hii jana amenipa barua kwamba wanatafuta fedha katika barabara hii ya Mkiwa – Rungwa hadi Makongorosi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikumbushe kwamba barabara hii amekuwa akiisemea toka Mbunge wa wakati ule Mheshimiwa Iwvata. Mheshimiwa Lwanji katoka hapa miaka kumi, bado ni ahadi zile zile. Naomba sasa mtekeleze ahadi ya Mheshimiwa Rais aliyowaambia wananchi wa Itigi na Jimbo la Manyoni Magharibi kwamba katika utawala wake, atajenga barabara ile kwa kiwango cha lami.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Waziri atakapokuwa una-wind-up hapa atuambie ni lini barabara ya kutoka Mkiwa – Itigi – Rungwa itajengwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono Wabunge walioongelea kuhusu reli ya kati, nami Jimbo langu reli inapita pale na wananchi wangu wananufaika sana na reli inapopita pale. Sisi tunatumia usafiri ule wa reli kwa ajili ya kwenda maeneo jirani, lakini pia hata kwenda Kigoma. Mji wa Itigi ni mji ambao tumechanganyika, kwa hiyo, tunatumia sana reli kwa maslahi ya jamii yetu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika suala la kilimo, tufike mahali sasa tuondokane na kilimo hiki cha mvua. Wakati mwingine mvua zinakuja kidogo wakati mwingine zinazidi. Maeneo ya Itigi ni mazuri, tukiweka miundombinu tu ya *Irrigation Schemes* yoyote, *deepwell* ikifanyika pale, maji yatapatikana ya kutosha na tunaweza tukaanzisha *irrigation scheme*, tukaondokana na utaratibu huu wa kutegemea mvua. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kulikuwa na mpango wa matreka ambao ulikuwepo katika awamu iliyokwisha. Wananchi wa Jimbo langu hakuna hata mmoja aliyefaidika na manufaa ya Serikali yao; na wao ni waaminifu na ni watiifu, hawajawahi kufikiria kuchagua chama kingine zaidi ya CCM. Hivi tunavyozungumza Halmashauri ya Itigi ni mpya, lakini Madiwani wote ni wa CCM. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sana, Serikali yangu ya Chama cha Mapinduzi walione hili kuwasaidia wananchi. hawa ambao ni waaminifu! Waswahili wanasema, chanda chema huvikwa pete. Sasa tunavikaje pete ambacho siyo chanda chema? Tuwaone hawa wananchi ambao ni waaminifu kwa Serikali hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la mifugo; kuna changamoto kubwa sana kwa bei ya mitamba katika mashamba ya Serikali. Bei ya mitamba ni kubwa kuliko bei ya ng'ombe ambaye unamuza mnadani. Naomba sana Mheshimiwa Waziri wa Kilimo alifuatilie hili ili mitamba ishuke bei, watoe ruzuku ili wananchi tununue, lakini pia madume ya kuhamilisha mifugo ili tutoke katika...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante.

MHE. YAHAYA O. MASSARE: Hii ya kwanza eh!

MWENYEKITI: Tunaendelea.

MHE. YAHAYA O. MASSARE: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja.

MWENYEKITI: Tunakwenda kwa Mheshimiwa Mashimba Mashauri Ndaki, atafuata Mheshimiwa Moshi Selemani Kakoso.

MHE. MASHIMBA M. NDAKI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nachukua nafasi hii kukushukuru kwa kunipa nafasi ili nami nichangie kwenye hoja hii ambayo iko mbele yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jina langu naitwa Mashimba Ndaki, natoka Maswa Magharibi. Nachukue nafasi hii pia kumshukuru sana Mwenyezi Mungu kwa neema zake na uwezo wake ambao umeniwezesha kufika kwenye Bunge lango Tukufu. Pia nachukue nafasi hii kuwashukuru wananchi na wapigakura wangu wa Jimbo la Maswa Magharibi kwa kunipa kura nyingi ambazo hazikuwa na maswali; na hata wapinzani wetu walinyoosha mikono. *(Makofi)*

Nawashukuruni sana wapigakura wa Jimbo la Maswa Magharibi, kama nilivyokuwa nikiahidi na kama nilivyokuwa nikisema, niko hapa kuwawakilisha, kuwatumikieni na tutafanya kazi pamoja, tumeshaanza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nachukua nafasi hii pia kumpongeza sana Rais Mheshimiwa John Pombe Magufuli kwa namna ambavyo ameshaanza kazi baada ya kulihutubia Bunge hili. Tunamtia moyo kwamba sisi Wabunge wa Chama cha Mapinduzi tuko pamoja naye, tutasaidiana naye ili ndoto ambayo anayo kwa ajili ya Watanzania iweze kukamilika. Tunajua anayo ndoto kubwa na inaeleweka mpaka inatisha upande ule wa pili. Tutakusaidia Mheshimiwa Rais kama Wabunge ambao tumeaminiwa na wananchi kwa kipindi hiki. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia nawapongeza Waheshimiwa Mawaziri ambao wameshateuliwa na kuanza kazi zao. Kazi yenu ni njema, endeleeni, msikatishwe tamaa na maneno ya wachache wetu ambao wao siku zote ni kukatisha tamaa tu. Kazi yenu ni njema, tuko pamoja. Mahali ambapo mtahitaji msada wetu, kuweni na uhakika mtaupata. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, najua kwa namna ambavyo mmeanza kwa kasi wengi hawapendi; na hasa hii slogan ya hapa kazi tu, wengine wanajaribu kuipotisha na kusema yasiyokuwepo kwenye hiyo slogan, hata hivyo, endeleeni! Hata ninyi mliofunga mageti, mimi nawapongeza. Wenzetu wanasema eti mngeanza kwa kujengea watu uwezo. Unamjengea mtu uwezo wa namna ya kuja kazini kwa muda uliopangwa! Unataka kumjengea mtu

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

uwezo kwamba atoke saa ngapi kazini anapofika! Hii itakuwa nchi ya namna gani? Endeleeni, chapeni kazi, tuko pamoja! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nijielekeze sasa mchango wangu kwenye hotuba ya Waziri wa Fedha na Mipango. Mapendekezo yake ni mazuri na yana kitu ukisoma unaona kabisa kwamba nchi yetu sasa inaelekea wapi. Mheshimiwa Waziri, hongera sana kwa mapendekezo haya na Mpango huu ambao umeuleta mbele yetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni tofauti sana ukisoma na maoni ya wenzetu. Nimesoma sana ndani yake, huwezi kusema utapata kitu hapa cha ushauri. Sijui kama Mheshimiwa Waziri amesoma na kwamba labda kapata chochote, kwa sababu imejaa malalamiko, manung'uniko, hakuna ushauri wowote ndani yake, ina maneno tupu, wala hakuna takwimu. Sasa sijui kama upinzani wako *serious* kama wanakuja na vitu vya namna hii Bungeni na wanataka kweli kuongoza nchi hii na kuifikisha mahali pazuri. Wapinzani ninyi ni watu wazuri sana, lakini kuweni *serious*...*(Makofi)*

MWENYEKITI: Hebu naomba uketi chini Mheshimiwa Ndaki!

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, BUNGE, KAZI, AJIRA, VIJANA NA WALEMAVU): Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mujibu wa Kanuni ya 68(8) kuhusu taarifa; kwa sababu msemaji anayezungumza sasa amezungumza na ametuambia ameisoma vizuri sana Hotuba ya Upinzani na amegundua hotuba hiyo ina upungufu mwingi sana; sasa naomba tu kumpa taarifa Mheshimiwa Mbunge; je, yuko tayari sasa kueleza upungufu huo kila mahali atakapokwenda katika Jimbo lake na mahali popote ili wananchi waweze kuelewa upungufu huo? *(Makofi/Kicheko)*

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, Kuhusu Utaratibu!

MWENYEKITI: Sasa...

MHE. ESTHER N. MATIKO: Taarifa!

MWENYEKITI: Aah, ngojeni niwafundishe matumizi ya Kanuni. Twendeni tu, nitawa-*guide* vizuri tu na Kanuni. *(Kelele)*

Waheshimiwa Wabunge, ndiyo maana mnaniona nilianza kwa Mheshimiwa Ngwali na Mheshimiwa Mbunge wangu wa Tabora Mjini, nikamwambia unafahamu tunafika mahali tunaanza kupata kama aina fulani ya mhemko ambao unatutoa nje ya reli.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naelewa sisi kama wanasiasa tunapenda ile ya kuoneshana kidogo, kujibishana. Kuna wakati unaweza ukaitumia hiyo vizuri, lakini tukiiruhusu hii, ndiyo inayotuingiza katika haya ya kuanza kunyanyuliana Kanuni. Mimi nisingependa tuwe tunafika huko.

Mheshimiwa Mbunge wa Maswa Magharibi, kwa heshima zote, kama uliisoma hiyo hotuba ya Waheshimiwa wa Kambi ya Upinzani, Wabunge na Watanzania wamekusikia, sasa tujielekeze tu kwenye hoja iliyo mbele yetu ili tukae vizuri. Sasa umebaki na dakika moja tu. Itumie vizuri, tumalize, twende mbele. *(Makofi)*

MHE. MASHIMBA M. NDAKI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Taarifa imefika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka sasa nichangie tu kwa haraka haraka katika mapendekezo haya ambayo yako mbele yetu. Kuhusiana na suala la viwanda, naunga mkono kwamba sasa tunaelekea kwenye uchumi wa viwanda. Nakubaliana kabisa na hayo yaliyoandikwa lakini nataka tu kuweka angalizo kwamba bado tunavyo viwanda kwenye nchi hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye mapendekezo ya Mpango sijaona mazingira mazuri yanayojengwa kwa ajili ya viwanda ambavyo tayari vipo na vinajikongoja au vinapata shida kwa sababu ya changamoto mbalimbali.

Kwa hiyo, nilikuwa nasihi kwamba wakati tunatengeneza na kuimarisha Mpango huu kuelezwe bayana kwenye Mpango ni kwa namna gani mazingira yataboreshwa ili viwanda vilivyopo na ha ta hivyo vitakavyokuja viweze...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Muda umekwisha.

MHE. MASHIMBA M. NDAKI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja. Ahsante sana.

MWENYEKITI: Namtambua Mbunge wetu wa Nyang'hwale, Mheshimiwa Hussein Nassor Amar.

MHE. HUSSEIN N. AMAR: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa nafasi hii, lakini kwanza nianze kwa kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunijalia kuweza kusimama mahali hapa kwa siku ya leo.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa ndiyo mara yangu ya kwanza kusimama kwenye Bunge hili la Kumi na Moja, napenda kuwashukuru sana wananchi wa Jimbo la Nyang'hwale kwa kunipa kura nyingi sana za kishindo mimi pamoja na Waheshimiwa Madiwani. Kwa kipindi cha pili Halmashauri yetu iko ndani ya mikono ya CCM. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo machache, pia napenda kumpongeza Mheshimiwa Waziri wa Fedha na Mipango kwa Mpango wake mzuri ambao ameuweka hapa mezani. Pia napenda niseme jambo moja ambalo lilizungumzwa jana, upande wa upinzani walisema Mheshimiwa John Pombe Magufuli kwenye kampeni zake alipiga *push-up*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nasema kwamba zile zilikuwa ni mbinu, lakini hata ninyi kuna mizunguko mlikuwa mkiifanya, ile zungusha pamoja na *helicopter* nyingi kwenye Jimbo langu mara nne, lakini hamkufua dafu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naanza kujielekeza kwa kuipongeza hotuba hii nzuri. Na mimi pia naungana na wenzangu kuhusu ujenzi wa reli. Ujenzi wa reli utaongeza mapato makubwa sana katika nchi yetu, lakini pia sisi wananchi tunaishi pembezoni mwa nchi ni kwamba vifaa mbalimbali vitashuka bei.

Mheshimiwa Mwenyekiti, natoa mfano, *cement* kwa Kanda ya Ziwa ni shilingi 18,000/=, shilingi 20,000/= mpaka shilingi 22,000/=; wakati Iringa Mheshimiwa aliyekuja kuwekeza nchini kwetu, Mheshimiwa Dangote, amesema kwamba *cement* itashuka bei mpaka shilingi 8,000/=. Kwa kupitisha kwa njia ya barabara, tutaendelea kuipata ile *cement* wananchi wa Mwanza na Kanda ya Ziwa kwa ujumla kwa bei kubwa. Lakini pindi reli ile itaanza kufanya kazi, naamini kabisa kwamba *cement* na mazao mbalimbali kwa kuja Dar es Salaam na mali mbalimbali kutoka na kwenda Kanda ya Ziwa, zitashuka bei.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mpango huu ni mzuri, lakini kuna jambo moja naomba nishauri, kuna bwana mmoja na jeshi kubwa sana, hakuingizwa kwenye Mpango huu, naye anaitwa mzee watoto wa mitaani. Mpango huu haukuwekwa. Kwa nini? Kwa sababu jeshi hilo kila mwaka linaongezeka. Serikali ina mpango gani kupunguza watoto wa mitaani? Mtaa hauzai! Serikali ina mpango gani kuhusiana na suala hilo?

Mheshimiwa Mwenyekiti, wananchi wa Jimbo la Nyang'hwale, mimi nimekuwa Mbunge wao takriban huu ni mwaka wa sita, nimekuwa nikipigania tatizo kubwa la maji. Mkondo wa Ziwa Victoria unaanzia kwenye Jimbo la Nyang'hwale, lakini cha ajabu wananchi wa Nyanghwale hawana maji.

Mwaka 2013, Waziri Maghembe nilikataa kupitisha bajeti yake; bahati nzuri Serikali kupitia Benki ya Dunia tuliweza kupewa mradi huo wenye thamani

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

ya fedha shilingi bilioni 15.7. Cha ajabu, mpaka leo hii pesa ambayo imetoka ni shilingi bilioni 1.8. Bajeti ya mwaka 2015/2016 tuliongezewa shilingi milioni 752 lakini fedha hiyo haijatoka. Sasa hivi Wakandarasi wamesimama, hawaendelei na kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naiomba Serikali, kwa mwaka wangu wa sita waje wamejipanga vizuri Wizara ya Maji. Sitakubaliana! Sisi wananchi wa Nyang'hwale tuna mkosi gani? Naiomba Serikali ya Chama cha Mapinduzi, ni Serikali sikivu.

Ndugu zangu, naomba nizungumzie suala la elimu bure. Naishukuru Serikali, imeanza kutekeleza; lakini kuna jambo moja sikuliona ndani ya Mpango kuhusu elimu. Kuna familia nyingine, kaya moja unaikuta inajaza darasa; lakini kuna kaya moja ina watoto wawili. Je, ndani ya Mpango huu, kaya moja ina watoto inajaza darasa moja, kaya mbili zinajaza madarasa mawili.

Ndugu zangu, tujaribuni kuliangalia; ndani ya Mpango tuwekeeni utaratibu mzuri. Yule ambaye ana watoto kuanzia 10, 20, au 30, awekewe naye Mpango mzuri. Nusu ichangie Serikali na nusu achangie. Hili suala ni la msingi sana. Kuna wengine wana wanawake kumi, wengine watano na wengine wamejaliwa kuzaa sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Rais wa Awamu ya Nne alifanya ziara kwenye jimbo langu. Alikuwa akaahidi Kituo cha Afya Kalumwa, kukipandisha kuwa Hospitali ya Wilayana tayari imeshapandishwa, lakini ukifika pale, hali ni mbaya! Kuna wodi ya akina baba ina vitanda nane. Wagonjwa wa aina zote wanalazwa mle. Naiomba bajeti hii inayokuja, Wizara ya Afya mje mmejipanga vizuri kwa ajili ya kuboresha hospitali yetu ya Wilaya ya Nyang'hwale.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu miundombinu, kwa kweli miundombinu ya Wilaya ya Nyang'hwale, kuna barabara moja ambayo imeahidiwa kuanzia mwaka 2010 alipokuja Mheshimiwa Rais wa Awamu ya Nne, alituhidi kutujengea barabara kutoka Busisi kupita Busorwa, kupita Karumwa, Nyang'hwale kupita Msala kwenda Kahama. Leo miaka mitano.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Rais wa Awamu ya Nne alikuja tena mwaka 2011 wakiwa katika msafara huo, Mheshimiwa Waziri Maghembe alikuwa yumo, Mheshimiwa Majaliwa alikuwa yumo, Mheshimiwa Rais wetu huyu wa sasa hivi wa Awamu ya Tano alikuwa Waziri wa Ujenzi na Mheshimiwa Jakaya Kikwete, walisimama na wakalizungumzia suala la barabara tutajengewa kwa kiwango cha lami.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeangalia kwenye Mpango huu, barabara hii haimo. Naomba sasa hii awamu ya hapa kazi tu, atutekelezee. Anaelewa vizuri hiyo barabara, alituahidi akiwa Waziri na leo ni Rais wa nchi. Ninaomba ahadi ya Rais, iwekeni humo barabara hiyo kwenye Mpango huu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu kilimo. Wananchi wa Nyang'hwale tuna mabonde mazuri sana, tuna mito mingi, maji yale yanaporomoka yanakwenda Ziwani. Naomba tuweke mpango mzuri wa kuyatega yale maji yaweze kuwasaidia wakulima wetu. Tuweze kupata maji kwa mifugo na matumizi ya binadamu, pia tuweke mpango mzuri wa kilimo cha umwagiliaji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumesema tunataka tunyanyue viwanda vidogo vidogo, vya kati na vikubwa: Je, *material* hayo yatapatikana vipi? Sisi wananchi wa Nyang'hwale ni wakulima wa mpunga, tunategemea mvua za masika, lakini kama tutatengenezewa mabwawa mazuri, kwa umwagiliaji tutalima mara mbili au tatu na tutakuwa watu wazuri sana wa kuweza kuongeza kipato chetu kwa wananchi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Tunaendelea. Mheshimiwa Moshi Selemani Kakoso.

MHE. MOSHI S. KAKOSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa nafasi hii. Nawashukuru sana wananchi wa Jimbo la Mpanda Vijijini kwa kazi kubwa waliyoifanya ya kukichagua Chama cha Mapinduzi. Na mimi kama mwakilishi wao nawaahidi nitawafanyia kazi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naanza kuchangia Mpango huu kwenye suala zima la miundombinu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sera ya Serikali ni kuhakikisha mikoa yote inaunganishwa na barabara zote zinajengwa kwa kiwango cha lami. Bahati mbaya sana mikoa ya pembezoni imeachwa bila kuunganishwa ukiwemo mkoa wa Katavi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mikoa ya Katavi, Kigoma na Tabora ni Mikoa ambayo ilisahaulika kimaendeleo. Katika Mpango huu ambao Serikali imeuleta, tunaomba rasilimali za nchi hii zigawanywe kwa uwiano ulio sawa. Inafanya wananchi wa maeneo mengine katika nchi yetu wanaonekana kama watumwa wakiwa Watanzania wote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naiomba Serikali iangalie kwa makini zaidi, tusielekeze kila siku Mikoa ya Kanda ya Kaskazini ndiko ambako wanaelekeza

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Serikali kupeleka huduma za kijamii. Tunahitaji maeneo ambayo yalisahaulika nayo yaangaliwe na kuwekwa kipaumbele. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naiomba sana Serikali iharakishe kujenga miundombinu ya barabara. Barabara ya Sumbawanga kuja Mpanda ikamilike, barabara ya kwenda Kigoma kutoka Mpanda ikamilishwe na barabara ya kutoka Mpanda kwenda Tabora ikamilishwe. Vilevile bado barabara zile za Mkoa wa Tabora kwenda Kigoma nazo zikamilishwe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunavyozungumza leo hii, Mkoa wa Katavi umekaa kisiwani. Barabara ya kutoka Mpanda kwenda Tabora haipitiki. Nasikitika tu kwamba hata leo Serikali ilipokuwa inatoa kauli, uwezekano wa kupita barabara ile ya kutoka Sikonge kuja Wilaya ya Mlele, haupo. Bahati mbaya Serikali imesahau maeneo hayo. Naomba miundombinu iangaliwe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, eneo lingine kwenye suala la miundombinu ni ujenzi wa reli. Reli tunayoihitaji Watanzania ni reli ya kutoka Dar es Salaam kuja Tabora; reli ya kutoka Tabora kwenda Mwanza; reli ya kutoka Tabora kwenda Kigoma. Vilevile tawi la reli la kutoka Uvinza kwenda Msongati na tunahitaji reli ya kutoka Tabora kwenda Kaliua - Mpanda – Karema. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, zipo sababu za msingi ambazo tunaomba Serikali iangalie. Nchi ya Congo inajenga reli kutoka Lubumbashi kuja Kalemie kwa lengo la kutaka kuunganisha reli inayotoka Karema kwenda Tabora.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa kama Wakongo wameona kuna umuhimu bidhaa zao zipitie kwenye nchi yetu, sisi ambao tuna umuhimu wa kutumia Bandari ya Karema na kuifanya Bandari ya Dar es Salaam ipokee mzigo mkubwa, ni kwanini tuwe na vikwazo vya kusuasua tusijenge reli hii na kutoa maamuzi? Naomba Serikali ilianganalie hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, eneo lingine ni eneo la kilimo. Watanzania walio wengi wanafanya kazi na wengi wanajishughulisha na shughuli za kilimo. Naiomba Serikali, ni lazima ifike mahali ianganalie umuhimu wa kuboresha kilimo. Ili kilimo kiweze kuwa na maboresho, kwanza ianganalie gharama za pembejeo. Pembejeo nyingi zinazoletwa kwa ajili ya shughuli za kilimo ni za bei ya ghali. Tena inafikia mahali Jimboni kwangu, bei za pembejeo zenye ruzuku ya Serikali ni za ghali kuliko bei za soko.

Sasa inafanya kilimo hiki kisiweze kwenda. Naomba ianganalie umuhimu wa kuboresha shughuli za masoko ili tuweze kusaidia mazao ya kibiashara. Ni lazima Serikali ifike mahali iwe na kitengo maalum cha kutafuta masoko ili kuyasaidia mazao ambayo yanalimwa na Watanzania walio wengi.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Jimboni kwangu kunalimwa zao la tumbaku. Tumbaku sasa hivi ni zao ambalo kwa wananchi ni kama utumwa, kwa sababu masoko yake ni ya shida. Naiomba Serikali iangalie umuhimu sasa wa kujenga kiwanda ambacho kitasindika mazao ya zao hili la tumbaku sambamba na mazao ya korosho, kahawa na mengineyo yale ya kibiashara ambayo yatakuza uchumi kwa wananchi wetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, eneo lingine nilikuwa napenda kuishauri Serikali iwekeze kwenye shughuli nzima ya uvuvi na ufugaji. Ili wavuvi waweze kuwa na mazao mazuri yenye tija, ni lazima Serikali iangalie masoko na kuwapa huduma wavuvi ambao wanavua kwenye eneo la Ziwa Tanganyika ambako kunahitaji miundombinu ya umeme ili wananchi wanaofanya shughuli kwenye mwambao wa Ziwa Tanganyika waweze kunufaika na kuona umuhimu wa kuwekeza kwenye suala zima la uvuvi. Tunahitaji Serikali ijenge viwanda vidogo vidogo vitakavyowasadia wananchi hawa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho, naiomba Serikali iangalie suala zima la huduma ya maji. Ili Watanzania waweze kufanya shughuli za kiuchumi vizuri, ni vyema Serikali ikasaidia kuwekeza miundombinu ya maji kwenye maeneo mengi, hasa vijijini. Naiomba Serikali, kwenye Jimbo langu tuna miradi ya maji ambayo haijakamilika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Serikali ikamilishe haraka; na ipeleke kwenye maeneo mapya ambayo tuna Watanzania walio wengi ambao wapo kule maeneo ya Mishamo, hawana huduma ya maji. Tuna Kijiji cha Kamjela, Kijiji cha Kusi, Ipwaga, Ilangu na maeneo mengineyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika maeneo mapya yanahitaji yapate huduma ya maji. Naomba Serikali iangalie maeneo yale kwani huko nyuma yalikuwa yanahudumiwa na UN, kwa sasa yapo mikononi mwa Serikali. Naomba Serikali pia iangalie eneo la migogoro ya ardhi. Tunayo maeneo mengi katika Jimbo la Mpanda Vijijini ambalo limezungukwa na mapori, ifike mahali Serikali imalize migogoro ya ardhi, hasa ile ya WMA kwenye vijiji vya Kabage, Sibwesa, Nkungwi, Kasekese na Kaseganyama. Lakini...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante.

MHE. MOSHI S. KAKOSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Zainab Athman Katimba.

MHE. ZAINAB A. KATIMBA: Ahsante Mwenyekiti kwa kunipa fursa hii.

MWENYEKITI: Subiri kidogo Mheshimiwa kuna Mwongozo!

MWONGOZO WA SPIKA

MWENYEKITI: Subiri kidogo Mheshimiwa. Mwongozo Mheshimiwa.

MHE. JOSEPH R. SELASINI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi na siyo kawaida yangu kusimama mara nyingi kwa sababu ya Mwongozo, lakini nimelazimika. Nasimama kwa Kanuni ya 68(7) kuomba Mwongozo wako.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wachangiaji wengi waliochangia kwa umahiri mkubwa hotuba hii, wamekuwa wakitoa kauli kwamba kuna baadhi ya Mikoa inapendelewa na Serikali hii na Serikali zilizopita; na moja kati ya Mikoa iliyotajwa kupendelewa na Serikali hii ni Mkoa wa Kilimanjaro.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Mwongozo wako, kama ni kweli Serikali hii imekuwa ya kibaguzi, ikibagua baadhi ya Mikoa na ikipendelea baadhi ya Mikoa. Kwa sababu wananchi wanaotusikiliza, wanasikia na tunaweza tukaligawa Taifa kama Serikali haitatoa kauli yake kwamba ni kweli imekuwa ikipendelea baadhi ya Mikoa na Mikoa mingine ikiwa inainyima fedha za maendeleo kwa makusudi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Nakushukuru sana Mheshimiwa Selasini. Mimi Mwongozo wangu kwa suala hilo; hizi hisia ambazo ndiyo zimekusukuma wewe usimame, naamini zitajibiwa vizuri zaidi wakati Serikali kupitia mtoa hoja atakapojibu hoja za Wabunge, kwa sababu kuna *data*. Hii siyo mara ya kwanza kusikia malalamiko kama haya. *(Makofi)*

Ukiangalia Bajeti ya Serikali na jitihada za Serikali katika kuhakikisha kwamba maendeleo ya nchi yetu yanaenda kwa msingi ambao Katiba ya Jamhuri ya Muungano inasema, kwa uwiano ambao unatambua yule aliyekuwepo jana, huwezi ukasema tu hayupo, ni Mtanzania, lakini mnahakikisha kwamba huduma ambazo *already* ziko kule zinaendelea kutengewa fedha ili na wengine tena waweze kuja. Naamini Serikali italieleza vizuri tu. *(Makofi)*

Nimesikia sana hata upande wa Mkoa wa Katavi na Kigoma, jitihada za Serikali Waheshimiwa Wabunge, kuifungua na kuiunganisha Tanzania kwa kipindi cha miaka 15 iliyopita ni kubwa, tutambue hayo! *(Makofi)*

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mimi nadhani Serikali itayajibu haya, lakini nami nilikuwa sijisikii vizuri, kwasababu nimekuwa Serikalini, shughuli zinazoendelea Ukanda wa Kusini, Daraja la Mkapa na barabara zile sasa hivi kutoka Mtwara mpaka Mbinga, tutafika. *(Makofi)*

Najua rasilimali fedha zingekuwa nyingi kwa wakati mmoja, tungejenga barabara za kuunganisha Makao Makuu ya Mikoa yetu, lakini tusikate tamaa. Tunaenda hatua kwa hatua. Serikali itajibu. *(Makofi)*

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwongozo!

MWENYEKITI: Nitachukua muda mfupi tu. Mheshimiwa Zitto.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Naomba Mwongozo wa Mwongozo wako.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi natoka Kigoma, hivi tunavyozungumza, mkoa pekee ambao Wilaya zake kubwa hazijaunganishwa kwa barabara ya lami ni Mkoa wa Kigoma. Kwa nini watu wa Kigoma wasiseme kwamba wanaonewa? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mtwara na Lindi kwa zaidi ya miaka 50 ya Uhuru, kipande cha mwisho cha kuunganisha Dar es Salaam na Mtwara kimemalizwa miaka miwili iliyopita. Bomba la gesi kuleta Dar es Salaam limejengwa kwa mwaka mmoja. Kwa nini watu wa Mtwara wasiseme Dar es Salaam inapendelewa na Mtwara inaonewa? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nimalizie. Tukubaliane kitu kimoja kwamba huko nyuma kulikuwa kuna makosa. Kuna maeneo ambayo hayakupata maendeleo sawia na ni lazima tuchukue muda huu kurekebisha hayo mambo, kwa sababu ni jambo dhahiri, liko wazi. Leo hii huwezi kulinganisha baadhi ya mikoa na mikoa ya Magharibi. Hiyo ndiyo hali halisi jinsi ilivyo. Kwa hiyo, tukubaliane, kuna makosa, tuyarekebishe hayo makosa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukianza kuturemba remba hapa, wengine hatutakuelewa! *(Makofi/Kicheko)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Zitto Kabwe, narudia tena. Tukianza kujitazama kwa sura hii, mimi naogopa sana. Nchi hii tutaanza kuigawanya vipande vipande, tusifike huko! Nimesema Mheshimiwa Waziri wa Fedha atakapokuja kusimama atakuwa na *data* kuyasemea haya.

Mimi nilikuwa nasemea mfano mmoja tu; jitihada za Serikali kwa kipindi cha miaka 15 iliyopita kufungua nchi hii kwa njia za barabara ni kubwa sana. Naomba tulitambue hilo Waheshimiwa Wabunge. Najua rasilimali fedha

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

zingekuwa zinapatikana kwa wakati mmoja kupitia Bajeti ya Serikali, tungeenda kwa speed sana. Ahsanteni, tuendeleo.

MHE. JAMES K. MILLYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa!

MWENYEKITI: Taarifa kwa nani?

MHE. JAMES K. MILLYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kwa waliotangulia sio wewe!

TAARIFA

MWENYEKITI: Taarifa!

MHE. JAMES K. MILLYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, natoka Kaskazini. Wilaya ya Simajiro ni ya pili kwa ukubwa kwa Wilaya zote, haina hata kilometa moja ya lami. Barabara zake zote zimeharibika; haina maji. Kwa hiyo, siyo suala la kaskazini. Nakubaliana na hoja ya Mheshimiwa Zitto kwamba kuna maeneo yaliachwa na maendeleo, aidha kwa makusudi au kwa kukosea; na historia hiyo Serikali hii irekebishe. Naomba kutoa hoja. Ahsante sana.

MWENYEKITI: Hakuna kutoa hoja kwenye Taarifa.

MHE. JAMES K. MILLYA: Naomba nitoe taarifa. Ahsante sana. *(Kicheko)*

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tuendeleo. Mimi najua jitihada za Serikali ni kuona maendeleo yetu yanakuwa na uwiano ulio sawia. NdiO hiyo tu. Hiyo atasema Mheshimiwa Waziri mwenyewe. Mheshimiwa Tundu Lissu, nitakutoa nje! *(Kicheko)*

WABUNGE FULANI: Aaaah!

MHE. PETER J. SERUKAMBA: Taarifa Mheshimiwa Mwenyekiti.

MWENYEKITI: Taarifa nimemaliza Waheshimiwa Wabunge, tuendeleo. Mheshimiwa Katimba Zainab!

MHE. ZAINAB A. KATIMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa fursa hii nami niweze kuchangia Mpango uliopo mezani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, awali ya yote napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunijalia afya nami nikaweza kusimama katika Bunge hili Tukufu kuchangia hoja.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kuwashukuru sana wapigakura wangu, vijana wa Kigoma; nakishukuru Chama changu kupitia Jumuiya yake ya Umoja wa Vijana na Jumuiya ya Umoja wa Wanawake kwa kunipa ridhaa mpaka leo hii nikaweza kuwa mwakilishi wao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda pia kuchukua fursa hii kumpongeza Rais wetu wa Awamu ya Tano, Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli kwa kazi kubwa anayoifanya hasa katika kupunguza matumizi ya Serikali. Sisi kama vijana tunasema tutamuunga mkono, tutakuwa bega kwa bega na yeye kuhakikisha tunatetea maslahi ya Taifa hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia napenda kutoa pongeza za dhati kwa Mawaziri wakiongozwa na Waziri Mkuu kwa kuteuliwa kuwa katika Baraza la Mawaziri kuunda Serikali ya Awamu ya Tano. Sisi kama vijana, tuna imani kwamba mambo makubwa yatafanyika katika Awamu ya Tano. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, vile vile napenda kumpongeza Waziri wa Fedha kwa kuwasilisha Mpango huu lakini pia nawapongeza Wabunge kwa michango yao ya kuboresha Mpango huu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya pongezi hizo, kwa mujibu wa takwimu za idadi ya watu Tanzania, uwiano unaonyesha kwamba kundi la vijana linachukua asilimia kubwa zaidi. Kwa hiyo, mimi kama mwakilishi kwa vijana ningependa kujikita na kujielekeza kuzungumzia masuala ya vijana na hasa kuishauri Serikali yangu kwamba ili kuleta maendeleo katika Taifa hili, kundi hili maalum ni lazima tujue na Serikali ijue inalifanyia nini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali ya Awamu ya Tano imejielekeza na imeweka msisitizo, kuhakikisha kwamba changamoto kubwa sana ya vijana ambayo ni ukosefu wa ajira inapata utatuzi. Katika kuleta utatuzi wa changamoto hii ya ajira inashindikana kusema kwamba hatuzungumzii ni jinsi gani sekta ya elimu inaboreshwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sekta ya elimu ni sekta ambayo Serikali imejitahidi kufanya mambo makubwa sana na tunawapongeza kwa kazi hiyo. Hata katika Mpango wetu katika ukurasa wa 28 wamezungumzia na wameelezea ni jinsi gani Serikali imejipanga kuboresha elimu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda sana kuishauri Serikali katika mikopo ya wanafunzi waliodahiliwa kusoma katika Vyuo mbali mbali waweze kupatiwa mikopo yao kwa wakati. Kumekuwa na changamoto kubwa sana ya vijana hawa kukosa mikopo yao kwa wakati. Ukosefu wa mikopo yao kwa wakati unachangia hata kubadilisha mienendo yao na unaathiri hata matokeo yao ya kielimu. *(Makofi)*

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kusema kweli Serikali imefanya mambo makubwa katika sekta ya elimu na ninapenda kutoa pongezi za dhati na hasa katika maamuzi yake ya kubadili mfumo wa kupanga ufaulu wa wanafunzi kutoka katika ule mfumo uliokuwa wa GPA na sasa hivi wameweka mfumo wa *division*. Mfumo huu wa *division* sisi kama vijana tunaupongeza kwa sababu tunaelewa zaidi na hata wazazi wanaelewa zaidi na wanaweza kupima ufaulu wa vijana wao. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika sekta ya elimu pia napenda kuishauri Serikali kuboresha mitaala ya elimu. Kwa sababu tunasema kwamba tunataka kuwasaidia vijana ambao wanapata changamoto kubwa sana ya ajira, kwa hiyo, mitaala yetu ya elimu lazima ioneshe ni kwa jinsi gani inamwanda huyu kijana kuweza kujijiri yeye mwenyewe, hasa tukiangalia na tukijua kwamba hamna ajira za kutosha kwenye Serikali na hata taasisi binafsi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, tunahitaji kuwa na mitaala ambayo itaweka msisitizo katika taaluma lakini mitaala hiyo iweke msisitizo katika stadi za kazi. Kwa kuzungumzia stadi za kazi, hapa nitazungumzia vile vyuo vya kati ambavyo vinatoa mafunzo kama ya ufundi, vyuo kama *Dar es Salaam Institute of Technology* na *VETA*. Vyuo hivi viweze kuongezewa uwezo ili vidahili vijana wengi zaidi ambao watapata mafunzo ambayo yatawawezesha kujijiri wao wenyewe. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sekta ya michezo na sanaa ni sekta ambayo inatoa ajira kubwa sana kwa vijana; sio tu vijana lakini kwa Taifa duniani kote. Kwa hiyo, napenda kuishauri Serikali yangu iweke msisitizo na kuwezesha michezo na sanaa kuwekwa katika mitaala yetu ya elimu ili kuibua na kuendeleza vipaji ambavyo vijana wetu wanakua navyo. Ina maana vipaji hivi na sanaa hizi zikifundishwa kwa vijana wetu wanaweza kupata fursa ya kujijiri wao wenyewe. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Taifa hili wako akina Diamond wengi wa kutosha; wako akina Mbwana Samatta wa kutosha; lakini ni kuboresha tu mitaala yetu ili katika mitaala ile ya elimu zipangwe ratiba za kufundisha vijana, michezo, lakini pia kuwa na mafunzo ya sanaa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika suala zima la ajira kwa vijana, nitakuwa sijatenda haki kama nisipozungumzia miundombinu wezeshi.

Napenda kuunga mkono michango ya Waheshimiwa waliotangulia waliosisitiza kwamba Serikali itengeneze mpango wa kujenga reli ya kati. (Makofi)

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, bandari ya Dar es Salaam haiwezi kukamilika pasipo reli ya kati; Bandari ya Kigoma haiwezi kukamilika pasipo reli ya kati. Kimsingi, reli ya kati itapanua sekta nyingi za uchumi na itanufaisha siyo tu Mikoa ya jirani, lakini itaongeza uchumi wa nchi kwa sababu itafungua milango ya biashara na nchi jirani.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MHE. ZAINAB A. KATIMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nina mengi ya kuchangia...

MWENYEKITI: Ahsante sana.

MHE. ZAINAB A. KATIMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana. Tunaendelea na Mheshimiwa Maryam Msabaha, atafuatiwa na Mheshimiwa Godbless Jonathan Lema.

MHE. MARYAM SALUM MSABAHA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipa fursa hii nami nipate kuchangia Mpango wa Taifa wa Wizara ya Fedha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza, namshukuru Mwenyezi Mungu, muumba mbingu na ardhi kwa kunipa kauli na pumzi ya bure ninayopumua kwa sasa hivi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii ni mara yangu ya kwanza kusimama kuchangia. Nakishukuru sana chama changu na viongozi wangu wa Kitaifa kwa kunirejesha tena huku ndani kwa awamu ya pili. Mwenyezi Mungu awabariki sana na awape umri katika maisha yao na utendaji wao wa kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Mpango huu nitajikita sana kwenye masuala ya ulinzi na usalama. Tunapeleka vijana kwenye makambi ya Jeshi, kwa mfano JKT, vijana wanaenda kupata mafunzo mbalimbali ya kijeshi, lakini imekuwa katika kundi hili wanachukuliwa vijana wachache sana na vijana wengine wanakuwa hawana ajira. Sasa naomba huu Mpango uelekezwe kwenye Wizara ya Ulinzi na Usalama waangalie ni namna gani ya kuboresha na kuwajengea vijana wote kwenye makambi ya JKT kuhakikisha kunapatikana viwanda vya ujasiriamali kwa ajili ya hawa vijana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tukiangalia haya makambi, pia kuna baadhi ya makambi mengine ambayo yamepakana na bahari, mengine yamepakana

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

na maziwa. Pia hawa vijana wanaohitimu mnaweza mkawajengea na mkawapa angalau uvuvi wa bahari, wakaenda zao kujiajiri wenyewe. Sasa mnavyowarudisha vijana hawa mitaani, vijana hawa wamekuwa wanakuja mitaani hawana kazi, ndio hawa mnakuja tena kuwarubuni kwa mambo mengine na ndio wanaokuwa majambazi sugu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mnajikuta mnawatumia kwenye vikundi ambavyo havieleweki! Mnawatumia sana kwenye mambo ya siasa! Sasa nawasihi ndugu zangu Chama Tawala, mhakikishe mbegu mnayoipanda, ndiyo mtakayoivuna.

Leo hii mmesahau vikosi vya ulinzi na usalama mnawawezesha kipindi cha uchaguzi. Mkishawawezesha, basi, lakini leo hii vikosi hivi wengi hawana sehemu za kukaa, wanakaa uraiiani. Angalieni ni namna gani Mpango huu kuhakikisha vikosi vya ulinzi na usalama vinapata makazi bora ya kuishi na vinaboreshewa mishahara yao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tukiangalia yanayoendelea sasa hivi huko Zanzibar, kila kiongozi atakumbukwa kwa matendo yake. Kiongozi na uongozi ni dhamana kutoka kwa Mwenyezi Mungu. Leo hii sisi kama watu waliotokea Zanzibar tutamkumbuka sana Rais Amani kwa mambo yake aliyoyafanya mazuri kutuunganisha na tukaja tukapiga kura ya umoja wa Kitaifa na tukasikilizana na tukazikana na tukawa tunafahamiana. *(Makofi)*

Leo hamtaki kusikia la mwadhini wala mchota maji kanisani, mnakwenda tu. Tukumbuke amani tuliyokuwa nayo ni tunu ya Taifa, lakini amani hii tunaichezea, ni kama vile shilingi ikishadondoka chooni, kwenda kuiondoshwa shilingi ile unapata taabu sana. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo mmeona kimya; ukimya wa Wazanzibari, lakini siyo ukimya. Siasa ya Zanzibar uliza waliopita Zanzibar. Tulikuwa Wabunge wengi sana ndani ya Bunge hili waliotokea Zanzibar, wengi hawakuweza kurejea. Hawakuweza kurejea! Wabunge walioweza kurejea kama akina Mheshimiwa Masauni watajua ni kwa nini hawakurejea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mnamwona Dkt. Mwinyi anakuwa mtulivu na mwenye hekima na busara, tunapomwambia fuatilia jambo fulani, anafuatilia. Ndiyo maana mnamkuta kila siku anarudi kwenye kiti chake. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunataka Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar wasizibe masikio yao, wayazibue. Naomba viongozi wote wa Jamhuri ya Muungano, Rais Kikwete alianza sana mambo mazuri ndani ya Zanzibar, lakini sijui ni shetani gani aliyekuja akaingia katikati akatupa mkono Wazanzibari.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa tuhakikishe kunakuwa na Serikali ya umoja wa Kitaifa ambayo ina maridhiano bila kupigana, bila bughudha. Miaka mitano siyo mingi, mtarudia tena uchaguzi na wananchi wa Zanzibar watataka kumpa wanayemtarajia. Niondoke hapo, hilo somo litakuwa limeeleweka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tukiangalia kanda zote za Pwani, tuseme mpaka kule kwetu; ukishika Zanzibar na Pemba, bado kuna umaskini, kuna watu ambao hawawezi kujenga nyumba za kisasa. Tuangalie kama mji wa Bagamoyo ni mji wa kitalii, lakini Mji wa Bagamoyo mpaka sasa hivi umesahaulika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali ina mpango gani kuendeleza mji wa Bagamoyo ili uweze kuwa ni mji wa Kimataifa kwa utalii na kuhakikisha majengo yote ya Bagamoyo yanaboreshwa? Magofu yote yale ya utalii na yale ya zamani yaboreshwe ili kutangaza mji wa Bagamoyo upate kuwa mji wa kitalii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukiangalia, hata Hospitali ya Bagamoyo, bado hospitali ile mashuka hayakidhi haja; wagonjwa ni wengi na jengo lile ni chakavu. Kwa hiyo, naomba muupe Mji wa Bagamoyo kipaumbele kutokana na kwamba ni mji wa kitalii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tuhakikishe ni namna gani tunatangaza Mji wa Bagamoyo, kwa sababu ukitoka Bagamoyo kuna majumba ya Mji Mkongwe ambayo na Bagamoyo yapo; ni majumba ambayo yanakuwa ni kivutio sana kwa utalii. Majumba haya sasa mengine yamekuwa chakavu na mengine hata katika kujengwa ramani zile zinabomolewa, zinajengwa ramani nyingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tusimamie Mji wa Bagamoyo utangazwe katika sekta ya kitalii na majumba ya makumbusho pia yajengwe na vitu vya kale vyote vienziwe ili tupate watalii wengi.

Mheshimiwa Mwenyekiti,...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante sana. Tunaendelea. Mheshimiwa Lema.

MHE. GODBLESS J. LEMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Kwanza kabisa na mimi namshukuru Mwenyezi Mungu kwamba hii ni awamu yangu ya pili kuwa ndani ya Bunge hili na ninawashukuru sana wananchi wa Arusha, kwa sasa nina Madiwani 34 na Chama cha Mapinduzi kina Diwani mmoja. *(Makofi/Vigelegele)*

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, pili niwashangae wenzangu wapinzani wanapowalaumu sana Serikali ya Chama cha Mapinduzi, sijui wanategemea nini? Mimi sijawahi kutegemea kitu bora kutoka huko upande huo.

Kwa hiyo, ninavyoona wanatarajia kitu bora kutoka upande huo, nawashangaa. Tutakaa tutaongea ili badala ya kuwalaumu sana, waanze kuwaombea, kwa sababu lawama ikizidi inakuwa laana. (Kicheko/Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, unapoongelea maendeleo ya nchi ni lazima uongelee *stability* ya nchi. Suala la Zanzibar mnafanya nalo mzaha. Aliongea Mheshimiwa Mbunge mmoja kutoka Chama cha CUF na akasema kwamba demokrasia inapokandamizwa na watu wanaposhuhudia uonevu, wakaona hawawezi kujitetea, ugaidi na ujasusi utazaliwa katika Taifa hili. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, uliomba na mlimpiga miongozo mingi sana, lakini maneno haya alisema Mandela wakati anakwenda jela. Alisema mtu mnyonge anapozalilishwa na kuteswa, hafundishwi uoga, anafundishwa njia ya kutafuta utetezi. Makundi mengi ya ugaidi duniani ukisoma historia, mwende mkasome, yametokana na ukandamizaji uliofanywa na Serikali zilizoko madarakani. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mnafanya mzaha na Zanzibar, mtashinda uchaguzi, mtafanya uchaguzi bila uwepo wa vyama vingine, mtapeleka polisi kutoka Bara, mnaweza mkaazima polisi na Kongo, lakini mtakuwa mmeshinda uchaguzi na mtakuwa mmeharibu *the next generation* ya Taifa hili. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, anayetakiwa kuongoza Zanzibar aliyeshinda uchaguzi siyo Msudani, ni Mtanzania na ameshafanya kazi kubwa katika Taifa hili na ni Makamu Kwanza wa Rais wa Taifa hili, hamtaki kumpa nchi kwa sababu mna bunduki, mna majeshi na mnaweza mkawazuia watu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, niliambiwa miaka ya nyuma iliyopita huko na nilisema hapa Bungeni; unaweza ukazini kwa siri, lakini huwezi kuugua UKIMWI kwa siri. Hiki mnachokifanya Zanzibar kitaleta madhara Tanzania Bara huku. Uchaguzi ulikuwa halali na Rais akapatikana. Mnafikiri kumnyang'anya Maalim Seif ushindi wake ni kutunza Muungano, mnachokifanya sasa, ndio mnabomoa Muungano. Hakuna Jeshi lenye nguvu ya kuzuia umma uliochukia kwenye nafsi. Watu wataanza kutafuta mabomu, kutengeneza mabomu, wataanza kufikiria kujilipua. Taifa hili litakuwa mahali pabaya. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo tunavyoongea, Wazungu ambao ni wafadhili wakubwa wa Taifa hili, watalii ambao wanaingia katika Taifa hili, wakizuia watalii kuingia Zanzibar, Arusha itaathirika, Serengeti itaathirika, mtaua uchumi wa nchi hii. (Makofi)

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la Zanzibar ni suala la msingi sana na tunapojadili Mpango wa Taifa, *stability* ya Taifa hili ni muhimu kuliko Mpango wenyewe. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, hapa juzi mmezima matangazo ya *TBC1* na mna mkakati wa kuzima matangazo mengine; mtafanikiwa, mko wengi sana! Mtafanikiwa kila dhambi, lakini mshahara wa dhambi ni mauti. Kila dhambi mnayoipanga mtafanikiwa, lakini mshahara wake ni mauti. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nawashauri Waheshimiwa Wabunge wa Chama cha Mapinduzi; tunapotengeza Sheria ndani ya Bunge, tunapo-*set precedent* za nchi yetu ndani ya Bunge, leo nyie ni Mawaziri, watoto wenu hawatakuwa Mawaziri. Leo ninyi mna ndugu ma-*IGP*, watoto wenu hawatakuwa ma-*IGP*. Mheshimiwa Mama Mary Nagu alikuwa ni Waziri leo anauliza maswali ya nyongeza. Mtoto wake huko mtaani atakuwa wa kawaida. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mnapotaka kutengeneza Taifa lenye misingi bora, ni vyema ninyi Wabunge mliopo leo, mkajua nchi hii ina kesho, ambapo hamtakuwa na *influence*. Shangazi zenu hawana *influence* mlizonazo, wengine hapa mlitokea kwenye matembe, mkaenda *university* mmekuwa Wabunge. Tunapokaa Bungeni kuongelea Taifa hili, tunaongelea ndugu zetu, jamaa zetu ambao hawana *influence* tuliyonayo. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo mnazuia matangazo *live!* Wananchi wanapooni hawatetewi, watatafuta utetezi! Bunge la Jamhuri wa Muungano wa Tanzania linapokuwa *live...* (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Godbles Lema, umejenga hoja yako, sasa twende kwenye Mpango usaidie nchi. (Kicheko)

MHE. GODBLESS J. LEMA: Huu ndiyo Mpango. Tulia! (Kicheko)

Mheshimiwa Mwenyekiti, huwezi kuongoea mpango bila kuongea *stability* ya nchi. Tulia Mzee, tulia!

Mheshimiwa Mwenyekiti, mmezima matangazo hapa ya *TBC1*, leo wananchi nje hawajui kinachoendelea humu ndani. Ninyi mnafikiri tukiwasema sana nyie, mnafikiri chama chetu ama vyama vya upinzani vinajenga umaarufu, lakini kimsingi kabisa, vyama vingi vimeleta amani katika Taifa hili, kwa sababu ni *alternative* ya *peace*. Wananchi wanapooni tunasuguana ndani ya Bunge, wanakuwa na uhakika wa kesho, wanajua wana watetezi na Serikali ya *tender*. (Makofi)

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo mmeondoa matangazo, mnafikiri mko salama? Mmeondoa maangazo tukisema tuisike, mnaweza mkafanya kila kitu. Yesu alisema, watu hawa wasipopiga kelele, mawe haya yataimba. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: *Yes! (Makofi)*

MHE. GODBLESS J. LEMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, huko tunakoelekea watu hawataongea tena, hiki mnachokifanya hamtakifanya tena! Wakishindwa kuandamana, zitaanza *assassination*; wakishindwa kuandamana, nyumba zitaanza kuchomwa moto. Haki itatafutwa kwa gharama yoyote ile! *(Kicheko/Makofi)*

MBUNGE FULANI: *Yes!*

MHE. GODBLESS J. LEMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nawashauri sana, mkikaa humu ndani, nawe ukikaa hapo juu, unajiona kama ni mdogo wake Mungu, mnakandamiza demokrasia, mnaleta polisi humu ndani, mnadhililisha watu wanaodai haki! Ipo siku itafika! *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Acha kuchochea wewe.

MHE. GODBLESS J. LEMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi tumekuwa ni *alternative* ya amani. Wanachama wenu wakichukia, wanakuja kwetu. Siku wakichukia wakaona huku hakuna msaada, wataenda porini. Vijana wenu wakichukia... *(Makofi)*

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MBUNGE FULANI: Unga mkono hoja. *(Kicheko/Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu!

MHE. MUSSA A. ZUNGU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nami kwanza nakushukuru kwa kunipa nafasi, lakini kwanza nianze kwa kuunga mkono hoja kwa asilimia mia moja.

Vilevile nitoe pongezi kwa Mheshimiwa Rais kwa kazi nzuri anayoifanya, nitoe pongezi kwa Mawaziri wake kwa kazi nzuri sasa wanayoifanya na kuwashukuru wananchi wa Jimbo langu la Ilala kwa kunirudisha tena kwenye Bunge. *(Makofi)*

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tatizo la ujangili likiendelea litapunguza mapato kwenye Taifa letu. Mimi nilikuwa naomba kutoa ushauri *and I stand to be corrected*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hawa majangili ambao wako katika mbunga hizi, wanajichanganya na wawindaji halali, hivi Serikali ikipiga marufuku uwindaji kwa kipindi cha miezi mitatu, hakuna mtu yoyote kuingia na silaha kwenye mbuga hizi; na vyombo vya ulinzi vikafanya *operation* maalumu ya kusaka majangili hawa; nafikiri inaweza ikasaidia kupunguza tatizo katika nchi yetu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, namwomba Waziri wa Maliasili na Utalii, pembe za nduvu ambazo ziko kwenye bohari, wazifanyie *audit* na wazifanyie *DNA*. Iko hatari kuwa takwimu za pembe za nduvu ziko sahihi, lakini ndovu zile ambazo ziko kwenye magodauni haya zisiwe sahihi. Inawezekana pembe nyingine wala hazitolewi kwenye mbuga, zinatolewa kwenye ma-godown haya ya Serikali. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nampongeza Waziri kwa taarifa yake na Mapendekezo ya Mpango wake. Ametoa taarifa Bungeni kwamba gharama za kujenga reli ya kati itafika kama bilioni saba, fedha za Kimarekani, takribani kama shilingi trilioni 15. Fedha hizi ni nyingi sana na tusijitie hofu kwa gharama kubwa kama hii ili reli hii isijengwe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Zambia wamejenga reli yao kilometa 2,200 na madaraja 48, kwa *one billion US Dollars*. Sisemi *train* ya Zambia ipo sawasawa na ya kwetu, lakini naomba *design cost* zipatikane ili tujue gharama sahihi ya reli hii ili iweze kujengwa, iweze ku-support bandari yetu na bandari nyingine ili uchumi wa Taifa yetu uweze kukua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeona kwenye Mpango, kuna Mpango wa kununua ndege. Kununua ndege na kujenga hii reli, Serikali haiwezi. Serikali ijikite kwenye mipango ya huduma za afya, elimu na kilimo. Miradi mikubwa kama hii iachiwe sekta binafsi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sekta binafsi ipo tayari kufanya. Sioni kwa nini Serikali miaka yote haitaki kushirikisha sekta binafsi ikajipunguzia gharama za kutumia fedha za umma kujenga reli hii au kununua ndege hizi na badala yake ikatumia kwenye mipango mingine. Sekta binafsi ikifanya shughuli hizi, itapunguza hata tatizo la watu kula rushwa kwa fedha hizi za umma.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndege hizi ambazo Serikali inataka kununua; ushauri wa kwa Serikali, wasafishe vitabu vya *ATC* ili wakaribishe sekta binafsi iendeshe na ilete ndege nchini mwetu. Watanzania wanataka usafiri. Ukienda Marekani, hakuna Shirika la Ndege la Serikali. Sioni sababu kwa nini Serikali

ijiingize kwenye miradi mikubwa na baadaye ikaingia kwenye hasara sababu ya kutokuwa na watendaji waaminifu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nampongeza sana Mheshimiwa Rais, kwa kuleta elimu bure Tanzania. Sasa hivi wazazi wengi sana wanapeleka watoto wao kusoma na kujiandikisha. Zipo changamoto, mwanzo ni mgumu. Fedha haziwezi kwenda kwenye shule zote kwa muda mfupi sana ambao umewekwa, lakini changamoto hizi tukiipa muda Serikali, itatafuta njia ya kuhakikisha agizo hili la Rais linatekelezwa kwa ufanisi na Watanzania wakapata *win-win situation* wao na Serikali yao. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ipo *issue* ya Watanzania kushindwa kuwa na viwanja kutokana na Serikali kutokuwa na mipango madhubuti ya *ku-ring fence* viwanja maalum vya watu wenye kipato cha chini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukienda Malaysia, Serikali imeweka sheria kabisa ya kuweka viwanja na madhumuni yake ni kusaidia watu wao wa kipato cha chini. Viwanja hivi vinawekewa sheria kwamba yeyote mwenye kipato cha kati, haruhusiwi kuingia kwenye viwanja hivyo. Serikali ikijenga nyumba katika viwanja hivyo, watu wenye kipato cha kawaida hawaruhusiwi kuingia au kumiliki nyumba hizi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ntoa mfano, maana yake watu kama sisi Wabunge ambao wana uwezo wa kukopa na kujenga, hawataruhusiwa kuchukua viwanja kama hivyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii ndiyo inasababisha watu kujenga kwenye mabonde. Hakuna mtu anayetaka watu wake wajenge kwenye mabonde wapate matatizo ya mafuriko, inasikitisha sana, lakini hawana njia nyingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumeambiwa kuna mradi wa *World Bank* kwenye maeneo haya ya mabonde ambayo watu wanaishi. Ninachokiomba, taarifa ambazo ziko kwenye mitandao, *World Bank* wanataka kufanya huu mradi lakini wameweka *component* ya fidia. Kama hizi fedha zimefika, fidia hii ilipwe tunusuru maisha ya hawa watu. Tusiingie tu na mazoezi makubwa ya kuvunja bila kutazama na mustakabali wa wananchi hawa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sitetei wananchi wakae katika maji, wala msinielewe vibaya; wanataka wao waendeleo kukaa katika mabonde maeneo ambayo ni hatarishi; lakini taarifa za wao kupewa viwanja Mabwepande, siyo kweli. Nalizungumza hili na ninazo takwimu. Wananchi wa Mchikichini ambao walikumbwa na mafuriko mwaka 2011 walikuwa 4,200; viwanja *allocation* ilitoka kwa wananchi 80 tu.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo kuna taarifa kwamba Mawaziri hawa wanapewa na Mamlaka ya Mkoa kuambiwa kuna watu wanakimbia Mabwebande au wameuza Mabwepande, siyo kweli! Kama kuna mtu ameua kiwanja chake Mwabwepande watuletee taarifa na majina ya watu waliouza na waliokimbia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka nikuhakikishie, kuna watu wako tayari kuliboresha bonde hili...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Tunakushukuru kwa mchango wako. Tunaendelea. Mheshimiwa *Engineer* Nditiye.

MHE. MUSSA A. ZUNGU: Mheshimiwa Mwenyekiti, bado dakika tano!

MHE. ENG. ATASHASTA J. NDITIYE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipa nafasi ya kuweza kuchangia. Kwa jina naitwa *Engineer* Nditiye, Mbunge wa Jimbo la Muhambwe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nachukua nafasi hii kukishukuru Chama changu cha Mapinduzi kwa kuiteua kugombea nafasi hii. Vilevile nawashukuru wananchi wa Jimbo la Muhambwe kwa kuniamini na kuona sasa maneno maneno Bungeni hayatakiwi, inatakiwa Kazi tu! Nawaahidi kwa moyo wa dhafi kabisa kwamba *Engineer* Nditiye, nimekuja kufanya kazi wala siwezi kuwa na maneno maneno. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kuanza kuchangia hotuba ya Mheshimiwa Waziri wa Fedha na Mipango, ndugu yangu Mheshimiwa Mpango. Kwanza namsifu sana kwa hotuba yake nzuri sana na mipango yake mizuri sana. Vile vile nashukuru hotuba ya Mheshimiwa Rais, ambayo Mheshimiwa Dkt. Mpango mipango yake mingi ime-base kwenye hotuba ile. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikianza na suala la elimu; ili tuingize nchi yetu katika uchumi wa viwanda, tunahitaji tuboreshe sana suala letu la elimu. Ni lazima tujikite sana katika kuhakikisha kuanzia shule za msingi, wanafunzi wanapenda masomo kama hesabu na sayansi ili hata hivyo viwanda vitakapoanzishwa tuweze kupata watu sahihi, kwa ajili ya kuviongoza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile nimkubushe Waziri wangu wa Nishati, Profesa Muhongo kwamba ili ku-achieve mipango yetu, tunahitaji tupate

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

umeme kwa sababu, Serikali yetu ilitushauri kwamba kila Kata iwe na sekondari, na wananchi waliitikia huo mwito, kila Kata ina sekondari.

Vilevile Serikali yetu ilituambia kwamba kila sekondari ya Kata sasa iwe na maabara. Nikuhakikishie kwamba katika Jimbo langu la Muhambwe, karibu sekondari zote za Kata zimekwisha jenga maabara na tumekwishafikia asilimia 80, tunasubiri tu hatua ndogo ndogo ili maabara zianze kufanya kazi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, changamoto iliyoko ni kwamba, katika Jimbo langu lenye Kata 19, ni Kata tatu tu ambazo zina umeme; na maabara yoyote ile sidhani kama inaweza kuendeshwa kama hakuna umeme. Kwa hiyo, ndugu yangu Mheshimiwa Profesa Muhongo pamoja na kazi nzuri unayoifanya, nakuomba sana ufikirie hilo Jimbo la Muhambwe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nije kwenye suala la reli. Sidhani kama kuna Mbunge yeyote ambaye atasimama hapa aache kuizungumzia reli ya kati, kwa sababu inahudumia mikoa zaidi ya 13.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ile reli ni muhimu sana kwa uchumi wa nchi yetu. Hilo liko wazi, tunaomba sana, kwenye mipango yako utueleze *in detail*. Siyo kueleza juu juu tu kwamba kilometa ngapi zitakarabatiwa; tunataka utueleze za wapi na wapi na kivipi? Tunataka reli yote ikarabatiwe kwa sababu umuhimu wa reli hiyo hauna maswali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikiwa ni Mbunge wa kutoka Mkoa wa Kigoma siwezi kumaliza bila kuzungumzia barabara ya kutoka Nyakanazi mpaka Kigoma, nimeiona hapa kwenye ukurasa wa 11 imewekwa, naomba sana na tutakuwa makini kweli kuhakikisha hiyo barabara ambayo kwetu sisi ni ya muhimu kutuunganisha na Mikoa mingine inapewa kipaumbele na ijengwe. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna suala la miundombinu ya maji. Kama nilivyozungumza hapo awali, Wilaya yangu ya Kibondo ina Kata 19, lakini Kibondo Mjini kwenyewe hatuna maji ya uhakika wala hayako salama haya yanayotoka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nilikuwa naomba Wizara ya Maji ihakikishe inatafuta chanzo kingine, kwa sababu chanzo kilichokuwepo kimeshavamiwa na shughuli za kibinadamu na hakifai tena; hakitoa maji; na kama Wilaya unaweza ukakaa hata siku nne bila kuwa na maji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, namwomba sana Waziri wa Maji katika mipango yetu hii ahakikishe kwamba wananchi wanapata maji safi na salama ili waweze kuendelea na shughuli zao za ujenzi wa Taifa.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nizungumzie suala la maliasili. Katika Jimbo langu nina Kata zaidi ya sita ambazo zinapakana na Hifadhi ya Moyowose, Kata za Busunzu, Busagara, Lusohoko, Kitahana, Kata ya Mulungu na vijiji vyake. Kwa muda mrefu sana tumekuwa tukiomba Serikali irekebishe mpaka ili wananchi wapate sehemu ya Kulima. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ikumbukwe kwamba Vijiji hivi ni vya muda mrefu na wakati huo wananchi hawakuwa wengi, sasa wameshaongezeka na wanahitaji sehemu zaidi ya kulima.

Kwa hiyo, nashukuru sana kwa waraka uliopitishwa na Mheshimiwa Waziri wa Ardhi kuorodhesha vijiji vyote ambavyo vinapakana na mpaka ili waweze kuongezewa sehemu ya kulima. Nashukuru sana, nami nitashirikiana na wewe kwa karibu sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimalizie kwa haraka haraka. Kwenye kampeni za Mheshimiwa Rais, alipopita Jimboni kwangu pale, aliahidi kuhusu suala la pensheni kwa wazee wote, awe mtumishi, mkulima au mfugaji na wavuvi aliahidi pensheni kwao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba hilo suala litekelezwe na liwekwe kwenye mpango imara ambao utatekelezeka ikiwezekana kuanzia mwaka huu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho kabisa, michezo. Nimefurahi sana kwamba hivi karibuni tumetoa *product* moja Tanzania ambayo imesikika moja kwa moja. Huyu anaitwa Mbwana Samatta. Tukumbuke kwamba michezo ni chanzo kizuri sana cha mapato kwa nchi. Angalia nchi kama Brazil, asilimia kadhaa ya uchumi wake wanategemea sana wanamichezo ambao wanaenda kucheza nchi za nje, wanaleta uchumi nyumbani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tuhakikishe sasa tunaanza kuwekeza hasa kwenye Mikoa ile ambayo ni vyanzo vya sanaa na michezo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikizungumzia Mkoa wa Kigoma, Tanga kidogo na Morogoro kwenye *football* huwezi ku-*doubt*. Vilevile kwenye sanaa ya muziki, hata maigizo; Mkoa wa Kigoma una mchango mkubwa sana.

Naomba sana Serikali ijikite sana katika kuwekeza katika Mkoa wetu kuhusu suala la michezo na sanaa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kuzungumza hayo, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana. Tunaendelea, Mheshimiwa James Francis Mbatia.

MHE. JAMES F. MBATIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipatia nafasi nami nitoe mawazo yangu kwenye Mpango ulioko mbele yetu, hoja iliyoko mbele ya Bunge hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, natumia nafasi hii kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunipa siha njema ya kusimama kwenye Bunge hili. Nawashukuru wapigakura wa Jimbo la Vunjo walionichagua kwa zaidi ya asilimia 72 ya kura zote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mpango uliopo mbele yetu unatakiwa ujibu yafuatayo:-

(1) Unakuzaje uchumi wa Taifa letu?

(2) Unasaidiaje vijana wetu kupata ajira?

(3) Ujasiriamali wa Taifa hili utaongezeka kwa kiasi gani?

(4) Sekta mbalimbali katika Taifa letu na hasa sekta binafsi Mpango huu utaishirikisha kwa kiasi gani?

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeanza na hilo kwa sababu Taifa letu hapa tulipofikia sasa Serikali ya Awamu ya Tano siyo kwamba imeanza sifuri. Serikali zilikuwepo za tangu Awamu ya Kwanza mpaka sasa, lakini Taifa letu limekosa itikadi. Leo hii hatuna itikadi ya Taifa ya kutuonesha kwamba itikadi yetu ni nini na malengo yapo namna gani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nitatoa mfano nieleweke vizuri, wakati wa Mwalimu Nyerere tulikuwa na itikadi ya ujamaa, lengo likiwa ni kujitegemea na mifumo yetu yote, sekta zetu zote zilikuwa zinatekeleza itikadi ya ujamaa, lengo likiwa ni kujitegemea, lakini leo hii ukiangalia Mpango huu una-address au unatoa mwelekeo gani wa kuonyesha itikadi ya Taifa letu ni ipi kama ipo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, labda niseme itikadi ya Awamu ya Tatu ilikuwa ni uwazi na ukweli, ndiyo itikadi au ya Awamu ya Nne labda maisha bora kwa kila Mtanzania au ya Awamu ya Tano useme hapa kazi tu je, hiyo ndiyo itikadi. Tunatakiwa tuwe na itikadi ya Taifa, vyama vishindane kwenye msingi ile ambayo tumekubaliana ya Kitaifa. Kwa mfano, kwenye sekta ya elimu, siyo kwenye sekta ya elimu Waziri aliyekuwepo ndiyo aamue namna ya kuindesha sekta hiyo, tuwe tumekubaliana Kitaifa, sekta ya elimu inaongozwa hivi kwa

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

miaka kumi au ishirini ijayo. Kwa hiyo, yeyote atakayeingia pale ataongoza kwa misingi ambayo imewekwa. Lakini hebu tuangalie muda tunaoupoteza kwenye kugombana, akiingia huyu anabadilisha, akiingia huyu anabadilisha na ni kuvuruga tu Taifa la Watanzania. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, ni lazima tuwe na maono ya miaka ishirini au thelathini ijayo, lakini siyo kwamba tunakosa mifumo na hasa ile mifumo inayolinda utu wa mwanadamu, inayokuza utu wa mwanadamu, mifumo hiyo ni ya elimu, mifumo hiyo ni ya kiutamaduni, mifumo hiyo ni yetu sisi kama Taifa ambayo inakuza zaidi utu wa mwanadamu, thamani ya utu wa mwanadamu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilikuwa nasoma *Netherlands* miaka ya 2007/2008, Bishop Acronson anakwambia maendeleo ya *Netherlands* yamepatikana kwa kasi kwa miaka 64 kwa sababu ya maelewano ya Kitaifa na kutambua utu wa mwanadamu upo namna gani, kutambua uhai wa mwanadamu upo namna gani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo hii hapa Watanzania sisi sote ni watoto wa mama Tanzania, lakini kama sisi sote ni watoto wa mama Tanzania kwa nini tunabaguana? Kwa nini tunajenga misingi ya kulipasua pasua Taifa la Tanzania? Kwa nini tunajenga misingi leo hii Tanzania ni moja, anasema huyu wa Kusini, huyu wa Kaskazini, huyu wa Mashariki huyu wa Magharibi, ni kwamba tumekosa mifumo inayojali utu kwamba huyu Mtanzania ana haki kama Mtanzania mwingine, kama ni mifumo ya utawala bora, mifumo ya utawala wa kidemokrasia inalinda haki za wote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimesomea mambo ya majanga, yapo majanga ya aina kuu tatu na zaidi ya asilimia 95 ya majanga yote yanasababishwa na binadamu. Kuna *known knowns risk*, *known unknowns risk* and *unknown unknowns risk* ambazo ni *acts of God*, lakini hizi *known known risk* tunazisababisha sisi binadamu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, majanga kusipokuwa na utulivu kwenye Taifa, kwa mfano, mwaka 2013 Taifa lilikuwa limekwishaanza kupasuka misingi ya udini, waislamu na wakristo, Taifa litaongozwaje, kuuawa kwa viongozi wa dini, Taifa litaongozwaje, mipango itatekelezwaje, lakini tulipokaa watu ambao ni chini ya 100 Taifa lilitulia, Mheshimiwa Lukuvi alikuwepo kwenye mazungumzo yale tuliyojifungia watu chini ya 100 Taifa likatulia. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo sisi tukiwa na meza ya maridhiano, uundwaji wa dola siku zote duniani ni meza ya maridhiano, sisi sote ni Watanzania tuheshimiane na tukubaliane. Yanayotokea Zanzibar tusione kwamba ni mambo madogo, la hasha, ni mambo makubwa sana,

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

yanayotokea Zanzibar leo hii tujue kwamba Tanzania tunaihitaji dunia kuliko dunia inavyoihitaji Tanzania. Narudia, Tanzania inaihitaji dunia kuliko dunia inavyoihitaji Tanzania. Leo hii Tanzania hatuwezi tukawa ni kisiwa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, mipango tunayopanga hapa ni lazima tu-address suala la utawala bora na kwa kuwa tumekubaliana kwenye mfumo huu na Tanzania sisi siyo kisiwa je, duniani, *let us think globally but act locally*. Kama hatuwezi tuka-address kwamba dunia hii ambayo imeshakuwa leo hii ni kijiji, akili zetu zinajishusha kwamba dunia imekuwa ni kijiji kwa kasi ya maendeleo ya kasi ya sayansi lakini leo hii tunarudi hapa kuanza kuulizana wewe wa Kaskazini, wewe wa Kusini, wewe wa Mashariki, wewe wa Magharibi, wewe Mzanzibari, wewe Mbara tunaliua Taifa la Tanzania. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tusipokubali kwamba umoja wa Taifa la Tanzania ndiyo utakaoweza kulea kizazi hiki na vizazi vijavyo, tutakuwa tunajimaliza wenyewe. Sisi Wabunge majukumu yetu ya kwanza kwa Taifa tunalileaje Taifa hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, zipo rasilimali nyingi tu za Taifa hili, nendeni kwenye ripoti ya kutekeleza Mpango huu na hili nitoe nasaha kwa Mawaziri, kuna baadhi ya Mawaziri wanasema tu sijui ili waonekane kwenye runinga, wanasema ohh, tunaweza tukajitegemea kwa rasilimali zetu sisi wenyewe, mtapata wapi fedha Serikali ya kujenga reli ya kati kwa *standard gauge* kwa rasilimali zetu sisi wenyewe humu ndani? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono kabisa kujenga reli ya kati na matawi yake yote kwa kuwa ndiyo langu kuu la uchumi wa Taifa la Tanzania. Tuimarisha Bandari ya Dar es Salaam, tuunganishe na mitandao ya reli, Taifa hili uchumi wake utakwenda kwa kasi kubwa sana. Tusianze kugombana na Kagame na Uhuru Kenyatta wametuamsha, tuwachukulie *positively* katika kujenga Taifa letu. Tusianze kulalamika lalamika tu hapa ohh, Kagame anatuzidi kete, Kenyatta, kwanza hata lugha hizo ni kwamba umeshindwa kufikiria. Nimeshawahi kusema kuna nguzo kuu sita za umaskini wa fikra ambazo ni ya kwanza, majungu; ya pili fitna; ya tatu umbea; ya nne kusema uongo; ya tano kujenga chuki na ya sita uvivu wa kufikiri. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, *let us think big positively* Taifa letu hili tutalipeleka mbele.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Jimbo la Vunjo tunategemea sana sekta ya utalii, Tanzania ni ya pili kwa vivutio vya utalii duniani lakini Tanzania inashika nafasi ya 110 kati ya nchi 133 kwa...

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MHE. JAMES F. MBATIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante sana. Anayefuata ni Mheshimiwa Ester Alexander Mahawe.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa Mwongozo kwa kupitia Ibara ya 68(7), kwa kupitia Ibara ya 47. Naomba kutoa Taarifa. (Kicheko)

MWENYEKITI: Nimekuita kuchangia kama huwezi kuchangia naondoa nafasi yako, unanipa Taarifa mimi?

MBUNGE FULANI: Mwongozo.

MWENYEKITI: Aaa! Mwongozo nakubali.

MBUNGE FULANI: Naomba kutoa Mwongozo, kwa kupitia Ibara ya 47...

MWENYEKITI: Mwongozo haupo ya 47.

MBUNGE FULANI: Naomba kutumia Ibara ya 68(7) kwa kupitia Ibara ya 47.

MWENYEKITI: Haya.

MBUNGE FULANI: Kuna jambo limetokea katika Jimbo langu la Liwale, Mkoa wa Lindi ambapo imepelekea taharuki kubwa katika jamii na kikubwa kinachoendelea ni kwamba kuna wanyama wakali wameingia kwenye makazi ya wananchi na kufikia maeneo ambayo yanakaribia na mijini katika vijiji vya Makata na Naluleo. Kwa hiyo, tunaomba Wizara husika ichukue hatua juu ya hili kwa ajili ya kunusuru maisha ya watu kabla madhara makubwa hayajajitokeza na wanyama ambao nawaongelea ni samba, kuna simba wakubwa wawili na simba wadogo wawili...

MBUNGE FULANI: Omba Mwongozo.

MBUNGE FULANI: Naomba Mwongozo wako.

MWENYEKITI: Keti tu. Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea kujifunza Kanuni. Nadhani itakuwa vizuri kama ungeomba tu ukapewa nafasi ya kutoa Maelezo Binafsi kwa tukio hilo, ndiyo itakuwa imekaa vizuri. Hata hivyo, naamini Serikali imesikia, Serikali ipo humu na tunathamini sana maisha ya Watanzania,

hawa wanyama hawana akili wanatafuta tu wanapoona kuna matarajio na matumaini yao. Nadhani Serikali imesikia.

Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na Mheshimiwa Ester Alexander Mahawe!

MHE. ESTER A. MAHAWA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana kwa kuniona. Kwanza kabisa naomba nitoe shukrani za dhati kabisa kwa Mungu wa mbinguni kwa ajili yangu na wengine wote tuliojaliwa kuingia mwaka 2016 na kuletwa humu na wananchi wetu. Zaidi sana nielekeze pia shukrani zangu za dhati kwa Chama cha Mapinduzi ambacho kimenipatia fursa hii ya kuwawakilisha wanawake wa Manyara. Vilevile niwapongeze wanawake wa Manyara kwa kunipatia nafasi hii ili nije niwawakilishe katika Bunge hili Tukufu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya shukrani hizo, naomba nielekeze michango yangu moja kwa moja nikianza na elimu. Naomba ku-*declare interest* ya kwamba mimi ni mwekezaji wa ndani katika masuala ya elimu, kwa maana ya shule za binafsi. Nipende kuanza kumpongeza sana Mheshimiwa Profesa Ndalichako ambaye ameweza kusikiliza kilio cha Watanzania cha kuondoa GPA na kurudisha mfumo wa *division*. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kilichokuwa kinafanyika ni sawa na kusalisha mtu mchafu gauni la *gold*. Kwa hiyo, niseme tu Mheshimiwa Profesa Ndalichako na timu yako hongereni sana maana mmedhamiria kuboresha elimu ya nchi yetu Mungu awabariki sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini vilevile hakuna nchi ambayo imewahi kuendelea duniani pasipo kuwekeza kwenye elimu, hata maneno matakatifu yanasema; "Mkamate sana elimu usimwache akaenda zake maana yeye ndio uzima wako." (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo niseme tu, kulingana na Mpango uliopo mbele yetu wa kwamba Serikali ya Awamu ya Tano ya Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli imeazimia kuwekeza sana kwenye elimu kwa kuanza kutoa elimu bure, basi nafikiri ni wakati muafaka kuangalia changamoto zinazokabili tasnia ya elimu nchini. Kwa hiyo kwanza kabisa, nimpongeze sana Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli kwa kuona ya kwamba, potelea mbali vyovyote inavyoitwa ya kwamba ni kupunguza makali kwenye elimu ama ni elimu bure, lakini iwayo vyovyote ili mradi mtoto wa Kitanzania sasa anakwenda kupata elimu bila vikwazo vya aina yoyote. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia niwaambie tu ndugu zangu Wapinzani, msibeze kila kitu kinachofanywa na Serikali hii, Serikali inajitahidi sana ninyi si Mungu ama malaika ambapo mngepata nafasi hii kwamba mngeweza

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

kuchange dunia *in a day*. Kila kitu kinakwenda taratibu, hatua kwa hatua, changamoto zilizopo kwenye elimu bure zinafanyiwa kazi na zinakwenda kwisha. Kwa hiyo, tambueni juhudi za Serikali kwenye hili. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nirudi kwenye mchango wangu wa elimu. Naomba sasa pia Serikali ijitahidi sana kufanya kazi na sekta binafsi maana kuna wadau wengi sana wamewekeza kwenye elimu na ifike mahali watu hawa waonekane kama siyo *competitors* isipokuwa ni *partners* wanaoweza kusaidia kusomesha watoto wa Kitanzania. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, niseme tu wawekezaji wa ndani katika suala la elimu wanakabiliwa na kodi zisizopungua 13, ndiyo maana inaonekana watu hawa wanatoa elimu kwa gharama ya juu sana mpaka mambo ya ada elekezi yanaingia humu. Shule za binafsi zinalipa *property tax, income tax, service development levy, city levy, land rent*, mabango ya shule yale yaliyo kwenye TANROADS tunalipa kwa dola. Sasa sijui mambo ya dola yanakujaje tena na halafu inaitwa TANROADS halafu tunalipa kwa dola, sasa si tuite tu USROADS. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tuna kodi ya *corporate tax, working permits* kwa walimu ambao siyo Watanzania. Mwalimu mmoja mpaka uweze kumpata anatomia sio chini ya shilingi milioni saba ndipo aweze kupata *working permits* na *residence permit*. Wakati huo huo tuna upungufu wa walimu wasiopungua laki tisa, tulionao ni laki mbili thelathini na nane.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia tuna upungufu wa Walimu wa sayansi na hisabati wasiopungua elfu ishirini, Wizara ama nchi ina uwezo wa kutengeneza Walimu wasiozidi elfu mbili kwa mwaka. Kwa hiyo, tunachukua *note less than ten years* kutengeneza Walimu tunaowahitaji wa sayansi. Hii imekuwa pia changamoto kubwa kwa ajili ya maabara ambazo tumezijinga majuzi kati, tuna maabara kila mahali sasa, lakini changamoto kubwa imebaki kwa Walimu wa masomo ya sayansi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ifike mahali sasa kama inawezekana Serikali ione umuhimu wa kupunguza gharama za kuwapata Walimu kutoka nchi jirani kwa gharama ndogo *residence permit* na *working permit* ili waweze kusaidia katika shule zetu.

MHE. WAITARA M. MWIKABWE: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa.

MHE. ESTER A. MAHAWE: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niongelee kidogo suala la afya. Naomba katika suala la afya kwa sababu Serikali pia imeamua kuwekeza sasa kwenye afya ya wananchi wake. Nizungumzie kidogo hospitali ya Hydrom, hospitali ya Hydrom ipo katika Mkoa wa Manyara lakini ina-

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

save Mikoa ya Singida na Mikoa ya Arusha kwa maana ya wenyeji wa Karatu na maeneo mengine hata ya Meatu. Kwa hiyo, ifike mahali sasa Serikali isaidiane kabisa kama ilivyoahidi kwenye mfumo huu wa PPP kusaidia hospitali ya *Hydom* kuendelea kutoa huduma njema na toshelevu kwa wananchi wake wa karibu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nizungumzie tena kidogo suala la utalii, utalii wetu umekuwa na changamoto nyingi za kuandamwa na kodi nyingi, mfano wa *TALA Licence* ni dola 2000 kwa mwaka bila kujali anayelipa ni mzawa ama mageni. Nashauri Serikali ifike mahali wazawa wapewe *first priority* na kwa gharama rahisi kidogo ili wanapowekeza kwenye suala la utalii, basi vijana wengi wakapate ajira kupitia utalii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, magari mengi yamekuwa *grounded*, utalii umekuwa *threatend* na masuala haya ya *Al-Shabab* na hata *Ebola*. Wazungu kule nje hawajui umbali wa mahali *Ebola* ilipo na *Al-Shabab* ulipo, kwa hiyo, utalii umeshuka. Mimi naishi Arusha, kwa hiyo, niseme tu utalii umeshuka na imefika mahali hayo magari ya watalii sasa yamekaa tu yanafanya kazi za kubeba abiria wa kawaida.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia kuna changamoto, nimesafiri mwenyewe Disemba mwaka uliopita, nimepita geti la Naabi pale wageni wanapoteza masaa yasiyopungua mawili mpaka matatu wakati wa kujiandikisha kuingia hifadhini. Sioni kwa nini hili liendeleo wakati tupo kwenye dunia sasa ya sayansi na teknolojia. Muda mwingi mno unapotea foleni na *jam* inakuwa kubwa pale getini. Namwomba sana Mheshimiwa Jumanne Maghembe aweze kuangalia hilo ni kiikwazo. Mtu anayekwenda *day trip* kuingia pale chini *crater* na kurudi anapoteza masaa yasiyopungua matatu. Kwa hiyo, naomba hili nalo...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MHE. ESTER A. MAHAWE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana. Tunaendelea na anayefuata ni Mheshimiwa Susan Lyimo!

MHE. SUSAN A. J. LYIMO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana kwa kunipatia fursa hii ili niweze kuchangia katika Mpango huu. Niseme kwamba Serikali haijajipanga, kwa sababu kwa muda mrefu tunakuwa na Mipango lakini haitekelezwi na inachosikitisha ni kwamba Waziri Mpango kama jina lake lilivyo, ndiye aliyekuwa anatuletea Mipango ya siku za nyuma.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, niseme, kwa kweli tatizo kubwa Tanzania inajulikana dunia nzima kwa mipango mizuri sana lakini haitekelezeki. Tulikuwa na mipango mpaka inachukuliwa na nchi nyingine inakwenda kutekelezeka lakini kwa kwetu ni tatizo. Vilevile tatizo kubwa ambalo naliona ni kwamba, hii Mipango haipimiki, haina viashiria ni jinsi gani inapimika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nitakwenda kwa mifano, ukiangalia kwenye suala la kilimo ni kwa kiasi gani wameweza kuoanisha Chuo cha Sokoine ambacho kinatoa wahitimu wa masomo mbalimbali ya kilimo na ni jinsi gani wamewahusisha na wakulima. Leo hii tukiulizwa takwimu za wakulima hapa Tanzania hatuzijui, wakulima wakubwa ni wangapi hatujui. Kwa hiyo, nadhani kuna haja ya Serikali kuchimba zaidi na kuona ni jinsi gani wanapata data za kuweza kutusaidia mipango yetu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna mipango mingine inachekesha. Tunajua Tanzania ni nchi ambayo *geographical location* yake yenyewe ni uchumi wa kutosha, bandari ya Dar es Salaam ingeweza ku-serve nchi zaidi ya sita ambazo ni *land locked*, lakini kwa jinsi gani tunatumia bandari ya Dar es Salaam.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunashindwa kuboresha Bandari ya Dar es Salaam, leo tuna mpango wa kujenga Bandari ya Bagamoyo. Sasa unajiuliza hii ni mipango ya namna gani! Ukijenga Bandari ya Bagamoyo maana yake lazima ujenge na reli, kwa sababu huwezi kutoa mizigo bandarini kwa maroli, tunahitaji kuboresha bandari tulizonazo kwanza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tuboreshe Bandari ya Dar es Salaam, tuboreshe Bandari ya Mtwara na tuboreshe Bandari ya Tanga. Tukishaboresha hivi *then* kama tutapata pesa nyingi, ndiyo sasa tuanze mradi wa Bagamoyo. Kupanga ni kuchagua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nadhani Serikali ni lazima iweke vipaumbele vyake vizuri, kile kidogo tulichonacho tuhakikishe tunakitengeneza vizuri ili kuweza kuzalisha zaidi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa nije kwenye suala la elimu na nazungumza kama Mwalimu na mdau namba moja wa elimu. Kumekuwa na pongezi nyingi sana hapa ndani za elimu bure, lakini ukisoma Ilani ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2010 - 2015 na ya mwaka 2015 – 2020, katika suala la elimu anasema sasa tutafanya elimu iwe bora, ubora wa elimu. Hapo hapo unazungumzia ubora wa elimu, lakini unaongeza wanafunzi kibao, mwalimu hawezi kufundisha, darasa lililokuwa na watoto 70, leo lina watoto 200, hakuna nafasi ya mwalimu kupita kuona watoto wanasoma kitu gani! (Makofi)

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tulisema na siku zote nasema kwamba, suala la elimu bure ilikuwa ni kwenye Ilani ya CHADEMA. Tunashukuru mmechukua, lakini tatizo mme-copy na ku-paste, bila ya kutuuliza hivi ninyi mlikuwa mtekelezeje? Kwa hiyo, hili ndilo tatizo. Hivyo, nawaombeni sana mje CHADEMA au UKAWA muulize ilikuwaje, mlikuwa mmepangaje! Msirukie rukie mambo tu. (Makofi/Kicheko)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Tanzania Education Authority (TEA), hili ni Shirika la Elimu ambalo kimsingi lingesaidia sana kuboresha elimu. Tulisema, pamoja na kwamba, tuna sheria ya kuunda hiyo taasisi ilikuwa itolewe 2% ya Bajeti ya Serikali ipewe hii Taasisi ili iweze kusaidia, lakini mpaka leo jambo hilo halijafanyika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niende kwenye suala zima la Mpango. Mimi kama mwanamke niseme mpango huu Mheshimiwa Naibu Waziri wewe ni mwanamke, Waziri simuoni. Huu Mpango haujagusia kabisa masuala ya kijinsia kwa upana wake. Hakuna kitu chochote kimegusa jinsia, wakati tunajua Tanzania na dunia kwa ujumla, wanawake ni wengi kuliko wanaume. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba tuitake Wizara ya Fedha na Mipango kuhakikisha kwamba masuala ya kijinsia yanaoanishwa katika huu Mpango. Jana alizungumza, sitaki kwenda kwa kina lakini niseme watoto wa kike wanashindwa kwenda shule. Kama kweli tunataka kuboresha elimu Mheshimiwa Waziri wa Elimu huko naye ni mwanamke anajua, watoto wa kike wanaanza wakiwa sawa au zaidi kwa idadi na watoto wa kiume wanapoanza darasa la kwanza, lakini unapofika sekondari watoto wa kike zaidi ya nusu hawapo shuleni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii inatokana na sababu kwamba tumeshindwa kuwasitiri watoto hawa kwa kuwapatia *towel* zao kila mwezi bure. Kwa sababu wenzetu Wakenya wanafanya hivyo. Kwa hiyo, nadhani hili ni suala la msingi sana kama kweli tunataka huo usawa hawa watoto wamalize darasa la saba, wafaulu wafike sekondari na huko wafaulu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nije kwenye suala la afya. Takwimu zinaonesha kuwa kila mwaka wanawake zaidi ya 8,500 wanafariki, hii ni sawa na mwanamke mmoja anafariki kila saa. Kwa hiyo naomba sana, suala la afya ni la msingi na ndiyo sababu narudia pale pale kwenye suala langu la asubuhi, kama kweli hii nchi ina kipaumbele na inapenda wananchi wake, Serikali isingethubutu kuleta magari 777 kwa ajili ya uchaguzi, yale magari ya washawasha ambayo nimezungumza asubuhi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, gari moja ni dola 250,000 mpaka 400,000 wakati mashine za CT-Scan na MRI bei yake ni hiyo hiyo na Hospitali ya Taifa kama

Muhimbili haina, achilia mbali hospitali za mikoa. Sasa ni kwa nini hizo fedha hata kama ni mkopo zisingetumika kuleta CT-Scan katika hospitali zote za rufaa nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, ndiyo nasema mipango yetu ndiyo hiyo mibovu namna hiyo. Saa nyingine unajuliza hivi hawa watu wanafikiria kwa kutumia kitu gani! (Kicheko/Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba Serikali iende ijipange vizuri, ituletee mipango yenye tija, mipango ambayo itahakikisha kwamba kweli inaleta maendeleo katika nchi yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hili la utawala bora na niombe niungane na wenzangu wote waliozungumzia suala la Zanzibar. Uchaguzi wa marudio wa Zanzibar, utakwenda kutumia shilingi bilioni tisa kama ambavyo tumeambiwa, sijui zinatoka Zanzibar, sijui zinatoka huku, *whatever the case*, kama kweli tunaka kuboresha elimu, watoto wetu wanakaa chini, dawati moja ni shilingi 100,000/=, ina maana tungeweza kununua madawati... (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante sana. Anafuata Mheshimiwa Augustine Vuma Holle.

MHE. AUGUSTINE V. HOLLE: Mheshimiwa Mwenyekiti, awali ya yote nimshukuru Mwenyezi Mungu kwa nafasi hii ambayo nimeipata kuingia kwenye Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Niwashukuru sana wapigakura wangu wa Jimbo la Kasulu Vijijini kwa kura nyingi sana ambazo wamenipa na kunipa Halmashauri yote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya hapo nimpongeze sana Mheshimiwa Magufuli kwa kuchaguliwa kwa kura nyingi sana kuwa Rais wa Jamhuri wa Muungano wa Tanzania, lakini na Baraza lake lote ambalo leo hii linachapa kazi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, niseme tu mimi pamoja na Watanzania wengi tunayo imani kubwa sana pamoja na kasi ambayo mmeanza nayo. Chapeni kazi, longolongo, umbea, majungu, achaneni nayo, fungeni masikio angalieni mbele, pigeni kazi. Mwanafalsafa mmoja aliwahi kusema kwamba; *“you cannot carry fundamental changes without certain amount of madness.”*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya hayo niseme tu, nimepata nafasi ya kusikiliza michango mingi sana pande zote mbili katika kuboresha kitu hiki. Nimewasikiliza Wapinzani, lakini nimeguswa sana sana aliposimama kuchangia Mheshimiwa Lema. Mheshimiwa Lema ameongea vitu vingi sana hapa ambavyo kimsingi vimenigusa, lakini kwa sauti yake ya upole ya kutafuta huruma ya wananchi, imedhihirisha kwamba, yale Maandiko Matakatifu

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

yanayosema kwamba angalieni watakuja mbwa mwitu wakiwa wamevaa ngozi ya kondoo. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niseme, Mheshimiwa Lema amesema sana kuhusu demokrasia. Anadai kwamba Chama cha Mapinduzi kinakandamiza sana demokrasia katika nchi hii, lakini tukumbuke chama chake, mgombea wao Urais mazingira ambayo walimpata, kahamia kwenye chama chake, kesho yake akapewa kugombea Urais, hiyo ndio demokrasia! (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwenyekiti wa Chama chao ni yule yule na wakati wa uchaguzi wale wote waliotangaza ndiyo wagombea Uenyekiti walifukuzwa kwanza na uchaguzi ukafanyika je, hiyo ndio demokrasia?

Pia kuhusu Viti Maalum, hakuna chama ambacho kimelalamikiwa katika nchi hii kama Chama cha CHADEMA katika mchakato wa kupata Wabunge wa Viti Maalum hiyo ndiyo demokrasia? Mnataka demokrasia tufuate maslahi ya CHADEMA, hiyo ndiyo demokrasia ambayo mnataka tuje kwenu!

Mheshimiwa Mwenyekiti, labda niendeleo kusema tu, wakati Lema anasema alimwambia Mwenyekiti atulie na ninyi nawaambia tulieni mnyolewe. (Makofi)

MBUNGE FULANI: Tulieni.

MHE. AUGUSTINE V. HOLLE: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Lema amezungumza kuhusu ugaidi hapa. Naomba nisema ugaidi ni *inborn issue* ni *issue* ambayo mtu anazaliwa nayo na sifa zake ni uhalifu na kila mtu anafahamu historia ya Lema hapa. (Makofi)

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa.

MHE. AUGUSTINE V. HOLLE: Anasema kwamba, anasema, tulia unyolewe tulia, tulia unyolewe vizuri, tulia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa.

(Hapa Wabunge walianza kuongea bila mpangilio wakitaka kupewa nafasi ya kutoa Taarifa)

MBUNGE FULANI: Hawa wajinga hawa.

MBUNGE FULANI: Taarifa, tafadhali.

MWENYEKITI: Tuvumiliane, tuvumiliane tu.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa.

MHE. AUGUSTINE V. HOLLE: Mheshimiwa Lema anasema kwamba, amani ya nchi hii ikichafuka...

(Hapa Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuongea bila mpangilio wakitaka kupewa nafasi ya kutoa Taarifa)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, naomba utulivu. Ahsanteni.

Tunaendelea, nisingependa haya malumbano ambayo hayana tija, tunaendelea na hoja.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeomba Taarifa.

MWENYEKITI: Tunaendelea please!

MHE. AUGUSTINE V. HOLLE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. Wamesema watu hawa kama nchi hii itakuwa na vurugu basi mapato au uchumi wa nchi hii utashuka, lakini kila mtu anafahamu kwamba Arusha ni Mji ambao ulisifika kwa kuwa na amani sana, Arusha ni Mji ambao ulisifika kwa kuwa na uchumi wa hali ya juu sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo hii hapa Mjumbe yule aliyesimama amesema uchumi wa Arusha umeshuka. Leo hii kila Mtanzania anajua kwamba Mheshimiwa Mbunge aliyeko sasa hivi wa Arusha Mjini amekuwa ni chanzo cha kuchafua amani ya Mji wa Arusha na amesababisha uchumi wa Arusha kuporoka kwa kiasi kikubwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo wanataka twende kwao tukajifunze nini hawa! Tulieni mnyolewe vizuri. Lakini naomba niseme, ndugu zangu lazima tuwe makini sana na niwasihi, Wapinzani ni marafiki zangu sana wengi. Lazima tuwe wakweli na tulitangulize Taifa letu mbele.

MHE. MWITA M. WAITARA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa.

MHE. AUGUSTINE V. HOLLE: Tunapoomba kuchangia, tuchangie katika namna ya kujenga, siyo katika namna ya kubomoa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niseme tu Mpango huu, mpango huu.

(Hapa Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuongea bila mpangilio wakitaka kupewa nafasi ya kutoa taarifa)

MHE. AUGUSTINE V. HOLLE: Mheshimiwa Mwenyekiti, dakika zangu.

MWENYEKITI: Tunatunza dakika zako. Taarifa Mheshimiwa.

MHE. MWITA M. WAITARA: Taarifa. Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru.

MBUNGE FULANI: Taarifa.

MHE. MWITA M. WAITARA: Mheshimiwa Mwenyekiti, natumia Kanuni ya 68(8) na najielekeza kwenye kanuni ya 64. Kwa ruhusa yako naomba nisome inasema: "Bila kuathiri masharti ya ibara ya 100 ya Katiba inayolinda na kuhifadhi uhuru wa mawazo na majadiliano katika Bunge. Nitaenda pale kifungu (g) hatatumia lugha ya kuudhi au inayodhalilisha watu wengine lakini vilevile lugha ya matusi na mambo ya uongo."

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeomba nitoe taarifa kwamba, kama mzungumzaji ambaye anaendelea kuchangia anaweza akathibitisha kwamba, Mheshimiwa Lema ndiye anavunja amani Arusha, alijulishe Bunge hili na Watanzania wajue na dunia ijue, vinginevyo afute maneno yake. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilitaka nikupe Taarifa hiyo.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwongozo.

MBUNGE FULANI: Mwongozo.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, nikisimama wote mnaketi.

Waheshimiwa Wabunge, nafahamu baadhi yetu bado tunajifunza kanuni hizi. Ukisimama kwa mujibu wa kanuni ya 68 ya Taarifa. Unampa Taarifa Mbunge ambaye anaongea wakati huo. Kiti kikishakubali wewe unaketi halafu Mbunge huyo ndiyo anatoa Taarifa. Nitakuuliza kama unaikubali au unaikataa, ni hiari ya moyo.

Lakini ukiomba Mwongozo, Mwongozo kama nilivyosema asubuhi ni kweli kwa sababu wengi hatufahamu Kanuni ndiyo maana tunapenda sana tupitie kwenye kuomba Mwongozo.

Waheshimiwa Wabunge, kwa sababu unaweza ukaomba kuhusu utaratibu, nikakuuliza ni kanuni ipi uka-*fumble* na nikakwambia *you are out of order* na inakuwa haipendezi kwa kiongozi kumwambia hivyo na ndio maana inapendeza kama mtakuwa mnakuja kuomba Mwongozo wa Spika. Mwongozo

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

wa Spika unaomba tu pale ambapo hakuna Mbunge ambaye anaongea na ndio tutakuwa tunakwenda vizuri.

Unaweza ukatumia Mwongozo wa Spika, kupata suala ambalo ungetaka kulijua kwa utaratibu. Nadhani tukienda hivyo tutakwenda vizuri. Nimeeleweka?

MBUNGE FULANI: Ndiyo.

MWENYEKITI: Haya.

MHE. AUGUSTINE V. HOLLE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana.

MBUNGE FULANI: Dakika zangu zimebaki ngapi!

MHE. AUGUSTINE V. HOLLE: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sasa baada ya kuzungumza hayo, niende kuzungumza yale ya wananchi wangu wa Jimbo la Kasulu Vijijini, *dose* imeshaingia hiyo.

Suala la kwanza, kwanza niungane na mchangiaji Mheshimiwa Zitto Kabwe kwa alichozungumza hapa, alizungumza kwamba, Kigoma ni miongoni mwa mikoa ambayo imeachwa nyuma sana. Pamoja na Mpango mzuri ule, naomba niseme kwamba kwanza kwa suala la miundombinu, iko barabara ya kutoka Nyakanazi mpaka Kidahwe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wabunge wote wa Mkoa wa Kigoma wote wanafahamu kwamba hapo ndipo uchumi wa Kigoma umefungwa. Naomba sana Serikali ya Awamu ya Tano, niseme tu kwamba bajeti ijayo kama haitakuwa na barabara hii nitatoa shilingi kwenye bajeti hiyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la pili, ni kuhusu reli ya kati kwa *standard gauge*. Reli ya kati ni mhimili wa uchumi wa nchi nzima ya Tanzania, lakini waathirika wakubwa sana ni sisi watu wa kanda ya magharibi. Naomba niseme tu, niungane na wachangiaji wote, tuhakikishe reli hii ya kati inajengwa kwa *standard gauge*. Narudia maneno yale yale, kama kwenye bajeti tutakapokutana hapa kuja kujadili maendeleo haya, reli hii kama hamjatuletea kwa kinagaubaga tutaijengaje kwa kweli nitatoa shilingi. *(Makofi)*

MHE. AUGUSTINE V. HOLLE: Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine...

MWENYEKITI: Ahsante sana.

MHE. AUGUSTINE V. HOLLE: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niongezee kidogo.

MWENYEKITI: Tunaendelea.

MHE. AUGUSTINE V. HOLLE: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono. Ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Haya. Mheshimiwa Amina Nassoro Makilagi.

MHE. AMINA N. MAKILAGI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipa nafasi nami niweze kutoa mchango wangu jioni ya leo. Vilevile nimshukuru Mwenyezi Mungu, muweza wa yote aliyeniwezesha kusimama kuweza kuzungumza jioni ya leo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, awali ya yote napenda kuchukua nafasi hii kuwashukuru sana sana wananchi wa Tanzania kwa kujua mchele ni upi na pumba ni zipi na kuchagua Chama cha Mapinduzi kwa ushindi wa kishindo kwa nafasi ya Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na kwa upande wa Wabunge 73% na kwa upande wa Madiwani 74% na kwa upande wa Viti Maalum 80%, kwa kweli wananchi Mwenyezi Mungu awajalie sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunachoweza kusema hapa, tunawaahidi kwamba imani huzaa imani, tutaendelea kuwatumikia kwa moyo wetu wote na hata pale ambako Chama cha Mapinduzi hakikupata kura tutawahudumia bila ubaguzi likiwemo Jimbo la Arusha na Majimbo mengine ambako CCM haikushinda. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda nichukue nafasi hii kumpongeza sana, mpendwa wetu Rais wetu wa Jamhuri wa Muungano wa Tanzania Dkt. John Pombe Magufuli kwa jinsi alivyoanza kutekeleza kazi. Ameanza vizuri, anafanya kazi nzuri na kama kura zingepigwa leo ushindi wa CCM ungekuwa ni 69.999%. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mara baada ya utangulizi huo, napenda sasa kujielekeza kwa mambo machache ambayo nimeyapanga kuyatilia mkazo katika hoja iliyo mbele yetu. Kwanza kabisa, naomba kuunga mkono hoja iliyo mbele yetu kwa sababu zifuatazo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, sababu yangu ya kwanza ni kwamba, Waziri wa Fedha na timu yake yote wameandaa vizuri Mwelekeo wa Mpango wa mwaka 2016/2017. Ni Mpango unaoeleweka, wenye matumaini na ambao umelenga kuwakomboa Watanzania katika suala zima la kuwakomboa kiuchumi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja hii kwa sababu endapo Mpango huu utapangwa na ukatekelezwa, nina imani yale ambayo tumeyaandika kwenye Ilani ya CCM yataweza kufikiwa. Naomba sasa nitoe

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

ushauri kwa mambo machache yafuatayo na nitaanza suala zima la ukusanyaji wa kodi. Ili mpango utakaotengenezwa usiendeleo kubaki kwenye makaratasi, nilikuwa naishauri Serikali yetu hii ya CCM ijielekeze katika kuhakikisha inakusanya mapato.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na kupongeza kazi nzuri ambayo imeanza kufanywa ya kukusanya mapato, lakini bado kuna baadhi ya mapato yanaishia mifukoni mwa watu, pia bado kuna mashine za kukusanyia mapato ni feki na bado kuna taasisi ambazo zinatumiya vitabu ambavyo havieleweki katika mfumo wa Serikali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo naomba niishauri Serikali ili Mpango wa Maendeleo uweze kutekelezwa katika mwaka 2016/2017, lazima pia tuweke mkakati namna ambavyo Serikali itakusanya mapato. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile niishauri Serikali yetu na Mawaziri wetu kwamba, katika kutekeleza Mpango huu, hauwezi kutekelezeka kama hawajadhibiti upotevu wa mapato na matumizi yasiyokuwa ya lazima. Naiomba sana Serikali yetu, ijielekeze katika kuhakikisha Mpango unaokuja 2016/2017 unalenga kwenda kuwakomboa Watanzania na hasa wanawake. Naomba Mpango unaokuja 2016, tujielekeze katika kuhakikisha suala zima la maji na hasa vijijini linapatiwa ufumbuzi ili wanawake wetu wanaotembea umbali mrefu waweze kupata maji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nasema hivyo kwa sababu, mwaka jana tulipanga mpango mzuri, lakini kwa bahati mbaya sana, hivi ninavyozungumza, sekta ya maji imepata asilimia nane tu ya bajeti. Sasa kama tutatengeneza mpango mzuri kama utakavyokuja na kama fedha hazikutafutwa na zikatengwa, Mpango wetu utabaki kwenye makaratasi na matokeo yake lengo ambalo limekusudiwa halitafikiwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba katika kuhakikisha Mpango unatekelezwa ni lazima tujielekeze sasa kuweka vipaumbele katika sekta ambazo zitaongeza mapato na napongeza mpango wa Serikali wa kuhakikisha tunafufua viwanda, tunaanzisha viwanda vipya na kukaribisha wawekezaji waje kuwekeza, lakini hapa naomba nitoe ushauri.

Naomba niishauri Serikali kwamba isijitoe katika suala zima la uwekezaji wa viwanda na naomba Serikali isitegemee wawekezaji kutoka nje peke yao. Ni lazima Serikali ijipange kuhakikisha tunawawezesha Watanzania wa kati, wafanyabishara wadogo na wafanyabiashara wakubwa ili wawe na uwezo wa kujenga viwanda hapa nchini. *(Makofi)*

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, siyo viwanda peke yake, ni pamoja na kilimo na hasa Mwenyekiti hapa ninaposisitiza, uchumi wetu hauwezi kukua kama kilimo chetu bado ni cha kutegemea mvua. Nahimiza twende na kilimo cha umwagiliaji na tuongeze wigo, badala ya kutegemea mikoa ya Nyanda za Kaskazini ndiyo zilishe nchi nzima, hebu tuangalie na Kanda ya Ziwa iliyozungukwa na mito na maziwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia tuangalie mikoa ya Kanda ya Kati ambayo bahati mbaya ni mikoa kame, kuna Mkoa wa Tabora, Singida, Dodoma ambapo sasa hivi mvua zinanyesha mpaka tunakosa pa kupita, lakini Mkoa wa Dodoma kila siku wanalia njaa na tunategemea Mkoa wa Ruvuma na Rukwa. Naiomba Serikali iipe sekta ya kilimo fursa ya pekee na katika bajeti inayokuja tupe nafasi inayostahili, tupe fedha ya kutosha ili sekta ya kilimo iweze kuleta tija. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashauri ili tuweze kufikia malengo tunayokusudia, ni lazima tujielekeze katika suala la uvuvi na tujielekeze katika kuvua katika kina cha bahari kuu. Tujenge Bandari na hasa hiyo ya Bagamoyo na Bandari zingine. Kama hatutaweza kwenda kuvua kwenye kina cha maji marefu, tukaifanya sekta ya uvuvi kama ni sekta ya uzalishaji ya kiuchumi, Mpango wetu utabaki kuwa kwenye makaratasi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashauri pia, hebu watumie ushauri aliotoa Mwenyekiti Chenge na timu yake wakati ule wa bajeti, Waziri wa Fedha, achukue ushauri ule, ni ushauri mzuri sana, kuna mambo mengi sana yapo mle, hebu angalieni vyanzo vipya ili uchumi wa nchi yetu uweze kukua na tuweze kupiga hatua mbele. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niombe sana Serikali yetu, pamoja na mipango mizuri iliyowekwa hapa, lakini tujielekeze katika kuwawezesha wanawake kiuchumi. Nimefurahishwa na Mpango uliopo wa kupeleka milioni 50 katika kila kijiji na mtaa, naomba katika mpango unaokuja, lazima tuweke mfumo, hizi milioni 50 zitafikaje katika kila kijiji...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MHE. AMINA N. MAKILAGI: Mheshimiwa Mwenyekiti naunga mkono hoja.

MWENYEKITI: Ahsante.

MICHANGO KWA MAANDISHI

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ningependa kujua ni lini Serikali kwanza, itamteua Kamishna wa Dawa za Kulevya ili kuleta ufanisi wa kazi katika Tume, maana ni muda mrefu tangu aliyekuwa Kamishna muda wake kwisha?

Mheshimiwa Mwenyekiti, pili, kwa nini Serikali mmeamua kupeleka fedha za *methadon* (MDH), badala ya kupitia kwenye Tume ya Dawa za Kulevya kama ilivyokuwa zamani? Serikali haioni kuwa fedha hizo zitakuwa hazifiki kwa wakati kwenye vituo husika vinavyotoa huduma hiyo ya *methadon* kwa vijana walioathirika na dawa za kulevya?

Tatu, kumekuwa na mkakati wa kuvuruga utaratibu mzima wa kuwarudisha vijana walioathirika na dawa za kulevya kurudi kwenye hali yao ya kawaida, ambapo wauzaji na wasambazaji wa dawa za kulevya huenda kwenye vituo vinavyotoa huduma ya *methadon* kwa kuwashawishi vijana kuanza kutumia tena dawa za kulevya. Kitendo hicho kinarudisha nyuma jitihada za kupambana na dawa za kulevya. Je, Serikali mna mkakati gani wa kuhakikisha mkakati huo unakwama?

MHE. JANET Z. MBENE: Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kuchukua nafasi hii kukushukuru kwa kunipa fursa ya kuchangia Mpango ulio mbele yetu. Namshukuru Mungu kwa neema na rehema zake kwangu na kwa nchi nzima.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pili, napenda kwa unyenyekevu mkubwa kuwashukuru wananchi wa Ileje kwa kunipa ridhaa ya kuwa Mbunge wao, nawaahidi kuwa sitawaangusha na nitawatumikia kwa nguvu zangu zote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nimpongeze Mheshimiwa Waziri wa Fedha na Naibu wake na Maofisa wote wa Wizara ya Fedha na Mipango kwa mwongozo mzuri na Mpango wa Maendeleo wa miaka mitano na wa mwaka mmoja. Mpango uliowasilishwa ni mzuri, lakini nianze kwa kumtaka Mheshimiwa Waziri atueleze wananchi wa Ileje kuwa wao atawawezesha vipi kuingia katika uchumi wa nchi? Mpango wa Maendeleo unaotarajiwa umeweka vipaumbele muhimu vilivyomo ukurasa wa 23 hadi 25.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze na viwanda; wazo la viwanda ni jema hasa ukizingatia kuwa kwa muda mrefu bidhaa zetu nyingi zimekuwa zikiuzwa ghali na kwa hivyo kuwapatia fedha kidogo sana wazalishaji. Bidhaa nyingi zimekuwa zikipotea kabla na baada ya kuvuna na hii pia husababisha upotevu wa fedha za uzalishaji, hii pia imesababisha wazalishaji kupunguza nguvu ya uzalishaji kwa sababu ya kukosa soko.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini katika kupanga maendeleo haya ya viwanda ni lazima mambo ya msingi yatakayowezesha ujenzi na uendeshwaji wa viwanda hivyo yapewe kipaumbele hususan miundombinu ya barabara

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

zinazopitika kwa mwaka mzima, miundombinu ya umeme wa uhakika unaopatikana mwaka mzima, upatikanaji wa maji na upatikanaji wa malighafi za kutosha. Hali ilivyo sasa hata viwanda vilivyopo vina changamoto nyingi za miundombinu tajwa hapo awali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hatuwezi kuzungumzia viwanda bila kuainisha mpango wa kuboresha kilimo, ufugaji, uvuvi na uchimbaji wa madini ya aina mbalimbali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, maeneo makubwa ya uzalishaji wa kilimo ndiyo kwa kiasi kikubwa ambayo yana miundombinu mibovu sana. Nitoe mfano wa Wilaya ya Ileje, ambao tangu tupate Uhuru na tangu Jimbo lile lianzishwe miaka 40 iliyopita halijawahi kupata barabara ya lami hata moja ilihali Wilaya nyingine zote zinazoizunguka Ileje wana barabara za lami. Sasa kwa hali hii Ileje itawezaje kuvutia wawekezaji wa kilimo cha biashara, uvuvi na ufugaji ambao utaleta ujenzi wa viwanda? Naiomba Serikali iwekeze katika miundombinu ya barabara Ileje ili na sisi Wanaileje tujenge viwanda kuanzia vidogo, vya kati na vikubwa. Suala la miundombinu Ileje ni nyeti na ni la muhimu sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hatuna umeme, barabara, masoko, kituo cha forodha, uhamiaji wakati kuna biashara kubwa sana ya mpakani na Malawi na ni njia ambayo ingekuza biashara kubwa sana na nchi jirani ya Malawi. Ileje ni Wilaya ambayo ingepata fursa sawa na Wilaya nyingine ingepiga hatua kubwa sana ya kimaendeleo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ambalo Ileje inahitaji ni kupimiwa ardhi ili wawekezaji waje kuwekeza. Ileje inahitaji kujengewa masoko na kituo cha mpakani kwa ajili ya kuendeleza vizuri biashara na nchi jirani za Malawi na Zambia. Ileje inahitaji taasisi za ufundi, majengo ya utawala na biashara ili Ileje isibakie kama kijiji kikubwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunazingatia kuboresha miundombinu yote na kuboresha kilimo, ufugaji na uvuvi, basi tuzingatie suala la kuwa wazalishaji wakubwa katika sekta hizi ni wanawake. Mpango huu uzingatie na ujielekeze katika masuala ya jinsia na makundi maalum. Tanzania ilishajiingiza katika mfumo wa *gender budgeting*, basi vipaumbele vyote vioneshe jinsi mipango hii inavyozingatia masuala ya kijinsia katika mikakati, katika bajeti zake ili wanawake, vijana, walemavu na wazee wawe sehemu ya Mpango huu wa Maendeleo. Nashauri Mpango huu uweke wazi mgawanyo huu ili makundi yote muhimu yashiriki kikamilifu katika maendeleo haya yanayotarajiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, huu mpango unapaswa kuendeleza yale yote yaliyoanzishwa na Serikali kwenye kuleta usawa wa jinsia. MKUKUTA II, hasa ile *cluster* ya pili, *Big Result Now* ilizingatia usawa wa kijinsia. Je, hivi viko wapi sasa

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

katika Mpango huu? Serikali ilikuwa imeshakuwa na mwongozo wa bajeti inayozingatia jinsia kwa Serikali za Mitaa, Serikali Kuu, Vitengo na hata *BRN*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, chambuzi nyingi zilishafanywa kwenye sekta nne na kulikuwa na tamko la Serikali juu ya kila sekta kuainisha jinsi ambavyo imezingatia masuala ya kijinsia, takwimu zilitakiwa kunyumbulisha masuala ya kijinsia na *labour force survey* iliyofanywa ilionesha masuala ya kijinsia. Tathmini ya matumizi ya fedha za umma ilishafikiwa chini ya *PER* kama nyenzo ya kuhakikisha utekelezaji wa Mpango huu. Malengo ya milenia yalikuwisha na sasa tuko kwenye *SDGs* ambavyo ni lazima ioneshe ni jinsi gani hayo yote yatashughulikiwa katika Mpango huu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, upungufu wa takwimu kwenye maeneo yote muhimu kijinsia urekebishwe. Msingi wa usawa wa kijinsia ni muhimu kuhakikisha kundi kubwa la wanawake, vijana, walemavu, wazee na wanaoishi na *VVU* kuwa katika Mpango wa Maendeleo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, fursa za kuingiza masuala ya jinsia kwenye Mpango; kwenye utangulizi Serikali ingefanya marejeo kwenye Mpango wa Maendeleo kuhusu masuala ya kijinsia na miongozo tuliyojiwekea katika kuingiza jinsia katika mipango ya maendeleo.

Lengo la tano, kuwe na utambuzi zaidi wa umuhimu wa usawa wa kijinsia. *BRN* imeainisha kipengele cha jinsia na ufuatiliaji na kutathmini mpango mzima, Mpango unyumbulishe viashiria vyote kutumia hali ya uchumi jinsia, walemavu na wazee.

Mheshimiwa Mwenyekiti, imezungumziwa idadi, ni muhimu tukazingatia kutamka kuwa mfumo una taswira hasi kwa wanawake. Idadi ya Kaya zinazoongozwa na wanawake zinaongezeka, bado hatujasimama katika nafasi nzuri sana katika masuala ya jinsia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la viwanda; je, Serikali imezingatia vipi suala la ujuzi kwa maana ya:-

- (i) Elimu - usawa na jinsia, ufundi, vyo vikiu, ajira rasmi;
- (ii) Kilimo - kina sura ya mwanamke ambaye hana umiliki wa ardhi wala nyenzo za kisasa za kilimo, ufugaji, mitaji na kadhalika. Viashiria vya umaskini vina sura ya wanawake vijijini. Je, hili limezingatiwa vipi kwenye Mpango huu?
- (iii) Ajira - 1.4; wanawake wasiokuwa na ajira; je, Mpango unalishughulikia vipi? *BRN* - sura iko kimya kuhusu masuala ya jinsia

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

katika BRN, asilimia tano tu ya wanawake wanamiliki ardhi wakati asilimia 44 wanafanya kazi za uzalishaji;

- (iv) Mikopo - wanawake wengi sana hawana fursa, mfumo wa fedha ni mfumo dume;
- (v) Huduma za jamii; na
- (vi) Ukatili wa kijinsia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vifo vya mama na mtoto, utapiamlo, kukosa haki zao za msingi, kukosa kujiamini na mila na desturi, ugandamizi na sheria. Kuwe na lengo mahsusi la kuzingatia masuala ya kijinsia ili kuzingatia juhudi zilizofanywa na Serikali kujielekeza katika mikakati, viashiria na rasilimali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Sura ya Tatu; mikakati yote haijanyumbulisha mtazamo wa kijinsia, kwa hiyo, lazima mikakati ioneshe jinsi wanawake, vijana, walemavu watakavyofikia malengo haya kwa kuwapa vipaumbele kwenye Mpango na kwenye bajeti tajwa. Kwenye kujenga uwezo, nini mkakati wa kuwajengea uwezo watendaji?

Mheshimiwa Mwenyekiti, *follow up issues* katika Wilaya ya Ileje; kwanza ni ujenzi. Barabara kuu tano zinazounganisha Ileje na Kyela inayotokea Kusumulu - Kyela kupitia Kata ya Ikinga na Malangali hadi Ileje Mjini. Barabara inayounganisha Wilaya ya Rungwe na Ileje inayotokea Mji wa KK Rungwe na Ileje, barabara inayotokea Mji wa KK na kuingia Ileje kupitia Kata za Luswisi, Lubanda, Sange na Kafule. Barabara ya kuunganisha Wilaya ya Momba na Ileje, inaanzia Mpemba na kupitia Kata ya Mbebe, Chitete, hadi Itumba. Barabara inayounganisha Wilaya ya Mbeya Vijijini na Ileje kupitia Mbalizi, kupitia Vitongoji vya Mbeya Vijijini hadi Itale, Ibaba na Kafule.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia skimu za umwagiliaji; zilizopo Ileje ni Jikombe iliyopo Chitete na Ikombe iliyopo Itumba yenye banio, lakini mifereji haijachimbwa. Jikombe ilichimbwa lakini mifereji haijasajiliwa, hivyo mfereji umekuwa ukijifulia fulia. Skimu ya Sasenge imebakiza mita 2000 kumalizia usafishaji wa mfereji mkuu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu miradi ya maji; Mradi wa Ilanga, Mlale-Chitete inasemekana mingine inasubiri makabidhiano ingawa Malangali na Luswisi inahitaji marekebicho.

Mheshimiwa Mwenyekiti, umeme wa REA; vijiji vilivyopata umeme ni 35 ambavyo umeme umewashwa ni vinne tu. Ileje ina Vijiji saba. Vijiji ambavyo

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

havipo katika orodha ya kuwekewa umeme ni 25. Je, lini Vijiji vilivyopo kwenye orodha vitakamilishiwa na ambavyo havimo kwenye orodha vitajumuishwa lini?

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la ardhi; Ileje imekuwa kwa muda mrefu ikikabiliwa na tatizo la watumishi katika sekta mbalimbali ikiwemo Maaafisa Tathmini (*Valuers, Surveyors* na Afisa Ardhi). Hii imeathiri kwa kiwango kikubwa upimaji ardhi na kutoa hati miliki kwa wananchi na wawekezaji wa viwanda, biashara na kilimo cha biashara. Hii inawanyima fursa nzuri za maendeleo wana Ileje na Taifa kwa ujumla. Lini Serikali itatupatia Wilaya ya Ileje Maaafisa hawa muhimu ili kuharakisha upatikanaji wa hati hizi?

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu kilimo, Ileje inalima kwa wingi nafaka zote unazoweza kuzifikiria, mazao ya mbegu za mafuta, matunda, mboga, pareto, kahawa, miti ya asali na pia ina fursa ya kulima cocoa, vanilla na mazao ya misitu. Kuna fursa ya ufugaji wa mifugo aina zote na nyuki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Ileje inapakana na nchi jirani ya Malawi na Zambia, zaidi ya yote kwenye mpaka wa Tanzania na Malawi kuna kituo cha mpakani ambacho ni kichekesho! Askari wetu pamoja na Maaafisa wa Uhamiaji wanakaa katika banda la ovyo, hakuna ofisi rasmi na isingekuwa mahusiano yetu mazuri na Malawi hawa wangeshindwa kufanya kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Ofisi ya Uhamiaji iko katikati ya mji kwenye nyumba ya kupanga. Nafurahi kusikia kuwa, uhamiaji wana mpango wa kuja kujenga Chuo cha Uhamiaji Ileje na vilevile Kituo cha Forodha kinaenda kujengwa ili kihudumie mpaka na kuhakikisha biashara ya mpakani inafanywa kwa ufanisi zaidi kwa manufaa ya Taifa na wananchi wa Ileje.

Mheshimiwa Mwenyekiti, huduma za jamii kama afya, elimu, maji na mazingira pia zizingatiwe. Kuhusu suala la Watumishi wa Umma; kuna upungufu mkubwa wa watumishi katika Idara ya Ardhi, Elimu, Afya na Mazingira. Hii imeathiri sana utendaji na ufanisi na kuzorotesha zaidi maendeleo ya Ileje. Watumishi wengi hawapendi kufanya kazi Ileje na hawaripoti kabisa na hata wakiripoti huondoka na kuacha pengo.

Kuhusu huduma za fedha, ni chache sana, Benki iko ya NMB na Tawi moja tu. Je, Serikali ina mpango gani wa kuboresha huduma za kifedha katika wilaya nzima?

Mheshimiwa Mwenyekiti, hitimisho; ni dhahiri kuwa, kwa hali hii Wilaya ya Ileje itachukua miaka mingi sana kufikia uchumi wa kati kama hatua kubwa na za haraka hazitachukuliwa katika:-

- (i) Ujenzi wa miundombinu.

(ii) Upatikanaji wa umeme.

(iii) Upatikanaji wa maji.

(iv) Ujenzi wa shule, vyuo na taasisi za kiufundi kama uhamiaji, mamlaka ya kodi, taasisi za kifedha, taasisi za kuhudumia wanawake, vijana, wazee, walemavu na wanaoishi na VVU.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningependa kusikia kutoka kwa Waziri, ni nini mkakati wake wa kutuhakikishia Wanaileje kuwa na sisi tutafikia katika uchumi wa kati. Naunga mkono hoja.

MWENYEKITI: Sasa tunahamia upande wa Serikali, Mawaziri na wenyewe wanachangia, lakini kwa dakika tano tano. Waseme yale ya msingi ili kumuandalia njia Mtoa Hoja. Tutakwenda dakika tano tano, lakini ili tuweze kuendesha shughuli zetu vizuri, tutaona mwishoni pale kama kutakuwa na haja ya kuongeza nusu saa ambayo iko ndani ya mamlaka ya kiti. Tuanze, Mheshimiwa Lukuvi!

WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana kwa nafasi ya dakika tano. Kama tulivyokuwa tunajadili hotuba ya Mheshimiwa Rais, Wabunge wengi wamerudia maneno mengi ambayo yalisemwa wakati ule. Nataka kurudia kuwaahidi kwamba katika kutayarisha Mpango huu, sekta ya ardhi ni msingi na muhimu sana katika maandalizi ya kujenga uchumi kama ilivyoandaliwa. Hivyo, nataka kuwaahidi kwamba yale yote waliyozungumza tutashirikiana na Mheshimiwa Waziri wa Fedha kuhakikisha mikakati mbalimbali ya kuboresha ardhi ili iweze kutumika vizuri katika uchumi tutaifanya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na michango hii, nataka niseme moja, jana Mheshimiwa Mbunge mmoja Anatropia Theonest, kwanza nataka nimwombe radhi Mheshimiwa *uncle* wangu Tundu Lissu amejitahidi lakini naona niliseme kwa sababu tunamaliza. Jana alinihusisha kwa jina kwamba mwaka 2011 nilikuwa Mkuu wa Mkoa wa Dar es Salaam, kwa hiyo nilihusika sana katika kupora viwanja vya Mabwepande.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mbaya zaidi hata waandishi wa habari wamerekodi kama ilivyo hata kutafakari kidogo, mimi 2011 nilikuwa kwenye kiti hiki hapa, nilikuwa *Chief Whip*. Sasa mdogo wangu wa Segerea, ungechanganya kidogo tu ungejua kwamba unayoyasema hata kama umeambiwa ungetumia na akili yako, ungejua, lakini sikutaka kuingia kwenye huo mjadala kwa sababu nilimwomba *Chief Whip* wa Upinzani ashughulikie nafikri imeshindikana, lakini nimekuandikia Mheshimiwa Mwenyekiti barua nafikiri

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

kama ana ushahidi atakuletea ili tuendelee na safari hii kwenye Kamati ya Maadili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hata hivyo, nataka kusema, Mpango wa Serikali, mpango unaosimamiwa na Wizara yangu ni kuhakikisha kila kipande cha ardhi kinapimwa ili kila mwananchi aweze kumiliki. Ni kwa kumiliki ardhi kila mtu ndipo tutaongeza na mapato ya Taifa na ndiyo maana *speed* ya umilikishaji sasa tunaitilia umuhimu na hata sasa nimeagiza, *speed* ya utoaji hata *tittle* ambayo ilikuwa ni miezi sita sasa tumeanza kutoa hati kwa mwezi mmoja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili la migogoro, hatuwezi kuujenga uchumi kama hatuna utulivu. Wananchi wanagombana kati ya hifadhi, vijiji na watu binafsi. Kwa hiyo, nataka kuwahakikishieni taarifa zenu tumeshazipata. Hili halihitaji Mpango kuandikwa, sisi tukitoka Bunge hili tunaanza. Taarifa zenu zilizokuja na Mheshimiwa Maghembe na TAMISEMI tutaanza kushughulikia ili kuhakikisha kwamba watu tunawapa raha, waweze kusimamia shughuli zao za maendeleo ya kiuchumi kwa kupunguza migogoro iliyopo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuanzia upimaji kama nilivyosema, mwezi huu tutaanza Wilaya ya Kilombero na Ulanga kama Wilaya za mfano za upimaji wa kila eneo. Upimaji huu hautanyang'anya ardhi ya mtu, lakini tutahalalisha ardhi yake na tumpe karatasi zitakazomwezesha kutambulika Kiserikali kwamba ni mmiliki halali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kumaliza hizo wilaya, tutaona mfano huo na gharama zake ili twende kufanya nchi nzima. Kwa hiyo, nataka kuwahakikishia tu Waheshimiwa Wabunge, sekta ya ardhi tutasimamia mawazo yenu, haya yaliyopo kwenye mpango na yale ambayo ni ya utekelezaji wa muda mfupi maana yake haya ya mpango yanaweza kuwa yameandikwa machache, lakini tuliyoyasikia ni mengi, tutasimamia ili kuhakikisha kwamba Sekta ya Ardhi inakuwa kwa manufaa Watanzania wenyewe wa nchi hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho, naomba tu kwamba, wakati mwingine kumekuwa na dhoruba za kutupiana maneno, upande wa rafiki zangu hawa, wakati mwingine wanatumia maneno makali sana kwa Mawaziri, wanasahau kwamba Mawaziri hawa ni Wabunge kama ninyi. Hata hivyo, haipiti dakika moja, wana-cross kwa Mawaziri hao hao wanataka kuteta. Sasa mfikirie jamani, binadamu hawa wote tunafanana, haiwezekani huyo Waziri umwite tapeli, mjinga halafu una-cross hapa akusikilize kama vile hukusema kitu. *(Makofi)*

Ningependa tujenge hoja kama Mbatia, kama Zitto Kabwe, hoja nzito lakini hazina kashfa wala matusi kwa mtu mmoja mmoja, kwa sababu Mawaziri

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

hawa siyo vyuma, ni binadamu. Kwa hiyo, naomba tu, wote hapa ni marafiki na Serikali haitawabagua, itawatumikia wote, lakini tukiwa...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana. Anayefuata ni Mheshimiwa Profesa Mbarawa, dakika tano!

WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nakushukuru kwa kunipa fursa hii kuweza kuzungumza machache mbele ya hoja hii iliyoko mbele yetu. Pili, nasema kwamba naunga mkono hoja hii kwa asilimia mia moja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, toka mjadala huu ulipoanza, Wabunge wote hasa Wabunge wa Kanda ya Ziwa walikuwa wanasimama mbele yetu na kila mmoja kwa hisia tofauti, kwa ukali na kwa uchungu sana wanazungumzia kuhusu reli ya kati. *(Makofi)*

Mimi Mwenyewe kama Waziri imenigusa sana na inaniuma sana jinsi gani ambavyo tunasimamia mpango wa ujenzi wa reli ya kati. Serikali vilevile inaliona kwamba hili ni jambo muhimu na tumejipanga vizuri kuhakikisha kwamba tutajenga reli ya kati kwa kiwango cha *standard gauge*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mtandao wa reli ya kati unaotarajiwa kujengwa kwa kiwango cha *standard gauge* utakuwa na kilometa 2,560. Mtandao huu utajumuisha reli kati ya Dar es Salaam - Tabora - Isaka, reli kati ya Tabora - Kigoma kilometa 411; reli kati ya Uvinza - Msongati, kilometa 200; reli kati ya Isaka - Mwanza, kilometa 249; reli kati ya Kaliua - Mpanda - Kalema, kilometa 360; na reli kati ya Isaka - Keiza, kilometa 381; pia itakwenda reli kati ya Keiza - Rusumo na mwisho tumaliza kuunganisha na wenzetu wa Kigali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, reli kati ya Tabora - Kigoma, kilometa 411, zilifanyiwa *feasibility study* mwaka 2015 mwezi Februari na sasa hivi zimekamilika. Reli kati ya Kaliua - Mpanda vilevile zimefanyiwa *feasibility study* katika kipindi hicho. Reli kati ya Isaka - Mwanza, kilometa 249 zilifanyiwa *feasibility study* na kampuni ya Denmark na kazi ilikamilika mwezi Mei mwaka 2015.

Mheshimiwa Mwenyekiti, reli kati ya Mpanda - Kalema na Uvinza - Msongati inafanyiwa *feasibility study* na kampuni ya *HP-Gulf* ya Ujerumani. Kazi hii ilianza mwezi Machi, 2015 na ikamilizika mwezi Desemba, 2015.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa Serikali iko katika mpango wa kutafuta pesa kwa ajili ya ujenzi wa reli ya kati katika kiwango cha *standard gauge* ambapo reli hiyo kama nilivyosema itaunganisha matawi niliyoyataja hapo juu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kulikuwa na maoni kwamba tutumie Mfuko wa Reli kwa ajili ya kujenga reli ya kati kwa kiwango cha *standard gauge*. Kwa taarifa tu, Mfuko wa Reli kwa mwaka tunapata shilingi bilioni 50. Ujenzi wa reli ya kati kwa kiwango cha *standard gauge*, kwa kilometa 2,561 itagharimu takribani dola za Kimarekani bilioni 7.5, sawa na shilingi trilioni 15. Hii inaweza kupungua ama inaongezeka, itategemea kama tutaamua tutajenga tuta jipya, pesa itakuja hii na tukiamua kuchanganya reli baina ya *meter gage* na *standard gauge* inaweza kushuka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa kwa kutumia Mfuko huu wa Reli, itachukua muda mrefu si chini ya miaka 300 kwa shilingi bilioni 50 ndiyo tuweze kupata trilioni 15. Kwa hivyo, Serikali sasa inaweka kipaumbele chake cha kwanza katika kujenga reli ya kati kupitia utaratibu wa ubia kati ya sekta ya umma na sekta binafsi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, utaratibu mwingine utakaoweza kutumika ni utaratibu wa ushirikiano baina ya nchi na nchi yaani *Bilateral agreement* ili kupata mkopo wenye masharti nafuu kwa ajili ya utekelezaji wa mradi huu. Serikali imeona mradi huu ni muhimu na tutasimamia kwa nguvu zetu zote ili tuhakikishe kwamba reli hiyo ambayo ina manufaa makubwa sana kwa nchi yetu hasa upande wa Congo kule na upande wa Burundi iweze kujengwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante sana. Mheshimiwa Januari Makamba!

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA MAKAMU WA RAIS (MUUNGANO NA MAZINGIRA): Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuchangia. Napenda kumpongeza sana Dkt. Mpango, Naibu wake na Makatibu Wakuu na timu nzima ya Wizara ya Fedha na Mipango kwa kazi nzuri ya kuandaa Mpango na kuuwasilisha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi tumefarijika na kama Serikali tumeweka hifadhi ya mazingira kama vipaumbele muhimu katika mipango ya maendeleo ya nchi. Wakati wa bajeti Serikali italeti mipango ya kina ya kueleza tafsiri yake hasa ni nini na nini kitafanyika katika kuhakikisha kwamba hifadhi ya mazingira inazingatiwa katika mipango ya maendeleo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niseme kwamba nimefadhaika kidogo kwa michango iliyotoka hapa Bungeni kwa Wabunge walio wengi. Sisi

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Wabunge bila kujali Majimbo yetu, shida za watu wetu zinafanana bila kujali Jimbo ni la Upinzani au ni la CCM. Unapoikejeli Serikali, unapomkejeli Rais, unapowakejeli Mawaziri, angalau acha fursa ya uwezekano wa kuomba ushirikiano, kufanya kazi na Serikali hiyo hiyo, Rais na Mawaziri hao hao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi ndiyo wenye Serikali, ndiyo tunapanga bajeti, ndiyo tunatekeleza maendeleo. Acha fursa ya ubinadamu wa kuweza kufanya kazi kwa pamoja. Mimi naelewa kwamba Upinzani kazi yao kulaumu, lakini ipo fursa ya kutoa Mpango mbadala. Hivi ninyi kwa kazi anayoifanya Mheshimiwa Magufuli leo, kipi mngefanya tofauti? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye Bunge lililopita walikuwa wanatulaumu kuna uzembe, kuna ubadhirifu, kuna ufisadi; Mheshimiwa Magufuli anatibu uzembe, ubadhirifu, ufisadi bado mnatulaumu. *What would you have done differently*, leo kama mngekuwa na Serikali? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kumekuwa na fishio hapa, watu wanazungumza amani itavurugika. Maarifa yaliyounda nchi yetu, maarifa yaliyounda Muungano wetu, maarifa yaliyolinda amani yetu mpaka leo ni makubwa kuliko ukomo wa kufikiri wa baadhi ya watu hapa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Muungano wetu utadumu, amani yetu itadumu, nchi yetu itakuwa moja, hizi kauli za kutisha kwamba nchi italipuka, kutakuwa na mvurugano, tusiwashe wananchi dola ipo na busara ya viongozi ambao walishiriki kwenye kuiunda nchi hii ipo. Wapo ndani ya Chama cha Mapinduzi, wapo ndani ya Serikali, nchi yetu itaendelea kuwa ya amani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ufumbuzi wa suala la Zanzibar, naelewa haja ya kuonesha hisia ndani ya Bunge hili, lakini ufumbuzi haupo ndani ya Bunge hili. Ufumbuzi wa suala la Zanzibar haupo kwenye Ofisi za Mabalazi wa kigeni, ufumbuzi wa suala la Zanzibar haupo barabarani na mitaani. Ufumbuzi upo ndani ya Katiba na ndani ya Sheria za Zanzibar. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, niseme tu kwamba tupo kama Serikali, tupo imara, tutafanya kazi yetu bila uoga, bila wasiwasi na Mheshimiwa Rais anafanya kazi nzuri, anaungwa mkono na Watanzania wote na wenzetu msione aibu kumuunga mkono. Siyo dhambi kama mtu anafanya kazi nzuri, kama Serikali inafanya kazi nzuri, kama Mawaziri wanafanya kazi nzuri, siyo dhambi kuwaunga mkono kwa sababu nchi yetu ni moja, kazi yetu ya kuleta maendeleo ni moja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. *(Makofi)*

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Makamba. Tunaendelea, Mheshimiwa Mwigulu!

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, awali ya yote niseme tu kwamba mimi na timu yangu ya wataalam pamoja na Naibu wangu, tumepokea maoni yote ya Waheshimiwa Wabunge waliyoyatoa kuhusu Wizara yetu ambayo wangependelea yaonekane kwenye Mpango na tutakaa na wenzetu wapokee Mpango wetu kama Wizara waweze kushirikisha kwenye Mpango mkuu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niseme tu kwamba pia tutatumia mawazo ambayo tumeendelea kukusanya kutoka kwa Waheshimiwa Wabunge na leo hii tunakutana na Wabunge karibu wa sekta zote, nadhani Bunge litahamia pale Msekwa. Lengo letu tunapotoka hapa, tunavyokwenda sasa kukamilisha jambo zima la Mpango tuwe na mawazo kwa upana yanayotokana na uwakilishi wa wananchi ambao ni Wabunge.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nirejee tu kusema kama mnataka mali mtaipata shambani na leo hii niende kwa kusema kwamba tunavyotawanyika hapa katika maeneo ambayo yanahusu sekta yangu, wale ambao wanatusaidia walioko mikoani na wenyewe watusaidie na nitazungukia katika maeneo hayo kuweza kuona utekelezaji wake.

Jambo la kwanza, tunajua utaratibu wa mgawanyo bora wa ardhi unaanzia ngazi ya kijiji, unakwenda mpaka ngazi za mikoa na baadaye unaenda ngazi ya Mheshimiwa Waziri kwenye Wizara yake ambako kuna timu ya mpango bora wa matumizi ya ardhi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nielekeze ofisi zetu za Wakuu wa Mikoa wachukue hatua ya kuzungukia kila eneo, wapange maeneo ambayo wanayabainisha kwa ajili ya ardhi ya mifugo na kwa ajili ya ardhi ya kilimo na nitapita kuzungukia maeneo hayo ili tukishayatenga tuweze kuwa na maeneo ambayo yanajulikana matumizi yake.

Mheshimiwa Mwenyekiti mpaka sasa nchi yetu ina hekta zaidi ya milioni 60 ambazo zinafaa kwa mifugo, lakini eneo ambalo linahusika kwamba hili limepimwa na linalindwa kwa ajili ya mifugo ni 2% tu. Kwa hiyo, tunahitaji maeneo haya yapimwe na yabainishwe matumizi yake na kama shida ni gharama tutaweka hata *beacon* za asili. Nakumbuka vijijini tulikuwa tunapanda hata minyaa, inajulikana kwamba huu ni mpaka. Tutaweka hivyo ili wakulima na wafugaji wasiendeleo kuuana katika nchi ambayo ina wingi wa ardhi ambayo inaweza ikapangiwa matumizi na ikapata matumizi bora.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia niseme, mwenzangu wa Wizara ya Viwanda, kama tutakuwa tumeweka vizuri kwenye upande wa mifugo, pakajulikana wapi pana mifugo kiasi gani, itakuwa rahisi yeye kushawishi mtu aweke kiwanda cha maziwa, kiwanda cha nyama au kiwanda cha ngozi. Hili linawezekana kwa sababu katika mazingira ya kawaida, Wizara inawaza kutumia wafugaji wetu hawa hawa kuwa chanzo cha kwanza cha watu wa kufikiriwa kuwa wawekezaji kwenye mifugo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mtu ambaye ameweza kufuga kwa shida akapata mifugo 2,000, nina uhakika akitengewa eneo na likawa na miundombinu na huduma za ugani, ni mmoja anayeweza kuwa mwekezaji mkubwa, lakini wakati ule ule wafugaji wetu wakawa wamehama kutoka katika ufugaji wa kuzungukazunguka na kwenda kwenye ufugaji wa kisasa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye kilimo nilishasema kwamba, tumekusanya mawazo ambayo tutayatumia katika kuondoa zile ambazo ni kero, ambazo Mheshimiwa Rais alishawachidi Watanzania kwamba atazifanyia kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mambo mengine ambayo yamekuwa yakiwasumbua wananchi ni upande wa masoko. Tutaimarisha kuanzia upande wa ubora katika uzalishaji ili kuweza kujihakikishia ubora wa masoko na niwahakikishie kwamba, katika mazao mengi yanayopatikana hapa Tanzania soko lake bado kubwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mfano mdogo, zamani tulikuwa tunajua mahindi ni zao la chakula au mchele ni zao la chakula, lakini niwaambie Waheshimiwa Wabunge, hivi tunavyoongea, zaidi ya watu bilioni 7.3 wanaoishi hapa duniani, nusu yao wanategemea mchele kama chakula na 40% wanategemea kula ngano kama chakula na zaidi ya bilioni moja wanategemea mahindi kama chakula. Kwa maana hiyo, hilo soko ku-saturate bado sana. Tuna mahali pa kuuzia mchele wetu, licha ya sisi wenyewe kwanza bado tunahitaji kwa ajili ya chakula.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niseme tu jambo moja kwenye mazao. Kumekuwepo na unyonyaji mkubwa ukifanywa kwa wananchi wangu, wa upande wa sheria atasema anayehusika na sheria hizo na usimamizi wake, wa upande wa Viwanda pamoja na upande wa TAMISEMI. Wanunuzi wanapokwenda kununua wananunua kwa hivi.....

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo hili... ili wananchi wauze kwa vipimo vinavyojulikana. Zimeshakwisha?

MWENYEKITI: Ndiyo, muda umekwisha.

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Naunga mkono hoja ya Mheshimiwa Waziri wa Mpango na naunga mkono hoja iliyoko mezani kwetu. Ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Tunaendelea na Mheshimiwa Ummu Ally Mwalimu.

WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nikushukuru kwa kunipa fursa, lakini kwanza nimpongeze Mheshimiwa Waziri wa Fedha na Mipango kwa kuleta hoja hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia niwashukuru sana Waheshimiwa Wabunge kwa maoni na ushauri. Katika hatua hii napenda kusema kuwa tumepokea maoni yenu na ushauri wenu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika sekta ya afya, masuala makubwa ambayo yamejitokeza katika michango na maoni ya Waheshimiwa Wabunge, kwanza ni suala la miundombinu ya utoaji wa huduma za afya na ni suala linalohusu ujenzi wa zahanati, vituo vya afya, hospitali za wilaya, hospitali za mikoa kwa mikoa ile mitano mipya, lakini pia na hospitali za kanda.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia kulikuwepo na suala la rasilimali watu na hili linahusika kwa kiasi fulani na uhaba wa madaktari, wahudumu, wauguzi na wafanyakazi wengine katika sekta ya afya. Lilikuwepo pia suala la upatikanaji wa dawa, vifaa, vifaa tiba na kwa upande wa sekta ya maendeleo jamii, jinsia na watoto, masuala makubwa matatu ambayo yamejitokeza katika mjadala huu ni suala la kuwawezesha wanawake kiuchumi. Pia suala la elimu kwa watoto wa kike na suala la *mainstream gender* katika mipango yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu ya muda nataka kuwathibitisha Waheshimiwa Wabunge wote kwamba katika suala la miundombinu ya huduma ya afya, tutajenga zahanati katika kila kijiji kama tulivyoahidi, tutaonesha katika bajeti yetu, ni zahanati ngapi tutajenga katika mwaka wa fedha 2016/2017; tutaonyesha ni vituo vya afya vingapi vitajengwa na Hospitali za Wilaya ngapi zitajengwa. Tutashirikiana na wenzetu wa TAMISEMI kuhakikisha kwamba 2020 tunaporudi kuomba kura, Watanzania watatupa kura kwa sababu ya ahadi ya kuboresha miundombinu ya vituo vya afya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la rasilimali watu juzi niliongea. Tunao uhaba wa wafanyakazi *especially* madaktari katika vituo vyetu vya afya

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

kuanzia ngazi zote, uhaba ni karibu 52%. Kwa hiyo, bajeti inayokuja ya mwaka 2016/2017, tutajikita katika kuajiri watumishi wapya wa sekta ya afya, Mmadaktari, wauguzi na wakunga lakini pia tutaweka kipaumbele katika ile Mikoa tisa kama nilivyosema ambayo ina uhaba mkubwa ikiwemo Katavi, Geita, Simiyu, Tabora na Njombe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ambalo tutalipa kipaumbele ni kuhakikisha kwamba tunatoa motisha kwa Madaktari kukubali kufanya kazi vijijini. Kwa hiyo, tutahakikisha tunajenga nyumba za madaktari, lakini pia tunataka sasa hivi daktari yeyote ambaye anataka kuongeza ujuzi kwa kutumia fedha za Serikali tutampa mkataba, *ata-sign* mkataba kwamba atakaporudi atakwenda kufanya kazi Katavi kwa miaka mitatu kabla hajaamua kuondoka katika Serikali, hili linawezekana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nizungumzie suala la vifo vya akinamama wajawazito. Mimi ni mwanamke na nimepewa jukumu hili, nakubali ni changamoto kuona wanawake karibu 7,900 wanafariki kila mwaka kwa sababu tu wanatimiza haki yao ya uzazi. Kila saa moja tulilokaa hapa mwanamke mmoja wa Tanzania anafariki kwa sababu tu anatimiza haki yake ya msingi ya kuzaa. Nimedhamiria, tumedhamiria Wizarani hili suala tutalipa kipaumbele kuhakikisha vituo vya afya vyote vinakuwa na vifaa vya kufanyia upasuaji mdogo, maana wanawake wengi wanakufa kwa sababu wanakosa upasuaji, lakini suala la damu salama, suala pia la kuhakikisha kuna *ambulance* ili wanawake waweze kukimbizwa pale ambapo watapata matatizo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimalizie suala moja ambalo kwa kweli Mheshimiwa Edward Mwalongo amelizungumzia, vikwazo vya mtoto wa kike katika kupata elimu. Kwa mamlaka niliyopewa namtangaza Mheshimiwa Edward Mwalongo, Mbunge wa Njombe Mjini kuwa shujaa, *champion* wa haki ya mtoto wa kike kupata elimu kwa mwaka 2016. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tutampa tuzo rasmi ya Wizara ya Afya na Maendeleo ya Jamii. Kwa mara ya kwanza katika Bunge hili, mwanaume anasimama, anatetea haki ya zana za kujitiri kwa mtoto wa kike. Hili jambo tumelisema, lakini limesemwa na mwanaume kwa kweli tumepata nguvu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Waziri wa Elimu mwanamke, Mheshimiwa Waziri anayehusika na Utumishi ni mwanamke, Mheshimiwa Jenista na mimi, tutalipigania kuhakikisha watoto wa kike wanapata taulo ili waweze kupata haki yao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, naunga mkono hoja na nawashukuru sana Waheshimiwa Wabunge kwa michango yenu. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Waziri. Tunaendelea, anayefuata ni Mheshimiwa Joyce Ndalichako, Waziri wa Elimu.

WAZIRI WA ELIMU, SAYANSI, TEKNOLOJIA NA UFUNDI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipa nafasi hii ili nichangie hoja iliyoko mbele yetu.

Kwanza nianze kwa kusema kwamba, naunga mkono hoja hii na nampongeza Mheshimiwa Waziri kwa mapendekezo mazuri katika sekta ya elimu. Vilevile nipende kuwashukuru Waheshimiwa Wabunge wote ambao wameleta michango mizuri kwenye elimu na kwa sababu ya muda sitaweza kugusia maeneo yote mliyoyazungumzia, lakini niseme tu kwamba michango yenu ni mizuri, tunashukuru sana na tutaizingatia tunapokuwa tunafanya mapitio na kutengeneza ule Mpango wenyewe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningependa tu kuzungumzia masuala machache na ningependa nianze na suala la elimu bila malipo kwa sababu limezungumziwa kwa nyanja tofauti, katika sura ya pongezi na katika sura ya kutoa changamoto na yote tumeyapokea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningependa tu kuweka wazi jambo moja kwamba, suala la elimu bila malipo linaongozwa na Waraka wa Elimu Na. 6 wa mwaka 2015. Waraka huu umebainisha wazi majukumu ya Serikali, majukumu ya wazazi na wadau wengine wote. Kwa hiyo, kuna wengine wanakuja na dhana kuwa Serikali inafanya utapeli, kwamba imewaahidi wananchi kwamba itakuwa ni elimu bure lakini inachangisha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii ni dhana potofu ambayo ningependa Watanzania waifahamu kwamba waraka umebainisha wazi kabisa, kuna majukumu ya mzazi ambayo bado mzazi atawajibika kumnunulia mtoto wake *uniform*, mzazi atawajibika kugharamia matibabu ya mtoto wake na kumnunulia vifaa vinavyotakiwa kwenda navyo shuleni. Serikali inatoa *capitation grant* kwa ajili ya wanafunzi, Serikali imeondoa ile ada ambayo mwanafunzi alikuwa analipa ambayo ni shilingi 20,000/= kwa mwanafunzi wa kutwa na shilingi 70,000/= kwa mwanafunzi wa bweni. Vilevile Serikali imeondoa gharama za mitihani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashindwa kuelewa kwa nini baadhi ya watu wanabeza, wakati nikiwa Baraza la Mitihani tulivyokuwa tunatangaza matokeo, wanafunzi wa Tanzania wengi kwa maelfu walikuwa wanazuiliwa matokeo yao ya mitihani kwa sababu ya kushindwa kulipa ada, leo hii Serikali imewaondolea, badala ya kushukuru, tunaibeza. Kwa hiyo, naomba tu niseme kwamba majukumu yameaninishwa. *(Makofi)*

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, lingine ambalo ningependa kuliweka wazi, Serikali haijakataza wananchi kuchangia katika maendeleo ya elimu. Imeweka wazi kabisa kwamba bado jamiii ina wajibu wa kutoa ushirikiano katika shughuli za kuleta maendeleo katika maeneo yao. Bado imeeleza wazi kwamba jamii ina wajibu wa kuendelea kujitolea nguvu kazi na mali ili kuleta maendeleo katika shule.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kulikuwa na Mbunge ambaye amechangia asubuhi, akasema kwamba kuna matatizo katika Jimbo lake na kwamba anatoa mifuko 1,500, Waheshimiwa Wabunge wengine wote ruksa fedha zenu za Mifuko ya Majimbo msije mkaacha kuchangia katika sekta ya elimu eti kwamba Serikali imekataza, hakuna hicho kitu. Nimeona nitoe huo ufafanuzi kwa sababu naona labda hii dhana inaweza ikapotoshwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningependa kuzungumzia kwa kifupi pia suala la ubora wa elimu ambalo limezungumziwa. Naomba niwahakikishie Watanzania kwamba Wizara yangu imejipanga na tuna nia thabiti kabisa ya kuhakikisha ubora wa elimu katika nyanja zote, kuanzia elimu ya awali mpaka elimu ya juu. Tutafanya hivyo kwa kuhakikisha kwanza kwenye elimu ya msingi mpaka sekondari tunafanya ufuatiliaji wa karibu, Wakaguzi wetu tayari wameshaelekezwa kufanya ufuatiliaji kwa kuangalia kile kinachofundishwa darasani, kwa sababu maarifa na stadi zinapatikana ndani ya darasa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vile vile mamlaka zetu ambazo zina wajibu wa kudhibiti elimu ya kati na elimu ya juu, tutahakikisha kwamba zinafanya kazi zao kwa weledi na vigezo vyao wanavyovitumia katika kuangalia kwamba chuo kinafaa, chuo kina sifa, ni lazima viwe ni vigezo ambavyo kweli vitatutolea wahitimu ambao wana ubora ambao tunauhitaji katika kuipeleka nchi yetu katika uchumi wa kati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningependa kuzungumzia pia kidogo kuhusu elimu kwa watu wenye ulemavu. Nashukuru sana kwa michango iliyotolewa na niseme tu kwamba ni suala ambalo mimi kama mama, kama Waziri mwenye dhamana ya elimu linanigusa sana. Niseme kwamba Watanzania wenye ulemavu ni asilimia ndogo ukilinganisha na Watanzania ambao hawana mahitaji maalum. Hivyo basi Wizara yangu itahakikisha kwamba wana...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

WAZIRI WA ELIMU, SAYANSI, TEKNOLOJIA NA UFUNDI: Nashukuru sana Mwenyekiti naunga mkono hoja. *(Makofi)*

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Wazir. Tunaendelea na Mheshimiwa anayefuata ni Mheshimiwa *Engineer* Lwenge, Waziri wa Maji na Umwagiliaji!

WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa nafasi. Kwanza nianze kuwashukuru Waheshimiwa Wabunge kwa michango yenu mizuri ambapo kila Mbunge aliposimama amezungumzia angalau tatizo alilonalo kwenye eneo lake kuhusu upatikanaji wa maji. Kumekuwa na mabishano kuhusu asilimia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niseme tu kwamba tutaendelea kuyapeleka maji, kwa maana kwamba kutokana na ilani ya Chama cha Mapinduzi, tumesema vijijini tutapeleka kwa 85% ifikapo mwaka 2020 na mijini tutapeleka kwa 95%. Tunafanya hivi kwa kufuata programu ya maji ambayo tulianza nayo mwaka 2007. Kuna miradi ambayo tulianza kuitekeleza, kwanza tutakamilisha miradi ambayo haijakamilika, halafu tutaingia awamu ya pili ambayo tumeanza sasa hivi, kuweza kuainisha ni miradi ipi na maeneo yapi tunakwenda kufanyia kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nawaomba sana Waheshimiwa Wabunge watakaporudi kwenye Majimbo yao, kwenye Halmashauri zao wakaangalie vipaumbele ambavyo wangetaka tuanze navyo. Mheshimiwa Rais wakati wa kampeni ameelekeza maeneo 65 nchi nzima ndiyo kipaumbele na sisi katika kufanya kazi tutafuata hilo. Sasa ninyi Waheshimiwa Wabunge mtusaidie ni wapi ungetaka tuanze napo, kwa maana kwamba tuweze kufikisha hizi asilimia tunazosema.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukienda kwa Dira ya Maendeleo ya Taifa, mwaka 2025, lengo la Serikali ni kwamba tutapeleka maji kwa kiwango cha 100% vijijini na mijini. Changamoto tunayoipata katika maeneo ya mijini sasa ukishaongeza upatikanaji wa maji unaongeza pia maji taka. Sasa tunataka katika hii *phase* ya pili, tuingie katika namna ya kuweza kuongeza jinsi tutakavyoondoa maji taka katika miji yetu ili pia tuweze kuondoa changamoto za maradhi kama kipindupindu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo jambo hilo tutaliweka kwenye Mpango ambao Mheshimiwa Waziri wa Fedha ametoa mwelekeo na sasa kila sekta tutakwenda kuangalia ni miradi ipi kulingana na *ceiling* ya bajeti. Pia nawaomba sana Waheshimiwa Wabunge, tulishaweka Mfuko wa Maji toka mwaka jana na Mfuko wa Maji huu kutokana na tozo ya mafuta ambayo tuna uhakika, zile shilingi 50 kwa kila lita tutapata kama shilingi bilioni 90 mpaka ikifika Juni. Fedha hizi zitasaidia kulipa wakandarasi ambao sehemu kubwa wamesimama na fedha hiyo imeanza kutoka na tayari tumeanza kupeleka kwenye Halmashauri.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Naomba sana Wakurugenzi wetu fedha zile ambazo tunapeleka *specifically* kwa mradi, walipe miradi ile ambayo tumeamua kuimaliza kwanza. Miradi mingi ipo kwenye 90% na 95%. Tukiweza kuwalipa tuna uhakika wananchi wetu wataanza kupata maji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba sana fedha hizi zisiende kufanya kazi nyingine, tutakuwa wakali na tutachukua hatua kwa Mkurugenzi ambaye ataamua kuzitumia fedha hizi anavyotaka yeye. Fedha hizo ni moto, kwa hiyo, tumepeleka tuhakikishe kabisa wanakwenda kulipa Wakandarasi wamalize miradi ili wananchi wetu waanze kupata maji. *(Makofi)*

Kwa upande wa Da es Salaam naomba niseme tu kwamba ikifika mwezi Machi, tutakuwa tumepata maji yanayotosha mahitaji, kwa maana ya kiujumla wake ya wananchi. Kazi kubwa ambayo tutakuwa tunakwenda kufanya sasa ni ule usambazaji. Kule Kimbiji na Mpera tumeshachimba visima tayari saba kati ya visima 12 kwa ajili ya maeneo mengine ya Kigamboni, Mkuranga ili tuweze kukamilisha na kuhakikisha wananchi wa maeneo yale wanapata maji. Kwa hiyo, naomba sana ndugu zangu Waheshimiwa Wabunge tutachukua haya mawazo yenu yote na tutayaweka kwenye Mpango ili tuhakikishe kwamba tunakwenda kutekeleza kama tulivyopanga.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa wananchi wengi ambao wanaishi kandokando ya Ziwa Victoria nimetoa ahadi na Rais ameahidi kwamba tutachukua maji ya Ziwa Victoria kuweza kusambaza katika miji yote mikuu ya mikoa inayozunguka Ziwa Victoria pamoja na Makao Makuu ya Wilaya. Hii miradi tumeshaanza, mengine kwa kutumia wafadhili mbalimbali, lakini mengine tutakwenda kufanya kwa kutumia fedha zetu za ndani. Sasa tutakapofika kwenye bajeti, basi Waheshimiwa Wabunge mtuunge mkono ili tuweze kutekeleza miradi kama ilivyokuwa...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Nashukuru kwa nafasi, ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Waziri. Anayefuata ni Profesa Muhongo, Waziri wa Nishati na Madini.

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana. Huu ni Mpango mzuri. Waheshimiwa Wabunge mawazo yenu tumeyapata na tutayafanyia kazi na mengine tunayafanyia kazi tayari. Cha maana cha kujua ni kwamba maana ya uchumi ambao unafanywa mapinduzi makubwa huwa

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

mara nyingi haukubaliki kiurahisi, ndio historia ya mapinduzi ya kiuchumi duniani. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, upande wa mafuta na gesi, nataka niwaeleze Watanzania ukweli, wengine wamesema hakuna wataalam siyo kweli na wala hatuhitaji kumleta kama alivyosema mwingine mzungu mmoja aje kutufundisha, haiwezekani hiyo. Kwa sababu huku kuna wataalam kweli kweli. TPDC penyewe kuna *Ph.D* nne, kuna *Masters* 62, kuna shahada za kwanza zaidi ya 200. Chuo Kikuu cha Dar es Salaam, kina *degree programmes* zaidi ya tano, UDOM wapo tano, lengo ni kwamba kwa miaka michache inayokuja Tanzania ndiyo itakuwa na wataalam wengi wa madini na mafuta nchini hapa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, vile vile tunasomesha watu, mwaka huu Norway tumemaliza *scholarship* ya watu 40 na wengine 40 tutaziomba tena. Kwa hiyo, maana ya mageuzi haya tunayoyaongelea ndugu zangu Wabunge yataendana na uchumi wa gesi, ndiyo roho ya mapinduzi ya uchumi wetu na niwahakikishie tuko kwenye njia nzuri. Wanaosema hawaoni faida, umeme utatoka huko, viwanda vya mbolea tutajenga, majumbani tutatumia na gesi tutaisindika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niongelee kingine ambacho ni injini ya mageuzi yote haya, ni mambo ya umeme. Ndugu zangu Waheshimiwa Wabunge na Watanzania wote ni kwamba, umeme wa uhakika na umeme wa bei ndogo lazima utapatikana kwenye Taifa hili. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunakwenda kwa mahesabu, sio kwa hisia, sio kwa matusi, sio kwa kumkejeli mtu. Ni lazima tutoke kwenye *power per capita*, yaani mtu mmoja mmoja, mwenye umeme wa *units* 108 kwenda *units* 3000. Ndio kazi ambayo Wizara ya Nishati inaifanya. Hiyo inaendana na ukuaji wa uchumi, utoke sasa hivi asilimia saba mpaka asilimia 10 kwa mwaka ili ifikapo mwaka 2025, tukiwa nchi ambayo ni ya kipato cha kati, yenye Pato la Taifa GDP ya bilioni 240, tunahitaji umeme wa uhakika na Wizara ya Nishati na Madini na Serikali kwa ujumla ndiyo kazi inayoifanya hiyo.

Sasa Waheshimiwa Wabunge kingine ambacho ni cha kufahamu, tumeongelea sana fedha za wafadhili, Watanzania wote naomba tuelewane, fedha za wafadhili ni tofauti na fedha za uwekezaji. Mimi huku Wizara ya Nishati na Madini, hata wakinipatia fedha zote za wafadhili, ni fedha kidogo. Fedha za wafadhili, wasiojua siyo zaidi ya dola milioni 500 kwa mwaka, dola za Marekani hazivuki milioni 500. Halafu upatikanaji wake, kwa ndani ya miaka 10 hesabu zimepigwa ni wachache wamevuka asilimia 50 ya ahadi walizozitoa. (Makofi)

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, *Kinyerezi I*, megawati 150, uwekezaji ni dola milioni 183. *Kinyerezi II* ambayo tutaweka jiwe la msingi mwezi huu, inahitaji dola za Marekani, milioni 344. Hizo ni zaidi ya fedha za wafadhili. Kwa hiyo, tunachokitafuta sisi, ni fedha za uwekezaji, kwa hiyo, Watanzania msiwe na wasiwasi, fedha za wawekezaji zitapatikana. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, wengine wamesema *Exim Bank* ya China imekataa, siyo kweli. *President* Jinping alivyokuwa Afrika ya Kusini ametoa dola bilioni 60, kwa uhusiano wa China na Afrika. Tanzania ni kati ya nchi tatu ambazo zitafaidika. Nawaambia Wizara yangu yenyewe, mimi nataka...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Waziri. Najua sababu ya muda una mengi, anayefuata ni Mheshimiwa Waziri wa Viwanda, Mheshimiwa Mwijage!

WAZIRI WA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipatia fursa ya kuchangia Mapendekezo ya Mpango. Mapendekezo ya Mpango ni mazuri na kama mnavyojua, lugha ya mjini ni kujenga uchumi wa viwanda ili kufanya mageuzi ya uchumi yatakayoleta maendeleo ya watu na hiyo inawezekana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu ya upungufu wa muda, ningependa nijibu baadhi ya maswali yaliyojitokeza na nianze na shemeji yangu, kusudi wajomba zangu kule wasijisikie vibaya, baba yao anajua takwimu na mjomba wao anajua takwimu. Kwa nini tunakwenda kwenye viwanda? Tutatengeneza ajira. Ilani ya CCM Ibara ya 32 mpaka 33, inasema asilimia 40 ya nguvu kazi itokane na viwanda, inawezekana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini kwa nini, tunakwenda kwenye viwanda? Tunalenga kwamba asilimia 15 ya GDP basi itokane na viwanda, inawezekana. Kwa nini tunakwenda kwenye viwanda, tunazo rasilimali asilia tulizopewa na Mwenyezi Mungu, sasa ni wakati wa kuzichakata, hizi rasilimali hizo zipitie kwenye viwanda ili pato, tutakalopata liweze kwenda kwenye maendeleo ya watu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa nini tunakwenda kwenye viwanda? Tunakwenda kwenye viwanda kwa sababu kwa kuchakata viwanda vya Mzee Mwigulu tutaweza kuwashirikisha wananchi walio wengi na wananchi walio wengi wakishiriki ule umaskini utaweza kuondoka. Kwa nini tunakwenda kwenye viwanda? Viwanda tulivyonyavyo sasa vimeonyesha utendaji mzuri, *export* ya

bidhaa za viwandani zimeongezeka kwa takwimu sahihi. Sasa tunataka kuongeza zaidi, twende kwenye soko la nje.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilizungumza juzi nchi ya India, pamoja na matatizo ya jana, wametufungulia milango kwamba bidhaa itengenezwayo Tanzania na ipelekwe kule. Sasa tunalenga viwanda gani? Tunalenga viwanda vya chuma Mchuchuma na Liganga zichakatwe ziende kule. Engaruka soda ash ichakatwe, mazao ya kilimo na mifugo yachakatwe. Hizo ni shughuli ambazo zitashirikisha watu wengi, lakini *edible oil*, alizeti, mawese ya Kigoma yachakatwe tuweze kutosheleza soko la ndani. Tanzania tunaagiza tani 350,000 za mafuta ya kula. Napenda mimi nikiwa katika nafasi hii tusiagize mafuta, ila sisi tuuze nje.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nijibu swali lingine, nani atafanya hivi? Kama alivyosema Profesa Muhongo ni mimi na wewe Mbunge, ni sekta binafsi. Sekta binafsi ndiyo injini, sekta binafsi ndiyo itasukuma hii. Kwa hiyo, sekta binafsi ndiyo ambayo itatuongoza katika kutekeleza suala hili. Sekta binafsi, nini jukumu la Serikali, Serikali itatengeneza mazingira safi, kusudi wawekezaji tuwaondolee vikwazo. Njoo kesho iishe, ardhi inapimwa pale, unakuja una mgogoro, mahakamani, mambo yanawekwa sawa. Unakuja saa tatu unasajili saa saba, hiyo iko chini yangu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine la kufanya, nini uzoefu wa dunia? Uzoefu wa dunia unaonyesha kwamba asilimia kubwa ya shughuli za ujasiriamali zinamilikiwa na SME, viwanda vidogo na vya kati. Kwa hiyo, Waheshimiwa Wabunge mjiandae, nilikuwa nagawa nguzo mwaka jana, sasa nitakuwa nagawa viwanda vidogo. Kwa hiyo, tafuteni viwanda vidogo, asilimia 99 ya shughuli za kiuchumi duniani ni viwanda vidogo. Lakini GDP angalia mfano wa Brazil, South Korea, India, *coated industry* ndiyo inazalisha bidhaa zilizo nyingi. Kwa hiyo, tunakwenda kwenye viwanda vidogo vidogo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niwaambie Waheshimiwa Wabunge, angalieni kwenye Manispaa zote na Miji muangalie, *guest house* yenye vyumba kumi, ni kiwanda kidogo. Mtaji wa milioni 50, milioni 100 unanunua kiwanda kidogo. Juzi, nimenunua Kiwanda Bangkok Thailand, kitazalisha chakula cha samaki, ambacho kwa mwaka kitazalisha samaki wenye thamani ya bilioni 60, juzi wamekizindua Muleba, mimi nakwenda kukihamasisha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Rweikiza wa Bukoba Vijijini, amenunua mtambo wa kuchakata nyanya, kwa shilingi milioni 140. Ni Mbunge gani anaweza kukosa kwenda benki akaaminiwa, kwa milioni 140, akawahamasisha wananchi, wakazalisha nyanya, akazichakata. Wale wanaochakata wanaweza kuongeza kipato.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hayo machache, tutakutana kwenye Mpango na naunga mkono Mpango. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Nakushukuru sana, lakini hukusemea viwanda vya kati. Haya Mheshimiwa Angellah Kairuki.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (UTUMISHI NA UTAWALA BORA): Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuweza kuchangia mapendekezo haya. Niupongeze uongozi mzima wa Wizara ya Fedha na Mipango kupitia Mheshimiwa Waziri, Naibu Waziri na watendaji wote. Mpango huo au mapendekezo haya yaliyowasilishwa kwetu kwa kweli ni mazuri, kwa vigezo vyote, lakini zaidi, ukiangalia katika masuala matatu.

Mapendekezo haya ya Mpango, yamejengwa katika mafanikio ya Mpango wa Maendeleo wa Kwanza. Pili, mapendekezo haya yamezingatia Ilani ya Uchaguzi wa Chama cha Mapinduzi, inayotekelezeka, iliyo bora, lakini vilevile ni ilani ambayo inapimika, lakini tatu, ukiangalia umezingatia, mabadiliko yaliyopo katika Serikali ya Awamu ya Tano, katika utendaji wake kazi na kupitia dhana nzima ya hapa kazi tu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi kama Ofisi ya Rais, Menejimenti ya Utumishi wa Umma na masuala ya Utawala Bora, katika Mpango huu, utaona kabisa suala zima la utawala bora limewekwa kama kipaumbele muhimu sana. Ukiangalia ili tuweze kupata mafanikio yoyote, ili tuweze kufanikiwa katika uchumi huu wa viwanda, ni lazima tuweze kuwa na mafanikio makubwa katika utawala bora.

Kwa upande wetu tutahakikisha kwamba, tunaimarisha taasisi zetu mbalimbali zinazotekeleza masuala ya utawala bora ikiwemo TAKUKURU, ikiwemo Sekretarieti ya Maadili, lakini vilevile kwa upande wa Mahakama na taasisi nyingine za utoaji haki. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, wapo watu ambao walisema hakuna utaratibu wa kuandaa viongozi. Niseme tu kwamba katika Serikali utaratibu huo upo na hivi sasa wameandaliwa viongozi wengi, wamepatiwa mafunzo na wengi wao wapo katika kanzidata ambapo itkapojitokeza tuna mahitaji, basi wanaweza kuchukuliwa na kuweza kupewa nafasi mbalimbali kwa ajili ya kutekeleza. Tunayo *assessment center methodology*, ambayo kimsingi imeweka watumishi mbalimbali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niendeleo tu kurudia na kusisitiza kwa watumishi wenzangu wa umma. Tuombe sana sana, waweze kuzingatia nidhamu ya hali ya juu. Waweze kuwa wabunifu, waweze kuzingatia maadili, kwa sababu bila

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

ya kuwa na watumishi wa umma wenye sifa na wenye kutekeleza majukumu yao kwa kujituma na kuwa na uwajibikaji, Mpango huu utakuwa ni ndoto.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi kama Serikali, tutaendelea kufuatilia na kuchukua hatua, dhidi ya mtumishi yoyote wa umma ambaye atakiuka utumishi wake. Vilevile kama mnavyofahamu, kupitia utumishi wa umma, viongozi mbalimbali wamesaini, wamekula kiapo, kupitia ahadi ya uadilifu. Niwaombe tu watumishi hawa wa umma waendeleo kuishi, kupitia viapo vile walivyokula.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niseme tu kwamba tumeyapokea yote mengi mazuri, ambayo Waheshimiwa Wabunge wameyapendekeza hapa na tutayatekeleza. Pia niseme kwamba, kupitia TAKUKURU tutaendelea kujengea uwezo. Ukiangalia hivi sasa, wanazo ofisi 52 tu nchi nzima, majengo 52. Ukiangalia katika kila Wilaya mahitaji ni zaidi ya watumishi sita mpaka saba ili uweze kuwa na ufanisi. Hivi sasa wapo watumishi watatu tu na kupitia Ofisi ya Rais, Utumishi wa Umma, tutahakikisha tunawapa idadi kubwa ya watumishi wasiopungua 400 katika mwaka ujao wa fedha, ili basi kila Wilaya iweze kuwa na ufanisi katika suala zima la ufuatiliaji kwa watu wanaokiuka masuala mbalimbali ya uadilifu, lakini vilevile wanaochukua rushwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, rushwa inaathiri masuala ya haki za binadamu, rushwa inaongeza tofauti kubwa iliyopo kati ya walionacho na wasionacho, rushwa kwa kiasi kikubwa, imekuwa ikiathiri sana utoaji wa huduma. Kama ambavyo nilisitiza wakati ule nikiwa nachangia hotuba ya Mheshimiwa Rais, tutaendelea kufuatilia miradi mbalimbali ya maendeleo na kuhakikisha kwamba fedha zile zinazotengwa, basi zinakuwa na ufanisi na zitatumika kama zilivyokusudiwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa uongozi, tutaendelea kutoa programu mbalimbali za mafunzo, lakini vilevile kwa upande wa sekta ya umma tunaamini, ni lazima tuhakikishe tunaboresha huduma tunazozitoa. Kwa hiyo, tutaendelea kuhakikisha kwamba watumishi wa umma wanaendelea kuongezeka, kwa kadri ya mahitaji na kadri uchumi utakavyoruhusu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile tunafahamu kwamba watumishi hawa hawawezi kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi, bila ya kuangalia maslahi mbalimbali ya watumishi wa umma. Niwatoe hofu, watumishi wa umma wenzangu, tutayaangalia kwa kina na wataweza kupata maslahi ambayo wanastahili baada ya kuwa tumefanya tathimini ya kazi, itakapokamilika baada ya miezi 15. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Waziri, Angella Kairuki tunakushukuru. Tunaendelea, Mheshimiwa Dkt. Mwakyembe!

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa fursa. Nianze nami kumpongeza sana Mheshimiwa Waziri wa Fedha na Mipango na Naibu wake kwa kazi nzuri sana. Kwenye hotuba ya Waziri na makabrasha naona hapa, wameongelea kuhusu maboresho yanayofanyika Bandari ya Itungi, lakini kwa kifupi sana, nataka nieleze tu, kuyapanua kwa sababu nilikuwa huko hivi majuzi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kweli yanayotokea Bandari ya Itungi, ni mapinduzi makubwa, katika historia ya miundombinu nchini. Kwa sababu kwa mara ya kwanza toka Uhuru, Tanzania inajiondoa kwenye utegemezi kwa nchi ndogo ya Malawi katika kukarabati vyombo vyake vya majini. Sasa hivi kutokana na chelezo ambayo imefungwa pale, Tanzania tunaweza sasa katika Ziwa Nyasa kujenga vyombo vyetu sisi wenyewe, kuviunda vipya na kukarabati vyombo vipya. Sasa hivi zinajengwa bajezi mbili pamoja kuanzia mwezi wa sita tunajenga meli yenye uwezo wa kubeba abiria 200 na tani 200 za mizigo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii ni *initiative* ya TPA na baada ya pale wanahamia *Lake Tanganyika* na *Lake Victoria*. Kwa hiyo, wananchi wanaona hayo na tuendeleo tu na juhudi hizo. Nimefurahi vilevile kusikia, kwenye hotuba ya Waziri kuhusu ujenzi wa hivi vituo, Kituo cha Utoaji Huduma Pamoja, hivi vinavyoitwa *One Stop Border Posts*, tumejenga nyingi kwa Rwanda, Burundi, tunayo Uganda, kwa mpaka wetu na Kenya tunazo tatu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia tunajenga Zambia, sasa ipo ya Malawi na Tanzania. Kwa kweli, ni taarifa nzuri sana kwa wafanyabiashara wa Malawi na Tanzania na vile vile fursa ya kufanya biashara kubwa kwa wananchi wa Wilaya Kyela na Kasumu upande wa Malawi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, dogo tu kuhusu masuala ya Katiba. Wiki hii tumekuwa tukijenga msingi wa kutekeleza masharti ya Ibara ya 63(3)(c) ya Katiba ambayo inasema; "Bunge hili, litajadili na kuidhinisha Mpango wa muda mrefu au muda mfupi wa Taifa."

Mheshimiwa Mwenyekiti, wengi walidhani Serikali inakuja na Mpango, ilionekana hapa katika majadiliano ya mwanzo pale. Inakuja na Mpango, hapana hapana, hili ni zoezi shirikishi la Kikatiba, linataka sisi tuchangie. Nataka nisisitize tu hapa kwamba, dhana ya zoezi hili kuwa shirikishi, linatokana na masharti ya Ibara ya 8 ya Katiba hii, inayosema kwamba; "Wananchi wa Tanzania ndiyo msingi wa mamlaka yote. Pili, lengo kuu la Serikali ni ustawi wa wananchi. Tatu, Serikali inawajibika kwa wananchi. Nne, wananchi washirikishwe au watashiriki katika shughuli za Serikali."

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, niongeze maneno yangu, kupitia wawakilishi wao ambao ni Wabunge. Sasa Ibara ya 63(3)(c) inatutaka sisi wawakilishi wa wananchi, sasa tuchangie tuweze ku-reflect haya, kwamba Serikali katika mipango yake, inajali ustawi wa wananchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikimbie tu neno moja dogo la haraka haraka lingine, maana muda wenyewe ndiyo huo. Kumekuwa pia na kejeli katika kuiangalia hii kaulimbiu ya hapa kazi tu, inaonekana kama ni kauli ngeni, kauli ya kipropaganda tu, lakini nataka kusisitiza hapa kwamba hii ni kaulimbiu ya Kikatiba, tena Katiba yenu wenyewe hii hapa, niliyoishika hapa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Ibara ya 25(1) inasema: “Kazi pekee ndio huzaa utajiri wa mali katika jamii, ndiyo chimbuko la ustawi wa wananchi na kipimo cha utu na kila mtu anao wajibu wa kushiriki kwa kujituma na kwa uaminifu katika kazi halali na ya uzalishaji mali.”

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukienda Ibara ya 9(e), Katiba inasema; “Serikali itahakikisha kwamba kila mtu mwenye uwezo wa kufanya kazi, anafanya kazi na kazi maana yake ni shughuli yoyote ya halali, inayompatia mtu riziki yake.”

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukiendelea tena ibara ya 22 inatupa *confidence*, inasema...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Nakushukuru. Tunaendelea, Mheshimiwa Jenista Mhagama, Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu!

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, BUNGE, KAZI, AJIRA, VIJANA NA WALEMAVU): Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kabisa, nitoe shukrani na pongezi za dhati sana kwa Waziri mwenye dhamana ya Fedha na Mipango. Tunamshukuru sana na tunampongeza kwa kweli kwa Mpango mzuri, Mpango utakaotuvusha nchi yetu katika kutupeleka kwenye Taifa na hali ile tunayoitaka, Taifa la kipato cha kati. Mheshimiwa Waziri wa Mipango tunakushukuru na tunakupongeza sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nichukue nafasi hii kusema mambo machache sana. Nafurahi kuona kwamba Mheshimiwa Waziri mwenye dhamana ya Fedha na Mipango sasa ametuletea dira inayotupeleka kujibu hoja kubwa sana ya ajira kwa vijana wa Tanzania. *(Makofi)*

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika mambo yote Mheshimiwa Rais wetu wakati akiwa kwenye kampeni za uchaguzi, hoja iliyotawala kwa vijana wa Tanzania ni namna gani wanaweza kutengenezewa mazingira ya kupata ajira kwa utaratibu wa aina tofauti na kwa misingi ya ajira za aina tofauti.

Kwa hiyo, Mpango huu ukiutazama na hasa mtazamo huu wa kulifanya Taifa letu sasa liende kuwa Taifa la viwanda na viwanda vile vikiwa katika *level* mbalimbali, naomba niwahakikishie vijana wa Tanzania tatizo la ajira sasa litakwenda kutatuliwa kwa kiasi cha kutosha sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, vijana wanahitaji sasa watambuliwe. Mchango wao kwenye maendeleo ya Taifa hili ueleweke wazi, lakini wanahitaji kuwezesha, kutengenezewa miundombinu ambayo itawasaidia kushiriki katika uchumi wao wa Taifa. Mpango huu unatuelekeza huko na Mpango huu unatuambia kama tunakwenda kufungua viwanda kazi yetu sisi sasa, kama Wizara ya Kazi, ni kuhakikisha tunaanza kuwa na programu maalum, moja; ya kuwafanya vijana waweze kupata mitaji na mifumo itakayowafanya waweze kupata fedha za kujiingiza katika Mpango huo wa Maendeleo.

La pili, ni lazima sasa kupitia Wizara hii tujipange kuona vijana hawa sasa wanapata ujuzi, zile *skills* zinazohitajika ili waweze kujiajiri na kuajirika katika kujenga uchumi huu na kukamata uchumi wa nchi yao. Nawaomba Waheshimiwa Wabunge muunge mkono mapendekezo haya ya Mpango ili tatizo la ajira katika nchi yetu ya Tanzania tuweze kulitatua kwa kiasi cha kutosha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niseme; Mpango huu pia, unakwenda kujibu hoja nyingi sana za muda mrefu za kundi maalum kabisa la wenye ulemavu katika nchi yetu ya Tanzania. Mpango huu sasa pia, utakwenda kutafsiri sheria na mikakati mbalimbali ambayo itakwenda kuwaruhusu watu wenye makundi ya ulemavu katika hatua mbalimbali na wao washirikishwe katika mipango ya maendeleo. Waweze kushiriki katika uchumi, waweze kushiriki katika uzalishaji, waweze kushiriki katika shughuli zote ambazo zitajitokeza kwa kuzingatia Mpango tulionao.

Kwa hiyo, naomba niwaambie Watanzania, Mpango ulioletwa na Serikali unakwenda kujibu matatizo mengi katika nchi yetu ya Tanzania na kama tulivyoona tutakapokuja kuunganisha Mpango huu sasa na bajeti, utajibu mambo mengi sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vijana ambao wamesoma, vijana ambao wako kwenye elimu za kati, vijana ambao wako vijijini, unaona kabisa Mpango huu sasa tutakwenda kujipanganao na hayo matatizo yote ya makundi hayo

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

yatakwenda kupatiwa majibu. Niwahakikishie Waheshimiwa Wabunge, tutaendelea kuyashughulikia yale mnayotuambia ili tuweze kupata majibu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, yamezungumzwa hapa mambo mbalimbali, kero za dawa za kulevya; naomba niwaombe Watanzania wote tushirikiane kwa pamoja. Kama tunazungumzia maendeleo ya uchumi, tusipopambana na dawa za kulevya vijana hawa tutashindwa kuwashirikisha katika kujenga uchumi wa nchi yetu ya Tanzania. Sheria na mikakati yote itakayoletwa na Serikali tuiunge mkono, ili ...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, BUNGE, KAZI, AJIRA, VIJANA NA WALEMAVU): Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja hii na naomba Serikali iende mbele. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Nakushukuru sana. Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali!

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nikushukuru kwa kunipa fursa hii, lakini zaidi nimshukuru Mwenyezi Mungu kwa kuniwezesha kuendelea kuishi na kuweza kuchangia katika Bunge hili Tukufu.

Kwanza kabisa niseme naunga mkono hoja, nawashukuru Wizara ya Fedha kwa kuja na Mapendekezo haya ya Mpango. Pia nawashukuru Wabunge wote kwa kuhudhuria na kushiriki kikao hiki, lakini pia na kupata fursa ya kuchangia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nachukua nafasi hii kuzungumza hoja chache zile ambazo Waheshimiwa Wabunge wamezisema. Moja, nimalizie pale alipoishia Mheshimiwa Mwakyembe kwamba haya ni mapendekezo katika kipindi hiki hatuhitaji Sheria; ile Kanuni ya 94 ipo wazi kabisa, lakini baadaye Mpango ukisoma sasa Kifungu cha 20 cha Sheria ya Bajeti ya Mwaka 2015 na Kifungu cha 26 cha Sheria ya Bajeti, Mpango huu utakapoletwa mahususi wenyewe ndiyo msingi wa kutengenezea Bajeti. Halafu baadae Bajeti inapokuja kutengenezwa ndiyo inatengenezewa Sheria ya *Appropriation Act*, Sheria ya...

Kwa hiyo, nafikiri niiweke hii wazi kwa baadhi ya Wabunge ambao walikuwa wamefikiri kwamba Serikali imekosea kutokuja hata na Sheria.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

MWENYEKITI: Samahani sana, nilipitiwa kidogo, muda unakwisha. Kwa hiyo, natumia mamlaka niliyonayo kwa mujibu wa Kanuni ya 25(5), niongeze muda usiozidi nusu saa tumalize shughuli zilizo mbele yetu. Endelea AG!

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. Niliona nilitolee ufafanuzi hili kwa sababu baadhi ya Wabunge walikuwa wanajiuliza kwa sababu hawaoni hata Muswada wa Sheria! Nimeona niliweke wazi hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili ambalo naomba kuliongelea ni suala la Zanzibar. Suala hili ni suala nyeti kwa mustakabali wa Taifa. Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania inatambua uwepo wa Serikali mbili na hizi Serikali uwepo wake ni Katiba; kuna Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Katiba ya Zanzibar.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukisoma Ibara ya (4) ya Katiba hiyo siyo tu inaweka mgawanyo wa madaraka katika mihimili mitatu ya dola, lakini pia, inaweka mgawanyo wa madaraka kati ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano na Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar na imeelezwa vizuri na kuna mambo ya Muungano na ambayo siyo ya Muungano. Kwa hiyo, Katiba ya Zanzibar sio ya Muungano, ila Katiba ya Jamhuri ni ya Muungano na Katiba ile ya Zanzibar ndiyo inazaa Tume ya Uchaguzi ambayo inasimamia uchaguzi Zanzibar.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa kile ambacho baadhi ya Wabunge wamekisema hapa, ni kama kuitaka Serikali ya Jamhuri ya Muungano iingilie mamlaka ya Zanzibar! Tafsiri yake ni kwamba kama unataka kuleta hoja ya kujengwa Serikali moja, lakini kwa mujibu wa Katiba ni Serikali mbili. Sasa tukienda kwa namna hiyo tutakuwa tunavunja siyo tu Katiba ya Jamhuri ya Muungano, lakini pia Katiba ya Zanzibar. Serikali haiwezi ikakifanya hicho na kuwepo kwa Serikali yoyote ni Katiba!

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, hoja ya kusema kwamba, Serikali ya Jamhuri ya Muungano iingilie kule, Rais Magufuli aingilie, ana mamlaka tu yeye kuingilia mambo ya ulinzi na usalama ndiyo ya Muungano na mpaka sasa kule Zanzibar kuna amani, Rais anafanya kazi yake vizuri, utengamano ni mkubwa kabisa na usalama upo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu hiyo nishauri Waheshimiwa Wabunge kwamba tunapochangia suala la Zanzibar lazima tuheshimu mamlaka ya Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar na tuchangie kwa namna ambayo si ya kuhamasisha uvunjifu wa amani, uhaini au kuvunja umoja na mshikamano! Ikitokea uvunjifu wa amani hapa hakuna yeyote atakayefaidi, wala hatafaidi siasa wala kitu gani! Niliona nilishauri hili.

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, kwa mara nyingine tena nikushukuru na niwashukuru Wabunge wote. Naunga mkono hoja. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa *Attorney General*. Tumemaliza wachangiaji upande wa Serikali kwa leo.

Nimalizie kwa kusema niliombwa Mwongozo na Mheshimiwa Musukuma, Mbunge wa Geita. Alidai kwamba, wakati Mheshimiwa Esther Matiko anachangia, alitumia maneno, CCM inafukuza Watumishi wa Serikali, CCM inafanya hivi!

Tumefuatilia matamshi ya Mheshimiwa Matiko, hakusema CCM! Hakuhusisha Chama cha Mapinduzi, alichosema ni Serikali ya Chama cha Mapinduzi.

Katika mfumo wa demokrasia ya Kibunge kama ambao Tanzania inafuata, *Parliamentary Democracy*, vyama ambavyo vinashiriki kwenye uchaguzi kila kimoja kinaenda kujinadi kwa wananchi kwa kutumia *Election Manifesto* yake (Ilani ya Uchaguzi). Wananchi wanapima *Election Manifesto* ipi wanayoona itawaletea matumaini katika maisha yao; wanakichagua chama wanachoona kina Ilani ya Uchaguzi inayotoa matumaini kwao. Kwa hiyo, chama kilichoshinda ndiyo kinaunda Serikali kutekeleza ahadi ambazo kilizitoa kupitia Ilani ya Uchaguzi kwa wananchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali hiyo sasa, kwa mazoweya, watu huwa wanaaita Serikali ya chama hicho kilichopo madarakani, ni mazowea tu *the labour government, conservative government*, siyo kitu kigeni. Kwa hiyo, ndiyo maana niliwaomba wenzangu waende wakasome, waone alisema nini! Hakusema CCM, alisema Serikali ya! Kwa hiyo, huo ndio ufafanuzi, hakuna kilichokiukwa kwa maana ya Kanuni. (Makofi)

Baada ya kusema hayo, Bunge linarudia.

(Bunge lilirudia)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tuketi!

Nina matangazo mawili hivi; lile tangazo la asubuhi la Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, walisema saa saba, lakini baadaye tukaona kwa sababu ya shughuli ya Vikao vya Kamati, Wabunge wanaotoka kwenye maeneo yanayolima pamba, tumbaku, kahawa, korosho, chai, miwa, katani, ufuta, mifugo, wafugaji pia na wavuvi, tulikuwa tukutane Ukumbi wa Msekwa; anatoa taarifa hiyo Mheshimiwa Waziri tukutane sasa hivi *briefly* kwa sababu gani? Kwa upande wa Wabunge wa CCM nina tangazo kwamba, saa mbili kamili usiku kuna Kikao

NAKALA YA MTANDAO (ONLINE DOCUMENT)

cha Wabunge wote wa Chama cha Mapinduzi katika Ukumbi wa Chama cha Mapinduzi, *White House* pale na wote mnatakiwa muwe pale.

Kwa hiyo, wale Wabunge tunaotoka kwenye maeneo yanayolima hayo mazao ya kibiashara, tukutane tukubaliane! Nadhani itakuwa *very tight* kwa leo, tutaelewana, lakini tufike pale.

Baada ya kusema hayo sina lingine, niwashukuruni tu Waheshimiwa Wabunge kwa kazi nzuri ambayo tumefanya tangu Jumatatu, kutendea haki Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo unaoletwa na Serikali. Serikali naamini imepata maboresho katika maeneo mengi na watajumuisha na ya wadau wengine, sekta binafsi, NGOs, ili kuweza kuboresha Mpango huu.

Kwa hiyo, wanapokuja mwezi wa Tatu, *Inshallah*, watakuwa na kitu ambacho kina sura nzuri, hatimaye kwenye Bunge hili la mwezi wa Juni, Serikali inapowasilisha Bajeti yake tutakuwa tumepata Mpango kamili wa mwaka 2016/2017 na pia na Mpango ule wa miaka mitano utakaotokana na huu ambao tunatoa mapendekezo sasa hivi.

Baada ya kusema hayo, Waheshimiwa Wabunge, naahirisha Bunge hadi kesho saa tatu kamili asubuhi.

*(Saa 1.50 Usiku Bunge liliahirishwa Mpaka Siku ya Ijumaa,
Tarehe 5 Februari, 2016, Saa Tatu Asubuhi)*